

**T.C
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**MİKROFİNANS YOLUYLA YOKSULLUKLA MÜCADELE:
MUĞLA ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

**HAZIRLAYAN
HAMZA ŞİMŞEK**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. KADİR ESER**

**TEMMUZ, 2009
MUĞLA**

T.C
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

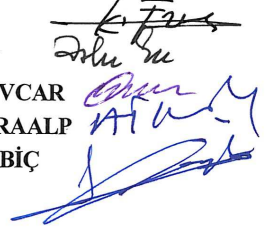
MİKROFİNANS YOLUYLA YOKSULLUKLA MÜCADELE:
MUĞLA ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
HAMZA ŞİMŞEK

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Doktor”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25.07.2009
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 06.07.2009

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Kadir ESER
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Aslan EREN
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali İhsan KARAALP
Jüri Üyesi : Doç. Dr. C. Yenal KESBİÇ

Enstitü Müdürü:
Prof. Dr. Nurgün OKTİK

TEMMUZ, 2009
MUĞLA

TUTANAK

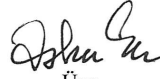
Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 27.05.2009 tarih ve 452/9 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 41. maddesine göre, İktisat Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Hamza ŞİMŞEK'in " Mikrofinans Yoluyla Yoksullukla Mücadele : Muğla örneği" adlı tezini incelemiş ve aday 06.07.2009 tarihinde saat 14.45 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 45 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorularına verdiği cevaplar değerlendirilerek tezinBasarılıolduğuna Q.yıldığı... ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Kadir ESER

Üye

Prof. Dr. Aslan EREN

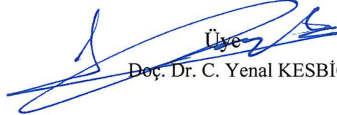
Üye

Prof. Dr. Erdoğın GAVCAR

Üye

Prof. Dr. Ali İhsan KARAALP

Üye

Doç. Dr. C. Yenal KESBİÇ

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum “Mikrofinans Yoluyla Yoksullukla M¼cadele: Muğla ¼rneęi” adlı ¼alıřmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı d¼řecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da g¼sterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/07/2009

Hamza şİMşEK

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı : ŞİMŞEK

Adı : HAMZA

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Mikrofinans Yoluyla Yoksullukla Mücadele: Muğla Örneği

Y. Dil : Struggle With Poverty by Microfinance System: Mugla Case

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta

Yeterlilik

O

X

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İktisat Anabilim Dalı

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ESER KADİR

Ünvanı : DOÇ. DR.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE
229

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Mikrofinans ve yoksulluk kavramları
2. Dünyada ve Türkiye’de Mikrofinans uygulamaları
3. Muğla İli Merkeze Bağlı Köylerde Mikrofinans Sisteminin Uygulanabilirliği

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Mikrofinans
2. Yoksulluk
3. Yoksullukla Mücadele
4. Grameen Bank

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus’ları kullanınız.

1. Microfinance
2. Poverty
3. Struggle with Poverty
4. Grameen Bank

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezim tamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 25/07/2009

ÖZET

Yoksulluk geçmişten günümüze varlığını devam ettiren bir olgudur. Genel anlamda yoksulluk, maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum ya da bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Dünya’da ve ülkemizde süregelen yoksulluk olgusu, yoksullukla mücadeleyi önemli kılmaktadır.

Yoksullukla mücadelede uygulanan politikalar arasında mikrofinans sistemi önemli bir yer tutmaktadır. Mikrofinans sisteminin amacı küçük birikimleri üretken hale getirerek, bunların uygun faiz oranlarıyla mikro girişimcilere kullanılmak üzere yoluyla yoksulluğun etkilerinin azaltılmasıdır.

Bu çalışmada mikrofinans sisteminin yoksullukla mücadeledeki etkisinin ve Türkiye’de özellikle ege bölgesindeki uygulanabilirliğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışma genel olarak kavramsal, örnekler, Türkiye uygulamaları ve ampirik olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde mikrofinans ve yoksulluk kavramları çeşitleriyle incelenirken, ikinci bölümde mikrofinans sisteminin dünyadaki uygulamalarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de yoksulluk ve mikrofinans uygulamaları incelenmiştir.

Uygulama bölümü olan dördüncü bölümde ise mikrofinans sisteminin uygulanabilirliği üzerine Muğla merkezine bağlı köylerde yapılmış bir alan araştırması yer almaktadır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket metodu seçilmiştir. Anket formları, Muğla ili merkezine bağlı köylerde toplam 408 kişiyle birebir görüşme yoluyla yapılmıştır. Elde edilen veriler ise SPSS programında analiz edilmiştir.

ABSTRACT

Poverty is a phenomenon maintaining its existence from past to present. In a general sense, it is described as an expression of being devoid of either financial resources or cultural resources. The concept of poverty prevailing in our country and throughout the world makes the struggle with poverty an important issue.

Among the policies followed to fight poverty, microfinance system has an important place. The purpose of microfinance system is to channel the small savings into production, and decrease the adverse effects of poverty by enabling micro entrepreneurs to make use of these savings with suitable interest rates.

In this present study, the aim is to investigate the efficiency of the microfinance system in fighting poverty and its applicability in Turkey and especially in Aegean region. The present study consists of four parts where related concepts, examples, applications in Turkey and empirical study are presented. In the first part of the study, microfinance system and its varieties are reviewed; the second part looks at the applications of microfinance system in the world. In the third part, the states of poverty in Turkey and microfinance applications are examined.

In the fourth; that is, empirical part of the study, a field study carried out in the villages around Muğla city is presented. In the study, questionnaire method was selected to collect data. Questionnaire forms were administered to 408 people from the villages through face to face interviews. The data obtained were analyzed through SPSS program package.

ÖNSÖZ

Yoksulluk günümüzde birçok ülkenin çözüm aradığı ekonomik ve sosyal bir sorundur. Ekonomistler yıllarca yoksullukla mücadele stratejileri geliştirmek için çaba sarf etmişlerdir. Bu stratejilerden bir tanesi de 1976 yılında Prof. Dr. Muhammed YUNUS'un araştırma projesiyle başlattığı ve daha sonra Grameen Bankı oluşturduğu çalışmadır. Yunus'un başlattığı proje daha sonra dünya geneline yayılarak mikrofinans sistemini oluşturmuştur. Mikrofinans sisteminin amacı finansal sistemden yoksun olan kişilere, ihtiyaç duydukları finansal hizmetin sağlanmasıdır. Çalışmada mikrofinans sistemi dünya uygulamalarıyla incelenerek yoksullukla mücadeledeki etkisi irdelenmiş ve Muğla'da bir mikrofinans sisteminin uygulanabilirliği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Muğla merkeze bağlı köylerde yoksulluk durumunun bulunduğu ve buradaki yoksul kişilerin mikrofinans sistemine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın gerçekleşme aşamasında titiz, özenli ve değerli katkılarından dolayı tez danışmanım Doç. Dr. Kadir ESER'e, üniversitede bu noktaya gelmemde büyük katkıları olan Prof. Dr. Aslan EREN ve Doç. Dr. C. Yenal KESBİÇ'e, çalışmamın uygulama kısmında desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR, Araş. Gör. Ersen UZUN ve Araş. Gör. Serkan DİRLİK'e teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamın tamamlanmasında beni içtenlikle yüreklendiren dostlarım Araş. Gör. Ö. Faruk ALTUNÇ, Araş. Gör. Mustafa TERZİOĞLU, Araş. Gör. Aysun DANIŞMAN, Araş. Gör. Yağmur KARA, Araş. Gör. Mustafa İNCİ'ye minnettarım. Çalışmam sırasında yeteri kadar zaman ayıramama rağmen, beni devamlı destekleyen hayat arkadaşım Gülçin ŞİMŞEK ve sevgili kızım Egenaz ŞİMŞEK'e iyi ki varsınız diyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
TABLolar LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XV
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

MİKROFİNANS VE YOKSULLUK KAVRAMLARI

1.1. Mikro finans Kavramı	3
1.1.1.Mikro finansın Tanımı	3
1.1.2.Mikro finansın Mali Sektördeki Yeri	5
1.1.3. Mikro Finansman Kuruluş Modelleri	7
1.1.3.1 Birlik Modeli	9
1.1.3.2 Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli	9
1.1.3.3 Topluluk Bankası Modeli	9
1.1.3.4 Kooperatif Modeli	10
1.1.3.5 Kredi Birlikleri Modeli	10
1.1.3.6 Grameen Tipi Kuruluş Modeli	10
1.1.3.7 Grup Modeli	11
1.1.3.8. Bireysel Model	11
1.1.3.9 Aracı Kuruluş Modeli	11
1.1.3.10 Sivil Toplum Örgütü Modeli	12
1.1.3.11 Grup Baskısı Modeli	12
1.1.3.12 Rosca (rotating savings and credit associations)	
Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli	13
1.1.3.13 Küçük işyeri Modeli	13
1.1.3.15 Köy Bankacılığı Modeli	13
1.1.4. Başarılı Mikro finans Uygulamalarının Sahip Olması Gereken Özellikler	14

1.2.Yoksulluk kavramı	22
1.2.1. Yoksulluk Söylemi	22
1.2.2. Yoksulluk Kavramı	24
1.2.3. Yoksulluğun Çeşitleri	25
1.2.3.1. Mutlak Yoksulluk	25
1.2.3.2. Göreli Yoksulluk	28
1.2.3.3. İnsani Yoksulluk	29
1.2.4. Yoksulluğun Ölçülmesi	30
1.2.4.1. Kafa Sayısı Endeksi	30
1.2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi	32
1.2.4.3. Foster–Greer–Thorbecke Endeksi	33
1.2.4.4. Sen Endeksi	35
1.2.4.5. Bileşik Endeksler	36
1.2.4.5.1. İnsani Gelişme Endeksi	36
1.2.4.5.2. İnsani Yoksulluk Endeksi	38
1.2.4.5.3. İnsani Yoksulluk Endeksi–2	39
1.3. Yoksullukla Mücadeleyi Gerekli Kılan Nedenler	40
1.3.1. Sosyal Sermayenin Harekete Geçirilmek İstenmesi	41
1.3.2. Girişimciliğin Yaygınlaştırılması	42
1.3.3. Kentlere Göçün Engellenmesi	44
1.3.4. Yoksullukla mücadele yaklaşımları	45
1.3.4.1. Yoksullukla mücadelede Dolaylı yaklaşım	45
1.3.4.2. Yoksullukla mücadelede doğrudan yaklaşım	47
1.4. Mikro finansman ve yoksullukla mücadele	51

II. BÖLÜM

MİKROFİNANS SİSTEMİ İLE İLGİLİ BAŞLICA UYGULAMALAR

2.1. Mikro finansın Tarihi Gelişimi	58
2.2. Grameen Tipi Mikro finans Uygulamaları ve Bangladeş Örneği	60
2.2.1. Grameen Bankasının Kurulması	61
2.2.2. Bangladeş'in finansal yapısı içerisinde Grameen Bank	62
2.2.3. Güven Unsurunun Oluşturulması	64

2.2.4. Grameen Bank da Kuralların Oluşturulması	66
2.2.4.1. Geri ödeme disiplininin oluşturulması	67
2.2.4.2. Grup Borçlanması Kuralı	67
2.2.4.3. Grameen Bank'ın Makro Düzeyde Kuralları	69
2.2.5. Grameen Bank Organizasyonunda Hiyerarşinin Sağlanması	69
2.3. Meksika'da Mikro finans Uygulamaları ve Latin Amerikan uygulamaları	72
2.3.1. Meksika ekonomisi ve yoksulluk	72
2.3.2. Meksika da Mikro finans Piyasası	72
2.3.3. Köy Bankası modeli: Latin Amerika Deneyimi	74
2.4. Bolivya Mikro Finansman Uygulaması	75
2.4.1. Banco Sol Finansman kurumunun İşleyişi	78
2.5. Kırgızistan Uygulaması	81
2.6 Avrupa'da Mikrofinans Uygulaması	85
2.6.1. Girişimciliğe ait çerçeve	87
2.6.2. Mikro girişimler için politik şartlar	88
2.6.3. Refah köprüsü	89
2.6.4. Mikrofinans için yasal çerçeve	91
2.6.5. Finansal Erişim	93
2.6.6. Mikro finans için fon	95

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE MİKROFİNANSMAN UYGULAMALARI

3.1. Türkiye'de Yoksulluk	99
3.1.1. Türkiye'de Yoksulluk	100
3.1.2. Türkiye'de Yoksulluk Üzerine Yapılmış Çalışmalar	102
3.1.3. Türkiye'de Yoksulluğun Profili	102
3.2. Türkiye'de Mikro finansman Uygulamaları	108
3.2.1. MAYA mikro ekonomik destek işletmesi	112
3.2.1.1. Kurumsal Organizasyon Yapısı	113
3.2.1.2. Kredi Türleri	114
3.2.1.2.1. Grup Kredisi	114
3.2.1.2.2. Bireysel Kredi	114

3.2.1.2.3. İhtiyaç Kredisi	115
3.2.2. Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi	116
3.2.3. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)	120
3.2.3.1. SRAP'ın Amacı ve Gerekçesi	121
3.2.3.2. SRAP'ın Alt Bileşenleri	124
3.2.3.3. SRAP'ın Finansmanı	125

IV. BÖLÜM

MUĞLA İLİ MERKEZE BAĞLI KÖYLERDE MİKROFİNANS SİSTEMİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

4.1. Araştırmanın Amacı	127
4.2. Örneklem Büyüklüğünün Seçimi	128
4.3. Verilerin analizi	130
4.4. Anket Verilerinin Analizi	130
4.4.1. Güvenilirlik Analizi	132
4.4.2. Ankete Katılanların Demografik Durumu	132
4.4.3. Ankete Katılanların İstihdam Durumu	137
4.4.4. Ankete Katılanların Gelir Ve Harcamaları	141
4.4.5. Ankete Katılanların Tasarruf Durumu	146
4.4.5.1. Tasarruf Yönetimi	147
4.4.5.2. Tasarruf Amacı	148
4.4.6. Ankete Katılanların Borçlanma Durumu	149
4.4.6.1. Borçlanma Yönetimi	151
4.4.7. Ankete Katılanların Bankayla Çalışma Durumu	155
4.4.8. Mikro Girişim Ve Mikrofinans	158
4.4.8.1. Mikro Girişim	158
4.4.8.2. Mikro Finansman Talebi	163
4.5. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi	166
4.5.1. Önce Tasarruf	167
4.5.2. Tasarruf Ürünleri	168
4.5.3. Kredi	169
4.5.4. Kredi Ürünleri	170
4.5.6. Mikrofinans Sistemi Önerisi	174

SONUÇ	176
KAYNAKÇA	185
EK 1 Mikro Finansman Kuruluşları Hakkında Kanun Tasarısı	199
EK 2 Anket formu	227

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Grameen Bank'ın Organizasyon Yapısı	71
Şekil 3.2. Maya'da Kredi Kullanıcılarının İşyeri Dağılımı	117
Şekil 3.3 Diyarbakır Mikro Finans Projesinde Verilen Kredilerin Sektörler İtibariyle Dağılımı (Şubat 2005)	120
Şekil. 4.1. Cinsiyet Durumunun Yüzdesel Dağılımı(%)	133
Şekil. 4.2. Yaş Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	134
Şekil.4.3. Yaşanılan Yerin Yüzdesel Dağılımı (%)	135
Şekil 4.4. Eğitim Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	136
Şekil 4.5. Medeni Durumun Yüzdesel Dağılımı (%)	136
Şekil 4.6. Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısının Yüzdesel Dağılımı (%)	137
Şekil 4.7. İş Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	138
Şekil 4.8. İstihdam Edilenlerin Meslek Gruplarının Yüzdesel Dağılımı (%)	139
Şekil 4.9. İşsiz Durumda Olanların Geçim Kaynaklarının Yüzdesel Dağılımı (%)	140
Şekil 4.10. İş Edinme Ümidinin Yüzdesel Dağılımı(%)	141
Şekil 4.11. Gelirlerinin Yüzdesel Dağılımı (%)	142
Şekil 4.12 Harcama Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	143
Şekil 4.13. Gelirlerin Harcamaları Karşılama Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	144
Şekil. 4.14.Mal Varlıklarının Yüzdesel Dağılımı (%)	145
Şekil. 4.15. Mal Varlıklarının Toplam Değerinin Yüzdesel Dağılımı	146
Şekil 4.16. Tasarruf Durumunun Yüzdesel Dağılımı	146

Şekil 4.17. Tasarruf İmkânı Durumunda Değerlendirme Arzuları (%)	147
Şekil 4.18. Tasarrufların Değerlendirilmesinin Yüzdesel Dağılımı (%)	148
Şekil 4.19. Tasarruf Amacının Yüzdesel Dağılımı (%)	149
Şekil 4.20. Borçlanma Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	150
Şekil 4.21 Borçlanma Tutarlarının Yüzdesel Dağılımı (%)	151
Şekil 4.22. Borçlanma Yerlerinin Yüzdesel Dağılımı (%)	151
Şekil 4.23 Borçlanıcıların Borç Vadesinin Yüzdesel Dağılımı (%)	152
Şekil 4.24 Borçlanmada Geri Ödemesiz Dönemin Yüzdesel Dağılımı (%)	153
Şekil 4.25. Borçlanıcıların Borç Faiz Oranının Yüzdesel Dağılımı (%)	154
Şekil 4.26 Borç Alanların Bekledikleri Sürenin Yüzdesel Dağılımı (%)	154
Şekil 4.27. Bankayla Çalışma Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	156
Şekil. 4.28 Kredi İmkânı Durumunda Kredi Amacının Yüzdesel Dağılımı (%)	156
Şekil 4.29. Talep Ettiği Finansal Hizmetlerin Yüzdesel Dağılımı (%)	157
Şekil 4.30 Girişimcilik Deneyiminin Yüzdesel Dağılımı (%)	158
Şekil 4.31. Başarısız Girişimlerin Nedenlerinin Yüzdesel Dağılımı (%)	159
Şekil. 4.32 Yeni Bir İş Kurulması Durumunda Başarı Durumunun Yüzdesel Dağılımı (%)	160
Şekil 4.33 Depoya kaldırılmış halı tezgâhı	162
Şekil 4.34. Köy kadınları tarafından yapılan halı örnekleri (1)	162
Şekil. 4.35. Köy kadınları tarafından yapılan halı örnekleri (2)	162

Şekil 4.36. Sermaye İhtiyaçlarının Yüzdesel Dağılımı (%)	163
Şekil 4.37. Geri Ödemesiz Dönem Taleplerinin Yüzdesel Dağılımı (%)	164
Şekil 4.38. Teminat İmkanının Yüzdesel Dağılımı (%)	165
Şekil. 4.39 Teminat Türünün Yüzdesel Dağılımı (%)	166
Şekil 4.40 Tasarruf imkânı	170
Şekil 4.41. Kredi İmkanı	170

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Mali Bakımdan Kendine Yeterli Mikro Finans Kuruluşlarının Ortalaması	7
Tablo 1.2. Mikro Finansın Özellikleri Ve Geleneksel Bankacılıktan Farkı	15
Tablo 1.3. İnsani Gelişme Endeksi İçin Maksimum Ve Minimum Değerler	37
Tablo 2.1. Meksika’da Mikro Finans Enstitülerinin Durumu	73
Tablo 2.2. Latin Amerika Köy Bankalarının 2005 Yılı Finansal Durumu	76
Tablo 3.1. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002–2007	103
Tablo 3.2. Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları ve Artış Oranları	103
Tablo 3.3 Türkiye’de Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları	105
Tablo 3.4. Türkiye’de Hanehalkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları	106
Tablo 3.5. Türkiye’de Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna Göre Yoksulluk Oranları	107
Tablo 3.6. Türkiye’de Hanehalkı Fertlerinin İktisadi Faaliyetine Göre Yoksulluk Oranları	108
Tablo 3.7. Srap’ın Finansmanı	125
Tablo 3.8. Proje Finansman Limitleri	126
Tablo 4.1. Anket Sayılarının Köylere Göre Dağılımı	131
Tablo 4.2. Cinsiyet Durumu	133
Tablo 4.3. Yaş Durumu	134
Tablo 4.4. Yaşanılan Yer	134
Tablo 4.5. Eğitim Durumu	135
Tablo 4.6. Ankete Katılanların Medeni Durumu	136
Tablo 4.7. Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı	137

Tablo 4.8. İş Durumu	138
Tablo 4.9. Cinsiyete Göre İş Durumu	138
Tablo 4.10 İstihdam Edilenlerin Meslek Grupları	139
Tablo 4.11 İşsiz Durumda Olanların Geçim Kaynakları (%)	139
Tablo 4.12 İş Edinme Ümidi	141
Tablo 4.13. Gelirler	142
Tablo 4.14 Harcama Durumu	142
Tablo 4.15. Gelirlerin Harcamaları Karşılama Durumu	143
Tablo 4.16 Yıllık Gelir Durumu Ve Aylık Harcama Durumu Karşılaştırması	144
Tablo 4.17. Mal Varlıkları	145
Tablo 4.18. Mal Varlıklarının Toplam Değeri	145
Tablo 4.19. Tasarruf Durumu	146
Tablo 4.20. Tasarruf Fırsatında Değerlendirme Durumu	147
Tablo 4.21. Tasarrufların Değerlendirilmesi	148
Tablo 4.22. Tasarruf Amacı	149
Tablo 4.23. Borçlanma Durumu	149
Tablo 4.24 Borçlanma Tutarları	150
Tablo 4.25. Borçlanma Yerleri	151
Tablo 4.26 Borçlanıcıların Borç Vadesi	152
Tablo 4.27 Borçlanmada Geri Ödemesiz Dönem	152
Tablo 4.28. Borçlanıcıların Borç Faiz Oranı	153
Tablo 4.29. Borç Alanların Bekledikleri Süre	154
Tablo 4.30. Bankayla Çalışma Durumu	155
Tablo 4.31 Kredi Çekmek İstemesi Durumunda Kredi Amacı	156

Tablo 4.32. Talep Ettiği Finansal Hizmetler	157
Tablo 4.33 Girişimcilik Deneyimi	158
Tablo 4.34. Başarısız Girişimlerin Nedenleri	159
Tablo 4.35 Yeni Bir İş Kurulması Durumunda Başarı Durumu	160
Tablo 4.36. Kurulması Düşünülen İş Kolları	161
Tablo 4.37. Sermaye İhtiyaçları	163
Tablo 4.38. Geri Ödemesiz Dönem Talepleri	164
Tablo 4.38. Teminat İmkânı	165
Tablo 4.40. Teminat Türü	166
Tablo 4.41. Kredi Amacı İle Kredi İhtiyacı Karşılaştırmalı Tablosu	171
Tablo 4.42. Kredi Amacı İle Teminat Karşılaştırmalı Tablosu	172
Tabo 4.43. Kredi Amacı İle Geri Ödemesiz Dönem Karşılaştırmalı Tablosu	172
Tablo. 4.44. Muğla Merkeze Bağlı Köylerde Uygulanabilecek Kredi Sisteminin Şartları	173

KISALTMALAR LİSTESİ

BKB: Bangladesh Krishi Bank

BRI: Bank Rakayat Indonesia

CGAP: Consultative Group To Assist The Poor'un

DB: Dünya Bankası

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

FFP: Formal Functional Programming

FINCA: The Foundation for International Community Assistance

GEM: Global Entrepreneurship Monitor

GSMH: Gayrı Safi Milli Hasıla

HDI: İnsani Gelişme İndeksi

KEDV: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı

MFK: Mikro Finans Kuruluşu

RAKUB: Rajshaki Krishi Ummayan Bank

ROSCA: Rotating Savings And Credit Associations

SPSS : Statistical Packages For Social Sciences: Sosyal Bilimler İstatistik Programı

SRAP: Sosyal Riski Azaltma Projesi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

STÖ: Sivil Toplum Örgütleri

TÜSİAD: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerdeki önemli problemlerden birisi şüphesiz ki yoksulluk olgusudur. Yoksulluğun birçok tanımı ve çeşitleri olmasına karşın, genel anlamda maddi ve kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durumdur. Yoksulluğun bir durum olarak mı yoksa bir süreç olarak mı değerlendirildiği yoksulluk tanımlamalarında ve çalışmalarında belirleyici bir unsurdur. Dünya Bankası yoksulluğun bir süreç olduğunu, çünkü insanların piyasaya entegre olduklarında bu süreçten kurtulabileceğini belirtmektedir.

Mikrofinans sistemi yoksulluğun bir süreç olduğu fikrinden hareketle 1970’li yıllarda Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından geliştirilen ve günümüzde başarıyla uygulanan bir sistemdir. Yoksullukla mücadele, bölgeler ve cinsiyetler arası gelir farklılıklarının giderilmesi, mikrofinans sisteminin en önemli iktisadi hedeflerindedir. Varlığın değil yokluğun esas alındığı bu sistemde ihtiyaç sahibi küçük girişimcilere verilecek küçük ölçekli krediler ile bir yandan bireylerin refah düzeyleri yükseltilmeye çalışılmakta, diğer yandan makro düzeyde kişi başına düşen milli gelirin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Kavramsal, örnekler, Türkiye uygulamaları ve ampirik olmak üzere dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde mikrofinans kavramı ve yoksulluk kavramı ayrıntılarıyla incelenmiştir. Bu bölümde yoksullukla mücadeleyi gerekli kılan nedenlere değinilerek, mikrofinansın yoksullukla mücadeledeki rolü açıklanmaya çalışılmıştır.

Mikrofinans sisteminin gelişimi ve dünyadaki uygulamalarının ele alındığı bölüm ikinci bölümdür. Mikrofinans sisteminin Bangladeş deki oluşumu ve gelişiminin ayrıntılı olarak incelendiği bu bölümde Latin Amerika, Meksika, Bolivya, Meksika ve Avrupa’daki uygulamalara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde Türkiye'deki yoksulluk sorununa değinilmiş ve yoksulluğun önlenmesi amacıyla uygulanan mikrofinans çalışmaları ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan dördüncü bölümde ise Türkiye'de özellikle ege bölgesinde mikrofinans sisteminin uygulanabilirliğinin tespiti amacıyla Muğla merkeze bağlı köylerde bir uygulama yapılmıştır. Anket yöntemi ile veri toplanan uygulama bölümünde geçerli bilgi içeren 408 adet anket formu SPSS (Statistical Packages For Social Sciences: Sosyal Bilimler İstatistik Programı) yazılım programında analiz edilmiştir. Frekans dağılım tabloları ve crosstab'lar elde edilmiştir.

Mikrofinans sistemi kişilere yapılacak bağışlardan çok üretime sevk edecek finans uygulamalarını içermektedir. Dolayısıyla Türkiye'de yoksulluğun önlenmesi amacıyla gerek devlet gerekse sivil toplum kuruluşlarının (STK) yaptığı çalışmalarda; verilen kredilerin çoğunlukla affedilmesi yada amacı doğrultusunda kullanılmaması bu uygulamaları mikrofinans sisteminin dışına çıkarmaktadır. Türkiye'de doğru olarak uygulanan bir mikrofinans sisteminin kişileri üretime sevk ederek yoksulluğun azaltılacağı varsayımından hareketle yapılan bu çalışma, ileride özellikle ege bölgesinde uygulanacak olan mikrofinans çalışmalarına ışık tutacak niteliktedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİKROFİNANS VE YOKSULLUK KAVRAMLARI

1.1. Mikrofinans Kavramı

Mikrofinans sistemi günümüzde birçok ülkede uygulanmakta olan, önemli iktisadi ve sosyal amaçlara hizmet eden bir finansman yöntemidir. Yoksullukla mücadele ve bölgeler ve cinsiyetler arası gelir farklılıklarının giderilmesi mikrofinans sisteminin en önemli iktisadi hedeflerindedir.¹ Varlığın değil yoksulluğun esas alındığı bu sistemde, ihtiyaç sahibi küçük girişimcilere verilecek küçük ölçekli krediler ile bir yandan bu bireylerin refah düzeyleri yükseltilmeye çalışılmakta, diğer yandan makro düzeyde kişi başına düşen milli gelirin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

1.1.1. Mikrofinansın Tanımı

Mikrofinans, çeşitli nedenlerden dolayı belirli bir düzeyin altında gelire sahip olan kişilere yapılacak yardımlar ve bağışlar yerine; bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem ögeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları üretime sevk edecek düşük meblağdaki kredilerin kullandırılması; böylelikle bir taraftan bu kişilerin mevcut refah seviyelerinin arttırılması, diğer taraftan ise dolaylı olarak çok küçük değerlerinde üretim sürecinde kullanılması ile kişi başına düşen milli gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amacına hizmet eden ekonomik bir sistemdir.²

Mikrofinans sistemi ilk olarak 1973 yılında Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te uygulanmaya başlamıştır. 1979 yılına kadar Bangladeş

¹ Esfender Korkmaz, *Mikrofinans Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması; İstanbul Örneği*; İTO, 2004, s;15

² R Christen., T Lyman. , R Rosenberg,. ; *Microfinance Concenceus Guidelines: Guiding Principles On Regulation and Supervision of Microfinance*, CGAP, 2003, ss;5-6

Merkez Bankası ve diğer ticari bankaların sponsorluğunda proje geliştirilmiş ve 1983'te Grameen Bank adı altında yoksullara kredi veren mikrokredi bankası kurulmuştur.³

Mikrofinans başta ABD ve Avrupa'nın çeşitli ülkeleri dâhil olmak üzere 111 ülkede başarıyla uygulanmıştır. 2003 yılı sonu itibariyle dünyada 58 milyon aile bu imkânlardan istifade etmiştir. Bu sistemin en kötüsü % 98 olmak üzere büyük çoğunluğu % 100 olacak şekilde çok yüksek geri ödeme oranına sahiptir. Bir başka dikkat çekici ve önemli bir nokta ise bugüne kadar mikrokrediden yararlananların %48'i fakirlik sınırının üzerine çıkmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından 2005 yılı Dünya Mikrokredi Yılı olarak ilan edilmiştir ve 2015 yılına kadar yoksulluğun, mikrokredi vasıtasıyla %50 azaltılması hedeflenmektedir.

Çoğu kişiye göre, mikrofinans, çok yoksul ailelerin üretici faaliyetlere girişmelerine veya çok küçük işletmelerini büyütmelerine yardımcı olmak amacıyla onlara çok küçük meblağlarda kredi (mikrofinans) açılması ve verilmesi anlamına gelir.⁴ Zamanla, geleneksel resmi finans kuruluşlarına erişim olanağı bulunmayan yoksulların ve çok yoksulların çeşitli farklı finans ürünlerine gereksinim duydukları anlaşıldıkça, mikrofinans kapsamı, daha geniş bir hizmet yelpazesini (kredi, tasarruf, sigorta, vb.) içerecek şekilde genişlemiştir.

Bangladeş, Brezilya ve bazı başka ülkelerdeki ilk denemeler 30 yıl kadar daha geriye gitmesine rağmen, mikrofinans uygulaması 1980'li yıllarda yaygınlaşmaya başladı. Mikrofinansın önemli farkı; daha önceki "belirli hedeflere yönelik kalkındırma amaçlı ödünç verme" işlerinin yarattığı tuzaklardan, kredinin geri ödenmesi üzerinde ısrar ederek, kredi açma masraflarını karşılayabilecek düzeyde faiz oranları uygulayarak ve alternatif

³ Asif Dawla, " In Credit We Trust; Building Social Capital By Greamen Bank in Bangladesh" , The *Journal of Socio-Economies*, Vol: 35, USA, 2006, p.103

⁴ Sylvie K., Bossoutrot, *Microfinance in Russia: Broadening Access to Finance for Micro and Small Entrepreneurs*, World bank Publications, Washington DC. USA,2005, p.2

kredi kaynağı gayri resmi sektör olan müşteri grupları üzerinde odaklaşarak kurtulmasıdır. Bunun sonucunda, faaliyetin odak noktası, hedeflenmiş belirli sektörleri desteklemek amacını güden mali destekli kredilerin hızla kullandırılmasından, yoksullara hizmet etmek amacına yönelik sürdürülebilir mahalli finans kuruluşlarının kurulmasına kaymıştır. Mikrofinans, açıkça politik görünmekten kaçınan bir özel (kâr amacı gütmeyen) sektör inisiyatifidir ve bundan dolayı, kalkındırma amaçlı ödünç verme faaliyetlerinin diğer şekillerinin hemen hemen tümüne kıyasla daha iyi bir performans göstermiştir.

1.1.2.Mikrofinansın Mali Sektördeki Yeri

Dünya deneyimine bakıldığında zaman, banka hizmetleri dışında kalmış kişilere mali hizmet sağlanması çabalarının ilk devrelerde hemen tümü ile ekonomik ve tarımsal kalkınma politikalarından ve programlarından kaynaklandığı görülmektedir. Hükümetler belli grupları hedef alan ve belirli üretim faaliyetlerine bağlı, sübvansiyon edilmiş kredi programlarını desteklemiştir. Bu programlar genel olarak hedef kitleye ulaşmayı yada hedeflenen sonuçları elde etmeyi başaramamıştır ve finansman kaynaklarına kalıcı ve yaygın bir erişim sağlayamamıştır. Daha sonra, yoksullara mali hizmet sunarak ulaşmak amacıyla mikrofinans sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemi uygulayanlar genellikle STK'lar olmuştur. Bu kurumlar genellikle kalkınma aracı olarak görülmüş ve mali sistemin dışında tutulmuştur.

Zaman içinde kredi sağlayan STK'ların başarısı, bunların giderek lisanslı bankacılık kurumlarına dönüşmesi ve geleneksel ve uzmanlaşmış ticari bankaların mikrokredi ve tasarruf toplama alanına girmesi ile birçok ülkede mikrofinans sektörleri mali hizmet sektörlerinin güçlü alt sektörleri haline gelmiştir. Başarılı mikrofinans kuruluşları bağışlardan ve sübvansiyonlu kaynaklardan finansman sağlamak yerine, masraflarını karşılamanın ötesinde, büyüme, yaygınlaşma ve giderek daha çok müşteriye hizmet sağlama olanağı veren karlar elde eden kuruluşlar haline gelmiştir.

Bankacılık sisteminden kredi alamayanların mali hizmet talebi abartılı boyutlarda olmasa da önemli olduğu artık anlaşılmaktadır. Sektörün ilk gelişme aşamalarında, STK'lar, kamudaki yardım kurumları ve ikili yada çok taraflı bağış kaynakları ve yatırım şirketleri mikrofinans sektöründeki başlıca yatırımcılar olarak görülmektedir. Öte yandan önemli sayılacak bir talebin karşılanması, bankacılıkla ilgisi olmayan bu hane halklarından birçoğunun birikimleri de dâhil olmak üzere, ticari sermaye kaynaklarının devreye sokulmasını gerektirmektedir. Ticari sermaye kullanmak, mikrofinans sektöründe iş yapan kuruluşların her zaman yüksek performans göstermesini zorunlu kılmaktadır. Latin Amerika'daki, en başarılı MFK'ların birçoğu performans açısından ana sistemdeki ticari bankaları geride bırakmıştır.⁵ Sektörün ilk günlerinde karlı kuruluşların yoksullara hizmet veremeyeceği, karlı olmakla yoksul müşterilere erişmek arasında ikileme kalınacağı düşünülmüştür. Ancak yapılan çalışmalarda görülmüştür ki bu kuruluşlar hem karlıdır hem de yoksullara hizmet edebilmektedir. Ancak bu kurumların hepsinin başarılı olması beklenemez. Tablo 1,1'de görüldüğü gibi Microbanking Bultein'e bilgi veren 147 öncü kuruluştan 62 tanesi kendine yeterli durumdadır.

Günümüzde birçok finans kurumu artık kendini kanıtlamıştır ve oluşan yüksek talep sermaye piyasasıyla bütünleşmesini zorunlu kılmıştır. Artık Hükümetler, iki veya çok taraflı kuruluşlar ve diğer kamu kurumları, mikrofinans kuruluşlarına ve bunların müşterilerine mali sistemin içinde yer veren destek stratejileri geliştirmektedir. Mikrofinans sektörünün gelişmesine verilen destek esasta mali sektörün derinleştirilmesi amacıyla kaynaklanmamaktadır. Bu derinleşme, birikimlere ulaşmakta, bu birikimleri toplamakta ve mali sistem içinde etkin bir biçimde dağıtmakta daha başarılı olmayı da içermektedir. Mali sektörün derinleştirilmesi aynı zamanda, formal finansman ortamından dışlanmış olan kişilere de erişmek ve finansmana erişim

⁵Kiendel Burrit, *Microfinance in Turkey, :A Sector Assesment Report*, United Nations Development Programme,2003,s.10

fırsatını sürekli kılabilmek için mali kesimin sınırlarının genişletilmesini gerektirir.⁶

Tablo 1.1. Mali Bakımdan Kendine Yeterli Mikrofinans Kuruluşlarının Ortalaması

Toplam Varlıklar	19,9 milyon \$ (Bankalar 60 milyon\$, STK'lar 10 milyon \$)
Toplam Borçlu Sayısı	81.510
Kişi Başına GSMH/ortalama kredi borcu	%83
Ortalama Kredi Borcu	752\$ (Afrika 350\$, Doğu Avrupa 1.101\$)
Varlıklardan gelen Gelir (vergi ve enflasyon maliyeti dahil)	%5.5
Özsermayeden Gelen gelir	%14.1
Risk Portföy>90 gün	%2.3
Kredi sorumlusu başına düşen aktif borçlu sayısı	408
Brüt Portföyden gelen kar	%40,6 (yaklaşık olarak faiz oranına eşit)

Kaynak: The Microbanking Bulletin, Microfinance Information Exchange, issue No. 8, November, 2002. www.mixmbb.org (12,07,2006)

1.1.3. Mikrofinans Kuruluş Modelleri

Mikrofinans kuruluşları, bazı durumlarda geleneksel finansman kuruluşları yapısına sahip olan kuruluşlar olmakla birlikte, çoğu zaman yoksul kesime hizmet verirken kâr amacından çok, sosyal amaçlı hareket eden kişi, topluluk, kurum, sivil toplum örgütleri gibi kuruluşlardır. Farklı çalışma ilkeleri ve yapıları olmakla beraber, yoksulluğu ortadan kaldırmak için küçük tutardaki finansman olanaklarını ihtiyacı olan yoksul kesime aktaran kuruluşlardır.⁷

İyi bir mikrofinans kuruluşunda bulunması gereken nitelikler, sunulan hizmetlerin(kredinin büyüklüğü, vadesi, geri ödeme planı, teminat sistemi vs. gibi) hedef kitleye uygun olması, hizmetlerin sosyal açıdan da olumlu etki yaratması, finansal açıdan kendine yetebilir olması ve süreklilik ilkesi

⁶ Von Pischke, J.D. , *Finance at the Frontier*, The World Bank, Washington D.C., 1991,s. 23

⁷ DOLUN, Leyla, "Mikro Finansman " Türkiye Kalkınma Bankası, Nisan 2005

çerçevesinde faaliyet göstermesi olarak sıralanabilir. Mikrofinans kuruluşunun sunduğu hizmetlere karşılık müşterinin ödeyeceği ücretin hem mikrofinans kuruluşunun maliyetlerini karşılaması hem de müşterinin bu ücretleri ödeyebilmesi açısından iyi ayarlanması gerekir.

Mikrofinans kuruluşları düzenleme ve denetlemeleri bakımından üç gruba ayrılabilir. Bunlar formel kuruluşlar, yarı-formel kuruluşlar ve formel olmayan kuruluşlardır. Formel Kuruluşlar, bulunduğu ülkenin genel kanunlarına ve bankacılık otoritelerince uygulanan düzenlemelere uygun olarak faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bunlara örnek olarak tasarruf bankalarını, ticari bankaları ve kalkınma bankalarını verebiliriz. Tasarruf bankaları özellikle kırsal kesimdeki küçük işletmelere ve halka yönelik faaliyette bulunan ve tasarruf hizmeti üzerinde yoğunlaşmış olan bankalardır. Kalkınma bankaları tarım ya da endüstri gibi belli özel sektörlere finansal hizmet sağlayan bankalardır. Genel olarak müşterileri büyük işletmeler olan bu bankalar 1970’li yıllardan sonra küçük çiftçi ve işletmelere de hizmet sunmaya başlamışlardır. Ticari bankalar ise yoksul kişilere finansal hizmet sunan bankalardır.

Yarı-Formel Kuruluşlar, bulunduğu ülkenin kanun ve düzenlemelerine uygun faaliyet gösteren, ancak bankacılıkla ilgili düzenlemelere uymak zorunda olmayan kuruluşlardır. Bunlara örnek olarak, kredi birliklerini, tasarruf ve kredi kooperatiflerini ve sivil toplum örgütlerini gösterebiliriz. Mikro finans kuruluşlarının çoğu sivil toplum örgütlerinden oluşmaktadır. Bunun nedeni de sivil toplum örgütlerinin hedef kitleye hem mekân hem de anlayış bakımından yakın olmalarıdır. Ancak, çoğu sivil toplum örgütü yardım fonlarına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Yardım fonlarının kesintiye uğraması riski faaliyetlerinin devamlılığını sağlaması açısından onları formel finansal kuruluşlara dönüşmeye zorlamaktadır. Formel olmayan kuruluşlar, genellikle kuruluş olarak nitelendirilmeyen, bankacılıkla ya da ticari hayatla ilgili düzenlemelere tabi olmayan, herhangi bir kamu otoritesi

tarafından denetlenmeyen tefeciler, aile bireyleri, arkadaşlar bu kapsamda yer almaktadır.

“Global Development Research Center, Virtual Library on Micro Credit” koordinatörlerinden Hari Srinivas tarafından yapılmış olan sınıflandırmaya göre 14 adet mikrofinans kuruluş modelinden söz edilmektedir.⁸

1.1.3.1 Birlik Modeli

Bu mikrofinans kuruluşu modelinde, hedef topluluk kendi içinde bir birlik oluşturarak mikrofinans hizmetleri vermektedir. Topluluklar gençlik grubu, kadın toplulukları olduğu gibi, bir siyasi, dini veya kültürel görüş etrafında toplanan kişiler olabilirler ve mikro işletmeler ve diğer çalışma konularında destek verebilirler.

1.1.3.2 Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli

Geleneksel bankacılıkta bir başka banka garantisi, ticari bankadan kredi sağlanması için gerekmektedir. Mikrofinans sisteminde bu garanti bir başka ticari banka yerine, dışarıdan bir hükümet kuruluşu veya bir hibe veren kuruluş veya benzer kuruluşlarca düzenlenebileceği gibi, içerden üyelerin tasarrufları teminat gösterilerek düzenlenebilir. Sağlanan garanti çerçevesinde kredi doğrudan bir kişiye verilebilir veya oluşturulmuş bir grup yararlanabilir.

1.1.3.3 Topluluk Bankası Modeli

Topluluk bankası modelinde tüm topluluğa bir ünite olarak muamele edilir ve yarı resmi veya resmi kuruluşlar oluşturularak, mikrokredi dağıtılır. Bu kuruluşlar genellikle, sivil toplum örgütleri veya diğer organizasyonların yardımları ile oluşturulur ve öncelikle topluluk üyelerini, topluluk bankasının

⁸ Hari Srinivas, “Microcredit in Developing Countries: The Facilitative Roles of NGOs” *Planning Administration*. Vol. 21, No.2, June 1998 pp.33-43

çeşitli finansman faaliyetleri hakkında eğitir. Bu kuruluşların yapılarında, gelir yaratıcı projeler veya tasarruf imkânları olabilir.

1.1.3.4 Kooperatif Modeli

Kooperatif; ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve taleplerini karşılamak amacıyla isteğe bağlı olarak bir araya gelen kişilerce oluşturulmuş, ortaklaşa sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen işletmelerdir. Bazı kooperatifler, üye finansmanı ve tasarruf faaliyetleri gibi konuları da kuruluş amaçları içinde almaktadır.

1.1.3.5 Kredi Birlikleri Modeli

Kredi birlikleri, üyelerce idare edilen ve kendi üyelerine yardımcı olmak üzere oluşturulmuş finansman kuruluşlarıdır. Belirli bir grup veya organizasyonun tasarruflarını birlikte çalıştırmayı kabul eden ve birbirlerine makul faiz oranlarıyla kredi vermek amacıyla bir araya gelen üyelerce organize edilirler. Aynı kuruluşta çalışan, aynı dine bağlı olan, aynı işçi kuruluşuna üye olan, aynı sosyal gruba dâhil olan, aynı toplumda çalışan veya yaşayan kişiler arasında oluşturulan demokratik, kâr amacı gütmeyen, finansman sağlamak amaçlı kooperatiflerdir.

1.1.3.6 Grameen Tipi Kuruluş Modeli

Grameen modeli Bangladeş'te Prof. Muhammed Yunus tarafından başlatılan yoksul kesime yönelik kuruluş olan Grameen Bankası modelinden ortaya çıkmış olup, on beş -yirmi köy civarında bir bölgeyi kapsayacak şekilde, bir bölge yöneticisi ve birkaç banka çalışanından bir banka ünitesi oluşturulmakta ve buradan yönetici ve çalışanlar köyleri ziyaret etmekte, yerel ortam incelenip ve olası müşteriler saptanmakta ve bu müşterilerden beş kişilik gruplar oluşturulmakta, ancak ilk aşamada sadece ikisi kredi verilmek üzere seçilmektedir. Bir ay boyunca grup üyelerinin banka kurallarına uygun olup

olmadıkları gözlenmekte ve grup üyelerinden kredi almış olan ikisi, anapara ve faizi elli haftalık süre içinde ödediği takdirde geri kalan grup üyeleri kredi almaya hak kazanmaktalar. Bu kısıtlamalar nedeniyle, kişilerin ödemelerinin muntazam olması için diğerlerinin baskısı olmaktadır. Bu durumda grubun ortak sorumluluğu, bir yerde kredinin teminatı görevini yerine getirmektedir.

1.1.3.7 Grup Modeli

Bu model Grameen, topluluk bankacılığı, köy bankacılığı, grup baskısı modeli gibi modellere benzemektedir. Bu modelde ana felsefe, bireysel olarak hareket edildiğinde karşılaşılan güçlükleri ve zayıflıkları bertaraf etmek için grup olarak hareket ederek, ortak bir sorumluluk ve teminat altına girmektir. Fonlar bireylere değil gruplara aktarılmaktadır. Bireylerin bir araya gelmeleri farklı amaçlara hizmet edebilir; eğitim, ortak pazarlık gücü, baskı grubu oluşumu, vb. gibi.

1.1.3.8. Bireysel Model

Bu modelde mikrokrediler doğrudan borçluya verilmektedir. Burada bir grup oluşumu veya geri ödenmenin garanti edilmesi için grup baskısı gerekmemektedir. Bireysel model, birçok durumda “kredi artı” programının bir parçasıdır ve bu programlarda eğitim, beceri gelişimi gibi diğer sosyo-ekonomik hizmetlerde sağlanmaktadır.

1.1.3.9 Aracı Kuruluş Modeli

Aracı kuruluş modelinde, borçlu ve alacaklı arasında bir aracı kuruluş bulunmaktadır. Burada aracı kuruluş özellikle borçluların kredi bilincine kavuşmasında ve eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin tasarruf programları başlatarak, borç alacakların kredi vermeye uygun seviyeye gelmelerini sağlamaktadırlar. Aracılar tarafından geliştirilen bağlantılar; fon sağlama, program bağlantıları, eğitim ve öğretim ve araştırma gibi konuları

kapsayabilir. Bu faaliyetler uluslararası seviyeden, ulusal seviyeye, bölgesel seviyeden yerel ve bireysel seviyeye kadar her çeşit seviyede yer alabilir. Aracılar bireysel olabildiği gibi, sivil toplum örgütleri, mikro-kredi programları ve ticari bankalar (devletçe finanse edilen programlarda) olabilir. Borç verenler hükümet kuruluşları, ticari bankalar, uluslararası kuruluşlar olabilir.

1.1.3.10 Sivil Toplum Örgütü Modeli

Sivil toplum örgütleri (STÖ) mikrokredi alanında anahtar konumunda olup, mikrokredi programlarının başlatılmasında ve katılımında aktif rol oynamaktadırlar. Gerek toplum içinde, gerek ulusal ve uluslararası hibe veren kuruluşlar içinde, mikrokredinin önemini anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. STÖ'ler mikrokredi organizasyonları için kaynak ve araç geliştirerek gelişmelerine katkıda bulunmakta ve başarılı uygulamalar yapmaktadırlar. Aynı zamanda mikrokredi uygulamaları ve ilkeleri hakkında bilgi temini için yayınları ile çalışma grup toplantıları, seminer ve eğitim programları ile de katkıda bulunmaktadırlar.

1.1.3.11 Grup Baskısı Modeli

Grup baskısı borçlularla, proje katılımcıları arasında ahlaki ve diğer bağlantılar yoluyla mikrokredi programlarında geri ödemeyi ve katılımı temin etmeye çalışır. Baskı grupları: borçlu grubun diğer üyeleri olduğu gibi(burada ilk borçlu krediyi geri ödemediği sürece diğerleri kredi alamamakta, dolayısıyla ilk borçlunun geri ödemesi için baskı olmaktadır.); topluluk liderleri (genellikle dışarıdan bir sivil topluluk örgütüne seçilen ve eğitilen); sivil toplum örgütünün kendisi ve bölge sorumluları veya bankalar olabilir. Uygulanan “baskı” geri ödemeyen borçluya sık ziyaretler olabileceği gibi, topluluk toplantılarında isimleri açıklanarak borcunu ifa etmesi istenebilir.

1.1.3.12 Rosca (Rotating Savings And Credit Associations) Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli

Döner tasarruf ve kredi birlikleri, ortak bir fona düzenli katkıda bulunmak üzere bir araya gelen bireylerin, her bir bireye bir seferde toplu para aktardığı bir grup esasına dayanır. Örneğin 12 kişilik bir grup 12 ay boyunca her ay kişi başına 100 USD toplayabilirler. Her ay toplanan 1.200 USD topluluğun bir üyesine verilir. Böylece, bu üye diğer üyelere bu düzenli aylık katkılardan borç para verebilir. Sırası gelip toplu parayı aldıktan (gruptan borç aldıktan) sonra tutarı düzenli olarak, sonraki aylık katılımlarıyla geri öder. Toplu parayı kimin alacağına karar vermek oy birliği ile çekilişle veya üzerinde anlaşılan herhangi bir yolla olabilir.

1.1.3.13 Küçük İşyeri Modeli:

“Kayıt dışı sektör” hakkındaki daha önceleri var olan görüş bu sektörde bulunanların sadece hayatını devam ettirmek için, düşük verimlilikle çalışan ve çok düşük katma değer yaratan birimlerden oluştuğu şeklinde idi. Ancak bu görüş değişti ve istihdam yaratmak, gelir artırmak ve ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlamak için; küçük ve orta ölçekli işletmelere daha fazla önem verilmeye başlandı. Bu tip işletmeler için uygulanan politikalar, genellikle eğitim, teknik tavsiyeler, yönetim ilkeleri ve benzeri destekleme sistemleri gibi doğrudan müdahaleler ile piyasa koşullarına hazırlanmak veya satış imkânları gibi dolaylı müdahalelerin yanı sıra mikrokrediler küçük ve orta ölçekli işletmelere ya doğrudan veya diğer hizmetlerle birlikte daha geniş işletme geliştirme programının bir parçası olarak sağlanmaktadır.

1.1.3.15 Köy Bankacılığı Modeli

Köy bankaları topluluk temeline dayalı kredi ve tasarruf birlikleridir. Genellikle, kendi imkânlarıyla çalışan ve yaşantılarını geliştirmeye çalışan düşük gelirli 25–50 kişi tarafından oluşturulurlar. Köy Bankasının ilk kuruluş

sermayesi dış kaynaktan gelebilir ancak üyelerin kendileri bankayı idare ederler: üyelerini kendileri seçerler, çalışanlarını kendileri belirlerler, kendi kuruluş tüzüklerini kendileri hazırlarlar, bireylere kredi dağıtırlar, ödemeleri tahsil ederler, tasarrufları toplarlar. Kredileri teminat altındadır ancak mal veya gayrimenkul kefaleti ile değil manevi kefaletle; grubun, her bireyi bireysel kredinin arkasındaki teminatıdır.

1.1.4. Başarılı Mikrofinans Uygulamalarının Sahip Olması Gereken Özellikler

Mikrofinans kurumları geleneksel bankacılık sektöründen farklı bir organizasyon yapısına sahiptir. Bu kurumlar genel bankacılık sistemini benimsemiş olsalar da bunların başarılı olanları yeni ve verimli işletme modelleri ve yenilikçi kredi sağlama modelleri geliştirmiştir.⁹ Dolayısıyla mikrofinans sisteminin kredi yöntemleri Tablo 1,2.'de görüleceği üzere oldukça farklıdır. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi koordinatörü Belgin Güzeltan bu durumu şöyle özetlemektedir; “Bizzat gitmemiz lazım. O kadın bilecek, evinden çıkacak, bankaya gidecek, kredi başvurusunda bulunacak. Çok zor, azarlanma riskin var. Zaten içine kapanıklar, belki postaneden bile bir şey almaya gitmediler. Bu yüzden Halk Bankası istediği kadar kadın girişimci kredisi veriyorum desin onu fazla satamadı”¹⁰

⁹ Joan Parker, “Microfinance Grants and Non-Financial Responses to Poverty Reduction: Where Does Microcredit Fit?”, *CGAP Focus Note*, Vol:20, 2002, www.cgap.org, (18.04.2006)

¹⁰ Emel Yazı Coşkun, “Mikrofinansın Diyarbakır Mucizesi”, *Turkishtime*, Şubat, s. 46

Tablo 1.2. Mikrofinansın Özellikleri Ve Geleneksel Bankacılıktan Farkı

	Geleneksel Bankacılık	Mikrofinans
Kredi Verme Tekniği	<ul style="list-style-type: none"> • Teminata dayalı • Aşırı dokümantasyon • Daha az emek yoğun 	<ul style="list-style-type: none"> • Karaktere ve nakit akışına dayalı • Asgari dokümantasyon • Daha çok emek yoğun • Yenilikçi kredi teknikleri
Ürün Tipi	<ul style="list-style-type: none"> • Daha büyük miktarlı • Daha uzun vadeli • Daha düşük faizli krediler • Diğer bütün finansal ürünler 	<ul style="list-style-type: none"> • Daha düşük miktarlı • Daha kısa vadeli • Daha yüksek faizli krediler • Sınırlı ürün/hizmet çeşidi (mevduat, sigorta, havale vb.)
Müşteri Tipi	<ul style="list-style-type: none"> • Orta ve üst gelir grubunda yer alan gerçek kişiler • Genel itibariyle orta ve büyük ölçekli işletmeler 	<ul style="list-style-type: none"> • Yoksulluk sınırında veya altında yer alan gerçek kişiler • Mikro ve küçük ölçekli işletmeler • Ağırlıklı olarak kadın müşteriler

Kaynak:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, *Türkiye’de Mikrofinansın Yasal Çerçevesinin Düzenlenmesi*, Uluslar Arası Mikrofinans Konferansı, İstanbul,12-13 Aralık 2005

Mikrofinans konusunda çalışmalar yapan Robinson başarılı ve kendi kendine yeten bir mikrofinans kuruluşu için temel prosedürleri sıralamıştır.¹¹ Robinson başarılı bir mikrofinans sistemi için gerekli unsurları; kredi ürünleri, kredinin onayı ve dağıtımı, kredi tahsil politikaları ve prosedürleri, kredi portföy yönetimi, tasarruf mobilizasyonu ve kurumsal düzenlemeler başlığı altında toplamıştır. Buna göre başarılı bir mikrofinans uygulaması için;

¹¹ Robinson Marguerite, *The Microfinance Revolution: Sustainable Finance for the Poor*, Worldbank, Washington D.C., 2001, s.80

a) Kredi Ürünleri açısından sahip olması gereken özellikler;

- Kredi programları standart hale getirilmelidir. Kredinin vadesi ve tutarı kredi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayacak esneklikte olmalıdır.
- Kredi ve tasarruf ürünlerinin fiyatları birlikte ve aradaki marj kurumsal karlılığa imkan tanıyacak şekilde belirlenmelidir.
- Krediler belli bir sektör, mal ve grup ile sınırlandırılmamalıdır. Krediler kredi yeterliliği olan her mikro işletme sahibine ve yatırım planı olan her kişiye temin edilmelidir.
- Krediler ya bireylere veya üyeleri birbirine kefil olmuş kendi kendine oluşturulmuş kredi gruplarına sağlanır.
- Yeni kredi müşterileri küçük miktarlı krediler ile başlamalı, kredi müşterisinin geri ödeme isteği ve kapasitesine göre kredi miktarı daha sonra kullanacağı kredi dilimlerinde artırılabilir olmalıdır.
- Kredilerin çoğu işletme sermayesi için olmalıdır; krediler kısa vadeli; kredilerin geri ödemesi haftalık, iki haftalık yada aylık olmalıdır; kredi kullanıcıları geri ödeme dönemlerinde hem anaparanın hem de faizin o döneme düşen kısmını ödemelidirler.
- Krediler hâlihazırda bir işletme sahibine veya iş deneyimi olan kimselere verilmelidir.

- Kredi uyum programı dışında, kredi almak için herhangi bir eğitim programından geçmek zorunlu tutulmalıdır.

b) Kredinin onayı ve Dağıtımını açısından sahip olması gereken özellikler;

- Mikrofinans kurumu çalışanları kredi müşterisinin karakter özelliklerini ve mikro girişimcinin krediyi geri ödeme kapasitesini analiz etmelidir.
- Kredi miktarı belirlenirken, kredi kullanıcısının geri ödeme kapasitesi dikkate alınır. Müşterinin gelir akımı değerlendirilerek, geri ödeme kapasitesi belirlenir, dolayısıyla kredi kullanımından sonra oluşacak gelir akımları dikkate alınmaz.
- Kredi başvuruları basit olmalıdır. Kredi kararları hızlı bir şekilde kredi başvurusunun yapıldığı yerde alınır; örneğin yeni müşteriler için bir hafta, eski müşteriler için iki günde karar alınır.
- Kredilerde işlem maliyeti düşük tutulmalıdır. Bunun için kredi prosedürleri kısa tutulmalıdır; kredi onaylandıktan sonra hemen kullanılabilmelidir; kredi kullanımı için banka defalarca ziyaret edilmemelidir.

c) Kredi tahsil politikaları ve prosedürleri açısından sahip olması gereken özellikler;

- Etkif kredi tahsil sisteminin gelişmesi amacıyla, mikrofinans kuruluşları tüm kredi risklerini üstlenmelidir.

- Krediyi onaylayan ve tahsis eden banka görevlisi aynı zamanda kredi tahsilinden sorumlu olmalıdır.
- Kredi memurları, kredi müşterisi ödeme zorluğuna düşmedikçe, müşterinin işini ve kredi kullanımını gözetlememelidir. Böylece kredi memurları daha çok müşteriyle ilgilenebilirler.
- Eğer kredi müşterisi iyi bir geri ödeme kapasitesine sahipse yeniden borçlanmasına izin verilmelidir. İyi bir ödeme kapasitesine sahip müşteriler daha yüksek miktarda krediye hak kazanırlar.
- Doğal felaketler dışında dışsal şoklar dışında kredisini geri ödemeyen kişilere bir daha kredi verilmemelidir.
- Tam zamanlı geri ödeme yapan kredi müşterilerine faiz indirimi gibi teşvikler uygulanmalıdır.
- Geri ödemeyi zamanında yapmayan müşteriler hemen ertesi iş günü risk takip memuru tarafından ziyaret edilmelidir. Geri ödeme yapmayan müşteriler sıklıkla takip edilmelidir.
- Geç geri ödemeler hemen kaydedilmeli ve şüpheli alacak olarak kaydedilmelidir.

d) Kredi portföyü yönetimi açısından sahip olması gereken özellikler;

- Kredi raporlaması ve muhasebesi basit ve açık olmalıdır; yönetim ve bilgi sistemi basit olmasına rağmen her bir müşterinin, memurun, ünitenin, şubenin ve tüm kuruluşun

performansını doğru, düzenli ve istenilen sıklıkta değerlendirilmesine izin verir bir şekilde düzenlenmelidir.

- Şüpheli alacaklar karşılıkları ve provizyonları yeterli şekilde ayrılmalı ve düzenli olarak gözden geçirilmelidir.
- Kredi tahsisinde bulunan üniteler ve şubeler müfettişler tarafından düzenli ve dikkatli bir şekilde denetlenmelidir.
- Mikrofinans kuruluşunun her seviyesinde mikrokredi müşterilerinin talep tahminleri yapılmalıdır.
- Mikrofinans kuruluşunun varlık ve borç yönetimi düzenli olarak yapılmalıdır.
- Kredi portföyü işletme tipine ve bölgeye göre tahsis edilmelidir.

e) Tasarruf Mobilizasyonu açısından sahip olması gereken özellikler;

- Kurum çalışanları, yoksul kimselerin tasarruf etmek için herhangi bir eğitime ve disipline ihtiyaçları olmadığı konusunda bilgilendirilmelidirler. Zaten yoksullar hâlihazırda tasarrufta bulunmaktadır. Bunun yerine, mikro tasarrufçular için uygun tasarruf yöntemleri üzerine odaklanılmalı ve çalışanlar bu konuda bilgilendirilmelidir.
- Şube ve üniteler kendi çevrelerinde yaşayan veya çalışan kimselerin tasarruflarına odaklanılmalı ve öncelikle onların tasarruflarını mobilize etmeye çalışılmalıdır. Bu durum, kurumun tasarruf hizmetleri için mevcut yerel talebi karşılamasını, yoksulların küçük miktarlardaki tasarruflarını

toplamasını ve genişleyen mikrokredi portföyünü tüm kaynakların tasarruflarını kullanarak finanse etmesini sağlar.

- Kredi ve tasarruf hesapları birlikte düzenlenmeli, fiyatlandırılmalı ve yönetilmelidir.
- Zorunlu tasarruf uygulamasından kaçınılmalıdır. Tasarruf hizmetleri sadece gönüllü tasarruflar için olmalıdır. Kredi kullanmak için tasarruf etmek zorunlu olmamalıdır. Tasarruf ürünleri hem kredi kullanıcılarının hem de diğer kimselerin hizmetine sunulmalıdır. Eğer kredi kullanılması için tasarruf mevduatı açılması zorunlu hale getirilmişse, bu hesaplar tasarruf enstrümanlarından ayrı tutulmalıdır.
- Eğer bir kuruluşa tasarruf toplama yetkisi verilmişse, bu kuruluşun hem resmi hem de içsel denetiminin çok dikkatli ve düzenli yapılması gerekir.
- Kuruluş her zaman iyi bir güvenlik, güler yüzlü ve hızlı hizmet ve efektif bir nakit yönetimi sunmalıdır. Tasarruf sahiplerinin istediğinde para çekme ihtimaline karşı şubede para bulundurulmalıdır.
- Tasarrufçulara çeşitli likitide ve getiri olanaklarına sahip mevduat hesapları sunulmalıdır. Tasarruf hesabı açmak için gerekli minimum miktar olabildiğince düşük tutulmalıdır.
- Sabit vadeli tasarruf hesaplarına ödenen faiz oranları ticari bankacılık ticari bankalarinkine yakın tutulmalıdır. Lokal yerlerde uygulanan faiz oranı merkezde uygulanan faiz oranında daha düşük olabilir.

- Banka çalışanları potansiyel tasarruf sahiplerini belirleme konusunda eğitilmelidir. Çalışanlar müşteri ile sürekli ilişkide olmalı ve onları bilgilendirmelidirler.
- Mevduat hesapları gizli tutulmalıdır.
- Hane halklarının tasarrufları yanında, devlet kuruluşları, özel şirketler, okullar, kooperatifler gibi diğer kesimlerden de mevduat kabul edilmelidir.

f) Kurumsal Düzenlemeler açısından sahip olması gereken özellikler;

- Mikrofinans kuruluşları geleneksel bankacılık sisteminden; çalışanlar, ürünler, fiyatlandırmalar, kurum içi eğitim çalışmaları ve raporlama sistemi yönünden farklılık gösterirler.
- Kurumsal mikrofinans kurumlarının operasyonel maliyetleri ticari bankalarınkinden daha yüksektir. Bunun nedeni mikrofinans kurumlarının az şubeye, tasarrufa ve kredi müşterisine sahip olmasıdır.
- Mikrofinans kurumunun kredi faizinden ve hizmet bedelinden elde edeceği gelir ticari fonların maliyetini, operasyonel giderleri, şüpheli alacak karşılıklarını, işletme riskini karşılamalı ve sonuçta kar elde etmesine olanak tanınmalıdır.
- Piyasanın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmış gönüllü tasarruflar güvenli ve uygun yerlerde kullanılmalıdır.
- Mikrofinans kuruluşlarının ilk kuruluş aşamasında çalışanların eğitimi, yönetim bilgi sistemi, teknik yardım,

bina, makine ve teçhizat harcamalarını karşılamak için devlet ve yardım kuruluşlarından sübvansiyon alınabilir. Burada önemli olan kredi kullananlardan çok kurumun kendisini finanse etmesidir.

- Az sayıda basit, dikkatli olarak tasarlanmış ve test edilmiş ürünlerin müşterilere sunulması büyük ölçekli ve uzun vadeli sürdürülebilir mikrofinans kuruluşları için öneklidir.
- Her şubenin açık ve anlaşılabilir tarzda hesaplarını tutması ve şubelerin düzenli olarak denetlenmesi önem arz etmektedir.

1.2.Yoksulluk Kavramı

Mikrofinans sisteminin amacı küçük birikimleri üretken hale getirerek, bunların uygun faiz oranlarıyla mikro girişimcilere kullanırmak yoluyla yoksulluğun etkilerinin azaltılmasıdır. Dolayısıyla yoksulluk kavramının, çeşitlerinin, ölçümünün ve etkilerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

1.2.1. Yoksulluk Söylemi

Felsefenin temel kavramlarından biri olan yokluk kavramı, var olmayan; varlığı bulunmayan; varlıksal bir değeri, içerimi ya da karşılığı olmayan; ait olduğu varlık bilgisel çerçevenin gerçeklik tasarımına uymayan ya da bu çerçeveye göre gerçek olmayı anlatan; genelde varlığın, daha özde ise tek tek var olanların karşıtı olarak var olmayış için kullanılan felsefe terimidir.¹² Yoksulluk, yokluk veya karşıtı olan varlık üzerinden anlaşılmaya çalışıldığında yoksul olan, görel olarak bir özne veya kendi var oluşunu belirleyebilen değil, bir nesne, bir belirlenen ve edilgen kişi olarak düşünülmektedir. Bir kişinin yoksul olduğunu söylediğimizde onun kendi hayatının belirleyeni olamadığını ya da belirleyeni olabilmek için gerekli olan donanımlardan mahrum olduğunu veya mahrum bırakıldığını düşünürüz.

¹² Sarp Erk Ulaş, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, 2002 s.:672

Toplumsal bir gerçeklik olarak yoksulluğun anlaşılmasının nasıl engellendiğini egemen literatürdeki tanımlama biçimine bakarak anlayabiliriz. Çok genel kapsamlı bir tanımlama ile yoksulluk, genellikle maddi kaynaklardan, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum veya süreç olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluğun insanın var olmasını sağlayan ihtiyaçlardan yoksun olması biçimindeki tanımlaması bu yönüyle sonuçlardan hareketle yapılan bir tanımlamadır. Bu tanımlamadan hareketle ancak evsiz olma, aç olma, yaşlı olma vs gibi sadece yoksulluğun açığa çıkma biçimlerini ifade etmiş olmaktayız. Oysa insanın varlık sebebi olan emeği ve emek ürününü kullanamama ve bunlara sahip olamama durumlarından hareketle yapılan yoksulluk tanımlaması nedenlerden hareketle yapılan bir tanımlamadır. Bu da emek gücünün kapitalist üretim ilişkileri içerisindeki konumunu açığa çıkarması bağlamında sosyal gerçekliğin daha iyi anlaşılabilmesine olanak sağlar. Sonuçlardan hareketle diğer bir ifadeyle, maddi olanaklara sahip olamama üzerinden yapılan egemen yoksulluk tanımlaması, sosyal bilimlerdeki etkinliği görece olarak artmakta olan teknik dilin gereğinden fazla kullanılmasının sonucudur.

Sosyal bilimlerde analize konu olan diğer bazı toplumsal gerçeklikler gibi yoksulluk da ikili bir ayrım üzerinden düşünülebilir. Öncelikli olarak yoksulluk, içinde duyumsanarak yaşanan durumu veya süreci ifade eden bir gerçekliktir. İkinci olarak yoksulluk kavramı, egemen kullanım biçimiyle, toplumda farklı kesimler üzerinde farklı açılardan bir baskı aracı olarak kullanılan ve yoksulluğu duyumsayarak yaşayan bireyi/haneyi sayılarla ifade eden, teknik bir terime dolayısıyla da hegemonik bir söyleme dönüştürülmektedir. Bu anlamda sosyal bilimlerde yoksulluğun kavramsallaştırılmasında kullanılan gelir dağılımı ve yoksulluk ölçütlerine eleştirel bir gözle bakmak, sosyal gerçekliğin açığa çıkış biçimlerini değil sosyal gerçekliğin bizzat kendisini anlayabilmemiz açısından oldukça önemlidir.

1.2.2. Yoksulluk Kavramı

İngilizcede poverty kavramı ile yakın anlam ifade eden pauper kavramı, yaşam araçlarından ya da mülkiyetten yoksun olan kimse anlamına gelmektedir. Latince kökenli bir kelime olup klasik Latince pauper yoksul anlamına gelmekte ve “pau” kökü Latincedeki çok az, cüzi anlamına gelen “paucus” “per” eki ise “parere” üretmek elde etmek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda yoksul, az üreten, az elde eden anlamına gelmektedir.¹³

Fakirlik kavramı yoksulluk kavramı ile aynı anlamı ifade eden Arapça bir kavramdır. Fakirlik kavramının Arapçadaki semantik açılımına bakıldığında “omurgası kırılmış kimse” anlamına gelmektedir. Omurga kavramı, bir şeyin varlığı ile ilgili en önemli bölüm anlamındadır. İnsanın temel var oluşunu gösteren bedenini kullanamayışı emek gücünü kullanamadığı anlamına gelmektedir. Omurganın kırılması veya kullanılmaz oluşu insan emeğinin ürünü kendisinin yeniden üretimi için kullanılmaz olması ile aynı şeydir. Yani insan emeğinin kendisi için kullanım değeri ifade etmemesi, öteki (efendi, sermayedar v.s.) için kullanım değeri ifade etmesi durumudur.¹⁴

Genel anlamıyla yoksulluk, maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum veya bir süreç şeklindeki yoksulluk tanımlaması genel kabul görmüş bir tanımlamadır. Yoksulluğun bir durum olarak mı yoksa bir süreç olarak değerlendirildiği yoksulluk tanımlamalarında ve çalışmalarında belirleyici bir konumundadır. Yoksulluğun bir süreç olduğunu Dünya Bankası 2000–2001 raporunun daha doğrusu Dünya Bankasının genel bir yaklaşımıdır. Dünya bankası yoksulluğun bir süreç olduğunu, çünkü insanların piyasaya entegre olduklarında bu

¹³ <http://www.etymonline.com> (28.12.2006)

¹⁴ Karl Marx, Grundrisse’de emeğin sermaye karşısındaki konumunu, “ sermayenin gücü olarak, ötekinin erki olarak, onun karşısına yerleştirdiği emeğinin yaratıcı gücü ölçüsünde yoksullaşmak zorundadır. İşçi kendini servetin üretken gücü olarak emeğe devreder; sermaye onu bu haliyle kendine mal eder”

süreçten kurtulabileceklerini ısrarla belirtmektedir.¹⁵ Yoksulluk/yoksullaşma kavramlarında örtük olarak kendiliğinden oluşmuş veya yoksulluk içinde bulunan insanların kişisel özelliklerinden kaynaklı bir durum veya süreç olduğu ifade edilmektedir. Yoksulluk veya yoksullaşma kavramı yerine yoksulluk içinde olan bireyin edilgen bir nesne olduğunu ifade eden yoksullaştırma kavramının kullanılması ve analizlerin merkezine konulması sorunu anlamak açısından daha doğru olacaktır. Yoksullaştırma kavramı merkeze alındığında insanın içinde bulunduğu toplumsal yapının tarihsel gelişimi o toplumun üretim-bölüşüm- tüketim yapılarının analizini gerektirir.

Yapılan tüm yoksulluk tanımlamalarında esas alınan tüketilip tüketilemediğidir. Bu, yoksulluğu tersinden veya insanın içinde yaşadığı toplumdaki konumunu sonuçlardan bakarak tanımlamadır. Kırsal alandaki birinin günde şu kadar tüketmediği veya şu imkânlara ulaşamadığı için onun yoksul olduğunu tanımlamak, o kişinin tüketememeye hazırlayan süreçleri ve belli imkânlara ulaşamama şartlarının anlaşılmasını buharlaştırmaktadır. Üstelik bu tarz tanımlamalarda örtük olarak yoksul, öteki olarak tanımlanmaktadır.

1.2.3. Yoksulluğun Çeşitleri

Yoksulluk tanımlamaları, öteki olma durumuna veya ötekinin yaşam standardına göre tanımlanan, “görelî yoksulluk” ve yoksullar arasında homojenliği ifade eden “mutlak yoksulluk” olmak üzere iki duruma göre yapılmaktadır. Görelî, mutlak ve diğer yoksulluk tanımlamalarında öncelikli olarak bir yoksulluk çizgisi saptanmakta ve buna göre kimlerin yoksul olduğu ve yoksulluklarının derecesi belirlenmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın 1997 yılında yayınladığı insani gelişme raporunda insani yoksulluk kavramı ilk defa kullanılmaya başlanmıştır.

¹⁵ Worldbank, poverty, *World Development Report*, www.worldbank.com.tr, 1990, s.201

1.2.3.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bireyin geçimini sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan yoksun kaldığı bir durumu ifade eder. Söz konusu olan bu standart; asgari tüketim, refah ve gıda gereksinimine bağlı olarak tanımlanır ve bu tanımlanan seviye değişmez kabul edilir.

Yoksulluk üzerinde çalışmış bazı araştırmacılar örneğin; Le Play, Booth ve Rowntree mutlak yoksulluğu hane halkı veya bireyin yaşamını fiziken devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu asgari tüketim seviyesi olarak tanımlamışlardır.¹⁶ Burada üstünde durulması gereken, minimum tüketim seviyesi kavramının içeriğidir. Minimum tüketim seviyesi; genellikle beslenme, barınma, giyim ve temel sağlık hizmetleri ile ifade edilmektedir.

Mutlak yoksulluk kavramını Ahmet İnsel, bir kişinin veya hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari temel ihtiyaçların tanımlanmasının ardından, bu temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli gelirin belirlenmesiyle ortaya çıkan yoksulluk seviyesinin altında aynı ve nakdi geliri olanları içerdiği şeklinde tanımlamıştır.¹⁷ . .

Dünya Bankası 1990 yılındaki raporunda mutlak yoksulluk kavramını; bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanarak (tıbben; normal bir erişkinin yeterli kalori alabilmesi için gerekli kalori 2800-3000, ağır işlerde çalışan için ise işin niteliğine göre 3200-3800 k/çal ihtiyaç esas alınmaktadır.) geliştirilmiş ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar mutlak yoksul olarak tanımlanmışlardır.¹⁸ Yoksulluğun evrenselliği ve satın alma paritelerinin farklılıkları da düşünülerek, ortalama bir hesaplama yöntemi ile mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 \$ olarak kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayibler için bu sınır 2 \$, Türkiye'nin de

¹⁶ Recep Dumanlı, *Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları*, DPT-Uzmanlık Tezi, Ankara, 1996, s.6

¹⁷ Ahmet İnsel, "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", *Toplum ve Bilim Dergisi*, 2001, s. 66

¹⁸ DPT, *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001

dâhil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4\$, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40\$ olarak belirlenmiştir.¹⁹

Mutlak yoksulluğun tanımlanmasında bireyin kendi yaşamını yeniden üretmek için bir gün boyunca ihtiyaç duyduğu fiziki nesnelere ulaşım ulaşılamaması göz önüne alınmaktadır. Ya da atölyede verimli bir şekilde çalışmak için bir günde ihtiyaç duyduğu enerji, gıda miktarına göre belirlenmektedir. Mutlak yoksulluk tanımlamasında göz önüne alınan ölçütler aslında üretim sürecinde emeğin alabileceği minimum paya karşılık gelmektedir ve bunun anlamı da minimum emek-gücünün payı ya da maksimum sömürü oranıdır. Mutlak yoksulluk tanımlamalarında kullanılan yoksulluk ölçütleri aşağıdaki gibidir.

a) Gıda Harcamasına Göre Yoksulluk Sınırı: Bu yaklaşım genel kabul gören ilk yaklaşımdır. Türkçede “karnını doyurabilmek” diye ifade edilen fikre dayanmaktadır. Gıda harcamalarına dayalı yoksulluk sınırının iki önemli özelliği vardır. Birincisi; bireysel gıdanın asgari standardını satın almak için gerekli olan harcama miktarı kadar bir gelir miktarı, ikincisi ise; ülkeden ülkeye değişen ve bireyin o toplumda günlük toplumsal hayata katılma maliyetini yansıtan bir başka miktarı ifade etmektedir.²⁰

b) Temel İhtiyaçların Maliyeti Yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre yoksulluk sınırı; farklı kesim ve bölgeler itibariyle, normatif temel ihtiyaçları içeren mal sepetinin maliyeti olarak tanımlanmakta ve bu mal sepeti öngörülen kalori düzeyini almayı sağlayacak, yoksul nüfusun tüketim alışkanlıklarını temsil eden mal ve hizmetlerden oluşmaktadır.²¹ Rowntree 1899’da İngiltere’nin York şehri için yapmış olduğu çalışmada ilk olarak bu yaklaşımı kullanmıştır. Temel ihtiyaçlar maliyeti yönteminde iki temel unsur söz konusudur. Bunlar:

- Temel ihtiyaçların tercihler dikkate alınmadan bir demet halinde belirlenmesi, yani bir ihtiyaçlar listesi belirlenerek bunun dışında kalan temel ihtiyaçlar için ikame etkisinin sıfırlanması,

¹⁹ WDR, 1990, s.2

²⁰ WDR, 1990, ss. 26-27

²¹ DAĞDEMİR Özcan“Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi 1987-1994”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt:17, Sayı:1,s.15

- Yoksulluktan kaçınmak için gerekli olan asgari normatif ihtiyaçları sosyalleştirmektir Burada amaç, temel ihtiyaç maliyetini kanuni asgari ücrete oldukça yakın bir zemine çekmektir ve temel ihtiyaçlar dizisini asgari ücretle ilişkilendirmektedir.²²

Bu yaklaşımla, ülkeler arasında yoksulluk bakımından bir karşılaştırmanın yapılması söz konusu olup ve tüketicinin belirlenmiş mal sepetindeki değişiklik göz önüne alınmamaktadır.

Gıda Kalori Alımı Yaklaşımı: Bu yaklaşım ile yoksulluk sınırı, ekonominin farklı bölge ve kesimleri için bir dönem boyunca; önceden belirlenmiş gıda enerjisi ihtiyacına denk kalori değeri içeren gıda maddelerine yapılacak harcamalar tutarının hesaplanması yoluyla saptanmaktadır.²³ Yoksulluk sınırı dünyanın birçok ülkesinde bu yöntemle hesaplanmakta, bir kişinin günlük kalori gereksinimini karşılayabilmek için gerekli tüketim harcaması miktarını veya bunu karşılayabilecek gelir seviyesini esas almaktadır.

1.2.3.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk, bir kişinin veya grubun yaşam düzeyinin, kendisinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubunun geliri ile karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Görelî yoksulluk, daha yaygın olarak maddî kaynakların, toplumda adet haline gelmiş veya en azından özendirilen ve onaylanan normal etkinliklere katılımın ve konfora ve yaşam koşullarına sahip olmanın olanaksız veya son derece kısıtlı hale gelecek kadar yetersiz kalması olarak tanımlanmaktadır.²⁴

Bireyi gereksinimlerini karşılama derecesi yönüyle, toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumuna göre nitelendirmekte ve yoksulluğun göreli olarak tanımlanmasında ya nüfusun düşük gelirli bir oranı yoksul olarak kabul edilmekte ya da ortalama gelir düzeyinde bir sınır saptanarak, bu sınırın

²² DUMANLI, s.15

²³ DAĞDEMİR, s.16

²⁴ Fikret ŞENSES, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.91

altında gelire sahip olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır.²⁵ Bu tanımlama, bireyin veya hane halkının nasıl bir mülkiyet yapısı içinde olduğu, kamusal mal ve hizmetlere erişebilme imkânı ve milli gelirden aldığı payları göz önünde tutularak yapılmıştır. Göreli yoksulluk tanımlaması için kullanılan en yaygın yoksulluk sınırı yöntemi ortanca gelirdir.

Bu yaklaşımda göreli yoksulluk tanımı baz alınarak, toplumda yaratılan ortalama gelirin yarısı yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Elde ettikleri gelirleri yoksulluk sınırının altında kalan fertler ise yoksul olarak adlandırılmaktadırlar. Bu yöntem günümüz yaşam koşullarına bağlıdır. Eğer toplumda genel gelir düzeyi yüksekse, yoksulluk sınırı da yüksek bulunacaktır.

Toplumda bir kesimden diğerine eşitsizliğin boyutu az ise, yani yaşayanların gelirleri genel ortalama civarında ise, ortalama gelirin yarısına sahip hiç kimse çıkmayabilecektir. Dolayısı ile toplumda yoksul bulunmayacaktır. Oysa eşitsizliğin boyutu fazla ise ortalama gelirin yarısına sahip yoksul hane halkı sayısı toplumda ayırt edilebilecektir.

1.2.3.3. İnsani Yoksulluk

Yaşamın devam ettirilmesi için gerekli gelir düzeyi ile ölçülen gelir yoksulluğunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen yeni bir yoksulluk ölçütü olan “insani yoksulluk”, bir kısım bireylerin insanca yaşam imkânlarına sahip olmamaları anlamına gelmektedir. 1997 İnsani Gelişme Raporu, insani gelişim kavramına ek olarak, insani yoksulluk kavramını geliştirmiştir. İnsani yoksulluk kavramını somut olarak tanımlamak ve izlemek için geliştirilen insani yoksulluk göstergesi²⁶ insanların yaşadıkları yoksulluğu açıklamaya çalışmıştır. İnsani yoksulluk kavram diğer yaygın yoksulluk yaklaşımları ile örtüşen noktalar taşımakla beraber kapsam olarak yoksulluk olgusunun insanlık onurunu kırııcı ve çok yönlü boyutlarını da açıklamayı hedeflemektedir.²⁷ İnsani yoksulluk üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır:

²⁵ DAĞDEMİR, s.18

²⁶ Yabancı literatürde Human Poverty Index, HPI olarak adlandırılmaktadır.

²⁷ KORKMAZ, s. 25

a) Yaşam Süresi: Uzun bir yaşamdan yoksun olma insani yoksulluğun ilk göstergesi olarak kabul edilmekte, UNDP hesaplamalarına göre 40 yaşın altında yaşam süresi insani yoksulluk olarak ele alınmaktadır.

b) Eğitim: Eğitim imkânlarından yoksun olma, insani yoksulluğun ikinci göstergesidir. Yetişkinler arasındaki okuma-yazma bilmeme oranı, insani yoksulluğun bir diğer kriterini oluşturmaktadır.

c) Ekonomik ve Sosyal İmkânlar: Bireylerin ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksun olması insani yoksulluğun diğer bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

UNDP, aşağıdaki üç temel veriden yararlanarak ekonomik ve sosyal imkânlara sahip olma düzeyini belirlemektedir:

- Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi
- Sağlık imkanlarından yoksun olan nüfus yüzdesi
- 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus yüzdesi

1.2.4. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun ölçümünde yoksulluk sınırının belirlenmesinden sonraki aşama, uygun bir yoksulluk endeksinin seçilmesidir. Yoksulluk, ülkelere ve yıllara göre farklılık gösteren bir kavram olmasına karşın belirli bir dönemde ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmak için yoksulluk endekslerinden yararlanılır. Günümüzde uluslararası karşılaştırmalar genellikle gelir dağılımı konusu içinde incelenmektedir. Ancak böyle bir yaklaşım, yoksulluk sınırı altında kalan kesimin durumunun açıklanması yönünden eksik kalmaktadır. Yoksulluk sınırı altında kalan kesimin, yoksulluk sınırına yakın ya da uzak olma durumları, diğer bir ifadeyle ne kadar yoksul oldukları önem taşımaktadır.

1.2.4.1. Kafa Sayısı Endeksi

Yoksulluğun ölçülmesinde en yaygın olarak kullanılan endeks, kafa sayısı endeksidir. Kafa sayısı endeksi, yoksulluk sınırı altında kalan nüfusun genel nüfusa oranının yüzdesi şeklinde ifade edilmesidir. Yoksulluk sınırı altındaki yoksulların sayısı (q), toplam nüfus ise (N) ile gösterilirse kafa sayısı endeksi (H):

$$H = \frac{q}{N}$$

eşitliği ile gösterilebilir.²⁸ Kafa sayısı endeksi 0 ile 1 arasında değerler alır. Endeksin bire eşit olması tüm nüfusun yoksul olması anlamına gelirken, endeksin sifıra eşit olması toplumda yoksulluk sınırı altında hiç yoksul birey olmadığını göstermektedir. Bu endeksten yoksulluk sınırı altında bulunan yoksulların oranı ve orandaki değişimleri izlemekte, dönemler arası karşılaştırmalar yapmakta yararlanılmaktadır.

Kafa sayısı endeksi, yoksul insan sayısını dikkate almadığı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımına duyarız olduğu için yetersiz bulunmuştur. A.Sen'in belirttiği gibi yoksul bir kimse daha da yoksullaştığında bu endekste bir artış olmazken, bu kişinin ölmesi durumunda yoksulluk oranının düşmesi gibi garip bir durumla karşılaşmaktadır.²⁹ Ayrıca yoksul hane halklarının, yoksulluk sınırının yakınlarında yoğunlaşması durumunda, yoksulluk sınırındaki küçük değişimler bile yoksulluk oranında büyük değişikliklere yol açabilmektedir.

Kafa sayısı endeksi, kendisine yöneltelen yoğun ve birçoğu haklı eleştirilere rağmen, veri sorunlarının aşılmasına olanak sağladığı ve kolayca

²⁸ A.Sen," Issues in Measurement of Poverty Scandinaviané, *Journal of Economics*,Vol:81, Issue:2, 1979,p.294

²⁹ M. Ravallion, "Issues in Measurement and Modeling Poverty", *The Economic Journal*, Vol:106, issue:438, September,1996, p.1329

hesaplanabildiği için, gerek uluslararası kuruluşlar tarafından gerekse ulusal düzeyde yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Kafa sayısı endeksine göre yoksulluğu daha derinlemesine inceleyen yoksulluk açığı endeksi, gelir açığı kavramına dayanır. Bir kişinin gelir açığı (g_i), yoksulluk sınırı (z) ile geliri (y_i) arasındaki farka eşittir.³⁰

$$g_i = z - y_i$$

Gelir açığı hiçbir zaman negatif olamaz. Bir kişinin geliri yoksulluk sınırının üzerindeyse açık sifıra eşittir. Yoksulluk açığı endeksi ise toplumdaki ortalama gelir açığının kafa sayısı endeksine çarpımına eşittir. Bu ölçütün matematiksel ifadesi şu şekildedir;

$$PG = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^q \left[\frac{(z - y_i)}{z} \right]$$

Burada:

PG = Yoksulluk açığı endeksini

z = Yoksulluk sınırını

y_i = Yoksulların ortalama gelirini (y_1, \dots, y_q)

N = Toplam nüfusu

İfade etmektedir. Yoksulluk açığı endeksi, yoksulların yoksulluk sınırından ne kadar uzakta gelir elde ettiklerini göstermektedir. Başka bir ifade ile yoksulluk açığı endeksi, yoksul bir kişinin gelirini, yoksulluk sınırı üzerine çıkartacak

olan destekleme miktarını ölçmektedir. Eşitlikteki $\sum_{i=1}^q \left[\frac{(z - y_i)}{z} \right]$ ifadesi ortalama gelir açığı (I) olarak tanımlanır. Ortalama gelir açığı 0 ile 1 arasında

³⁰ N. Takayama, "Poverty Income Inequality and Their Measures; Professor Sen's Axiomatic Approach Reconsidered", *Econometrica*, Vol:47, No:3, May, 1979, p748

değerler olabilmekte, değerın sıfıra yakın olması, yoksulların gelirlerinin yoksulluk sınırı yakınında yoğunlaştığını ifade etmektedir. Ortalama gelir açığıın bire yaklaşıyor olması ise yoksulların gelirlerinin yoksulluk sınırının çok altında kalarak dip yoksulluğun³¹ arttığını göstermektedir.

Ancak gelir açığı ölçüsü (I) iyi bir yoksulluk ölçütü değildir. Çünkü yoksul bir kişi geliri arttığı için yoksulluktan kurtulduğunda, geri kalan yoksulların geliri düşeceği için gelir açığı oranı büyüyecektir. Oysa diğerlerinin geliri bozulmadan bir kişinin geliri daha iyi olmuştur. Bu problemden kurtulmanın yolu, gelir açığı ölçütünü (I) kafa sayısı endeksi ile çarpmaktır. Bu nedenle yoksulluk açığı endeksi (PG), gelir açığı ölçütünün (I) kafa sayısı endeksi (H) ile çarpımı olarak da yazılabilir.

$$PG = H.I$$

Yoksulluk açığı endeksi, kafa sayısı endeksinde olduğu gibi yoksullar arasındaki gelir dağılımını göz ardı etmekte ve yoksulların sayısını dikkate almamaktadır.³² Endeks, sadece yoksulların ortalama geliri değiştiğinde değişim göstermektedir. Gelir dağılımı değişmeleri yoksulların ortalama gelir düzeyini değiştirmiyorsa, endeks aynı kalmaktadır.

1.2.4.3. Foster–Greer–Thorbecke Endeksi

Yoksulluk çalışmalarında toplumda genel anlamdaki yoksulluğun bölgesel ve etnik alt gruplar arasındaki yoksulluk düzeylerinden ne derece etkilendiğini göstermek önem kazanınca, yeni yoksulluk endeksleri arayışına

³¹ Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) ve Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), Dünya Bankası tarafından saptanmış olan mutlak yoksulluk sınırı kriterini esas alarak yoksulluğun yoğunluğunu ölçmek amacıyla yeni bir tanım geliştirmişlerdir. Bu tanıma göre gelirinin tamamını harcadığı halde mutlak yoksulluk kriterine esas alınan günlük kalori miktarının yalnızca % 80'ini karşılayabilenler “*dip yoksul*” olarak tanımlanmaktadır .

³² N.C.Kakwani, “Poverty and Economic Growth with Application to Cote D’Ivoire”, *Review of Income and Wealth*, vol:2,1993, s.123

gidilmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmalar içinde en anlamlı katkının Foster–Greer–Thorbecke (FGT) tarafından yapıldığı söylenebilir.

FGT, toplam yoksulluğun alt grupların yoksulluk düzeylerinin ağırlıklı ortalaması olarak elde edilebildiği bir yoksulluk ölçütü geliştirmişlerdir.³³ Bu endeks toplumdaki yoksulluğun, bölgesel ve alt gruplar arasındaki yoksulluk düzeylerinden etkilenme derecesinin önem kazanması üzerine geliştirilmiştir. FGT endeksinin matematiksel ifadesi şu şekildedir:

$$P_{\alpha} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^q \left[\frac{(z - y_i)}{z} \right]^{\alpha} \quad (\alpha \geq 0)$$

Burada :

P_{α} = Foster-Greer-Thorbecke endeksini

N = Toplam nüfus veya hane halkı sayısını

z = Yoksulluk sınırını

y_i = i. birey veya hane halkı gelirini

α = Yoksulluk ağırlık parametresini

göstermektedir. (α) parametresi 0' dan 1 ve 2' ye değiştirildiğinde sırasıyla yoksul sayısı, yoksulluğun yoğunluğu ve yoksulluğun şiddetiyle ilgili ölçümler yapılabilmektedir. $\alpha=0$ olduğunda endeks kafa sayısı endeksine eşit olmakta, $\alpha=1$ olduğunda (ve yükseldikçe) yoksulluğun şiddetine duyarlılık göstermektedir.³⁴

FGT endeksi ile yoksul kitle, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış değişik sosyo- ekonomik veya bölgesel gruplara bölünebilmekte, bunlara ilişkin yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Ayrıca alt gruplara ilişkin endeksler, alt grupların nüfus paylarına ağırlandırarak toplandığında da,

³³ J. Foster, J. Greer, E. Thorbecke, "A Class of Decomposable Poverty Measures", *Econometrica*, Vol:52, No:3, 1984, s.761

³⁴ B. Gustafon, L. Nivorozhkna, "Relative Poverty in Two Egalitarian Societies: A Comparison Between Taganrog, Russia During the Soviet Era and Sweden", *Review of Income and Wealth*, Series:42, No:3, September, p.330

toplam yoksulluk oranı gözlenebilmektedir. Böylelikle yoksulların sayısının ötesinde, yoksulluğun derinliği ve değişik gruplar arasındaki göreceli yoğunluğa ilişkin bilgilere ulaşılmış olmaktadır.

FGT endeksinin önemli katkılarından biride yoksul grupların gelirlerindeki artışların diğer gruplardaki artışlara kıyasla daha fazla fayda sağlayacağı yaklaşımıyla, yoksulluğa karşı tepkinin derecesine koşut olarak artan bir yoksulluk tepkisi katsayısını içermesinden ve bölüşüm sorunlarına duyarlı olmasından kaynaklanmaktadır.³⁵

1.2.4.4. Sen Endeksi

Yoksulluğun şiddetini daha iyi yansıtan ve yoksulluk ölçütü hesabına yoksullar arasındaki gelir dağılımını da katan yoksulluk endeksi Amartya Sen tarafından önerilmiştir. Sen'e göre bir yoksulluk ölçütü, en az şu iki özelliği sağlamalıdır.³⁶

a) Tekdüzelik ilk savı: Yoksulluk sınırı altındaki bir kişinin gelirindeki azalma, diğer şartlar aynı kaldığında yoksulluk endeksini arttırmalıdır.

b) Aktarma ilksavı: Diğer şartlar aynı kaldığında, yoksulluk sınırı altındaki bir kişinin gelirinden zengin bir kişinin gelinine yapılacak transferler, yoksulluk endeksini arttırmalıdır.

Sen kafa sayısı endeksinde tekdüzelik ve aktarma ilksavlarına, yoksulluk açığı endeksinde de aktarma ilksavına uymadığı için karşı çıkmıştır. O'na göre bir kesimin yoksulluk sınırının hemen altında olması ile açlıktan ölme sınırında olması arasındaki fark, hesaba dâhil edilmelidir. Kafa sayısı endeksinin (H), ortalama yoksulluk açığının (I) ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını gösteren Gini Katsayısının (G_p) bir fonksiyonu olan Sen Endeksi;

$$S = H[I + (1 - I).G_p]$$

³⁵ Şenses, 2003, s.67

³⁶ A. Sen, "Poverty: An Ordinal Approach to Measurement", *Econometrica*, Vol: 44, No:2, Marc, 1976, s.219

eşitliği ile tanımlanmaktadır. Sen Endeksi kafa sayısı endeksi ve yoksulluk açığı endeksinin artan fonksiyonudur ve 0 ile 1 arasında bir değer alır. Yoksullar arasında tam eşitsizlik durumunda ($G_p=1$) Sen Endeksi, kafa sayısı endeksine (H) eşit olur. Yoksullar arasında tam eşitlik varsa ($G_p=0$) Sen Endeksi, yoksulluk açığı endeksine (I) eşit olacaktır.³⁷

1.2.4.5. Bileşik Endeksler

Yoksulluk ölçümlerinde ön plan çıkan bir diğer eğilim, yoksulluğun tek bir kıstas bazında ölçülemeyeceği noktasından hareket etmektedir. Buna göre gelir ve tüketim harcamalarına ilişkin veriler, başta sağlık ve eğitim olmak üzere diğer sosyo–ekonomik göstergelerle desteklenmelidir.

1.2.4.5.1. İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1990 yılından bu yana “İnsani Gelişme Raporu” adını taşıyan bir yıllık araştırma yayınlamaktadır. Bu raporda, ülkelerarası sosyo–ekonomik gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak için “İnsani Gelişme Endeksi” adı verilen bir endeks geliştirmiştir. UNDP yayınladığı bu raporda ülkeler arasındaki gelişme düzeyinin sadece kişi başına milli gelirdeki artışla ölçülmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir. Bir ülkedeki milli gelir artışının yüksek olması, o ülkenin gelişmiş ülke olarak kabul edilmesi için yeterli değildir. Ekonomik büyüme kavramının dışında “Sosyo-Ekonomik Gelişme” kavramı, ülkeler arasındaki refah ve yaşam standardını açıklamak için daha doğrudur. Başlıca bu gerekçelerden hareketle hesaplanan İnsani Gelişme Endeksi, üç temel göstergeden yola çıkarak hesaplanmaktadır.³⁸

³⁷ TÜSİAD, “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, Yayın No: Tüsiad-T/2000-12/295, Aralık, 2000,s.186

³⁸ UNDP, *Human Development Report 2004; Cultural Liberty in Today’s Diverse World*, 24, p.259

Doğumda Yaşam Beklentisi: Doğumda yaşam beklentisi olarak bir ülkedeki ortalama yaşam süresi beklentisi esas alınmakta ve endekse dahil edilmektedir.

Yetişkin okuryazar oranı ve bileşik okullaşma oranı: Endeksin hesaplanmasında yetişkin okuryazar oranı üçte iki (2/3), bileşik okullaşma oranı ise üçte bir (1/3) ağırlık taşımaktadır.

Satın alma Gücü Paritesi ile Düzeltilmiş Kişi Başına GSYİH: Yoksulluk düzeyine göre yüksek gelir, insan gelişmişliği üzerinde azaltıcı etki yaptığından, yüksek kişi başına GSYİH'lar katsayılarla düzeltilmektedir.

Tablo 1.3. İnsani Gelişme Endeksi İçin Maksimum ve Minimum Değerler

Gösterge	Maksimum Değer	Minimum Değer
Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)	85	25
Yetişkin Okuryazar Oranı (%)	100	0
Kişi Başına GSYİH (USD)	40.000	100

Kaynak: UNDP, (2004), *“World Development Report 2004: Cultural Liberty In Today’s Diverse World”*,s.259

İnsani Gelişme Endeksinin hesaplanabilmesi için ilk aşamada 130 ülke için her bir göstergenin maksimum ve minimum değerleri belirlenmektedir. UNDP tarafından belirlenen bu değerler Tablo. 1.3’de verilmiştir. Daha sonra her bir ülke için bu göstergelerin aldığı değerlerinin minimum değerden uzaklığı, maksimum değer ile minimum değer farkına oranlanarak gösterge endeks değeri bulunmaktadır. Bu eşitliğin genel gösterimi aşağıda verilmiştir.³⁹

³⁹ UNDP, 2004: 259

$$GöstergeDeğeri = \frac{ÜlkeDeğeri - MinimumDeğer}{MaksimumDeğer - MinimumDeğer}$$

Her bir gösterge endeksi 0 ile 1 arasında bir değer alır. Son aşamada ise üç gösterge için bu yolla bulunan değerlerin aritmetik ortalaması alınarak İnsani Gelişme Endeksi (HDI) değeri bulunmaktadır. UNDP, yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde oluşturulan İnsani Gelişme Endeksi'ne göre ülkeleri üç kategoriye ayırmaktadır. Buna göre:

- $1 \geq HDI \geq 0,8$ ise Yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülke,
- $0,799 \geq HDI \geq 0,5$ ise Orta insani gelişme düzeyine sahip ülke,
- $0,499 \geq HDI \geq 0$ ise Düşük insani gelişme düzeyine sahip ülke olmaktadır.⁴⁰

1.2.4.5.2. İnsani Yoksulluk Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1997 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda insani gelişme kavramına ek olarak “İnsani Yoksulluk” kavramını geliştirmiştir. İnsani yoksulluk kavramını somut olarak tanımlamak ve izlemek için geliştirilen “İnsani Yoksulluk Endeksi” ,insanların yaşadığı yoksulluğu açıklamaya çalışmaktadır. İnsani yoksulluk kavramı diğer yoksulluk yaklaşımları ile örtüşen noktalar taşımakla beraber kapsam olarak yoksulluk olgusunu, insanlık onurunu kırıcı ve çok yönlü boyutlarını da açıklamayı hedeflemektedir.⁴¹

İnsani gelişme kavramı çerçevesinde oluşturulan insani yoksulluk kavramı, bireyin yaşayabilmesi için gerekli asgari gelirin dışında bireyin insan olarak işlev sahibi olabilmesi ve toplumsal hayata katılabilmesi için gerekli

⁴⁰ UNDP, 2004: 255

⁴¹ Y. M. Oruç, “Küresel Yoksulluk ve Birleşmiş Milletler”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 89, 2001, s. 79

temel unsurlardan ne oranda yoksun kaldığını yanıtlamaya çalışmaktadır. UNDP, ülkeler arasındaki gelişme farklılıklarını göz önüne alarak insani yoksulluk endeksi'ni iki türde hesaplamaktadır.

UNDP, İnsani Yoksulluk Endeksi'nin birinci versiyonu, gelişmekte olan ülkeler için kullanılmakta ve bu endeksin hesaplanmasında üç kriteri dikkate almaktadır.

a) Uzun ve İyi Yaşam: Uzun bir yaşamdan yoksun olma insani yoksulluğun ilk göstergesidir. UNDP hesaplamalarında 40 yaşı esas almakta ve bu yaşın altındaki yaşam süresini insani yoksulluk olarak değerlendirmektedir.

b) Bilgi Düzeyi: Eğitim imkânlarından yoksun olma insani yoksulluğun ikinci göstergesini oluştururken, hesaplamalarda yetişkinler arasındaki okuma yazma bilmeme oranı dikkate alınmaktadır.

c) İyi Yaşam Standardı: Bireyin ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksul olması, insani yoksulluğun üçüncü göstergesini oluşturur. UNDP, aşağıda belirtilen başlıca iki veriden yararlanarak ekonomik ve sosyal imkânlara sahip olma düzeyini belirlemektedir.

- Kaliteli su kaynaklarından yoksun insanların oranı,
- Beş yaşından küçükler arasında düşük kilolu olanların oranı

Yukarıda belirtilen üç kriterin ortalaması alınarak gelişmekte olan ülkeler için “İnsani Yoksulluk Endeksi-1 (HPI -1)” hesaplanmaktadır.

1.2.4.5.3. İnsani Yoksulluk Endeksi-2

İnsani Yoksulluk Endeksinin ikinci versiyonu gelişmiş ülkeler için kullanılmaktadır ve başlıca aşağıdaki kriterleri esas alarak hesaplanmaktadır.⁴²

⁴² UNDP,2004:260

a) Uzun ve İyi Yaşam: 60 yaşından daha fazla yaşam imkânına sahip olmayan nüfus oranı.

b) Bilgi Düzeyi: Yeterli ölçüde okuma yazma imkânına sahip olmayan nüfus oranı.

c) İyi yaşam Standardı: Gelir yoksulluğu sınırı altında bulunan nüfus oranı (Kullanılabilir medyan hane halkı gelirinin %50' sinden daha az gelire sahip nüfus oranı esas alınmaktadır).

d) Toplumsal Dışlanma: Uzun dönem işsizlik oranı.

İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Endeksleri'ni oluşturan kriterlerdeki gelişmelerin ayrı ayrı izlenememesi, bu endekslerin bir eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu endekslerde yer alan göstergelerde en azından kısa dönemde eşanlı bir gelişme sağlanmasının olanaksız olması, ister istemez hangi göstergeye öncelik verileceği sorusunu ön plana çıkarmaktadır. Örneğin temel beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanamadığı bir ortamda endekslerde yer alan diğer göstergelere eşit ağırlık verilmesi doğrudur? Bu soruya verilen yanıt, özellikle düşük refah düzeylerinde önceliğin maddi ihtiyaçlara verilmesi doğrultusundadır. Bu tür bir tercih ise bileşik endeksleri gelir ve tüketim bazındaki yoksulluk göstergelerine indirgeyeceğinden, bileşik endekslerin geliştirilme amacıyla çelişmektedir. Bileşik endekslerde yer alan göstergelere eşit ağırlık verilmesi durumunda, bunların birbiriyle bire bir ikame edebilir olduğu baştan kabullenilmiş olmaktadır. Bu ise amaçlanan içeriğin baştan kaybolmasına yol açmaktadır.⁴³

1.3. Yoksullukla Mücadeleyi Gerekli Kılan Nedenler

Daha önce değinilen yoksulluk olgusu, toplumsal gerilim yaratmadan mikrofinans yoluyla etkisi azaltılabilir. Ayrıca uygulanacak bir mikrofinans projesi, yoksul kişilerin kendi küçük birikimlerini bir araya getirerek, makul faiz oranıyla ve sosyal dayanışma ruhuyla kullandırma gayesi ile küçük

⁴³ Şenses, 2003:104

grupları harekete geçirir. Böyle bir organizasyon toplumda çeşitli sosyolojik hedefler ve etkiler yaratır. Söz konusu hedefleri ve etkileri şu şekilde sıralamak mümkündür.

1.3.1. Sosyal Sermayenin Harekete Geçirilmek İstenmesi

Fiziki sermaye üretimi sağlayan, elle tutulabilir nitelikte sermayedir. Beşeri sermaye, kişinin üretimi gerçekleştirmesini sağlayan bilgi ve becerilerdir ki, daha az elle tutulabilir bir özelliğe sahiptir. Sosyal sermaye ise; ülkelerin ekonomik faaliyetlerine, toplumsal hayatın etkilerini ortaya koymayı amaçlayan sosyal içerikli yeni bir iktisadi kavramdır ve diğerleriyle karşılaştırıldığında daha soyut bir kavramdır. Tanımlaması zor olmakla birlikte sosyal sermaye'yi "En az iki kişi arasında güvene dayalı bir biçimde kurulabilen iletişim imkânı; biraz daha geniş tanımlamayla, toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri"⁴⁴ şeklinde tanımlamak mümkündür. Ekonomik açıdan ise sosyal sermaye, kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin, ekonomik etkinliğe ve üretime yansımaları şeklinde kabul edilmektedir. Böylece sosyal sermaye, girişimci bireyin veya kolektif aktörün her an güvenilebileceği sosyal ilişkiler seti olarak düşünülebilir. O halde sosyal sermaye, kişiler arasındaki ilişkiler ağında yer alan ve en az elle tutulabilir nitelikte olan sermaye çeşididir.

Sosyal sermayenin etkileri konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar ve varılan sonuçlar şu şekildedir; Coleman; eğitimde başarının artırılmasında⁴⁵, Whiteley; ekonomik büyümenin hızlanmasında⁴⁶, Fukuyama; güvene bağlı işlemler ve maliyetlerin azaltılmasında⁴⁷, Wilkinson gelir

⁴⁴ J. Temple, "Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries", *OECD Working Paper*, 2000, p.23

⁴⁵ J. Coleman, "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology, Supplement*, University of Chicago, 1988, p.96

⁴⁶ P.F. Whitley, "Economic Growth and Social Capital", *Political Studies*, Vol:48, 2000, p.445

⁴⁷ F.Fukuyama, "Social Capital and Civil Society", *IMF Working Paper*, 2000, P.74

dağılımının düzeltilmesinde⁴⁸, sosyal sermayenin pozitif etkilerinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Çeşitli dayanışma grupları ve mikrofinans uygulamaları, sosyal sermayenin harekete geçirilmesinde önemli bir rol oynar. Sözelimi, Güney Doğu Asya’da öne çıkmakla beraber dünyanın her yerinde görülebilen, kurumsal olarak tasarruf biriktirmeye yarayan ve ekonomik kalkınmanın bir kaynağı olan “dönüşümlü kredi birlikleri” ayda bir defa sosyal ve ekonomik bir faaliyet için bir araya gelen arkadaş ve komşulardan oluşmaktadır. Uygulamada herkes eşit miktarda bir para koyarak katkıda bulunur ve her seferinde bir kişi için çekiliş yapılır. Herkes toplanan bu büyük miktarı alana kadar çekilişler tekrarlanır. Bu para kişilerin bir işe başlaması veya ekip oluşturması için yeterli olabilir.⁴⁹ Dönüşümlü kredi birliklerinin yanı sıra benzer nitelikte olan tüm dayanışma faaliyetleri ve mikrofinans uygulamaları, sosyal sermayeyi harekete geçiren önemli unsurlardır. Bu nitelikteki toplumsal faaliyetler grup bilinci uyandırmakta ve sosyal sermayenin itici gücünü oluşturmaktadır.

1.3.2. Girişimciliğin Yaygınlaştırılması

1999 yılında 10 ülkenin katılımıyla kurulan Global Entrepreneurship Monitor (GEM) Girişimciliği, kendi işine sahip olanlar/çalışanlar (self-employed) gibi yeni bir girişime kalkışma veya yeni bir iş meydana getirme, birey veya bireylerden oluşan gruplarla mevcut işi geliştirme veya işletme kurma olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel ekonomik büyüme analizi ekonomik büyüme büyük şirketlerin yatırımlarına bağlamakta ve küçük ve yeni firmaların rolünü reddetmektedir. GEM’e çok yönlü bir bakış açısıyla bütün işletmeleri ekonomik güçlerine bakmaksızın ekonomik büyümedeki

⁴⁸ R.Wilkinson, *Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality*, London: Routledge,2000,p. 46

⁴⁹ Coleman, 1994, s.175

oynadıkları rolü önemsemektedir. Küçük firmalar, yenilik meydana getirmekte, rekabet ve verimliliğe etkinlik kazandırmaktadır.⁵⁰

Girişimcilik işsizliğin olumsuz etkilerini azaltmakta ve ümitsizliği ortadan kaldırmaktadır. Bu da beşeri sermayenin girişimci yeteneğini ortaya koyarak yeni firmalar kurmasını etkilemektedir. Ekonomide fırsat maliyetlerindeki düşüşler yeni firmaların piyasaya girişini çekici kılmaktadır.⁵¹ Bilgi toplumunda girişimciliğin anlamı değişirken girişimcinin rolü önemli hale gelmiştir. Ekonomik büyüme için alternatifler çoğalmıştır. Girişimcilik artık yenilik, rekabet, verimlilik, kalite ve istihdam kavramlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Dünya ekonomisinde bütünleşmesinde girişimciliğin rolü artmaktadır. Girişimcilik ekonomik büyümeye katkı sağlarken başarıyla çevresini de motive etmektedir. Dünyanın hemen her bölgesinde girişimcilik işsizliği ve yoksulluğu önleme politikası olarak benimsenmiştir. Girişimcilik konusundaki kuruluşlar, programlar, araştırmalar, ulusal ve uluslararası yardım ve destek politikaları bunun somut örnekleri olarak gösterilebilir.

Girişimciliğin yaygınlaşması ilave iş ve istihdam alanları genişlemektedir. Ekonomideki dalgalanmalar piyasada yeniliklerle iş üretilmesi sayesinde ekonomideki büyüme ve refahtaki artış sürdürülmektedir. Ne var ki dünyanın her bölgesinde gelişme ve büyüme eşanlı yürütülememektedir. Bu da refah artışının zengin ülkeler lehine gelişmesine sebep olmaktadır. Ekonomik bütünleşme firmaların ve teşebbüslerin hareket alanını genişletmesi olumlu bir gelişmedir. Ekonomide küresel liberalleşme yatırımların alanların çeşitlendiği ve çekici olduğu bölgelerde firmaların ve şirketlerin çevreye karşı sorumluluklarını artırmaktadır. Özelleştirme ve küçülme politikaları devletin piyasadaki rolünü değiştirirken sorumluluk ve çevreye duyarlılık açısından yeni boşluklar ortaya çıkarmıştır. Girişimcilerden devletin sorumluluğunu üstlenmesi beklenmemeli ama ekonomik faaliyetin

⁵⁰ Maria Minniti, -, Autio Erko.2005. *Global Entrepreneurship Monitor Report:2005*: http://www.gemconsortium.org/download/1148310868078/GEM_2005_Report.pdf s:14 (27.05.2007)

⁵¹ Audretsch ve ö.2006. Does Self Employment Reduce Unemployment?, Jena:MaxPlanck Gesellschaft <https://papers.mpiw-jena.mpg.de/egp/discussionpapers/2005-07.pdf>, s:2 (23.05.2007)

yayılması ve şiddetli rekabetin sebep olduğu tahribatı önleme bakımından sorumluluk almaları işletmelerin varlık sebeplerinden biri olarak kabul edilmelidir.

1.3.3. Kentlere Göçün Engellenmesi

Yoksulluğa neden olan faktörlerin başında, köyden kente göçle ortaya çıkan maddi yetersizlikler; özellikle sağlık ve eğitim gibi konularda sosyal hizmetlere erişme güçlüğü, bölgesel ekonomik farklılıklar ve istihdam eksikliğidir. Büyük kentlere göç ediş genellikle toprak yetersizliği, yoksulluk, iş ve aşın kolaylıkla bulunulacağı düşünülerek ya da kan davası, terör gibi zorunlu olarak, bazen de bölgeler arası gelişme farklılığının dikkate alınmasıyla gönüllü olarak yapılmaktadır. Her göç, nedenlerine bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkarsa da göçler sonrasında ortaya çıkan tablo çoğunlukla, işsizlik, sosyal uyumsuzluk, hayal kırıklığı ve hemen her alanda zorlanmalar yaşanması ile kendini göstermektedir.⁵² Ekonomik ve sosyal imkânlar açısından bölgesel farklılıkların da göç yaratan bir faktör olarak ele alınması gerekmektedir. Ekonomik büyümenin gerçekleşmesine rağmen istihdam artışının bölgeler arasında dengeli bir biçimde yaşanmaması ve işsizliğin yüksek oranda yaşandığı bölgelerdeki yatırıma yönelik politikaların yetersizliği, bölgesel farklılıkları derinleştiren ve yoksulluğu kalıcılaştıran bir unsurdur.

Eğitim ve sağlık olanaklarına erişememeye, mevcut yoksulluğu gelecek nesillere taşıyacak olan üretken faktördür. Özellikle örgün eğitim imkânlarının ve yardımlarının yetersizliği, ailelerin çocuklarını okula göndermek yerine zorunlu olarak çalışmaya yönlendirmesinin yarattığı sonuçlar da yoksulluğu yeniden üreten faktörlerin başındadır.

Tüm boyutları ile çok çeşitli ve ciddi sorunları beraberinde taşıyan göç olgusunun öncelikli olarak ele alınması ve bu alanda sosyal politikalar

⁵² Demirel Yüksel, *Suçta Yönelmede Göç Olgusu*, Ankara Enstitüsü, <http://www.ankaerenstitusu.org/tr/yazi.aspx?ID=14&kat=52>, (16.08.2007)

üretilmesi toplum refahı için büyük önem taşımaktadır. Bunun için büyük kentlere göçün engellenmesini sağlayıcı ekonomik ve sosyal tedbirler alınmalıdır. Daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilecekleri düşüncesinden hareketle ekonomik problemlerine çözüm arayan vasıfsız aileler doğup büyüdüğü topraklarında kalmaları için soysal ve ekonomik olarak desteklenmeli, göç etmeyi ısrarla düşünen aileler için de filtre sistemi oluşturulmalıdır. Göç eden ailelere ise rehberlik edilerek kent yaşamı ile bütünleşmeleri sağlanmalıdır.

1.3.4. Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları

Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün toplumlar açısından önemli bir problem olan yoksulluk, aynı zamanda, toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasi birçok soruna kaynaklık ettiği için yoksulluğu önleyici birtakım tedbirlerin alınması, yoksulluğun azaltılması ve hafifletilmesi, yoksulluğun yol açtığı ve açacağı olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadele edilmesi gerektiği bilinmesine rağmen, yoksullukla nasıl mücadele edileceği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu yaklaşımları doğrudan yaklaşım ve dolaylı yaklaşım olarak ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

1.3.4.1. Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yaklaşım

Özellikle 1950'li yıllarda birçok kalkınma iktisatçısı tarafından savunulan ve 1980'li yıllarda neo liberal kalkınma modeli ile tekrar gündeme getirilen bu yaklaşıma göre, yoksulluğun azaltılmasında izlenmesi gereken en iyi rol gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesini hızlandırmak ve altyapıya daha çok yatırım yapmaktır. Önemli olan ekonomik kalkınma ve büyümeyi gerçekleştirmektir. Yoksulluğu azaltmaya ve önlemeye yönelik sosyal yardım ve transfer benzeri uygulamalara gerek yoktur. Bu yaklaşıma göre, kalkınma

ve büyümenin ekonomik etkileri zamanla toplumun bütün kesimlerine yayılacak ve yoksulluğu azaltacaktır.⁵³

Bu yaklaşım ekonominin yeniden yapılanma sürecinde kısa vadede yoksulluk oranlarında geçici bir artış görülse de, orta ve uzun vadede erişilecek hızlı büyüme aracılığıyla tüm toplumun ortalama gelirinde bir artış yaşanacağını ve buna bağlı olarak yoksulluk oranlarının azalacağını öngörmektedir. Önemli olan temel bölüşüm ilişkilerine dokunmadan artan ulusal gelir sonucunda her kesimin refahının artırılmasıdır.⁵⁴

Yoksullukla mücadelenin dolaylı yaklaşım çerçevesinde ele alınmasına karşı yapılan başlıca eleştiri, bu yaklaşımın, ekonomik büyüme sürecinin bölüşüm ve yeniden dağılım üzerindeki etkisini göz ardı ettiği yönündedir. Buna göre, büyüme tüm toplum kesimleri tarafından eşit oranda hissedilen homojen bir süreç değildir. Büyüme, yalnızca gelir göstergelerinin türdeş artışını değil, aynı zamanda yeniden bölüşüm mekanizmasının işlediği ve bu süreçten karlı çıkanlar olduğu kadar gelir kaybına uğrayanların da bulunduğu bir toplumsal yeniden yapılanma sürecini içermektedir. Bu nedenle, büyümenin yapısına ve belirli yerel özelliklerine bağlı olarak gelişen bu süreçten yoksul kesimlerin nasıl ve ne ölçüde etkileneceğini önceden kestirmek güçtür. Nitekim, 1950'li yılların uygulamasının gösterdiği gibi, ekonomik büyüme, yoksulluğu azaltmada tek başına yeterli bir araç değildir.⁵⁵

Yine 1980'li yıllarda gelişmekte olan ülkelere Dünya bankası ve IMF tarafından empoze edilen neo liberel yapısal uyum programlarının istenen sonuçları doğurmadığı; birçok ülkede devletin sosyal refah harcamalarını azaltması e 1990'lı yıllarda yaşanan finansal krizlerin milyonlarca insanı yoksulluğa sürüklediği görülmüştür. Bu durum, neo liberal ekonomik

⁵³ Kanbur, R. And Vines (2000), *The world Bank and Poverty Reduction : Past, Present and Future*, The World Bank: Structure and Policies, Derl.: C. L. Gilbert ve D. Vines, Cambridge University Pres, ss. 87

⁵⁴ Önder, H. ve F. Şenses (2006) *Türkiye'de yoksulluk ve yoksulluk düşüncesi*, <http://duduncekahvesi.googlepages.com/tr.de.yoksulluk.onder-senses.pdf>, (15.09.2006)

⁵⁵ Kanbur and Vines, age, s.89

politikalara bir tepki oluşmasına yol açmış; ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmak için yeterli olmadığı, sürdürülebilir ekonomik büyüme için yoksulluk ve eşitsizliğin azaltılmasının önemli olduğu vurgulanmaya başlanmıştır.⁵⁶

1.3.4.2. Yoksullukla Mücadelede Doğrudan Yaklaşım

Yoksullukla mücadelede doğrudan yaklaşıma göre, yoksulluğun azaltılması ve olumsuz etkilerinin hafifletilmesi için ekonomik büyüme gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu nedenle ulusal gelirin daha eşitlikçi bir şekilde bölüşülmesi gerekmektedir.⁵⁷

Doğrudan yaklaşıma göre, yoksullukla mücadelede devletin daha aktif bir rol üstlenmesi gerekir. Başka bir deyişle, devlet, ekonominin işleyişini ve elde edilen hasılanın bireyler ve sektörler arasında dağıtımını tamamen piyasa mekanizmasına bırakmamalıdır. Aktif devlet anlayışını savunanlar özellikle yeniden dağılım politikaları ile devletin piyasa ekonomisinde ortaya çıkan yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik sorunları ile mücadele etmesi gerektiğini savunmaktadırlar.⁵⁸

Bu yaklaşım, yoksullukla mücadele ve sebep olduğu/olacağı sosyal tahribatın veya risklerin azaltılması için devlete düşen bazı görevler olduğunu; devletin bu görevleri yerine getirebilmesi için bir sosyal yardım sistemi kurması gerektiğini; kalkınma stratejisinin yoksul yanlısı olarak belirlenmesinin önemini vurgulamaktadır.

Yoksullukla doğrudan mücadele yöntemleri arasında öteden beri en sık uygulananı, kamu kesimi yoluyla piyasa gelir dağılıma müdahale edip, gelir ve kaynak dağılımını piyasa-dışı mekanizmalarla yoksullar lehine değiştirmektir. Kamu harcamaları ve kamu gelir sistemi araçlarıyla yoksullara “mali rant”

⁵⁶ Kanbur and Vines, age, s.89

⁵⁷ Önder ve Şenses, age,

⁵⁸ Aktan, Coşkun Can , Yoksullukla mücadele stratejileri, Hak işçi sendikaları konfederasyonu (Hak-ış) Yayını, Ankara,2002, s:15

oluşturularak, fırsat eşitliği koşullarının yaratılması yoluyla gelir dağılımında yoksullara belirli olanaklar sağlanması gerçekleştirilir. Bu amaçla yapılan kamu harcamaları arasında, bireylerin ya da ailelerin doğrudan yarar sağladığı eğitim ve sağlık gibi harcamalara ya da benzeri sosyal nitelikli hizmet üretimine ağırlık verilerek yoksul kesimlerin yaşam düzeylerinin ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesine çalışılabilir.⁵⁹ Kamu harcamaları arasında yoksul kesimlere yönelik doğrudan mali destekler de yer alabilir. Bu bağlamda, sosyal güvenlik kurumları kanalıyla emekli, dul, yetim vb kesimlere yapılan sosyal harcamalar yoksullukla mücadelede önemli bir yer tutar. Ancak; neo-liberal politikalar çerçevesinde bu tür sosyal harcamaların kısılması yoluna gidilmektedir. Söz konusu sosyal nitelikli hizmetlerin üretimi ya da doğrudan parasal yardımlar sermaye kesimine vergi yükü oluşturdukları derecede sermaye kesiminin itirazı ile karşılaşmaktadır. Yeni Dünya Düzeni bağlamında dillendirilen “Devletin asıl görevine dönmesi” sloganının anlamı, sadece teknik nitelikli kamu hizmetlerinin devlet tarafından görülmesi, bunun dışında kalan ve piyasada üretilebilen sağlık hatta eğitim gibi hizmetlerin kamu kesimi dışına çıkarılması sermayenin talebi olarak dayatılmaktadır. Sosyal güvenlik hizmetlerinin de, objektif olarak ve gelir düzeyine bağlı olmaksızın ihtiyaç sahibi tüm vatandaşların yararlanabileceği bir kamu hizmeti olmaktan çıkarılıp, özel kurumlarca verilen hizmetler olarak üretilmesi politikaları sosyal nitelikli kamu hizmetlerinin zayıflatılmasına neden olmaktadır.

Günümüzde hâkim neo-liberal politikalar çerçevesinde, varsıl sermaye kesimlerinden gelen, sosyal nitelikli harcamaların kısılması talepleri yanında, sosyal güvenlik hizmetlerinin de özelleştirilmeleri dayatmaları, sermayenin krizini aşma çabalarının bir sonucu olarak görülmelidir. Zira, piyasa tarafından üretilebilecek hizmetlerin kamu kesiminde üretilmeleri, bir yandan sermayenin potansiyel faaliyet ve kar alanını kısıtlarken, diğer yandan da sermaye üzerinde ilave vergi yükü oluşturmaktadır. Böylesi dayatmalar karşısında hükümetler de geri adım atarak, geniş halk kitlelerinin refah düzeyine katkı

⁵⁹ İzettin Önder,, “Küreselleşme ve Ulusal Ekonomiler Açısından Egemenlik Sorunu”, Küreselleşme ve Ulus-Devlet, Yıldız Teknik Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Merkezi,2001, İstanbul.

yapabilecek sosyal nitelikli hizmetlerin üretiminden çekilmektedir. Böylece, sosyal demokratların üzerinde durduğu, kamu kesimi eliyle yoksulluğa kısmi çözüm getirme politikaları giderek başarı şansını yitirmektedir. Kamu gelir sistemine gelince, sermayenin toplumsal ve siyasal kararlarda başat konuma geçmesi ve hareket kabiliyetinin artması sonucunda, vergi yükü sermaye kesiminden sermaye-dışı kesimlere doğru kaymaktadır. Nitekim, vergi ödeme gücüne göre salındığı varsayılan doğrudan vergilerin vergi sistemi içindeki ağırlığını yitirmesi yanında, gelir vergisi gibi sübjektif karakterli vergi gelirlerinin büyük bölümünün de orta ve düşük gelirli kesimlerden ve çoğunlukla emek kesiminden sağlandığı bir gerçektir. Zira, sermaye kesimine tanınan büyük vergi avantajları yanında, bu kesimin çoğunlukla vergi dışına çıkması da sermayenin etkin bir şekilde vergilendirilmesi önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Merkez kapitalist ekonomilerde ve Türkiye gibi çevresel konumlu ekonomilerde düşük ve orta gelir grupları üzerine oturan dolaylı vergiler ağırlık kazanmaktadır. Vergilemedeki demir kural olan, “Vergi verme kapasitesi olan kesimlerin, aynı zamanda vergi vermeme politik gücü de vardır!” söylemi tüm ekonomilerde tereddütsüz uygulanmaktadır. Arz yanlı ekonomi politikalarının vergi ayağı, sermaye üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesini amirdir. Küreselleşme döneminde sermayenin güçlenmesi ve hareket kabiliyetinin artması, buna karşın emeğin güçsüzleşmesi ve hareket kabiliyetinin sıfıra yakın olması, kamu hizmetlerinin finansman yükünün de sermayeden sermaye-dışı kesimlere kaydırılmasına neden olmaktadır.

Yoksullukla doğrudan mücadele yöntemlerinden oldukça radikal olanı da, üretim faktör sahipliğine müdahale etmektir. Bu başlık altında genellikle uygulanan politika aracı toprak reformu yoluyla toprak mülkiyetini değiştirmektir. Yoksulluğun daha çok kırsal alanlarda görülüyor olması, toprak mülkiyetinin dağılımını odağa koymaktadır. Toprak reformu, üretim araçları mülkiyetine radikal bir müdahale gibi görülmele beraber, kırsal ekonomik gücün görece zayıfladığı ve kentsel güç merkezlerinin büyüdüğü durumlarda toprak reformu sistem-içi bir politika aracı olarak görülebilir. Zira, toprak mülkiyetinin parçalanarak toprak ağalığının sonlandırılması, kamusal

kaynakların paylaşımında kentsel ekonomik merkezler karşısında kırsal politik gücün kırılmasını gerçekleştirir. Diğer bir deyişle, toprak reformu, aslında kentsel ekonomik gücün kırsal politik güce karşı zaferi olarak da görülebilir. Toprak reformu uygulaması, kırsal alanların kalkındırılması yoluyla kentsel ekonomik merkezlere yeni pazar olanakları da sağlıyor olduğundan, ekonomi-politik ortamın kıvama ulaştığı dönemlerde böylesi politikaların uygulanmasında fazla bir politik dirençle karşılaşmaz. Toprak reformu uygulamaları kırsal alanda belirli bir gelir artışı sağlıyor olsa da, sanayi ürünleri ile tarımsal ürünler arasındaki fiyat hadleri (iç ticaret hadleri) birinci grup ürünlerin lehine olduğundan, söz konusu politika sonucunda kırsal kesim halkları mutlak iyileşme yaşarken, görelî yoksulluktan kurtulamazlar.

Yoksullukla doğrudan mücadelede Dünya Bankası öncülüğünde ya da çeşitli devletlerce geliştirilen çeşitli uygulamalar da görülmektedir. Özellikle parçalı üretim sisteminin yaygınlaştığı günümüz koşullarında emekçileri sınıf bilincinden uzaklaştıran, kendilerini üretimin asli unsuru gibi görmelerine neden olan çeşitli yöntemle kredilendirme ya da mali destek programları uygulamaya koyulmaktadır. Bu uygulamalardan biri 1976'da Bangladeş'te oluşturulan Grameen Bankası uygulamasıdır. Kırsal alanda belirli miktarın altında toprağa sahip olan çiftçilere verilen kredilerle hem daha çok çiftçinin üretime katılması hem de ürünün çeşitlendirilmesi amaçlanmıştır. Latin Amerika ülkelerinde "sosyal fon" oluşturularak, dış destek sağlanmış ve küçük tip üretim odakları oluşturulmaya çalışılmıştır. Buna benzer bir uygulama da, şimdilerde Türkiye'de Halk Bankası, MAYA ve Türkiye İsrافی Önleme Fonu ile yürütülmeye çalışılan "mikrofinans sistemi" dir. Bu sistemde ufak işletmelere projelerini tamamlayabilmek ya da basit atılımlar yapabilmeleri için çok ufak miktarlarda kredi verilmektedir. Üretimin parçalandığı ve fason çalışma koşullarının giderek yaygınlaştığı koşullarda, evde-iş sistemi sermaye açısından emeğin esnek kullanılması anlamına gelmektedir. Emeğin işyerinde istihdam edilmesi halinde devamlı ücret ödeme koşulu ortaya çıkacağından, evde-iş sisteminde patron böyle bir sorumluluktan kurtulmaktadır. Zira, evde basit bir makine başında fason iş alan bir emekçi, sermayeye devamlı yük

olma durumunda değildir. Sermaye gerektiği durumlarda emekçi ile temasa geçerek, fason üretim girdisi alıp, emekle ilişkisini sürdürmeme olanağına kavuşmuş olur.

Dünya Bankası çok çeşitli yoksullukla mücadele programına destek verdiği gibi, yoksullukla mücadele etme durumunda olan ülkelere genellikle emek-yoğun üretim alanlarına yönelmeleri önerisinde bulunmaktadır. Emek-yoğun alanlara yönelen ekonomilerde emeğe fırsat eşitliği sağlanması yanında, eğitim gibi beceri yükseltici çeşitli desteklerin sağlanması da önerilmektedir. Yine Dünya Bankası'nın önerileri arasında, yapısal uyum programlarından zarar gören kesimlere çeşitli destekler de sağlama teklifleri de bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, Dünya Bankası'nın yoksulluğu önleme projelerinde mülkiyet alanına girilmemekte, sistem içi ve sermaye lehine uygulamalarının geliştirilmesine çalışılmaktadır. Örneğin emeğin eğitilip, yüksek beceri sahibi kılınarak emek piyasasına sürülmesi emeğin değişim değerini baskılamak, kullanım değerini yükselterek, sermayeye katkısını artırır. Diğer bir deyişle, böylesi projelerle emek mutlak iyileşme yaşarken, sermaye karşısında görece yoksullaşma yaşar. Yoksulluk; kapitalist sistemin sermaye ağırlıklı piyasa üretimi mekanizmasının organik bir sonucudur. Önceleri sömürgecilik politikalarıyla, şimdilerde de küreselleşme ve neo-liberal politikalarla çevresel ekonomileri sömüren merkez kapitalistler, dış çevreden başlayarak giderek daralan bir halka içinde çevre halklarını proleterleştirmekte ve yoksullaştırmaktadır. Kapitalist sistemin işleyişi ile oluşan ve sermayenin organik bileşiminin değişmesi ile yaygınlaşan ve derinleşen yoksulluk, sistem-içi önlemlerle önlenebilecek arızeli bir durum değildir. Yoksullukla mücadele, kısa-dönemde ve acilen bazı sistem-içi önlemlerle hafifletilmeye çalışılıyor olmakla beraber, asıl olarak, sisteme karşı bir mücadele olarak görülmeli ve algılanmalıdır.

1.4. Mikrofinans Ve Yoksullukla Mücadele

Mikrofinans sistemi özellikle son yirmi yılda, yoksulluğun etkilerinin azaltılması için önemli bir araç olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki yoksul kimseler finansal hizmetlere büyük gereksinim duymaktadırlar ve bu gereksinimlere yüksek derecede talepleri bulunmaktadır. Bu kişiler likitide ve sermaye erişim olanağını yakaladıklarında daha yüksek gelir elde edebilirler ve ekonomik fırsatları değerlendirebilirler.

Mikrofinans hizmetlerinden yararlanma, düşük gelirli hane halklarının ve mikro işletmecilerin gelir ve tüketimlerini stabilize etmelerine, dışsal şoklara karşı kırılganlıklarının azaltılmasına, yönetim becerilerinin geliştirilmesine, mikro işletmelerini geliştirmelerine ve çeşitlendirmelerine, yatırım fırsatları yaratmalarına veya yatırım varlıkları oluşturmalarına, verimlilikleri ve gelirlerini artırmalarına kendilerine bağımlı olanların ve kendilerinin yaşam kalitesini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Mikrofinans yoksul kimselere faydalı olabileceği gibi makro ekonomik düzeyde de bir pozitif etki yaratabilir: mikrofinans yoksulluğu azaltması halinde, düşük gelirli insanların harcama kapasitesini artıracaktır.⁶⁰

Tipik mikrofinans müşterileri, resmi finans kuruluşlarına erişim olanağı bulunmayan düşük gelirli kişilerdir. Yoksullara Yardım için Danışma Grubu istatistik verileri, mikrokredinin en çok Tayland, Bolivya, birçok Afrika ülkesi gibi genelde üçüncü dünya ülkelerinde kullanıldığını göstermektedir. Üretim açısından zayıf ülkelerin çoğunda kişi başına düşen yıllık GSMH 365 \$'a kadar düşebilmektedir.

Mikrofinans müşterileri, genellikle kendi evinde çalışan serbest meslek sahibi girişimcilerdir. Kırsal alan ve bölgelerde, genellikle küçük çiftçiler ve küçük esnaflık gibi düşük gelir getiren faaliyetlerle iştigal eden kişilerdir. Kentsel alan ve bölgelerde ise, mikrofinans faaliyetleri daha çeşitlidir ve

⁶⁰ Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, *Mikrofinans ve yoksullukla mücadele*, Ekin Kitapevi, Bursa, 2006, s.67

dükkan sahipleri, hizmet sağlayıcılar, zanaatçılar, seyyar satıcılar, vb. gibi grupları kapsar.

Mikrofinans kuruluşları Afrika, Bangladeş, Bosna-hersek ve diğer bazı Doğu Avrupa ülkeleri, Endonezya, Ermenistan, Gürcistan, Kırgızistan, Orta-Latin Amerika'da ACCION ağı, Pakistan, ABD gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Yılda ortalama 800 €'ya muhtaç 500 Milyon kişi, finans hizmeti veren kurumlara erişimden yoksundur. Bu rakamlara göre dünyada 400 Milyar €'luk bir ihtiyaç söz konusudur. Mikrofinanstan yararlanan insan sayısı 1997 senesinde 7,6'dan 2001 senesinde 26.8 Milyona yükselmiştir. Bunların %80'i, güçlenen konumlarıyla ekonomik kararlar alma ve kendi yaşamları hakkında bizzat kontrol sahibi olma şansına erişen kadınlardan oluşuyordu. Mikrokredi dağıtımı sonucu artık daha fazla aile çocukları için yiyecek, eğitim ve temel tıbbi ihtiyaçlara erişim imkânı bulmuştur. Günümüzde 10.000 Mikrokredi Kurum ve programı, pazar ihtiyacını sadece %4 oranında giderebilmektedir.

Artık mikrofinans sisteminin yoksulluğu azaltıp azaltmadığı tartışılmaması gereken bir konudur. Çoğu dünya ülkesinde bu sistemin faydaları görülmüştür. Günümüzde tartışılması gereken konu bu sistemin nasıl genişletilip, daha çok yoksul insana ulaştırılabileceğidir.

İKİNCİ BÖLÜM

MİKROFİNANS SİSTEMİ İLE İLGİLİ BAŞLICA UYGULAMALAR

Özellikle 1900'lerin ikinci yarısından sonra gerek ülkelerin tek başlarına gerekse Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ya da OECD gibi uluslararası kuruluşların geliştirmekte olan ülkelerdeki yoksullukla mücadelenin ve bu ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amaçlarıyla makro düzeyde hazırladıkları stratejilerin geçen zaman zarfında anlamlı başarılar kaydedememesi bir yandan söz konusu stratejilerin yeniden gözden geçirilmesi ile sonuçlanırken diğer yandan ülkelerin arzulanan amaçlara istikrarlı bir biçimde ulaşmalarını hedefleyen yeni yaklaşımların doğusuna zemin hazırlamıştır. Yoksullukla mücadele amacını gerçekleştirmede en etkin araçlardan biri olarak kabul edilen sosyal güvenlik sistemlerinin de, kişilerin karşı karşıya kalabilecekleri ekonomik ve sosyal riskleri ortadan kaldırmada yetersiz kalmaları, yeni politikaların doğusuna hız kazandırmıştır. Bu alanda ortaya çıkan ve uluslar arası kuruluşlarca da etkinliği kabul edilen en önemli araçlardan biri mikrofinans uygulamasıdır.

Makro alandaki kalkınma ve fakirlikle mücadele stratejilerinin aksine; mikrofinans, hali hazırda büyük bir kısmı tüketim toplumu içerisinde bulunmanın dahi çok gerisinde olan en fakir kesimi, üretim sürecinin aktif üyeleri haline getirerek hem yoksullukla mücadelenin etkin bir biçimde sağlanması hem de topyekûn kalkınmanın başarılması amaçlarına birlikte hitap eden bir sistem olarak kullanılmaya başlanmıştır. Mikrofinans, belirli bir düzeyin altında gelire sahip bireylere yapılacak yardım ve bağışlar yerine, bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem öğeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları üretime sevk edecek düşük meblağlardaki kredilerin kullanılmasını, böylelikle bir yandan bu bireylerin mevcut refah seviyelerinin artırılması, diğer yandan ise dolaylı olarak çok küçük değerlerin de üretim sürecinde kullanılması ile kişi

basına düşen milli gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amaçlarına hizmet eden ekonomik bir sistemi ifade etmektedir.⁶¹

Bir ülkede üretim sürecinde yer almayan ve mevcut koşullarda hiçbir finansal kuruluştan istifade edemeyecek durumda olan en fakir grubun geniş bir yelpazede çeşitli kamu ve özel sektör kuruluşlarınca sunulan finansal olanaklardan yasal olarak yararlandırılmaları esasına dayanan mikrofinans sistemi, bir yandan söz konusu bireylerin ekonomik anlamda bağımlı konumlarından kurtulup onları üretken hale getirerek düzenli bir gelir sahibi olmalarını teşvik etmekte, diğer yandan üretim sürecine katılan yeni iş gücü sayesinde mevcut üretim kapasitesini ve dolayısıyla çıktı seviyesini arttırarak büyüme ve kalkınma gibi diğer makro ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine de yardımcı olmaktadır.

Mikrofinans yoluyla yoksullukla mücadele hareketi, 1970'li yılların ortalarında Chitagong Üniversitesi ekonomi Profesörü Muhammed Yunus tarafından başlatılmıştır. Yoksulluğun çok yoğun olarak yaşandığı Bangladeş'te, halkın karşı karşıya olduğu açlık ve bu durum karşısında yaşadığı çaresizlik, Prof. Dr. Yunus'u ekonomik teorilerin öngördüğü modellerin ötesinde farklı çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Yunus tarafından o yıllarda ortaya atılan çözüm önerileri, Grameen tipi finansman modelinin temelini teşkil etmiştir. İhtiyaç sahibi 42 kişiye verilen toplam 27 Dolar tutarındaki kredi ile başlatılan proje, dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan dev bir finansman modeline dönüşmüştür.⁶²

Mikrofinans uygulaması, benzer nitelikteki diğer programların dogması ve 1983 yılında Grameen Bank'ın kurulması ile yeni bir kimlik kazanmış ve literatürde yeni bir yer edinmiştir. Mikrofinans uygulaması, kredi verme esasları bakımından geleneksel bankacılık sisteminden önemli ölçüde

⁶¹ R. P. Christen, T. R. Lyman, Richard Resenberg, *Microfinance Consensus Guidelines: Guiding Principles on Regulation and Supervision of Microfinance*, CGAP, 2003, ss.5,6.

⁶² M. Yunus, *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, (Çev. Gülden Sen), Doğan Kitapçılık, 2003, s.15-20.

farklılaşır. Geleneksel bankacılıkta, tapu, teminat ve kefalet gibi maddi güvenceler kredi alabilmenin temel şartlarını oluştururken, mikrofinans uygulamasında söz konusu belgeler istenmez, zira bu uygulamada kişiye güven esastır. Klasik bankacılıkta kredi talep edenlerin sahip oldukları teminat miktarı arttıkça, elde edecekleri kredi miktarı da o ölçüde fazlaşır. Mikrofinans sisteminde ise, bireyler ne kadar aza sahipse kredi almadaki şansları ve öncelikleri o ölçüde artar.⁶³ Mikrofinans uygulamasındaki temel hareket noktası, kredinin bir insan hakkı olduğudur. Mikrofinans modeli grup esasına dayalı bir uygulamayı içerir. Birbirini tanıyan ve krediye gereksinim duyan bireyler bir araya gelerek grup oluşumunu sağlar. Grameen tipi mikrofinans uygulamalarında grubu oluşturan birey sayısı 5 olmakla birlikte, dünya genelindeki diğer uygulamalarda bu sayı toplumsal ve kültürel yapıya bağlı olarak on kata kadar çıkabilmektedir. Bu modelde kredi verme herhangi bir formaliteye dayanmayan son derece basit bir işlemdir. Kredi alan kişinin teminat gösterme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu sistemde en büyük teminat grup üyeliği ve borcunu geri ödemeyen kişiye karşı oluşturulacak grup baskısıdır.

Mikrofinans uygulamasında, küçük miktarlardaki kredilerle yoksul kişilerin kendi gelir getirici faaliyetlerini yaratmaları ve sürdürmeleri, böylelikle iktisadi hayatta üretim sürecine katılmaları hedeflenmiştir. Projenin temel mantığı, yoksul kişilerin ekonomik açıdan kendi hayatlarının devamını sağlayabilecek yeteneğe ve potansiyele sahip oldukları, ancak iş kurmak için yeterli sermayeye ulaşma imkânlarının olmadığı şeklinde açıklanabilir. Grameen tipi mikrofinans uygulamasında hedef kitle, yüksek işlem maliyetleri ve risk faktöründen doğan nedenlerle geleneksel finansal sistemin dışında bırakılan kişi ve gruplardır. Ancak bunun da ötesinde, söz konusu modelde hedef kitle daha da daraltılarak çok istisnai durumlar dışında yalnızca kadınlara yönelik bir uygulama esas alınmıştır. Özellikle geleneksel toplumlarda kadınların toplumsal hayatta pek az söz sahibi olmaları, buna karşın ailelerini geçindirmede sergiledikleri güçlü ve güvenilir yapı, cinsiyet

⁶³ Korkmaz, E., Baloglu, B., Sümer, K., Oktayer, N., Çak, M., Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, TO Yayınları, No. 2004-32, s.51-61.

alanında ortaya çıkan bu pozitif ayrımcılığın temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, ailelerinin ekonomik durumunu iyileştirebilmek amacıyla kendilerine sunulan fırsatları daha kolay ve samimi bir biçimde yakalamakta ve kendilerine duyulan bu güveni sarsmamak amacıyla, ellerine geçen bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmektedirler.⁶⁴

Mikrofinans sisteminin toplumdaki yoksul kesimi ve özellikle kadınların ekonomik girişimlerini desteklemesi, bu zamana kadar var olan fakat ekonomik olarak göz ardı edilen bir değerini ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktadır. Bu alandaki birçok çalışma göstermiştir ki, kadınların aile gelirine katkıları, o hane halkının yoksulluktan kurtulması için önemli bir destek oluşturmaktadır. Nitekim mikrofinans literatüründe kadınların kendileri için iş imkânları oluşturmalarının teşvik edilmesinin sadece o ülkedeki Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'ye katkıda bulunmayacağı, aynı zamanda istihdam olanakları artısını da destekleyeceği savunulmaktadır.⁶⁵

Dünya uygulamalarına baktığımızda, mikrofinans modelinin gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan birçok ülkede 30 yılı aşkın bir süredir başarıyla uygulandığı görülmektedir. Bu alanda yapılan birçok çalışma göstermiştir ki; mikrokredi yoksul hane halklarının gelirlerine ciddi katkıda bulunmakta, menkul ve gayrimenkuller edinmelerine yardımcı olmakta ve bu bireylerin zaman zaman meydana gelen olağanüstü negatif gelişmelerden (doğal afetler, iktisadi krizler v.s.) daha az etkilenmelerine sebep olmaktadır. 1983 yılında Grameen Bank'ın kurulmasıyla kurumsal bir kimlik kazanan mikrofinans uygulaması, geçen zaman içinde, sistemi daha etkin hale getirme yolunda bir takım dönüşümler yaşamış ve bazı yenilikleri bünyesine katmıştır.

⁶⁴ S. Hashemi, L. Morshed, "Grameen Bank: A Case Study, Beyond Micro-Credit", *New Economic Foundation*, London, 2002, P.217.

⁶⁵ L. Stevenson, "Women and Economic Development: a Focus on Entrepreneurship" *Journal of Development Planning*, no.18, 1998, p. 121.

2.1. Mikrofinansın Tarihi Gelişimi

Mikrofinans son on yılda hızla gelişmiş ve finansal sistemin bir parçası haline gelmiştir. Aslında mikrofinans yeni ortaya atılmış bir kavram değildir. Sivil tasarruf ve kredi grupları Gana’da, Meksika’da, Hindistan ve çevresinde bir yüzyıldır faaliyet göstermektedir. Avrupa’da ise 15.yy başlarında Katolik kilisesi tefecilerin bir alternatifi olarak kefalet büroları kurmuştur.⁶⁶ Bu kefalet büroları 15.yy boyunca Avrupa kentlerinde yaygınlaşmıştır. Avrupa’da geniş çaplı ve resmi tasarruf ve kredi kurumları 18.yy da oluşmaya başlamıştır. Bu tür kurumlar 18.yy da Avrupa’nın kırsal ve kentsel yerlerinde yaygınlaşmıştır. İlk olarak finansal kooperatifler Almanya’da kurulmuş ve kırsal kesimdeki kişilerin tefecilere olan bağımlılığının azaltılması ve hayat şartlarının iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapmıştır. Afrika, Latin Amerika ve Asya’nın Mikrofinans kuruluşları Avrupa’daki bu gelişmeleri örnek alarak oluşmuşlardır.

1900’lü yılların başında Latin Amerika ve çevresinde tasarruf ve kredi üzerinde değişiklikler oluşmuştur. Bu resmi finans müdahalelerinin amacı tarım sektörünü modernleştirmek, atıl tasarrufları mobilize etmek, kredi yoluyla yatırımları artırmak ve feodal rejimin borçlular üzerindeki ağır baskılarını azaltmaktır. Fakat yoksullar için kurulan bu bankalar Avrupa’da olduğu gibi yoksullara ait değil aksine devlete ve özel bankalara aitti. Yıllar boyunca bu kurumlar verimsizleşmiş ve yozlaşmıştır.

1950’li ve 70’li yıllar arasında hükümetler ve kredi kurumları, verimlilik ve geliri artırmak için, küçük çiftçilere kredi sağlamaya başlamışlardır.⁶⁷ Bu krediler genellikle piyasa faiz oranının altında bir faiz oranıyla verilmiştir, dolayısıyla zaman geçtikçe bankalar maliyetlerini karşılayamaz duruma düşmüşlerdir. Müşteriler bu kredileri devletin bir

⁶⁶ Brigit Helms, *Access for All: Building Inclusive Financial Systems*, Herndon, VA, USA: World Bank, 2006 s.2

⁶⁷ Helms, s.4

hediyesi olarak gördüklerinden dolayı geri ödemeleri yapmamışlardır. Bu yüzden bu kurumlar zamanla yok olmaktan kurtulamamıştır.

1970 yılı mikrofinansın doğuş yılı olarak görülür. Bangladeş, Brezilya ve birkaç ülkede uygulanan programlarda, yoksul kadın girişimcilere kredi vermeye başlanmıştır. İlk mikrofinans kredileri toplulukların birbirleriyle dayanışması temelinde, her bir üyenin topluluğun bütün üyeleri için geri ödemeyi taahhüt ettiği kredilerdi.⁶⁸ İlk mikrofinans kurumları, Muhammed Yunus'un kurduğu Graemen Bank, Latin Amerika'da başlayan daha sonra Amerika ve Afrika'ya yayılan ACCION International ve Hindistan'da kadın ticaret birliklerinin oluşturduğu Self-Employed Women's Association Bank'tır.

1980'li yıllarda mikrofinans projelerinin yine geleneksel yöntemlerle uygulandığı yıllardır. Bu yıllarda yapılan başarılı mikrofinans projeleri sonucunda; fakir insanlar (özellikle kadınlar) ticari bankalardan aldıkları krediyi düzenli olarak ödedikleri görülmüştür.. İkinci olarak MFK'lar borca kefil olduğu müddetçe krediyi alan yoksul insanların faiz dahil toplam maliyeti rahatlıkla karşılayabildiği görülmüştür. MFK'lar bu güvence sistemiyle bu yıllarda çok geniş bir kitleye ulaşmışlardır. Bunun en güzel örneği Endonezya'da kurulan Bank Rakayat'dır. Bank Rakayat 30 milyondan fazla insana hizmet vermektedir.⁶⁹

1990'lı yıllar mikrofinansın uluslar arası alanda geliştiği ve yoksulluğun azaltılması yönünde bir politika aracı olarak görüldüğü yıllardır.⁷⁰ Bu yıllarda mikrofinans kurumlarının sayısında ve organizasyon yapısında büyüme olmuştur, mikrofinans kurumları yoksulluğun azaltılmasını amaç

⁶⁸ Helms, s.4

⁶⁹ D. M. Rosinlen , Kathleen Cloud, "Gender, Self-Employment and Microcredit Programs an Indonesian Case Study" , *Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol:39, Special Issue , 1999, p.79

⁷⁰ Warner P. Woodworth, "Third World Economic Emprowementin the New Millennium; Microenterprise , Micro entrepreneurship, and Microfinance" *Advanced Management Journal*, Vol:65 ,No:4,2000, p.20

olarak benimsemişlerdir.⁷¹ Bu yıllarda mikro girişimcilere ve yoksullara kredi sağlamak amacıyla birçok ülkede mikrofinans kurumları kurulmuştur. 1990'lı yıllardan sonra mikrokredi yerine mikrofinans deyimini daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.⁷² 2000'li yıllarda bu gelişim hızla sürmüştür. 2005 yılında 100 milyon hane halkı mikrokredi kullanmış ve kredi kullananların çoğunu kadınlar oluşturmuştur.⁷³

Mikrofinans sistemi son otuz yılda şaşırtıcı bir başarıya ulaşmıştır. Bu sistem sayesinde yoksullara ve düşük gelirli kişileri finanse etmeye yönelik güçlü finansal kurumlar kurulmuştur. Bu başarıya karşılık mikrofinans sisteminin önünde katletmesi gereken uzun bir yol vardır. Bu sistemde özellikle dikkat edilmesi gereken üç nokta vardır.⁷⁴

- 1- Hizmet edilen müşteri sayısı ile finansal hizmet kalitesinin aynı oranda artması. (Oran)
- 2- Daha yoksul insanlara ulaşabilmek. (Derinlik)
- 3- Müşterilerin ve MFK'ların maliyetlerinin azaltılması (Maliyet)

2.2. Grameen Tipi Mikrofinans Uygulamaları ve Bangladeş Örneği

Bangladeş'te Muhammed Yunus tarafından 1976 yılında başlatılan Grameen Mikrokredi projesi, 1980'li yıllarda uluslar arası alanda ilginin artmasıyla ve IFAD, FORD vakfı gibi kuruluşlardan destek almaya başlamasıyla 1983 yılında Grameen Bank'a dönüştürülmüştür. Grameen, köye ait, kırsal anlamına gelmektedir. Grameen Bank döviz işlemleri dışında her türlü bankacılık işlemini yapabilmektedir. Merkez Bankası'nın bankanın üzerinde uyguladığı denetim son derece azdır. Banka kredi verirken teminat istememektedir, grup sistemi uygulanmaktadır ve alınan kredilerin geriye

⁷¹ Daniel Makina, Lousa M. Malobola, "Impact Assesment of Microfinance Programmes, Including Lessons From Khula Enterprise Finance", Development Southern Africa, Vol:1, No:5, 2004, p.80

⁷² Bu sebepten dolayı çalışmada mikrokredi yerine mikrofinans deyimini kullanılmıştır.

⁷³ Nathalie Holvoet, "The Impact of Microfinance on Decision-Making Agency: Evidence from South India", Development and Change, Blackwell Publishing, Oxford, 2005, p.75

⁷⁴ Helms, s. 5

dönüş oranı %98'dir.⁷⁵ Muhammed Yunus'un da dediği gibi "Yoksullar her zaman borcunu öder." Bankanın müşterilerinin %96'sını kadınlar oluşturmaktadır. Banka 30 yıllık süreçte çok büyük bir gelişme göstermiş ve mikrokredi uygulaması da Bangladeş'ten diğer ülkelere hızla yayılmıştır.

2.2.1. Grameen Bankasının Kurulması

Muhammed Yunus ve Grameen Bank'ın dünyanın nüfusu en hızlı artan ve o oranda da yoksul olan ülkesi Bangladeş'te kurulmuştur. Bangladeş, 1971'de Pakistan'dan koparak bağımsızlığını ilan ettiğinde 50 milyon civarında nüfusa sahipti. Bugün ülkenin nüfusu 140 milyonu geçmiş durumdadır. Kalabalık nüfusa rağmen milli gelir kişi başına 400 doları civarındadır. Yani Bangladeşliler dünyanın en fakir halkları arasında. Prof. Dr. Muhammed Yunus ise ülkenin tek üniversitesinin tek ekonomi bölüm başkanıdır ve teoriden sıkılınca bilgisini pratiğe, hayallerden gerçeklere dönüştürmeye karar verir.

Muhammed Yunus Bangladeş'in açlıktan ölmek için mücadele eden mahallelerine, köyelerine, kasabalarında inceleme yapmaya başlar. İlk görüştüğü bambu satın alarak tabure yapan Safiye Begum'dür. Safiye Begum, bambu satın alacak parası olmadığı için, malzemeyi borçlanarak pahalı satın almaktadır ve bu yüzden de geçimini sağlayacak karı elde edememektedir. Her sabah borca satın aldığı bambuyu işleyip akşam tabure haline getiren, onu satın borcunu ödedikten sonra kalan parayla tenceresini kaynatıp çocuklarını doyurmak zorunda kalan kadının bu işten günde kazandığı para sadece iki centtir. Safiye Begüm kendisini dinleyen Prof. Yunus'a borç para bulabilse, peşin alacağı bambuyu ucuza temin edeceği için daha fazla para kazanacağını söyler. Yunus kadına ne kadar paraya ihtiyacı olduğunu sorar. Begüm, "22 cent" der.

⁷⁵ Esfender KORKMAZ,, "Mikro Kredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği", *İstanbul Ticaret Odası*, Yayın No: 2004-32, İstanbul, 2004

Muhammed Yunus ve birkaç öğrencisi köyde Begüm benzeri 42 insan tespit ederler. 42 insanın aç kalmamak için ihtiyaç duyduğu toplam para tespit edilir: 27 dolar. Yani 27 dolara bu insanlar rahat rahat geçinmelerini sağlayacaktı. Onca insanın 27 dolar için çektiği rezillik Muhammed Yunus'u çok üzer. Muhammed Yunus insanları açlıktan kurtarmak için bankaların kapısını aşındırır. Ancak bankalar parası olmayana kredi veremeyeceklerini söyleyerek Yunus'u geri çevirir. Fakat Muhammed Yunus, insanların bir hiç için çile çekmesi karşısında kararludur. Kredi aramaktan vazgeçer ve kendi cebinden koyduğu para ile 42 ailenin sıkıntılarını gidermeye karar verir. Ancak kendi parasını ortaya koymasının milyonlarca aile için çözüm olmayacağını, 42 ailenin sadece buz dağının görünün küçük bir kısmı olduğunu farkındadır.

Muhammed Yunus 27 dolarla başlayan macerayı sistematik hale getirir. Para ihtiyacı içindeki tüm üreticilere güvenilir 5 kişiyi kefil gösterdiği takdirde kredi veren bir sistem kurar... Sistem, alınan kredinin ödemeleri haftalık olarak yapılmaktı, küçük tutarlı risksiz kredilerle yoksul insanların kendi becerileri ve öz güvenleri ile açlıktan kurtulup, toplum içinde asalak olarak damgalanma yerine onurlu üreticiler olmalarını sağlamıştır. Grameen Bank kredi alan üreticinin işleri kötü gitmesi halinde kefil olanlara başvurur ve onların da bu parayı ödeyememesi halinde herhangi bir kanuni işlem yapmaz. Buna rağmen milyonlarca ailenin yararlandığı kredilerdeki bataklık oranı % 2'ler civarındadır. Muhammed Yunus 1976 yılında 42 kişiye ödünç verdiği 27 dolarla başlattığı macera ile bu güne kadar yaklaşık 3 milyon aileye 3 milyar dolarlık kredi sağlamıştır. Grameen Bank ise büyük bir bankaya dönüşmüştür.

2.2.2. Bangladeş'in Finansal Yapısı İçerisinde Grameen Bank

Grameen bank kurulduğu yıllarda meşruluğunu kanıtlamak amacıyla yoğun çabalar harcarsa da, başarısı artık herkes tarafından bilinmektedir. Grameen Bank'ın işleyişini ve yönetim yapısını incelemeden önce, geçmişte kırsal alanda uygulanan kredi sistemini açıklamak yararlı olacaktır.

Birleşik krallık 19.yüzyılda Bangladesh'in kırsal kesimlerinde kredi çalışmalarına başlamıştır. Gayri resmi kredilerden oluşan bu sistem kırsal kesimde tam anlamıyla bir borç batağına dönüşmüştür. 1880'deki stratejik kıtlık komisyonu Britanya Hindistan hükümetine kırsal alanda kredi uygulamasına gidilmesini tavsiye etmiş, akabinde 1883 yılında Tarım arazisi kalkındırma kredisi, 1884'de ise tarımsal kredi verilmesi gerektiğini deklere etmiştir.⁷⁶ Bu açıklama ile birlikte hükümet kırsal alandaki yoksullara kredi verme olanağı yaratmıştır. 1901'deki kıtlık komisyonu tarımsal kredilerin verilebilmesi amacıyla kredi birliklerinin kurulmasını tavsiye etmiştir. Bu duruma istinaden, kırsal alandaki kişilerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1904 yılında Bengal'de Bengal Dayanışma Birliği kurulmuştur. Doğu Pakistan'da Provansial Co-operative Bank Ltd. 1918 yılında kurulmuş ve ayrı olarak 1952 yılında Tarımsal Kalkınma Finans Birliği kurulmuş, daha sonra bu iki gurup birleşerek 1961'de Pakistan Kalkınma Bankası adını almıştır.

Bangladesh 1971'de bağımsızlığını kazandıktan sonra, Pakistan Tarımsal Kalkınma Bankasının adı Bangladesh Krishi Bank (BKB) olarak değiştirilmiştir. BKB ile aynı amaçla ülkenin kuzeyinde kırsal kesimin kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Rajshaki Krishi Ummayan Bank (RAKUB) kurulmuştur. 1971 yılında Merkez bankası millileştirilince, kırsal alanda daha çok şube açılmasına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde kredi sistemi oluşturulmuş ve kırsal kesime kredi olanakları sağlanmıştır. Bütün bu çalışmaların sonucunda, kredi açılan birçok alanda hiçbir kar elde edilemediği gibi 1994 yılında BKB'nin şubelerinden %70'i zarar etmiştir.

Grameen bank ilk olarak 1976'da Chittagang üniversitesinde profesör olarak çalışan Muhammed Yunus'un bir araştırma projesiyle başlamıştır. Bu projenin amacı, yoksul kesime herhangi bir teminat alınmadan kredi verilip verilemeyeceğinin araştırılması idi. Yunus daha sonra Merkez bankasının desteğini alarak, projenin resmi altyapısını oluşturmuştur. Sistem ilk

⁷⁶ Royand and Rafiguddin, Q, , *Restructuring rural banking in Bangladesh; an alternative approach*, Bank Prikrama 24, 1994, pp:1-2

kurulduğu yıllarda yoksullara verilecek krediyi Uluslar arası kalkınma fonu'ndan sağlıyordu. 7 yıllık bir deneyimin sonucunda yoksullara kredi olanağı yaratmak amacıyla Grameen Bank kurulmuştur.

2.2.3. Güven Unsurunun Oluşturulması

Geçmiş yıllardaki uygulamalar incelendiğinde; Bangladeş'te kırsal kesime yönelik uygulanan kredi politikalarının başarısız olduğu görülür. Grameen Bank geçmiş tecrübelerden ders çıkararak, güven unsurunun kazanılması yönünde çalışmalara başlamıştır.

Yunus ilk iş olarak Ticari bankaları, yoksulların kredi vermeye değer olduklarını inandırmaya çabalamıştır. Ancak Ticari bankalar yoksullara kredi verme konusunda şüpheli tavırlarını sürdürmüşlerdir. Yunus bu duruma istinaden, başkent Phaka'nın kuzeyinde Tagail bölgesinde Grameen bank'ta çalışmalarına başlamıştır.⁷⁷ Yunus çalışmalarında devletin üst düzey bürokratlarının desteğini almasına rağmen, Merkez Bankasının ve finans Bakanlığının güvenini kazanması uzun zaman almıştır. Örneğin; Grameen Bank merkez bankasına kullanılacak kredi için ev tipi üretim kredilerini sunduğunda, Merkez Bankası ev tipi üretim amacıyla alınan bu kredilerin tüketim kredileriyle eşdeğer olduğunu ve hiçbir gelir yaratmayacağı görüşünü savunmuştur. Bu görüşe karşı Grameen Bank ev tipi üretimin tıpkı fabrika üretimi gibi olduğunu ve ev tipi üretimin milli gelire önemli bir katkısının olacağını belirtmişlerdir.

Grameen Bank, ana müşterilerin kadın olmasından dolayı Merkez bankasından eleştiriler almıştır. Yunus bu eleştirilere yanıt olarak Merkez bankasına yazdığı mektupta, ana müşterilerinin neden erkek olduğunu sormuştur. Muhammed Yunus Grameen Bank ile çalışmalara başladığında, banka Marksist grupların gizli yuvaları kimliğinde görünümündeydi. Banka çalışanlarının çoğu Halkın Ordusu'na mensup Marksist görüşte kişilerdi. Bazı

⁷⁷ M. Yunus, 1994, Banker to the Poor: Micro-Lending and the Battle Against World Poverty. Public Affairs., Newyork, pp:118-119

radikal gruplar kadınlara kredi verilmesine ve kadınların erkek banka çalışanlarıyla görüşmesine karşı çıkıyorlardı. Radikaller bankanın muhtemel müşterilerini, Grameen Bank ile çalışmalarını durumunda İslami kurallara göre cenazelerinin kaldırılmayacağını söyleyerek tehdit etmişlerdir.⁷⁸ Günümüzde bile; Grameen Bank ve benzeri sivil toplum kuruluşları, bu kadar büyümesine ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamasına rağmen, hala tehditler almaktadır.⁷⁹ Bütün bu olumsuz durumlara rağmen Grameen Bank gerekli olan güveni sağlamış ve yoksul kesime kredi olanakları sağlamıştır.

Grameen bank güven ortamını oluşturduktan sonra, ilk iş olarak, daha önceki sistemlerden kredi alamamış, yoksul kadın ve erkeklere kredi kullandırma çalışmalarına başlamıştır. Uygulamada fakir insanlar hiçbir teminat olmadan kendilerine kredi verileceğine inanmıyorlardı. Yunus, kredi vermeye uygun ve mikro girişimde bulunabilecek kadınlar bulsa bile, türban kuralları gereği bu kadınlar görüşmeye gelmiyorlardı. Yunus bu olumsuzluğu gidermek amacıyla yüz yüze görüşme sistemine son vermiştir. Bornstein Patuakhali bölgesindeki bir Grameen Bank müşterisi Aleya'nın sözleri şu şekildedir; "*Grameen Bank yöneticisi köye gelir gelmez kötü dedikodular yayılmaya başladılar. Bazıları bu kredinin Hıristiyan misyonerleri tarafından verildiğini ve Grameen Bank'ın sosyalist bir oluşum olduğunu söylüyorlardı. Bazı kişiler ise kredi alınıp geri ödenmediği takdirde, kişilerin hapse atılacağını söylüyorlardı.*"⁸⁰

Yoksulların güvenini kazanmak uzun ve zorlu bir süreçtir. Grameen bank çalışanları ilk günlerde yoksulların güvenini kazanmak için çok uğraşmışlardır. Güven itibar ile alakalıdır ve bu itibar her iki tarafında birbirlerini iyi anladığı şartlarda oluşur.⁸¹ Güven temin etmek amacıyla, banka çalışanlarına üstlerinden onay almadan, kendi kendilerine esnek karar

⁷⁸ Yunus, 1999, s:107

⁷⁹ *The Economist*, 2001, NGO's in Bangladesh: helping or interfering, September 13,p.107

⁸⁰ D. Bornstein, 1996, *The price of a dream: The story of the Grameen Bank and the idea that is helping the poor to change their lives*. Simon&Schuster, Newyork, p.78-79

⁸¹ Dasgupta , 1988, *Trust as a Commodity In: D. Gmbatta, Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Basil Blackwell, Oxford, p.53

verebilme yetkisi verilmiştir. Özellikle Bangladeş de yaşanan doğal felaketlerden sonra, banka çalışanlarının müşterilerini arayıp, ihtiyaç duyanların erzak ve barınma ihtiyaçlarını karşılaması; Grameen Bank'a olan güveni artırmıştır.⁸² Banka çalışanları çeşitli görüşmeler ve testlerden sonra işe alınırken, dikkat edilen kriterlerden en önemlisi güvenilir olmalarıdır. İşe ilk alınanlar eğitim için banka tarafından programlara gönderilmektedir. Yeni üyelerin eğitimleri büyük bir titizlikle yürütülmektedir. Genellikle adayların %26'sı ilk üç ayda programı terk etmekte, %50'si ise program sonunda başarısız olmaktadır.⁸³

Yoksullarda oluşturulan bu güven, Grameen Bank'ın bu kişilere geri ödemeli krediler kullandırılmasında etkili olmuştur. Grameen Bank'ın en büyük başarılarından birisi kredilerin geri dönme oranıdır. Kullandırılan kredilerin büyük bir bölümü zamanında ve eksiksiz olarak bankaya geri dönmüştür.⁸⁴ Hatta Grameen Bank'ın kredilerinin geri dönüş oranı, ticari bankaların oranlarından daha yüksek seviyeye ulaşmıştır. Grameen Bank'ın başarısı başka kurumlara da örnek olmuş, Bangladesh'in birçok bölgesinde Grameen Bank benzeri Sivil Toplum Kuruluşları kurulmuştur.

2.2.4. Grameen Bank da Kuralların Oluşturulması

Grameen Bank'ın kırsal kesimde yoksullara yönelik kredi çalışmalarında, daha önce uygulanan sistemlerden farklı olarak yeni kurallar oluşturulmuştur. Bu kurallar, geri ödemede disiplinin oluşturulması, grup borçlanması kuralı ve makro düzeyde kurallardır. Grameen Bank'ın sisteme kazandırdığı bu kuralların incelenmesi faydalı olacaktır.

⁸² Bornstein, 1996, pp.270–271

⁸³ M. Woolcook, 1998a, *Social theory, development Policy and poverty alleviation: a comparative-historical analysis of group-based banking in developing economies*. Unpublished Ph. D, Dissertation, Brown University p. 146

⁸⁴ D. Pearl, M. Philips, 2001, "Grameen Bank Which Pioneered Loans for the Poor, has hit repayment snag", *The Wall Street Journal*, 27.

2.2.4.1.Geri Ödeme Disiplininin Oluşturulması

Grameen Bank'ta kredilerin geri ödenmesinin disiplin altına alınması olmazsa olmaz kurallarından birisi olmuştur. Geri ödeme oranları, hükümet bankalarının oranlarıyla kıyaslandığında Grameen bank'ın istikrarlı bir üstünlüğü olduğu görülmektedir.⁸⁵ Bu kuraldan daha sonra birçok finans kurumu istifade etmiş ve bu konuda disipline olmayı öncelik haline getirmişlerdir. Grameen Bank Bangladeş'te yaşanan birçok ekonomik krizde ve doğal felaketlerde dahi bu kuraldan hiçbir zaman taviz vermemiştir. Grameen Bank buna benzer bir durumu 1991 yılında sıkıntılı bir biçimde yaşamıştır. 1991 yılında Bangladeş hükümeti, çiftçilerin devlet bankalarından aldıkları kredilerin 5000 Taka'nın⁸⁶ altında olanlarının affedildiğini duyurmuştur. Görünüşte bu politika yoksullar açısından faydalı gözükmektedir. Ancak uzun vadede bu maliyetin yoksul kesime vergi olarak döneceği düşünüldüğünde bu politikanın başarılı olamayacağı açıkça görülür. Hükümetin bu açıklamaları dolayısıyla, Grameen Bank borçluları da kredilerinin affedildiğini düşünmüşlerdir. Grameen Bank'ın bu borçların geri ödenmesi gerektiğini borçlularına açıklaması oldukça uzun zaman almıştır. Sonuçta Grameen Bank, hangi koşulda olunursa olunsun, verilen kredilerin her türlü koşulda geri ödeneceğini müşterilerine kabul ettirmiştir.

2.2.4.2.Grup Borçlanması Kuralı

Bankadan borçlanmak isteyenler ilk aşamada be kişiden oluşan bir grup kurmak zorundadırlar. Bangladeş'in sosyokültürel durumu gereği, kadınlar ve erkekler ayrı ayrı grup kurmaktadır. Grup içindeki kimseler yarım hektardan fazla toprağa sahip olmamalı, aynı hane halkının üyeleri olmamalı, benzer geçim kaynaklarına sahip olmalı ve aynı köyde yaşamalıdır. Bu kurallar Grameen Bank deneyimleri sonucu oluşturulmuş kurallardır. Her grup bir yıl süreyle görev alacak ve grup üyelerinin disiplininden sorumlu olan bir başkan ve bir sekreter bulunacaktır. Aynı göreve yeniden seçilebilme imkanı

⁸⁵ S. Khandler, , *Fighting Poverty with Microcredit*, Oxford University Pres, Newyork,1998, p.142

⁸⁶ Yaklaşık 125 Dolar

bulunmamaktadır. Grup üyeleri, Grameen Bank'ın kurallarına uyumu ve diğer aktiviteleri değerlendirmek için haftalık toplantılar yapmaktadır.

Grup oluşturulduktan sonra, grup üyeleri Grameen Bank'ta açtırdıkları tasarruf hesabına her hafta küçük bir miktar yatırmakta⁸⁷ ve Grameen Bank çalışanları tarafından düzenlenen kurslara katılmaktadırlar. Eğer Grameen Bank'ın sistemine uygun davranırlarsa, grup oluşturulduktan iki veya üç hafta sonra grup üyelerine kredi açılabilir. Öncelikle, grubun iki üyesine kredi verilmekte ve bir veya iki ay boyunca izlenmektedir. Kredi geri ödemeleri, kredi alımlarını takiben her hafta yapılmaktadır. Eğer bu iki grup üyesi haftalık geri ödemeleri düzenli olarak yaparlarsa ve grup disiplinine riayet ederlerse, yeni krediler diğer iki üyeye verilmektedir. Grup lideri en son olarak krediye hak kazanmaktadır. Grameen Bank kredileri küçük miktarda ve bir yıl boyunca haftalık eşit taksitler halinde ödenmektedir. Eğer üyelerden biri borcunu geri demez ise, bütün grup üyeleri sorumlu olmakta ve bankadan bir daha kredi alamamaktadır. Bu kural, grup üyelerinin birbirini gözlemlemesini ve geri ödemelerin düzenli olarak yapılması için birbirlerine baskı oluşturmasını sağlamaktadır. Böylece, krediler bireysel olarak verilmesine rağmen grup nihai olarak kredilerin ödenmesinden sorumlu olmaktadır.⁸⁸

Beş ila sekiz grup bir merkez oluşturmaktadır. Her bir merkeze, bir Grameen Bank yetkilisi refakat etmektedir. Merkezi oluşturan gruplar, bir merkez şefi seçmektedir. Her üye hem grup hem de merkez toplantılarına katılmak zorundadır. Bütün kredi işlemleri şeffaf olarak merkez toplantılarında karara bağlanmaktadır. Krediler her bir üyenin belirleyeceği ve seçeceği aktivitelere tahsis edilmektedir. Merkez şefleri grup başkanları ile birlikte kredi kullanımlarını günlük olarak izlemektedir. Hem grup içinde hem de merkezde uygulanan bu dikkatli gözlem ve şeffaflık bir grubun bankayı

⁸⁷ Genellikle haftada 1 Taka

⁸⁸ S. Khandker, R. Shahidar, B. Khaily and Z. Khan , 1995, *Grameen Bank: Performance and Sustainability*, World Bank Discussion Paper, No: 306, Washington D.C, pp:9-13

dolandırmak amacıyla örgütlenmesini ve gücün belli ellerde toplanmasını engellemektedir.⁸⁹

2.2.4.3.Grameen Bank'ın Makro Düzeyde Kuralları

Buraya kadar Grameen Bank'ın mikro düzeyde oluşturduğu kurallara değinildi. Grameen Bank oluşturduğu makro düzeyde kurallar da bulunmaktadır. her bir Grameen Bank üyesi aynı zamanda bankanın hissedarıdır. Grameen Bank üyelerinin bankadaki hisse oranı %93'tür. Banka yönetimi 9'u dışarıdan olmak üzere 12 kişiden oluşmaktadır. Grameen Bank'ın ilk kurulduğu yıllarda grup üyeleri bankanın sadece %40'ına sahipti. Daha sonraki yıllarda hükümet ile yapılan görüşmelerde bankanın çoğunluk hisselerini Grameen Bank üyeleri almışlardır. Banka üyelerinin bankanın çoğunluk hissesine sahip olması ve seçtikleri temsilciler yoluyla önemli kararları kendileri vermeleri Bangladeş'te Makro düzeyde yeni bir kural oluşturmuştur.

2.2.5.Grameen Bank Organizasyonunda Hiyerarşinin Sağlanması

Organizasyon yapısı herkesin eşit statüde ilişkide olduğu yatay olabileceği gibi, eşit statünün olmadığı ve hiyerarşinin bulunduğu dikey yapıda olabilir.⁹⁰ Puntan ve arkadaşları yatay ve dikey yapılanma arasındaki farkı şu şekilde belirtmişlerdir. “ *Ağır yapılanmanın olduğu, üyelerin önemsenmediği dikey organizasyonda sosyal güven ve işbirliğinin yürütülmesi neredeyse imkânsızdır. Dikey organizasyonda oluşan bilgiler daima yatay organizasyondan daha az güvenilirdir.*”

Grameen Bank üyelerine kendi aralarında dikey ilişki kurmasına ve diğer üye gruplar ile üye olmayanlarla yatay ilişki kurulmasına izin verilmiştir.

⁸⁹ Andreas Funglesing, Dale Chandler, , *Participation as Process: What We Can Learn from Grameen Bank and Bangladesh*, NORAD, Oslo,1998 p.4

⁹⁰ R. Puntan, R. Leonardi, R. Nanetti, , *Making Democracy Work; Civic Traditions in Northern Italy*, Princeton University, Princeton, ND,1993, p.173

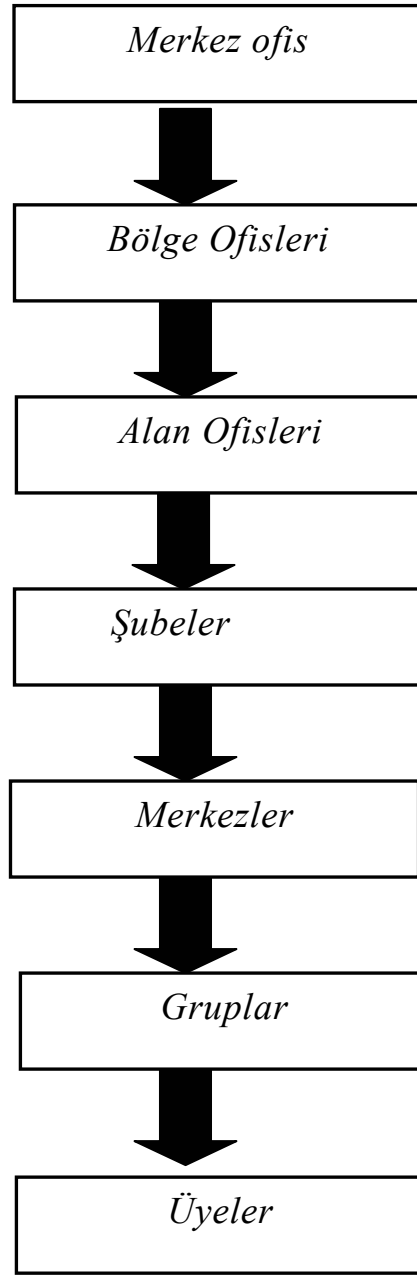
Bu durum Grameen Bank'ın tamamıyla dikey bir organizasyon yapısı olduğu anlamına gelmemektedir. Bangladeş'in sosyo kültürel durumundan dolayı bu şekilde bir yapılanmaya izin verilmiştir. Bankanın deneyimlerine bakıldığında bu dikey yapılanmanın zaman içinde kaybolup gittiği gözlemlenmiştir.

Bankanın işlemleri merkez ofis tarafından denetlenmektedir. Bölge ofisleri alan ofislerine şubeler ve merkezler ve gruplar ise merkez ofise bağlı olarak faaliyet gösteren alt birimlerdir. Gruplar sistemin çekirdeğini oluşturur ve her bir grup beş üyeden meydana gelmektedir⁹¹. Altı grup bir araya gelerek bir merkez altında birleşir. Şubelerdeki alan personeli “banka çalışanları” olarak adlandırılmaktadır. Her bir banka çalışanı altı merkezden, yani 200 üyeden sorumludur. Her alan ofisi yaklaşık 10 şubeyle ilgilenir. Bankanın programı şubeler tarafından uygulanır. Şubeler, bankanın müşterilerin seferberliği, denetimi ve gelişiminden sorumludur. Ortalama olarak her şube 40 merkezden sorumludur. Mevcut bir şubenin yakınlarındaki köyde yeni bir şube açılır, bu şubeye bağlı merkezlerin ve üyelerin sayısı arttıkça yeni bir alan ofis, alan ofislerin sayısı arttıkça yeni bir bölge ofisi açılır. Yönetim kapasitesi bu şekilde sürekli büyüme modeline göre yapılanmıştır.⁹²

Banka Personeli Çoğunlukla gençlerden oluşmaktadır. Çalışan personelin yaş ortalaması 22'dir. Alan personelinin performansı büyük ölçüde bankaya karşı bağlılığına, iş kapasitesine ve sadakatine bağlıdır. Bütün görevliler bankanın iş görenidir ve eğitim politikaları bu bağlılığın geliştirilmesi için oluşturulmuştur. Banka çalışanına yönelik sıkı bir teşvik sistemi uygulanmaktadır. Grameen bankası personelinin en önemli özelliği bankaya olan bağlılığı ve üstün çabalarıdır.

⁹¹ M. Harper, “Self-help Groups and Grameen Bank Groups; What are the Difference?”, Beyond Micro-credit, *New Economics Foundation*, London,2002, p.171

⁹² S. Hashemi, L. Morshed, Grameen Bank: A Case Study; Beyond Micro-credit, *New Economics Foundation*, London,2002, p.221

Şekil 2.1 Grameen Bank'ın Organizasyon Yapısı

2.3. Meksika’da Mikrofinans Uygulamaları ve Latin Amerikan Uygulamaları

2.3.1. Meksika Ekonomisi ve Yoksulluk

Meksika gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Toplam nüfusu 105 milyon dolaylarındadır. Nüfusun yaklaşık %50’sinin yoksul olduğu ve %25’inin mutlak yoksulluk sınırında yer aldığı hesaplanmıştır. Bu olumsuz tabloya rağmen, Meksika ekonomisi son yıllarda olumlu gelişmeler göstermiştir. Son yıllarda gayri safi milli hâsılda ortalama %2,5’luk büyüme gerçekleşmiş ve enflasyon oranı ortalama %4,6, faiz oranı ise %8 düzeyinde dengelenmiştir. Kişi başına düşen milli gelir 10 bin doların biraz üstünde, işsizlik oranı %3,6’dır.⁹³

Meksika’da yoksulluk, adaletsiz gelir dağılımından dolayı, yaygın bir şekilde görülmektedir. Bölgeler ve etnik gruplar arasında ciddi boyutta gelir farklılıkları bulunmaktadır. Yoksulluğun en yaygın olduğu bölgeler; nüfusunun %25’inin yoksul olduğu Güney Pasifik şehirleri (Chiapas, Guerrero ve Oaxaca) ve nüfusunun %35’inin yoksul olduğu güney körfezi ve Karayıp bölgesidir. Bu oran merkezde %19 ve Meksiko City’de %4 dolayındadır. Yoksulların üçte biri şehirlerdeki varoşlarda yaşamaktadır.

2.3.2. Meksika da Mikrofinans Piyasası

Meksika’da yoksul kesimin büyük çoğunluğu finansal hizmetlerden çok kısıtlı miktarda yararlanmaktadır, çünkü geleneksel finansal sisteme göre yoksulların tasarruf yapamadıkları ve dolayısıyla finansal hizmete gerek duymadıkları düşünülmektedir. Meksika’da bu gelişmeler yaşanırken, diğer ülkelerde yoksullara yönelik projeler geliştirilerek finansal sistemde köklü değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır.⁹⁴

⁹³ Institute of National Statistic of Mexico, www.inegi.gob.mx (12.08.2007)

⁹⁴ Carola Conde, “Subsidized savings or credit?”, *Financial Services for the Poor*, <http://www.ejournal.unam.mx/moe/no121/MOE12101.pdf>

Dünyada uygulanan bu projelerin başarılı olması, tasarruf eğilimi zayıf düşük gelirli Meksika ailelerine yönelik finansal hizmet sunulması ile ilgili tartışmaları başlatmıştır. Gerçekte, araştırmalar düşük gelirli ailelerin tasarruf eğilimi olmadığını göstermiştir, fakat gerekli imkânlar verildiğinde bu kişilerde tasarruf yapacaklardır. Adler Lomnitz 1978 yılında Meksika’da yaptığı çalışmalarda,⁹⁵ yoksul kişilerin birbirleriyle sosyal güvene dayalı olarak borç verip aldıklarını ve finansal sistemde paralarını kullanmadıklarını tespit etmiştir.

Son 20 yılda birçok sivil toplum kuruluşu mikrofinans projelerine yönelmiştir. Bu projeler özel ve kamu sektörünün yoksul kesimin finansal ihtiyaçlarını giderme istediğinden dolayı ortaya çıkmıştır. Meksika’da mikrofinans projeleri özellikle 80’li ve 90’lı yıllardan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır.

Meksika’da başta Caja Popular, Compartamos, Independencia ve FINCA olmak üzere birçok mikrofinans enstitüsü faaliyet göstermektedir. Bu enstitülerin tablo 2.1’de görüldüğü üzere; 2005 yılı itibari ile 1,2 milyon müşterisi ve toplamda 1 milyar dolarlık kredi portföyü bulunmaktadır.

Tablo 2.1 Meksika’da Mikrofinans Enstitülerinin Durumu

ENSTİTÜ	MÜŞTERİ SAYISI	KREDİ PORTFÖYÜ (milyon \$)
Caja Popular	554	793
Compartamos	453	181
Independencia	95	12,5
FINCA	57	10
Toplam	1159	996.5

Kaynak; Roberto C. Valdez, The Proliferation of Microfinance Institutions in Mexico and the Village Banking Experience in Latin America, The University of Arizona, 2006, s12

⁹⁵ Adler and Lomnitz, Lariassa, “How the Poor Survive?”, *Siglo XXI Editores*, 1978, Mexico, p:12

2.3.3. Köy Bankası Modeli: Latin Amerika Deneyimi

Köy bankası modeli yoksullara teminatsız ve düşük faizli kredi alma fırsatını vermektedir. Bu modelin en önemli karakteristik özelliği müşterileri kontrol altında tutması, birlikte çalışmaya özendirilmesi yatırıma teşvik etmesi ve müşterilerinin uzmanlık alanlarına göre yatırıma yönlendirmesidir.

1983 yılında John Hatch, United States Agency for International Development (USAID) başlığı ile, köy bankası modelini kurmuş ve Bolivya'da 433 köyde 33000 aileye ulaşmıştır. Hatch, 1994 yılında köy bankası modelini diğer ülkelerde de uygulanması amacıyla The Foundation for International Community Assistance'ı (FINCA International) finanse etmiştir. FINCA 1986 yılında El Salvador'da bir programa başlamıştır, özellikle mikro girişimleri bulunan kadınlara hizmet vermektedir.⁹⁶ FINCA 1997 yılından sonra Meksika, Honduras, Guatemala, Dominik Cumhuriyeti, Haiti, Nikaragua, Ekvator ve Peru'da 5 tane yeni mikrofinans programı düzenlemiştir.

Köy bankası modeli sadece Latin Amerika'da değil, aynı zamanda Afrika, Avrasya ve orta doğuda faaliyet göstermektedir. Bunun dışında FINCA Kırgızistan ve Rusya'da mikrofinans projeleri yapmaya başlamıştır. FINCA dünya'da 400 bin kişiye kredi sağlamaktadır, bu müşterilerin %40' ı Latin Amerika'da yaşamaktadır. FINCA tablo 2,7'de görüleceği gibi 2005 yılında 8 Latin Amerika ülkesinde, 10 bin köy bankası aracılığıyla 38 milyon dolar kredi kullanmıştır. Meksika ve Ekvator toplamda 84 bin müşteri ve 10 milyon dolar kredi hacmiyle en çok proje yapılan ülkeler olmuştur.

Müşterilerin %91'ini kadınlar oluşturmaktadır. Ülkelerin ekonomik koşullarına bağlı olarak, ortalama kredi miktarı Haiti'de 163 dolar iken, Ekvator'da 707 doları bulmaktadır. Haiti bu ülkeler içinde 1600 dolarlık kişi başına düşen ortalama gelir ile en fakir ülkedir. Tablo 2.2'de görüleceği gibi en El Salvador, Haiti ve Honduras gibi düşük gelirli ülkelerde mikrofinans projeleri küçük

⁹⁶ John Hatch "A Brief Primer on FINCA", The University of Berkeley's Haas School of Business, July 21, 2004. [#Village_Banking](http://en.wikipedia.org/wiki/FINCA_International) 13.09.2007

çapta projeler olarak kalmaktadır. Bu sebepten dolayı 2005 yılında uygulanan programlarda El Salvador'da %51 ve Haiti'de %4 zarar edilmiştir. Buna karşılık Ekvator ve Nikaragua'da sırasıyla %40 ve %43'lük kar marjları elde edilmiştir.

2.4. Bolivya'da Mikrofinans Uygulaması

Olgunlaşmış bir mikrofinans sektörüne sahip olan Bolivya uygulamasından, yeni oluşan pazarların, olgunlaşan mikrofinans pazarları yararlı dersler çıkarılabilecektir. Bolivya'daki ticarileşme, yoksul ve düşük gelirli müşterilere erişimin çok önemli boyutlara ulaşmasına olanak vermiş, rekabeti arttırmış ve artan rekabet sonucunda da hem faiz oranları düşmüş hem de müşteriye daha nitelikli hizmetler sunulmaya başlanmıştır. Öte yandan işlerini kötü yürüten tüketici kredisi sunucularının yeni oyuncular olarak bu pazara girmeleri, 1990'lı yılların sonunda bu piyasada istikrarsızlığın dogmasına yol açmıştır. Bolivya'da sayıları 600.000 olarak tahmin edilen işletmelerin ancak 1/3'ü mali hizmetlere erişebilmektedir.

Tablo 2.2. Latin Amerika Köy Bankalarının 2005 Yılı Finansal Durumu

Başlıklar	Ekvator	El Salvador	Guatemala	Haiti	Honduras	Meksika	Nikaragua	Toplam
Köy Bankası Sayısı	2338	500	955	637	912	2401	1347	9090
Toplam Müşteri	41729	7888	13888	13183	14699	42171	25081	158639
Kadınların oranı %	87	81	100	100	84	94	91	91
Dağıtılan Toplam Kredi(\$)	8523563	512995	1183771	279908	1406801	9900966	1255049	22836357
Bekleyen krediler (\$)	16523563	2273995	1691771	769908	2952801	10622892	2753049	37587979
Toplam tasarruflar (\$)	3356855	26418	30407	461773	54732	2000391	1043931	7248178
Net Operasyon Marjı(\$)	2765939	(519772)	70047	(24375)	111690	1779331	1034004	5216914
Kar marjı %	40	-51	5	-4	6	20	43	22
Ortalama kredi miktarı	707	401	216	163	311	448	209	432
Aktif Müşteri Sayısı/ofis çalışanı	490	266	449	238	259	315	387	348
Müşteri başına maiyet(\$)	100.38	194.48	105.00	52.35	115.37	168.65	54.62	113.46

Kaynakça; FINCA International, <http://www.villagebanking.org/atf/cf/%7BF69F69E6-275A-4FA1-BC75-649E1EDCD1A4%7D/FINAL%202006%20Annual%20Report%2012.21.07%20single%20pages.pdf>

Bolivya'daki mikrofinans uygulaması başlangıçta başarılı Sivil Toplum Kuruluşları ile olmuş ve zamanla çoğu kayıtlı kuruluşlar haline gelmiştir. Bir sektör değerlendirme kuruluğu olan Micro Rate tarafından belirlenen 29 mikrofinans işletmesinden oluşan "MicroRate 29" listesindeki en büyük mikrofinans kuruluşlarından ikisi Bolivya'dadır. 2001 yılında Banco Sol'un 81 milyon \$'lık bir kredi portföyü ve 61.386 müşterisi, Casa Los Andes'in de 52.6 milyon \$'lık bir kredi portföyü ve 43.530 müşterisi vardır. Banco Sol tümü ile mikro ve küçük işletme finansmanına yoğunlaşmıştır ve ülkenin ticari banka müşterilerinin yaklaşık %25'ine hizmet vermektedir.

Bolivya'daki diğer dikkate değer kuruluşlar arasında Prodem, FIE ve Pro Mujer sayılabilir. Bolivya, Banco Sol örneğinde görüldüğü gibi yola STK olarak çıkıp zaman içinde lisanslı ve düzenlemeye tabi bankalar haline gelen mikrofinans kurumları en gelişmiş örneklerine sahip olmuştur. Bolivya'daki mikrofinans kuruluşlarının çoğunluğu FFP (Formal Functional Programming) modelini benimsemektedir. FFP'ler, tam hizmet veren bankalara kıyasla daha düşük minimum sermaye koşulları olan, daha yalın bir ürün dizisi sunan, pek azında tasarruflarla ilgili hizmet verilen özel finansman fonlarıdır. Bolivya pazarına aynı zamanda tamamen ticari nitelikte mikrofinans oyuncuları da girmiştir. Bunların arasında 1996 yılında kurulan gerek tüketici kredileri gerekse daha geleneksel şirket esaslı mikrofinans işlemlerine yönelmiş olan Fassil ve mikrofinans müşterileri için bağımsız bir birim oluşturan, kendisi ise tüm bankacılık hizmetlerini sunan Banco Economico da bulunmaktadır. Kurumlar sayıca artıp, tür olarak çeşitlendikçe oyuncular arasında da rekabet başlamıştır. Rekabet daha düşük fiyatlar, yeni ürünler ve daha iyi hizmet getirdiğinden, müşterilerin yararına olmuştur. Öte yandan rekabetçi baskılara dayanamayan bazı kuruluşlar da pazarı terk etmek zorunda kalmıştır. 1990'lı yılların sonlarında Bolivya'da rekabetin başladığı sıralarda, ortaya tüketici kredisi sunumu üzerine yoğunlaşan bir grup işletme çıkmıştır. Bunlar, tüketici kredisi olarak mikrokredi verenlerinkine benzer miktarda kredi sunmakta ve ağırlıklı olarak ücretli çalışanları ve kendisine belirli bir yer edinmiş olan mikrofinans işletmelerinin en iyi müşterilerini hedef almaktaydı. Bolivya'daki

bu tüketici kredisi sunucuları oldukça cesareti idiler. Geri ödeme konusunda katı davranmadıkları ve borçlu müşterilere kredi kullandırdıkları için başarısız oldular.

Sonuçta hem tüketiciye kredi verenler hem de o zamana kadar ödeme aksamalarına katı kurallar uygulayarak çok güçlü portföyler yönetmeyi becerebilmiş olan mikrokredi kuruluşları arasında geri alınamayan kredi oranları aşırı derecede yükseldi. Tüketici kredisi sunan şirketlerin kötü performansı, mali hizmet pazarını zayıflattı. Bu deneyim olgunlaşmış pazarlarda kredi bürolarına duyulan gereksinimi ve Bolivya'daki tüketici kredisi sunucuları gibi yeni kurumların mali hizmet sektöründeki istikrarı tehdit eden "gözü kara" uygulamalara girmelerini engelleyecek düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Bolivya'da pazardaki bu tür faktörlere rağmen MFK'ların genel olarak geleneksel bankalardan daha başarılı olduğu, MFK'ların portföy niteliğinin geleneksel bankacılık sektöründekinden daha güçlü olduğu ve bunun da mikrofinans kuruluşlarını ticari bankalardan daha kârlı yaptığı görülmektedir. Ancak Bolivya'da nüfusun birçok kesimi hala bankacılık hizmetleri dışında kalırken, başlıca kuruluşların portföylerindeki büyümenin önemli ölçüde yavaşlaması ve 1997 yılındaki %54'den 2001 yılında %9'a düşmesi, mali kesim sınırlarını daha da ötelere götürebilmek için yeni hizmet sunum modellerine ve yeni ürünlere gerek olduğuna işaret etmektedir.

2.4.1. Banco Sol Finansman Kurumunun İşleyişi

Bolivya'daki mikrofinans kuruluşları içerisinde en önemli iki kuruluştan biri olan Banc Sol ile ilgili daha ayrıntılı bilgi aşağıda verilmiştir;⁹⁷

Banco Sol en düşük gelir grubunun daha iyi bir geleceğe kavuşması için, yüksek kalitede bireysel finansman sağlama amacı güden bir mikrofinans

⁹⁷ Seher Ozan Dünder, *Mikrofinans*, Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara, 2001, s.7-8

kuruluşu olarak 2001 yılında, bir sektör değerlendirme kuruluşu olan Mikrorate tarafından yapılmış olan “Mikrorate-29” arasına girmiştir. Bu kuruluşun sağladığı kredileri su şekilde sınıflandırmak mümkündür;

a) Sol Bireysel Kredileri: Kendi işyerlerini kuracak olan mikro girişimcilere yönelik kredilerdir. Bu bireysel kredilerde, ekonomik faaliyetlerini hayata geçirecek gerekli nakit akısını sağlamada mikrokredi deneyimi olan, Banka müşterisi olan veya olmayan kişiler hedeflenmektedir. Bu kredi türü işletme sermayesi, yatırımlar ve kişisel tüketimle ilgili ihtiyaçlar için tahsis edilebilir. Kredi limitleri 300 \$ ile 30.000 \$ arasında olup, maksimum 5 yıl vadelidir. Kredi için teminat olarak kişisel garanti veya mülk üzerine konulan ipotek istenilmektedir.

b) Solidario: Banco Sol’un ilk kredi ürünüdür. Bir genel borç yapısı ile dayanışma grubuna dayandırılarak geliştirilmiştir. Söz konusu dayanışma kredisi, kredi hizmetinin sorumluluklarını paylaşacak olan üç veya dört kişilik gruplardan oluşan mikro girişimcilere verilmektedir. Verilen kredi miktarı müşteri başına 3.000 \$’ı ve dayanışma grubu başına ise 12.000 \$’ı geçemez şartı bulunmaktadır. Dayanışma grubunun üyeleri arasında tam bir akrabalık (hısımlık) olmak zorundadır. Fakat aile bağı olmaması gerekmektedir. Kredinin tutar ve vadesinin basit karakteristik özellikleri vardır. Düşük miktarlarla başlanıp miktar zamanla artırılabilir. Bir grup için sağlanan fon için en küçük ile en büyük miktarlar arasındaki dağılım, 500 \$’dan daha fazla olan kredilerde kredi miktarının %30’unu geçemez.

c) Sol Vivienda: Bir konut kredisi programı olup bu mortgage kredi fonu, faydalanan kimsenin evinin ticari değerinin %80’ine kadar olabilmektedir. Bu krediler 3.000 \$ ile 100.000 \$ aralığında olup 10 yıllık vade ile verilmektedir. Kredi, hayat, yangın ve benzer riskler için sigortalanmakta ve mülk üzerine ipotek konulmaktadır.

d) Sol Efektivo: Kayıtlı sistemdeki firmalar için çalışan ücretlileri hedefleyen bir tüketici kredisi imkânıdır. Bu kredi işletme sermayesi, yatırım ve kişisel

ihtiyaçların giderilmesi için tahsis edilebilir. En fazla 10.000 \$'a kadar olabilecek bu kredinin vadesi üç yıldır. Teminat olarak kişisel garanti veya gayrimenkul ipoteği istenmektedir. Hayat ve işsizlik sigortası, teminat için gerekli sigorta kapsamında olması zorunlu sigortalardır.

e) Sol Vehiculo: Bu kredi kişisel veya toplu taşıma araçlarının finansmanı için verilen bir kredidir. Özel otolarda; yeni araçlar için satış değerinin %80'ine ve kullanılmış otolar için %70'ine kadar kredi verilebilmektedir. Maksimum kredi miktarı 35.000 \$ olup, 5 yıllık vadelerde kullanılır. Taşıt için yapılan sigorta kapsamında araca konulan ipotek de dâhildir. Toplu taşıma araçları için ise; toplu taşıma teklifini veren girişimciler hedeflenmiştir. Toplu taşıma aracının ticari değerinin %70'ine kadar verilir ve taşıtların yeni olması şartı aranır. Araç üzerine konulmuş ipotek ve/veya mortgage istenilen sigorta kapsamındadır.

f) Solicita: Söz konusu ticari kredi, temiz bir kredi geçmişi olan deneyimli mikro girişimcilerin işletme sermayesi ve yatırım ihtiyacını karşılamak için oluşturulmuştur. Krediler 2.000 \$ ile 100.000 \$ aralığında olup, maksimum 5 yıl vadeli olarak kullanılır. Öngörülen teminatlar arasında kişisel garanti veya gayrimenkul ipoteği istenebilir. Şarta bağlı sigorta kapsamında hayat ve işsizlik sigortasının olması da zorunlu tutulmaktadır.

g) Sol de Oro: Acil nakit ihtiyacını karşılamak için altın ve mücevherat ile geri ödenmesi yapılan kredilerdir.

h) İspanya'ya Göçen Bolivyalı Göçmenlere Kullanılan Krediler: İspanya'da yaşayan ve çalışan Bolivyalılara kendi tasarruflarına ek olarak, Bolivya'da ev satın almak, mevcut evlerini yenilemek, iyileştirmek ve inşa ettirmek için ipoteğe dayalı (mortgage) krediler kullanılmaktadır. Bu tip krediler en fazla 60.000 \$'a kadar 10 yıllık vadelerle kullanılan kredilerdir. Krediler müşterinin isteğine göre sabit veya değişken sistemlerde olabilir.

Teminat olarak Bolivya’da satın almaya konu olan emlağın değeri kadar bir garanti aranır.

I) Sol 500: Sol 500 Banco Sol tarafından yaratılmış bir kredidir. Bu ürün işletme sermayesi ve diğer tüketim ihtiyaçları için tahsis edilebilir. Kredi tutarı 50 \$ ile 500 \$ veya bu miktar karşılığı Bolivya no (1 \$ = 8 Bs.) cinsinden olabilir. Bu kredi maksimum 24 saat içerisinde kullanılabilir. Önemli bir mikrofinans kuruluşu olan Banco Sol sözü edilen kredilerin yanı sıra, tasarruf hesapları oluşturmak, yurtiçi ve uluslararası para transferleri yapmak, mikro sigorta yapmak ve yaptıkları işler ile ilgili özellikle de mikrofinans konusunda eğitim çalışmaları yapmak gibi diğer bankacılık faaliyetlerini de sürdürmektedir.

2.5. Kırgızistan Uygulaması

Kırgızistan Cumhuriyetinde 1995 yılında FUNKA-Kırgızistan (Dar Gelirlilere Uluslar arası Yardımlaşma Fonu) ABD’nin geri ödemesiz verdiği 6 milyon \$’la faaliyete başlamıştır. 1999 yılında mikrokredi birliklerinin sayısı 77’ye ulaşmıştır. Günümüzde 175 kredi birliği bulunmakta olup, bunların içinden 116’sı aktif bir şekilde faaliyet göstermekte diğerleri ise gelişme aşamasındadır. 1999’da kredi birliklerinin 110’una 17,9 milyon Som (yaklaşık 426.190 \$) verilmiştir ve bu kredilerin 4,9 milyon Som’u (yaklaşık 116.667 \$’ı) ödenmiştir.

Kırgızistan’da mikrokredi birliklerinin başarılı uygulamaları diğer komsu ülkelerin de dikkatini çekmiş olup, 1999 yılının Mayıs ayında Özbekistan’dan ve Aralık ayında da Tacikistan’dan Kırgızistan’a mikrokredi birliklerine kurs almaya gelmişlerdir. Kazakistan’da bu kurslarla ilgilenmekte ve Kırgızistan çevre ülkelere örnek olmaktadır.

Kırgızistan’da faaliyet gösteren banka dışında ticari ve ticari olmayan ve gelişmiş şube zincirine sahip mikro kredi organizasyonları şu şekilde sıralanabilir:

- Kırgızistan Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığı
- Uluslararası Hayır Fonunun Kredilendirme programı
- FUNKA Kırgızistan (Az Gelirlilere Yardım Fonu)
- AOZT “Kırgız Tarım Ekonomisinin Finansal Korporasyonu”
- Uluslararası Hayır Fonu “Meerim” ve Mikro kredilendirme Vatandaş Fonu
- Kredi Birliklerini Geliştirme ve Destekleme Finansal Şirketi
- Kırgızistan Cumhuriyetinde Girişimciliği Geliştirme ve Destekleme Komisyonu
- Avrupa Kalkınma ve İmar Bankasının Küçük ve Orta Ölçekli işletmeleri Destekleme Kredi Programı
- Alman Kalkınma ve İmar Bankasının (KfW) Şahsi işletmeleri Destekleme Kredi Programı
- Uluslararası Gelişme Organizasyonunun Şahsi işletmeleri Destekleme Kredi Programı
- Kırgızistan Cumhuriyetinde aile, hanım ve gençler işleri ile ilgili komisyon
- Kırgızistan’da Yoksulluğu Asma Ulusal Komisyonunun Ulusal Fonu
- “Baytusum” Finans Fonu (ACDI/VOCA (ABD) VE CARITAS (İsviçre) v.d.).

Mikro kredi kurumları ve şubeleri mikro finans organizasyonları türlerinden biri olup, esas amacı Kırgızistan’da yoksulluğu yenme, istihdam sağlama, girişimciliğin gelişmesine ve halkın sosyal gelişimine katkıda bulunmaktır.

Kırgızistan Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesinin 2000 yılına ait verilerine göre mikro kredi organizasyonları ve Kırgız tarım finans birliği ve

diğer kredi birlikleri tarafından halka toplam 1,2 milyar Som (yaklaşık 28,57 milyon \$) kredi kullanılmıştır. Söz konusu organizasyonlar tarafından verilen krediler ticari bankaların vermiş olduğu kredilerin %55'ini oluşturmakta olup, 2000 yılında 90.000 kişi banka dışı (mikrofinans) organizasyonlardan kredi almışlardır. Halka verilen küçük miktarlardaki kredilerin %90'ı uluslararası organizasyonlardan temin edilmektedir. Kredilerin büyük kısmı kısa süreli (1 yıl vade ile) verilmektedir. Ortalama kredi tutarı 25.000 Som'u (595 \$) geçmemektedir. Yıllık faiz oranları önemli derecede yıldan yıla azaldığından dolayı geri dönüşüm oranı %90'ı asmaktadır. Verilen kredilerin büyük bir kısmı tarımda (%45), ticaret ve lokanta işletmeciliğinde (%44) kullanılmaktadır.

Mikrofinans piyasası bankacılığa nazaran geniş potansiyele sahiptir. Bunun nedeni de mikrofinans organizasyonlarının Kırgızistan'ın bütün bölgelerinde şube ve temsilciliklerinin bulunmasıdır. Kredilerin bölgesel dağılımına bakıldığında Os %21'ine, Çüy %18'ine, Celalabat %17'sine, Bişkek şehri %17'sine ve Issık -Göl %12'ye sahiptir. Daha az paya sahip olan bölgeler ise %6,4 ile Batken, %4 ile Narın, %3.2 ile Talas olarak sıralanabilir. İlginç noktalardan biri de kredi alanların %79'unu bayanlar oluşturmaktadır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli sanayilerin gelişimi için de mikrokrediler kullanılmaktadır.

Mikrofinans organizasyonlarının faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için tüzel kişiliğe sahip olmaları, Kırgız Cumhuriyeti Milli Bankası'ndan izin almaları ve Kurucu Belge'si almaları gerekmektedir. Mikrokredi sürecinde; ipoteksiz kredilendirme, ipotekli kredilendirme, örgütsel kredilendirme, kişisel (özel) kredilendirme türleri bulunmaktadır.

Halka verilen kredilerin geri dönüşümünü sağlamak amacıyla sert bir müşteri seçimi ve katı yönetim sekli uygulanmaktadır. Kredi miktarı ve faizleri haftalık ve aylık olarak ödenerek kapatılmaktadır. Anlaşmada belirtilen

şartları yerine getirmeyen gerçek ya da tüzel kişiler cezaya tabi tutulmaktadır. Kredilerin yıllık faizleri %15 ile %36 arasında değişmektedir.

2002 yılı itibarı ile Kırgızistan Cumhuriyeti genelinde bütün bölgeler itibarı ile 1.354 milyon Som (32,23 milyon \$) kredi kullanılmış ve bunun 977 milyon Som'u (23,26 milyon \$'ı) geri ödenmiş dolayısı ile %72'lik bir geri dönüş oranı söz konusu olmuştur. Kredi organizasyonlarından kredi kullanan müşterilerin en az 3/10'unun işsizlik dairesinde kayıtlı olanlardan tercih edilmekte, böylece bu kuruluşlar verdikleri mikrokredilerle istihdama da katkıda bulunmaktadır. Kırgızistan Cumhuriyeti ekonomisinde önemli yer tutmaya başlayan mikrokredi organizasyonları görüldüğü gibi önemli noktalara ulaşmaya başlamış bulunmaktadır. Ancak, bu organizasyonların hedef kitlesi olan işsizlerin ve yoksul hane halklarının krediden yararlanabilmeleri için bazı sorunların asılması gerekmektedir. Su anda kredi faizlerinde indirimler uygulanmaktadır. Ancak, uygulanan faizlerdeki indirimler devamlı kredi alan müşterilere uygulanmaktadır. Bu durum yeni, hiç krediden yararlanmayan müşterilerin korkmasına ve düşündüğü projelerini gerçekleştirememesine neden olmakta, kredi alanların geri ödemesinde de zorluklarla karşılaşmasına sebep olmaktadır. İkinci olarak ise kredi alanların krediyi nasıl kullanması ve karşılaşılabileceği riskler anlatılarak düşündüğü projeleri gerçekleştirmesinde yardım edilmektedir. Örneğin evini ipotek olarak veren müşteri krediden verimli yararlanamamasından dolayı evsiz ve yine ek olarak borçlu kalmaktadır. Üçüncü olarak ise kredi alanların geçimlerinin denetimi yapılması gerekmektedir. Yani, kısa vadeli ve çok az miktarlarda kredi alanlar bir ayda günlük tüketimlerinde harcarlar ve mikrokredi organizasyonlarına kredi ve ek olarak da faizi artan borçlanmasına neden olacaktır.

Gelişmekte olan Kırgızistan Cumhuriyetinde, mikrokredi organizasyonlarının da geliştiği, insanlara olan yararlarının arttığı ve sağladığı yararların daha da artması için yukarıda tespit edilen sorunların çözümüyle daha da ileri bir düzeye ulaşabileceği düşünülmektedir.

2.6 Avrupa’da Mikrofinans Uygulaması

FACET, EVERS & JUNG ve yeni bir ekonomik vakfı (nef),sosyal dışlanmaya yönelik Komisyon’un Topluluk Eylem Programı’nın parçası olan mikrofinans kullanımının geliştirilmesine yönelik politik önlemler üzerine çalışma yürütmüştür. Bu tematik çalışma, kendi işini kurmak veya sosyal dışlanma, yoksullukla karşılaşan insanların mikro girişim projeleri için mikrofinansa ve ilgili hizmetlerin bileşimine erişim (eğitim, rehberlik, eşitliğin desteklenmesi, ağ kurmak, altyapıyı desteklemek vb.) alanında en etkili politik önlemleri analiz edip tanımlamak için uluslararası karşılaştırmalar kullanmıştır.

Bu çalışma, şartları daha “kendi işini kurma yanlısı” yapan politik önlemleri tanımlamaktadır. Çalışma sosyal refah sistemi, istihdam/girişim sistemi ve finansal sistem arasındaki köprüler ve engelleri tanımlayarak mevcut olanların kaldırılabilmesi veya oluşturulabilmesinin yollarını aramaktadır. Çalışma, yedi Üye Ülke (Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Polonya, İspanya, İsveç, Britanya) ile Aday Ülke Romanya’yı içermektedir.

Sekiz ülkeyi içeren bu araştırmada, araştırma takımı, belirli ülkenin kendi işini kurma yanlısı şartların olduğu ölçüde belirleyecek altı faktörün analizini yapmıştır. Ana faktörler Şunları içermektedir;⁹⁸

- *Girişimciliğe ait çerçeve: Girişimcilik toplumda nasıldır ve toplum girişimcilerini ne kadar desteklemektedir?*
- *Mikro girişimciler için politik şartlar: Genel olarak kendi işini kurmayı destekleyen ve özellikle sosyal olarak dışlananlar için politik önlemler var mıdır?*

⁹⁸ EU/ACP Microfinance Framework Programme Eleventh Quarterly Report, [http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/microfinance/documents /q3_2007_report_microfinanceprg.pdf](http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/microfinance/documents/_/q3_2007_report_microfinanceprg.pdf), 12.01.2008

- *Refah köprüsü: İnsanları işsizlikten istihdama (kendi işini kurmak da dâhil) taşıyan sistem nasıl gelişmiştir?*
- *Mikrofinans için yasal çerçeve: Mikrofinans hizmetleri için destekleyici bir yasal çerçeve var mıdır?*
- *Finansal köprü: Kendi işini kuranlar ve dışlanmış gruplar için temel finansal hizmetler mümkün müdür?*
- *Mikrofinans sağlayıcıları için destek ve fon: Mikrofinans doğrudan ve sürekli olan fonla mı desteklenmektedir?*

Çalışma, kendi işini kurma ve mikrofinansınların bu süreci kolaylaştırması yoluyla sosyal içermeyi destekleyen çok sayıda etkili veya gelişme vaat edici politik önlemleri tanımlamıştır. Çalışma, tek bir ülkenin kılavuzluk yapmasından ziyade, çalışılan sekiz ülkenin her birinden öğrenilerek parçalar ve küçük noktalar olduğu gösterilmiştir. Çalışma bu parçaları bir araya getirip karşılıklı öğrenmeyi ve paylaşmayı amaçlamaktadır. Kamu ve özel kuruluşlar, girişimciliklerini dinamik ve sosyal içermeci yönü artan Avrupa Birliği içerisinde yerine getirmek isteyen artan sayıdaki refah alıcıları için en iyi fayda sağlamaya yönelik köprüler oluşturmaya çalışmaktadırlar.

İdeal olan girişimciliğin, her bireyin kendi işine başlaması için bir seçenek olarak değerlendirilmesidir. Girişimcilik kadınlar ve erkekler; göçmenler ve yerleşikler, gençler ve yaşlılar gibi geniş bir dağılımı içermektedir. Girişimcilikteki bu çeşitlilik okullarda çocuklar ve öğrenciler için ulusal müfredat programlarıyla geliştirilmekte ve girişim herkes için bir seçenek olmaktadır. Kendi işini kurmak ücretli işçilik kadar saygı görülen bir anlayış içerisinde bulunmaktadır ve işteki başarısızlık girişimcilik kariyerinin son bulması anlamına gelmemektedir.

2.6.1. Girişimciliğe Ait Çerçeve⁹⁹

- *Ücretli işçiliğe alternatif olarak, girişimciliği ve kendi işini kurmayı destekleyen bilinçlendirme programları. Örneğin, bu konuda bilinç, okullarda ve üniversitelerde, sosyal refah, vergi, iş ve işçi bulma kurumları aracılığı ile verilebilir.*
- *Kendi işini kurmakla ilgili yasal, mali ve yönetsel engellerin azaltılması: mikro girişim için özel (uygun) düzenleme, vergi ve sosyal güvenlik tatilleri ile kolay iş kaydı.*

Bazı girişimliğe ait örnekler;

- *Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Britanya’da girişimcilik eğitimi okul müfredatının bir parçasıdır. Ayrıca girişimcilik genç insanlar arasında “hayali şirketlerin” olduğu projeler doğrultusunda geliştirilmektedir.*
- *Almanya’da ICH AG (‘Ben, kamu işinde paydaşım’) yeni bir sözcük olarak toplumda geniş kesimlere yayılarak, kendi işini kurmak kişisel kariyer için saygın ve uygulanabilir bir seçenek olmaktadır. Sonuçta, iş ve işçi bulma kurumlarında ilgili destek planları için talep oldukça artmıştır.*
- *Polonya’da üniversite mezunları için borç planları, üniversiteyi terk edenler için işsizliği azaltmıştır, çünkü girişimcilik seçeneği aktif olarak geliştirilmektedir.*
- *Fransa’da bölgesel otoriteler, kayıt dışı girişimcilerin kayıt içi ekonomiye geçmelerini hızlandırmak amacıyla özel oluşumlar, ev, kamu parkı hizmetlerine yönelik düşük KDV’li sistemi test etmişlerdir.*

⁹⁹ EU/ACP Microfinance Framework Programme

- *Britanya’da vergi görevlileri mikro- finans kurumu olan Street’e kayıt dışından kayıt içi ekonomiye geçmek için çabalayan müşterileri görmeleri ve mülakat yapmaları için gönderilmişlerdir. Bir amaç da vergi görevlilerinin yaklaşımlarını değiştirmek olup kayıt dışı ekonomide çalışanların dolandırıcı olmadıkları ve vergi memurlarını atlatan insanlar değil, fakat yeteri kadar para kazanmaya çalışan insanlar olduğu gösterilmiştir.*

İdeal olarak, her ülkenin mikro girişimciliğin oluşturulması ve geliştirilmesini destekleyen yönelik çeşitli kamu, STK ve özel sektör girişimleri bulunmalıdır.

2.6.2.Mikro Girişimler İçin Politik Şartlar;¹⁰⁰

- *Mikro girişime başlayanlar için yönetsel yükler ve gerekliliklere uyulmasında azaltma; esnek internet ve telefon temelli destek masalarıyla iş danışmanlığı önlemi. Mikro girişimlerin oluşturulması için geçici özel yardımlarla, hizmetlerin tek paket halinde sunulması desteği.*
- *Mikro girişimler üzerine yoğunlaşan uzmanlaşmış STK’lar veya bankalar tarafından işletilen ikraz fonları. Geçmişte pek çok fon kendini idame ettirmekte başarılı olamamıştır. Fakat daha iyi bir plan, diğer aktörlerin yönlendirmeyi istememesi durumunda kamu otoritelerinin müdahalelerinin başarı oranını yükseltebilir.*
- *Hükümet finansal hizmetlere erişim ve finansal olarak idare edilebilir krediyi; kendi işini kurmak yoluyla yoksullukla mücadelede önemini vurgulamaktadır. Küçük işler için şartları daha uygun hale getirmek esastır. Araştırmanın bileşiminde, yüksek seviyede politik destek ve kendi işini kurmak üzerinde yoğunlaşan kamu ve özel kuruluşları ve fonlar için destek eşit derecede önemlidir.*

¹⁰⁰ EU/ACP Microfinance Framework Programme

Mikro girişimleri destekleyen politik önlemlerin nasıl arttırılacağını gösteren bazı örnekler şunlardır;¹⁰¹

- *Yönetimsel usullerin azaltılması ve Fransa'daki "Dutreil planı" gibi mikro girişimler için gereksinimler.*
- *İşe yeni başlayanlara finansal olmayan hizmetlerin ulaştırılmasında destek programları (danışma, eğitim). Tüccarlar, işe yeni başlayanlar ve mikro girişimciler için telefonun iyi bir destek aracı olduğu gözükmektedir. Britanya'da ulusal bir plan (www.bdl.org.uk), Almanya'da da bölgesel bir plan bulunmaktadır (www.firmenhilfe.org) .*
- *Potansiyel mikro girişimcileri sosyal refah, istihdam ve mikro girişimciliği destekleyen kuruluşlarla yönlendiren açık bir sistem*
- *Tüm Avrupa ülkelerinde girişimler e-Hükümeti (hükümet hizmetleri internet üzerinden ulaşılabilir) arttırmakta, aynı zamanda (mikro) girişimcilere fayda sağlamaktadırlar. Hizmetin tek paket halinde sunulduğu internet siteleri girişimcilere uygunluk, kayıt ve sübvansiyon talepleriyle ilgili yardım etmektedir, nitekim Fransa'da bunun iyi örnekleri bulunmaktadır.*

2.6.3. Refah Köprüsü

İdeal bir refah köprüsü yürürlüğe konulacaktır; fakat işsizlerin kendi işlerini kurmaları için zorlama olmayacak (zorlamadan ziyade yönlendirme) destekle bağlantılı olarak gerçekçi fırsatlar önerilecektir. Muhtemel kendi işini kuranlar, geçiş zamanlamalarını ve kendi işlerini Kurmak yönündeki kararlarını kontrol etmektedirler.

¹⁰¹ EU/ACP Microfinance Framework Programme

İdeal politikalar şöyle olabilir: ¹⁰²

- *Geçiş döneminde finansal destek sağlamalı;*
- *Finansal olmayan iş desteği hizmetlerine ulaşımın sağlanması ve geçiş sürecinde danışmanlık yapılması;*
- *Girişim gelirini refah faydalarıyla eşleştiren dereceler halinde müdahalelerde bulunmak;*
- *'Kaybedecek hiçbir şey yok' yaklaşımını edinmek ve eğer girişim riski başarısızlığa uğrarsa, ilgili faydalarla bağlantılı fayda sistemine dönmek;*
- *Olası adayları, iş riskinin başlangıcındaki 'beleşçilerden koruyan' ve 'beleşçi olmalarını' engelleyici etkili önlemler.*

Sorunsuz bir geçişi destekleyen politik önlemler şunlardır¹⁰³:

- *Eylemin gelir getirici kapasitesini test etmek için yeterince zaman verilen refah köprüleri.*
- *Sosyal refah ve istihdam /girişimci sistemleri arasındaki işbirliğiyle faydalardan, farklı gelir kaynaklarına kendi işini kurmak yoluyla sorunsuz geçişini yakından takip etmek.*
- *Kendi işini kurmak için teşvikleri içeren ve işsizlikten kurtulmanın seçeneği olarak kendi işini kurmaya eşit önem veren aktif iş piyasası politikası (çalışmak için teşvikler, isteksizlik için cezalar).*
- *İş ve işçi bulma kurumu çalışanlarına ücretli işçiliğe eşit derecede alternatif olan kendi işini kurmayı, girişimci*

¹⁰² Piyasa seviyesindeki kar oranı veya etkili dış seçim oranı gibi planın başarılı olmasını sağlayan faktörlerin listesi *Finance for Local Development: New Solutions for Public-Private Action*, Londra 2001(Evers, J., Fisher, T., vd.) kitapçığında toplanmıştır.

¹⁰³ EU/ACP Microfinance Framework Programme

kapasitesi/potansiyelini tanımlayacak uygun araçlarla birlikte öneren teşvikler ve bilinç programları.

- *Sosyal refah işçilerine “finansal ve iş eğitimi” kurslarını sağlamak.*
- *Her Üye Ülke’nin sosyal dışlanmayı anlamaları ve yoksulluk riski içerisinde bulunan insanların kendi işlerinin sahibi olmaları bakımından araştırmayı desteklemek.*
- *Yoksulluk riski içerisinde bulunan insanlara yardım eden programlar yetersiz sosyal katılım, yetersiz kültürel ve normatif bütünleşme, maddi yoksunluk ve sosyal hakların eksikliği gibi engellere değinmesi kendi işini kurmak için ön koşul olmalıdır.*

2.6.4. Mikrofinans İçin Yasal Çerçeve

İdeal bir dünyada Avrupalı ve ulusal düzenleyiciler “Herkes için finansa erişim” amacını değerlendirmelidirler ve bu amaç finansal sektörü denetim yoluyla “tasarruf sahiplerinin çıkarlarını korumak” kadar önemlidir. Temel ticari bankalar dışında, amaçları düşük gelirli gruplar ve marjinal insanların mikrofinansa erişiminin yaratılması amacını taşıyan alternatif finansal kuruluşlar için yasal olasılıklar bulunmaktadır.

Kanun yapıcı çerçeveyi geliştiren politik önlemler şunlardır:¹⁰⁴

- *Uygun durumun açıkça tanımlandığı ve kuruluşların temel finansal sektör işleticileriyle haksız rekabete girmedikleri sürece, mikro borç için özel yasama.*
- *Mikrofinans kuruluşları için sermaye gerekliliklerinin azaltılması ve mikrokredi belirli özelliklerini uygun hale getirmek.*

¹⁰⁴ EU/ACP Microfinance Framework Programme

- *Belirli amaçlar veya gruplara (vergi feragatçileri veya teşvikler) hizmet eden mikrofinans kuruluşlarının finansal statüsünün uygun olması.*
- *Mikro borç vermek için (ticari) kaynakların dikkatini çekme olanağını kolaylaştırmak.*
- *Borçluluğu önleyici, yeteri kadar koruyucu özel yasa.*

Uygun yasal çerçeveyi yaratan politik önlemlerden bazı örnekler şunlardır:

- *Banka düzenlemeciliğinde Polonya ve Britanya modellerinin ikisi de liberaldir ve dolayısıyla mikrofinans için engel içermemektedirler. Fakat tefeciliği denetlemenin eksikliğini, tüketicinin korunmasına zarar verdiğini görmekteyiz.*
- *Bu model Almanya'dakine benzer düzenlemeyle tamamlanabilir. Burada kar oranlarının en yüksekinin, tefecilik kanunuyla kısıtlanmasıyla, borç verenleri sektörde (hakiki gayrimenkul, borç veren kuruluşlar gibi) ortalama kar oranının iki katından daha fazlasını yüklenmelerini veya sektörde ortalama kar oranını %12 veya daha fazla asmasını yasaklamıştır.*
- *Fransız banka düzenlemesi, mikro borç vermek için özel bir birim açmıştır. Bu birim, girişimciliğin basında olanlara, temel finansal sektörle risk paylaşımı temelinde ilk cüzi (dolayısıyla en riskli ve en pahalı) kredi sağlamaları amacıyla oluşturulmuştur.*
- *Bu kredi önlemi banka hizmetinin yerini tutmaz; fakat tam tersine banka finansmanı için olası müşteriler hazırlamaktadır.*

2.6.5. Finansal Erişim

İdeal bir dünyada farklı finansal kurumlardan olmalı, her biri hedef grup ve üretim için etkili olabilmelidir. Düzenleyici şartlar ve kamu otoritelerinin “Herkes için finansa erişim” gündemini desteklemeye istekli olmaları, yenilikçi finansal kurumların sosyal içermeye katkıda bulunan aktarım sistemleri ve gelişmekte olan üretimlerle ilgilenmelerini sağlamaktadır. Üretim örnekleri, evsizler için banka hesabı, yoksullar için emeklilik maaşı planları, girişimlerini büyütmek veya göçmen girişimciler için mikrofinansı içermektedir.

Mikrofinans kuruluşları ve bankalar arasındaki iletişimi güçlendiren politik önlemler şunlardır:¹⁰⁵

- *Kendi isini kurmak isteyen müşterilerin güvenilirliğini test edebilen bankalar aracılığıyla borç veren aygıtlarla (finansal köprüler) risk paylaşımı.*
- *Mikrofinans perakendecilere fon sağlayan yatırımcılar (bankalar) için vergi kolaylıkları.*
- *Borç anlaşmalarıyla ilgili taşeron faaliyetlerin (kredi analizi, is planı hazırlaması ve analizi, is izlemesi) mikro girişimi destekleyen kuruluşlara (sübvansiyonla destekleme) yaptırılması.*
- *İs varsayımlarını paylaşmak.*
- *Mevcut müşterilere ek hizmetler satılması.*

¹⁰⁵ EU/ACP Microfinance Framework Programme

Finansal köprüleri oluşturan politik önlemlerden bazı örnekler şunlardır;¹⁰⁶

- *İspanya'nın tasarruf bankaları, temel bankalar içerisinde mikrofinans için özel birimler geliştirmektedirler. Caixa Catalunya'nın kar amaçlı olmayan özel bir birimi vardır, La Caixa'nın genel şubeleri dâhilinde uzmanlaşmış yönetim görevlileri bulunmaktadır.*
- *Britanya Hükümeti girişimlerin olduğu yoksunluk alanlarını ve sosyal olarak dışlanmışların iyileştirilebilmeleri için temel bankacılık hizmetlerine ulaşımın özel yollarını tanımlamıştır. Önerilerden bazıları temel işleyişler (bankaların temel banka hesapları önermesi) içerisinde uygulanmasına dairken, diğer öneriler gönüllü sektör tarafından geliştirilen yeni kurumların (CDFI'ları kurmak gibi) oluşturulmasına ilişkindir.*
- *Çek Cumhuriyeti'nde EBRD, Raiffeisen Bankası'nın mikro-is için üretimi geliştirmesi amacıyla destek sağlamaktadır.*
- *Fransa'da üç mikro borç veren Fonds Initiative Réseau, Fonds France Active ve ADIE girişimciler için dezavantajlı ortamlarda ise başlayan kendi isini kuranlar için finansal köprüler oluşturmaktadır. Bankalar mikro borç veren kuruluşlara ödemek için borç almak istemeyen müşterileri ve borcunu zamanında geri ödeyen müşterileri kabul etmektedir.*
- *Finlandiya'da kamu kurumu Finnvera mikro borç veren çalışmasıyla mikro müşterileri finanse etmekte; fakat müşteriler işlerini büyütüp borçlarını geri ödediklerinde onları bankalara devretmektedirler.*

¹⁰⁶ EU/ACP Microfinance Framework Programme

- *Almanya’da bazı tasarruf bankaları, mikro borç veren yerleri geliştirmek ve yaymak amacıyla yereldeki kar amacı gütmeyen kurulan destek merkezleriyle işbirliğine başlamışlardır. Merkez yeniden finans bankası KfW şimdilerde iyi bir uygulaması olan kılavuzluk ile sözü edilen işbirliği için belirli üretimleri yeniden finans eden birim geliştirmektedir.*

2.6.6. Mikrofinans İçin Fon

İdeal olan mikrofinansın maliyeti temel olarak finansal işletimler tarafından karşılanmasıdır. Fakat bunun Avrupa’da gerçekçi olmadığı belirtilmelidir. Mikro borç verenler için dağılmış bir talep olması, telafi edilebilir ek hizmetler ihtiyacı ve düşük seviyelerde başlatılan kar oranının üst sınırları, mikrofinans sağlayıcıların kendilerini geçindirme kapasitesini engelleyen birkaç faktördür. Kamu kaynakları ve güvenceler, belirli müşterilere, belirli hizmetlerin maliyetini kapsamak ilkesiyle kapasite temelindeki kendini yaratan geliri tamamlamaktadır. Sübvansiyonların amacı sosyal dışlanma riskinde bulunan kişi ile temel kurumlar arasında köprü oluşturmaktır. Köprü oluşturulduğundan sübvansiyon ortadan kalkmaktadır.

Mikro girişimler için farklı fon araçlarını geliştiren ve mikro girişimi destekleyen kuruluşlar arasında işbirliğini güçlendiren politik önlemler şunlardır¹⁰⁷:

- *Başlangıçta yatırımcılar için vergi muafiyeti.*
- *Başlangıç için is desteği hizmeti sağlayan insanlar için vergi gelirinin azaltılması.*
- *Harekete geçirme programlarına veya yoksulluk riskinde bulunan insanları hedefleyen finansal kuruluşlara (Britanya’da CTFI’lar*

¹⁰⁷ EU/ACP Microfinance Framework Programme

veya diğ er yerlerdeki MFI'lar) hibe altında destekleyici vergi rejimi.

- Mikro girişimler için risk sermaye araçlarının geliştirilmesi.
- Hükümetlerin mikro girişimleri destekleyen kuruluşların verimliliğini ve etkili olmalarını güçlendirmelerini en iyi şekilde nasıl destekleyebileceklerine dair öneriler sunmak üzere araştırma yapılması.
- Mikro girişimi destekleyen kurumlar ve müşteri odaklı sosyal refah kuruluşları arasındaki ilişkiler.

Mikrofinans için desteği ve fonu teşvik eden politik önlemlerden bazı örnekler şunlardır:¹⁰⁸

- Şimdilerde 8000 aktif müşterisiyle, Polonya'da mikro borç veren Funduzs Mikro, üç yıl içinde kar getirmeye başlamış, dört yılda tamamen güçlenmiştir. Kar oranları yaklaşık %20 olup borcunu geri ödemeyenlerin oranı %5'in altındadır ve serbest hibe yatırımıyla 20 milyon \$'lık kar kurumun sermaye biriktirmesini sağlamakta ve bu da Funduzs Mikro'nun ticari kredi veren kuruluş yapmaktadır. Hibe net amaçları belirlemekte; fakat uygulamada özgürlük tanımaktadır.
- Kuzey İrlanda'da (UK) mikro borç veren Aspire'in, borç verdiği kredi kaybı oranı (% 7) ve kar oranı (%18) arasındaki fark yaklaşık % 11 civarında olup is anlaşması maliyetlerinin bir kısmını yüklenmiştir. Aspire, nitelikli hizmetlerin ulaştırılması temelinde bedava fon sağlayan bölgesel sübvansiyon planlarıyla başarılı olarak yarışmaktadır.
- Fransa'da mikro borç veren ADIE'nin uluslararası bir banka olan Paribas'la son anlaşması, özel ortaklığın ilginç bir örneğidir:

¹⁰⁸ EU/ACP Microfinance Framework Programme

Paribas menkul değerlerin tümünü belirli kar oranı için yeniden finanse etmektedir; riskin paylaşımını üstlenmekte ve işlem maliyetini borç verilen miktarın %10'u olan güvence yoluyla ödemektedir. Bu çeşit bir finans paketi etkin ve verimli borç vermeyi teşvik etmektedir.

- *Caixa Catalunya vakfı olan Un Sol Mon, İspanya'nın besinci en büyük bankası olarak güvencesi olmayan insanları sosyal içirme ve kendi isinin sahibi olmaları için pilot mikrofinans uygulamaları altında mikro borç verme bölümü kurmuştur. Üç yıl içinde borç verilen miktar düzenli olarak artmıştır. Kar oranının %6'sı borç verilen kayıp riskini (%4,6) üzerini örtmekte olup işlem maliyeti ve finansal maliyetlerin artan bir şekilde paylaşımını kapsamaya başlamaktadır.*
- *Almanya'da ulusal borç verme kurumu DMI güz 2004'te çalışmalarına başlamış, merkez fonda bağlı havuzuyla, MFI yatırımlarını yeniden finanse edecektir. Merkezi yeniden finans planı, mikro borç verenler için değer biçme ve lisans planı yoluyla kalite kontrollerini yürütecektir.*

Avrupa Birliği ekonomisini daha dinamik ve içermeci yapmayı amaçlamaktadır. Bunu yapmak için, işsizlik ve hareketsizlik (ekonomiyle bütünleşme seçeneği olmayan, refah faydaları alan insanlar) konularına ortak olarak değinmesi gerekmektedir. Mikrofinans yoksulluğu hafifletme zorluğuyla karşılaşmada, özellikle refah sisteminin dışında kalan işsiz insanları kendi işlerini kurlmaları ve mikro girişimin gelişmesi yoluyla olabilir. Mikrofinans aynı zamanda yoksul insanların toplumun ekonomik ve politik süreçlerine katılımını artırmaya yardımcı olabilir. Refah sistemleri, iş ve işçi bulma kuruluşları, mikro girişimi destekleyen hizmetler ve finansal sistem arasındaki işbirliği bu stratejinin başarısı için önemlidir. Bu belirli finansal üretimin, finansal üretimlerle birleşmesinin önerildiği yaklaşımdan; iş desteği hizmetlerinin ve ilgili

Çevresel faktörlerin, pek çok dezavantajlı grubun veya kişinin karşılaştıkları gerçeğin bütünleşik bir yaklaşımla göz önüne alınarak yaklaşımdaki radikal değişikliği işaret etmektedir. Yenilikçi politik önlemler refah sistemi, istihdam sistemi ve finansal sistemler arasındaki duvarların yıkılmasını sağlamalıdır. Avrupa Komisyonu ye ülkelerin bu önemli alanda birbirlerinden karşılıklı öğrenmelerini ve değiş tokuş yapmalarını desteklemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE’DE YOKSULLUK VE MİKROFİNANSMAN UYGULAMALARI

3.1. Türkiye’de Yoksulluk

Günümüzde yoksulluk sorunu gerek ülkemizde gerekse dünyada önemli sorunlardan birisi olarak gündemde yer almaktadır. Özellikle ülkemizde 1990 sonrası dönemde, yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle daha da ciddi boyutlara ulaşan yoksulluk sorunu, artık salt gelir eksikliği boyutunda değil, başka bir kavramsal çerçeve içinde değerlendirilmek durumundadır.

Türkiye’de yoksulluk, yeni ortaya çıkan bir fenomenmiş gibi son yıllarda tartışılmaya başlamıştır. Bunun nedeni ise, büyük kitleleri, özellikle daha önce yoksul sayılmayacak orta tabakayı oluşturan kitleleri de çok yoğun biçimde etkileyen ekonomik krizlerin ortaya çıkmasıdır. Konunun ilgi odağı olmasının en önemli nedeni, krizlerin ekonomik boyutu olmakla birlikte, sosyal boyutunun da azımsanmayacak ölçüde olmasıdır. Krizler sürecinde nitelikli çalışanlar bile, güvence altında olmadıkları gerçeğini öğrenmişlerdir. Kimileri işsiz kalırken, kimileri eski ücretlerinden çok daha azına çalışmayı kabul etmiş; kimileri iş yerlerini tamamen kapatırken, kimileri ellerindeki malı zarar etme pahasına elden çıkarmışlardır. Kısacası, aileleri ile birlikte on binlerce insan alışageldiği yaşam standardını yitirmiş, büyük çoğunluğu ise kendisini yoksulluk sınırında bulmuştur. Zaten var olan yoksullar, sanki bu durumlarını kabul etmiş gibi, biraz da kadercı davranarak, tepkilerini dile getiremezken, yeni yoksullar tepkilerini daha belirgin bir biçimde çeşitli platformlarda dile getirebilmişlerdir. Dünya ekonomik aktörlerinin reçetelerinin, hastayı iyileştirmek bir yana daha da ağırlaşmasına neden olduğu fark edildiğinde, bireylerin siyasi tercihlerini gözden geçirmeleri de kaçınılmaz olmuştur. Yoksul seçmen, artık var olan sistemle sıkıca özdeşleşmiş olduğunu düşündüğü partilerine karşı, kendilerine daha farklı yaklaşan ve ulaşan bir başka partiyi tercih etmiştir. Artık kendisine yasalarla eğitim, sağlık hizmeti, konut, sosyal güvence vb. birçok hak tanıdığı halde uygulamada bunları sağlamaktan uzak hükümetlerin siyasi partilerini değil, yıllardır bireysel yardımlarını gördüğü siyasi partileri tercih etmiştir.

Yoksulluk, görel olarak düşük geliri ifade etmekle birlikte, 1997 yılında Birleşmiş Milletler tarafından, insanların kabul edilebilir yaşam koşullarında hür, haysiyetli, kendine ve başkalarına saygılı, uzun, sağlıklı ve yaratıcı bir hayat sürdürebilmeleri için gerekli insani gelişmenin en temel unsuru olan fırsat ve seçeneklerden mahrum olmaları biçiminde tanımlanmış olup, bu tanımla yoksulluğun fiziksel yaşam koşulları boyutuna sosyal yaşam koşulları da ilave edilmektedir.

3.1.2. Türkiye’de Yoksulluk Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Türkiye’de yoksulluk üzerine yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ilki; Celasun’un (1986), Derviş ve Robinson’un 1973 yılı için yaptıkları yoksulluk analizini hareket noktası olarak 1973, 1978 ve 1983 yılları için mutlak yoksulluk çizgilerini hesapladığı ve bu çizgiler altında kalan hane halklarının, toplam hane halkları içindeki oranlarını ortaya koyduğu araştırmasıdır ¹⁰⁹

1990’lı yıllarda özellikle Devlet İstatistik Enstitüsü’nün (DİE) gerçekleştirmiş olduğu 1987 ve 1994 Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları anketlerinin sonuçlarıyla birlikte, Türkiye’de yoksulluğun boyutları ve yoksulluğun profili üzerine yapılmış Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) uzmanlık çalışmaları mevcuttur. Bu araştırmalardan ilki, Dumanlı’nın (1996) 1987 ve 1994 yılları Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketleri temelinde, minimum kalori gereksinimi yöntemini kullanarak Türkiye’deki mutlak yoksulluk düzeyini ve yoksulluk oranlarını ve Türkiye’deki yoksulluğun boyutlarını genel olarak ve seçilmiş iller bazında ortaya koyduğu çalışmadır.¹¹⁰ DPT uzmanlık çalışmalarından ikincisi de, Dansuk’un (1997) Tüketim Harcamaları bazında hesapladığı mutlak yoksulluk çizgisi ve bu yoksulluğa ilişkin oranlar ile yoksulluğun sosyolojik özelliklerini

¹⁰⁹ Melih Celasun, “Income Distribution and domestic terms of Trade in Turkey, 1978-1983: Estimated Measures of Inequality and Poverty” ODTÜ Geişme Dergisi, Vol 13,1986, pp-193-206

¹¹⁰ Recep Dumanlı, Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın no: 2499, Ankara,1996, ss.65-69

ön plana çıkararak yoksulluk ve sosyal göstergeler arası ilişkileri ortaya koyan çalışmasıdır.¹¹¹ Ayrıca bunlara ek olarak yine mutlak yoksulluk çizgilerini belirlemeye yönelik bir çalışma da DİE’de yapılmıştır. Erdoğan’ın (1996) uzmanlık tezi minimum gıda harcaması ve temel gereksinimler yaklaşımına göre Türkiye’deki yoksulluk çizgilerini ve yoksulluk oranlarını ortaya koymuştur.

Bu çalışmaların yanı sıra, Türkiye’de göreceli yoksulluk çizgileri üzerine yapılmış araştırmalarda bulunmaktadır. DİE’de, Alıcı’nın (2000) yapmış olduğu çalışma 1994 ve 2001 yıllarında yapılan Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketleri sonucunda Türkiye’deki mutlak ve göreceli yoksulluğun boyutlarını ve bu oranların kırsal ve kentsel bölgelerdeki dağılımlarını göstermektedir. Gelir dağılımı ve göreceli yoksulluğa ilişkin Avrupa Birliği standartlarında kapsamlı bir çalışması ise, Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) tarafından hazırlanan “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk” (2001) isimli raporda sunulmuştur. Ülkemizde yoksulluk üzerine yapılmış en kapsamlı çalışma Şenses (2002) tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışma Dünyada ve ülkemizde yoksulluk olgusunu küreselleşme sürecinde ele almakta ve bu global perspektif doğrultusunda yoksulluğa ilişkin geçerli tanım ve kavramlara, ölçüm yöntemlerine ve yoksulluğu önlemeye yönelik politikalara eleştirel gözle yaklaşmaktadır.¹¹² 2008 yılında ise “Türkiye’de Hanehalkı: İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Açısından Analizi” adlı rapor yayımlanmıştır.

Görüldüğü üzere Türkiye’de yoksulluk üzerine yapılmış çalışmalar diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla oldukça sınırlı sayıdadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi bu tarz çalışmalara kaynak olacak verilerin ilgili kurumlar tarafından uzunca bir süre toplanamamasıdır. Özellikle dünyadaki ekonomik yapının değiştiği son yirmi yılda gelir, gelir

¹¹¹ Ercan Dansuk, Türkiye’de yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi, DPT uzmanlık tezi, Ankara, 1997 ss.41-47

¹¹² Fikret Şenses, Küreselleşmenin öteki yüzü : Yoksulluk, 2. baskı , İletişim Yayınları, 2002, İstanbul. ss. 25-30

dağılımı ve yoksulluğa ilişkin, Türkiye çapında elde edilen verilerin 1987 ve 1994 yılları ile sınırlı kalması, bu konuya ilişkin ilginin de azalmasına neden olmuştur.

3.1.3 Türkiye'nin Yoksulluk Profili

i) Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksulluk Oranları:

Türkiye istatistik kurumunun 2007'ye ait çalışmasının sonuçları Tablo 3.1'de belirtilmektedir. Bu çalışmada, mutlak yoksulluk sınırı yaklaşımına göre beş ve göreceli yoksulluk sınırı yaklaşımına göre de bir adet yoksulluk sınırı hesaplanmıştır. Gıda harcamaları (açlık sınırı) göz önüne alınarak hesaplanan yoksulluk sınırına göre Türkiye'de yoksulluk azalmaktadır. 2006 yılında aç insanların oranı % 0,74'den, 2007 yılında % 0,54'de gerilemiştir. 2006 yılında kentlerde bu oran % 0,04'den, 2007 yılında % 0,09'a yükselmiştir; kırsal bölgelerde ise % 1,91'den, % 1,32 'ye inmiştir. Burada dikkat çekici nokta kentlerde yaşayan aç insanların oranınının 2005 yılında % 0,64'den 0,09'a düşmüş olmasıdır. Gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre hesaplanan yoksulluk sınırına göre de yoksulluk oranları azalmaktadır. Ancak, bu yöntemle hesaplanan yoksulluk oranları oldukça yüksektir. 2006 yılında Türkiye'de yaşayan insanların % 17,81'i, 2007 yılında ise % 18,56'sı gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre hesaplanan yoksulluk sınırına göre yoksul sayılmaktadır. Kentlerde bu oran % 10,61, kırsal bölgelerde ise % 32,18'dir. Bu insanlar gelir dağılımında en alt basamaklarda bulunan insanlardır.

Dünya Bankası'nın yoksulluk analizlerinde kullandığı günlük 1 ABD doları olan açlık sınırına göre 2007 yılında Türkiye'de aşırı yoksulluk içerisinde yaşayan insan bulunmamaktadır. Tablo 3.1'den de görüldüğü gibi kentlerdeki aç insanların oranı dışında tüm yoksulluk sınırı yöntemlerine göre 2004 yılından beri yoksullukta azalma görülmesine rağmen, Türkiye'de hala çok yüksek yoksulluk görülmektedir.

Tablo 3.1: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksulluk oranları 2006-2007

Yöntemler	Toplam Fert Yoksulluk Oranı (%)		Kentlerde Yoksulluk Oranı (%)		Kırsal Yoksulluk Oranı (%)	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,74	0,54	0,04	0,09	1,91	1,32
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	17,81	18,56	9,31	10,61	31,98	32,18
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ^a	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ^a	1,41	0,63	0,24	0,10	3,36	1,53
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ^a	13,33	9,53	6,13	4,89	25,35	17,45
Görelî yoksulluk ^b	14,50	14,43	6,97	8,20	27,06	25,89

Kaynak : (TÜİK,2007)

^a 1 ABD dolarının satın alma gücü paritesine göre karşılığı olarak 2006 yılı için 0,921 YTL ; 2007 yılı için 0,926 YTL olarak belirlenmiştir.

^b Eş değer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin % 50'si esas alınmıştır.

Tablo 3.2: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları ve Artış Oranları

Hanehalkı Büyüklüğü	Aylık Açlık Sınırı ^a (000.000 TL)		Artış (%)	Aylık Yoksulluk Sınırı(000.000 TL)		Artış (%)
	2006	2007		2006	2007	
1	91	244	% 37	105	275	% 38
2	138	368	% 38	159	415	% 38
3	174	466	% 37	201	524	% 38
4	205	549	% 37	237	619	% 38
5	235	627	% 37	270	706	% 58
6	261	697	% 37	300	785	% 38
7	287	766	% 37	331	864	% 38
8	311	831	% 37	358	934	% 38
9	331	884	% 37	385	1.007	% 38
10	351	938	% 37	404	1.054	% 38

Kaynak : (TÜİK,2007)

^a Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır.

^b Gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırı.

ii) Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları:

Türkiye İstatistik Kurumunun 2007 yılına ait yoksulluk çalışmasında bulunan hanehalkı büyüklüğüne göre parasal yoksulluk sınırları Tablo 3.2’de belirtilmiştir. Bu tablodan da görüldüğü gibi hanehalkı büyüklüğüyle doğru orantılı olarak yoksulluk sınırları da artmaktadır. 2006-2007 yılları arasında gıda harcamalarına göre belirlenen yoksulluk sınırında ortalama yıllık % 37’lik bir artış görülmektedir. Gıda ve gıda dışı harcamalara göre belirlenen yoksulluk sınırında ise üç yıl içerisinde ortalama yıllık % 38’lik bir artış görülmektedir. Yoksulluk sınırının üstüne çıkabilmek için bu oranların üzerinde bir gelir artışının sağlanması gerekmektedir. Üç yıl içerisinde asgari ücrette gerçekleşen artışlar bu oranların altında kalmaktadır. Bu yüzden yoksullukla mücadele için kurulan kurumsal ortamın tüm yoksul insanlara ulaşacak biçimde değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hesaplanan yoksulluk sınırları belirlenen asgari ücrete göre çok yüksektir. Örneğin, 2007 yılında dört kişilik bir ailenin aylık yoksulluk sınırı asgari ücretin çok üzerinde 619 YTL olarak hesaplanmıştır. Beş kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı ise 706 YTL’dir.

iii) Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları:

Türkiye İstatistik Kurumunun 2007 yılına ait yoksulluk çalışmasında bulunan hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları Tablo 3.3’de görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi hanehalkı büyüklüğü artarken yoksulluk oranları da artmaktadır. Örneğin, 2007 yılında Türkiye’de nüfusun yaklaşık olarak 1/5’inin hanehalkı büyüklüğü yedi kişiden fazladır. Bu grubun yoksulluk oranı ise % 40,66’dır. Tablodan da görüldüğü gibi en yüksek yoksulluk oranları en kalabalık ailelerde görülmektedir. Büyük ailelerin küçük ailelerden daha yoksul olmasının en önemli nedenlerinden birisi büyük ailelerde çocuk sayısının çok fazla olmasıdır. Çünkü Türkiye’de her dört çocuktan biri yoksuldur. Bu yüzden, büyük ve çok çocuklu ailelerde yoksulluk daha fazladır. Türkiye’de hanehalkı büyüklüğüne göre görülen en büyük grup 3-4 kişilik ailelerdir. Bunun nedeni kentlerde yaşayan 3-4 kişilik ailelerin sayısının fazla olmasıdır. Kentlerde yaşayan 3-4 kişilik hanehalkı grubunda yoksulluk oranı %3,63’dür. Kırdan ise en büyük hanehalkı grubu 5-6 kişilik ve daha kalabalık (7⁺) ailelerdir. Bu iki grubun yoksulluk oranları sırasıyla %

32,87 ve % 49,76'dır. Kırdaki yaşayan 3-4 kişilik ailelerde ise yoksulluk oranı % 21,75'dir.

Tablo 3.3: Türkiye'de Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları

	2006	2007
Hanehalkı Büyüklüğü	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Oranı (%)
Türkiye	13,98	14,59
1-2	10,95	10,89
3-4	8,27	9,08
5-6	17,54	20,72
7+	41,83	40,66
Kent	6,85	7,37
1-2	3,17	2,95
3-4	3,79	3,63
5-6	10,69	13,74
7+	27,63	31,12
Kır	26,89	27,85
1-2	23,08	22,95
3-4	18,50	21,75
5-6	29,39	32,87
7+	54,33	49,76

Kaynak : (TÜİK,2007)

iv) Hanehalkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları:

Türkiye İstatistik Kurumunun 2007 yılına ait yoksulluk çalışmasında bulunan hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları Tablo 3.4'de görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi eğitim düzeyi artarken yoksulluk oranı azalmaktadır. 2007 yılında Türkiye'de eğitim durumuna göre en yüksek yoksulluk oranları altı yaşından küçük çocuklarda, okur yazar olmayanlarda, okur yazar olup bir okul bitirmeyenlerde ve ilköğretim (veya ilköğretim) mezunlarında görülmektedir. Bu grupların yoksulluk oranları sırasıyla % 25,44, % 34,76, % 26,92, % 14,90'dır. Yüksekokul, fakülte ve üstünü bitirenlerde ise yoksulluk oranı % 0,90'dır. Kentde ve kırsal bölgelerde en yüksek yoksulluk oranı okur yazar olmayanlarda görülmektedir. Bu oranlar sırasıyla %22,79 ve % 46,48'dir. Dolayısıyla, bu tablodan Türkiye'de yoksulluğun en önemli nedenleri arasında yetersiz eğitimin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.4: Türkiye’de Hanehalkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

Eğitim Durumu	2006(%)	2007(%)
Türkiye	17,81	18,56
6 Yaşından Küçük Fertler	24,78	25,44
Okur Yazar Değil	33,71	34,76
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	25,36	26,92
İlkokul	14,19	14,90
İlköğretim	18,06	19,96
Orta Okul ve Orta Dengi Meslek	8,07	9,47
Lise ve Lise Dengi Meslek	5,20	6,16
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	1,01	0,90
Kent	9,31	10,61
6 Yaşından Küçük Fertler	13,01	14,99
Okur Yazar Değil	19,92	22,79
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	14,03	16,63
İlkokul	7,25	7,80
İlköğretim	10,54	14,64
Orta Okul ve Orta Dengi Meslek	5,17	5,09
Lise ve Lise Dengi Meslek	3,41	4,25
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	0,88	0,49
Kır	31,98	32,18
6 Yaşından Küçük Fertler	44,18	41,35
Okur Yazar Değil	46,49	46,48
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	42,31	42,04
İlkokul	24,43	25,69
İlköğretim	29,18	28,65
Orta Okul ve Orta Dengi Meslek	15,38	20,79
Lise ve Lise Dengi Meslek	11,03	12,56
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	1,64	2,80

Kaynak : (TUIK,2007)

Kentte ve kırdaki yaşayan altı yaşından küçük çocuklarda görülen yoksulluk oranları sırasıyla % 14,99 ve % 41,35’dir. Bu oranlar oldukça yüksektir. Türkiye’de yüksek oranlarda görülen çocuk yoksulluğundan dolayı yoksulluğun gelecek nesillere devredileceği öngörülmektedir. Gelecek nesiller arasında yoksulluğun az olabilmesi için bu gruptaki çocukların

eğitimlerini tamamlamaları sağlanmalıdır. Ayrıca, kırsal bölgelerde tarım kesimi küçülmekte olduğu için, eğitim durumuna göre kırdaki görülen yoksulluk oranları kentlerde görüldükten daha yüksektir. Örneğin, lise ve lise dengi meslek lisesi mezunları arasında yoksulluk oranları kentlerde % 4,25 iken, kırsal bölgelerde % 12,56'dır; yüksek okul, fakülte ve üstünü bitirenler arasında yoksulluk oranları kentlerde % 0,49 iken, kırdaki % 2,80'dir.

v) *Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna Göre Yoksulluk Oranları:*

Türkiye İstatistik Kurumunun 2005 yılına ait yoksulluk çalışmasında bulunan hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk oranları Tablo 3.5'de belirtilmiştir. İstihdam edilenler arasında en yüksek yoksulluk oranları ücretsiz aile işçilerinde ve yevmiyeli olarak çalışanlarda görülmektedir. 2007 yılında bu iki grupta görülen yoksulluk oranları sırasıyla % 27,61 ve % 27,05'dir. Bu iki grupta çalışan insanların, sosyal güvenlik sistemine dahil olmadıkları için, oldukça kırılgan ve güvencesiz bir hayatları bulunur. Ayrıca, yaptıkları işler uzun süreli değildir; işsiz kalma riski oldukça yüksektir. Ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeli olarak çalışanlardan sonra en riskli grup 15 yaşından küçük çocuklardır. Bu grupta görülen yoksulluk oranı % 26,61'dir.

Tablo 3.5: Türkiye'de Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

İşteki Durum	2006 (%)	2007 (%)
Toplam	17.81	18.56
15 ve Daha Yukarıdaki Fertler		
İstihdamdaki Fertler		
Ücretli Maaşlı	6.00	6.15
Yevmiyeli	28.63	27.05
İşveren	3.75	3.30
Kendi Hesabına	22.06	23.04
Ücretsiz Aile İşçisi	31.98	27.61
İşsizler	20.05	26.56
Ekonomik Olarak Aktif	13.60	15.54
15 Yaşından Küçük Fertler	25.23	26.11

Kaynak : (TUIK,2007)

vi) *Hanehalkı Fertlerinin İktisadi Faaliyetine Göre Yoksulluk Oranları:*

Türkiye İstatistik Kurumunun yaptığı 2005 yılına ait yoksulluk çalışmasında bulunan hanehalkı fertlerinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk oranları Tablo 3.6'da görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi istihdam edilenler arasında en yüksek yoksulluk oranları tarım sektöründe görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenler arasında yoksulluk oranı % 33,86'dır. Sanayi ve hizmetler sektöründeki yoksulluk oranları ise %10,13 ve % 7,83'dür. En riskli diğer bir grup ise işsizlerdir. İşsizler arasında yoksulluk oranı % 26,56'dır. Bilindiği üzere, Türkiye'de yoksulluğun en önemli nedenleri arasında verimliliği düşük olan tarım kesimi ve işsizlik sorunu bulunmaktadır.

Tablo 3.6: Türkiye'de Hanehalkı Fertlerinin İktisadi Faaliyetine Göre Yoksulluk Oranları

Sektör	2006	2007
Toplam	17,81	18,56
15 Yaş ve Daha Yukarı Yaştaki		
Istihdamdaki Fertler		
Tarım	33,86	30,22
Sanayi	10,12	10,13
Hizmet	7,23	7,83
İşsizler	20,05	26,56
Ekonomik Olarak Aktif	13,60	15,54
15 Yaşından Küçük Fertler	25,23	26,11

Kaynak : (TUIK,2007)

3.2. Türkiye'de Mikrofinans Uygulamaları

Türkiye'de yoksulluk sınırında yaşayan kısmın genel nüfusa oranı diğer dünya ülkelerine nazaran çok yüksek değildir. Yine de nüfusun % 7.3'ünün halen minimum gıda sepetine erişemiyor olması ve yine nüfusun %36'sının ise ekonomik açıdan hassas dengelerde bulunması dikkat çekicidir.¹¹³ Ancak mikrofinans yöntemi Türkiye için eski bir olgu değildir. Kalkınma stratejileri genelde devlet kurumları tarafından yürütülürken, mikrofinans gibi hükümet dışı organizasyonları da içine alan yoksullukla mücadele yöntemleri ancak 1990'lardan sonra gelişen bir anlayış olmuştur. Bu aslında Türkiye'nin içinden geçtiği kalkınma süreciyle de ilgilidir. Özellikle IMF ve Dünya Bankası ile

¹¹³ Burritt, 2003,s.20

ilişkiler Avrupa Birliği adaylık süreci gibi dış ilişkiler için alınan önlem ve aksiyonların yanı sıra, finans sektörü dalgalanmaları ve yaşanan depremler gibi süreçlerin de etkisiyle sivil toplum örgütlerinin rolü artmış ve BM Kalkınma Programı ile ortaklaşa yapılan çalışmalar aracılığıyla kalkınmada yeni akımların gözlenmesi ile mikrofinans yöntemi de gündeme gelmiştir. Özellikle 2005 yılının dünyada Mikrofinans Yılı olarak ilan, mikrofinans çalışmalarını hızlandırmış hatta BM Kalkınma Programı Türkiye ofisi tarafından Türkiye'de mikrofinansla ilişkin bir sektör çalışması da hazırlanmıştır.

“UNDP’nin Türkiye’de Batı, Güney-doğu, Kuzeydoğu ve Orta Anadolu’da yaşayan 388 hane halkı üzerinde yapmış olduğu araştırma, Türkiye nüfusunun %36’ sının yani 5,7 milyon hanenin ekonomik açıdan hassas olduğunu ortaya koymuştur. Bu rakam, Türkiye’deki yoksulluğun azaltılması için hedeflenen grubu ifade etmektedir. Mikrofinans, Türkiye’de 2015 yılına kadar yoksulluğun ortadan kaldırılması için önerilen stratejilerden biridir. Ancak, Türkiye’deki mikrofinans sektörü halen gelişiminin ilk aşamalarında.¹¹⁴ “UNDP'nin araştırması, hane başına ayda ortalama 90 YTL'lik tasarruf potansiyeli olduğunu göstermektedir. Hedef kitlenin %21'lik (yaklaşık 1.197.000 hane halkının) bölümünün hâlihazırda bir bankada tasarrufu bulunmaktadır. %24'lük (yaklaşık 1,4 milyon hane halkı) kesim ise, kendilerine uygun ürünler sunulursa, tasarruflarını bankada biriktirmeyi isteyebileceklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, Türkiye’deki ticari bankalar, bankalarında bulunan tasarrufları mikrokredi seçenekleriyle ilişkilendirdikleri takdirde kısa vadede 2,5 milyon hane halkına ulaşabilecekleri gözükmektedir. Bankaların toplam mikrokredi potansiyelinin, hedef kitlenin %27'si (1,5 milyon kişi) olduğu tahmin edilmektedir. Bunların %12'lik bölümünü (684.000 kişi), üst üste kredi kullanmış hesap sahipleri, %15'lik bölümünü (855.000 kişi) ise uygun ürünler sunulduğu takdirde banka kredisi isteyebilecek potansiyel yeni kredi kullanıcıları oluşturmaktadır. Hedef kitlenin %3'lük bölümünü (171.000 kişi) bankaların çalışmak istemediği kişiler, %31'lik

¹¹⁴ Grosman H;2006, “ Demand Study for Microfinance in Turkey: Results from a Field Survey” Bankakademia International, İstanbul, s:1.

bölümünü (1.767.000 kişi) hiç borçlanmayan kişiler, %39'luk bölümünü (2.223.000 kişi) ise borçlanmakla birlikte henüz bankalardan kredi kullanmamış kişiler oluşturmaktadır.¹¹⁵

“Türkiye’de mikrofinans fikri kamuoyunda yeni gelişen bir kavramdır ve kredilerin neredeyse tamamı devlet bankalarınca sağlanmaktadır. 2002 Haziran sonunda Halk Bankası, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonuna (TESK) kayıtlı yaklaşık 130.000 mikro ve küçük işletmeye kredi sağlamıştır. Ödenmemiş kredilerin ortalaması yaklaşık 1630 \$’dır. Kredi alan bu işletmelerin resmi sektöre kayıtlı olmaları ve teminat talebini karşılamaları, bu bankaların yoksul insanlara oranla maddi yönden daha iyi durumda olanların bulunduğu bir pazarı hedeflediğini göstermektedir. Ayrıca bu kredilerin tamamı erkeklere verilmiştir. Ziraat Bankası ise, tarım sektöründeki yaklaşık 2 milyon müşteriye kredi sağlamaktadır. Bu kredilerin %50’den fazlasını geri ödenmeyen ya da yeniden yapılandırılan krediler oluşturmaktadır.”¹¹⁶

Başlangıçta, Türkiye'deki mikrofinans hizmetlerine Ziraat Bankası, Halk Bankası gibi devlet bankalarının verdiği sübvansiyon kredilerini örnek verebiliriz. Ancak bu tür krediler krediden faydalananın taleplerinden çok, belli ürünler ve belirli üretim alanlarına kısıtlı kalmıştır.¹¹⁷ Mikrofinansın amaçladığı, faydalananlara kendi gelecekleri için yatırım ve üretim yapması gibi hedeflere hizmet etmemektedir. Sivil toplum örgütleri ve sivil inisiyatiflerle aracılık yapılmayan, kısıtlı konularda, kısıtlı finansal hizmetler sunan bu tür bir mikrofinans yöntemi yoksul kitleye ulaşma esnekliğine sahip değildir.

Yoksullukla mücadele yolunda Sosyal Yardımlaşma Fonu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, bölgesel kalkınma programları (GAP) gibi kamu girişimleri ile farkındalık sağlanmaya çalışılsa

¹¹⁵ Grosman H;2006, s:31.

¹¹⁶ Burritt, Kiendel; 2003, s: 28.

¹¹⁷ UNDP, Preparatory Assistance for Micro Finance Sector Development: Project Document, <http://www.mikrofinansurkiye.org/trMfsdp.htm>

da sivil toplum örgütlerinin girişimleriyle gerçekleştirilen mikrofinans uygulamalarının Türkiye'deki ilk örneği Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfınca (KEDV) 2002 yılında kurulan Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesidir.<http://busam.beykent.edu.tr/admin/haberdogo.aspx> - [_fn12](#)¹¹⁸ Temel kurulum amacı "evinde, tezgâhında ya da dükkânında kendi işini yapan ya da bir iş kurmak isteyen dar gelirli kadınlara maddi destek vermektir."¹¹⁹ Maya işletmesi mikrofinans ve kendine yeterlik anlamında etkin bir çalışma sistemini oturtabilmiştir. Türkiye'deki Mikrofinans uygulamasına bir diğer örnek ise başta yoksul kadınlara yapılan finansman desteği olmak üzere çeşitli konularda mikrofinans sağlayan, Diyarbakır'da Grameen Bank ve İsrâfi Önleme Fonuyla oluşturulmuş ortak girişimdir. 2003'ten itibaren faaliyette olan ve zamanla tüm bölge için benzer çalışmalar yapmayı amaçlayan bu girişim de henüz gelişmekte olup, sürdürülebilirliğini sağlama yolunda çalışmaktadır.

Ancak hatırlanması gerekir ki mikrofinansı sadece kredi temini olarak değerlendirmemek gerekir. Yoksullukla mücadelede, dar gelirlilere verilen hizmetleri yaygınlaştırarak, yararlananlara tasarruf şansı veren ve kendi geleceklerini inşa edebilecekleri çeşitliliğin sunulduğu bir yapıda ancak hedefe ulaşılabilir. Bu amaçla, sivil toplum örgütlerinin ve mikrofinans kuruluşlarının sektörde güvenli çalışma kolaylığı sağlayan ve açık uygulamaları olan düzenlemelerin, mikrofinans şirketlerinin öngördükleri riskleri önleyecek ya da kontrol edecek şekilde Mikrofinans Kanununun bir an evvel yürürlüğe girmesi gerekliliği doğmuş ve bu amaçla EK 1'de ayrıntılı olarak verilen Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından konuya ilişkin bir Mikrofinans kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Türkiye'de mikrofinans faaliyetinde bulunmak isteyen sivil toplum örgütleri, dernek ve vakıfların para toplayabilme ve kredilendirebilme faaliyetlerini ancak kuracakları bağımsız bir şirket aracılığıyla gerçekleştirebilmektedirler. Örneğin, KEDV'nin Maya kuruluşu bu tür

¹¹⁸ Burritt, 2003,s.20

¹¹⁹ Burritt, 2003,s.42

faaliyetlerde bulunabilmek için özel izinler almış olmasının yanında, bir banka olmamasına rağmen bankacılık sistemindeki BSMV, Damga Vergisi gibi vergileri ödemektedir.¹²⁰ Bu tür düzenlemeler sivil toplum kuruluşlarının mikrofinans faaliyetlerini kısıtlar durumdadır.

Her ne kadar kalkınma ve yoksullukla mücadele için siyasi anlamda farkındalık bulunsa da, Türkiye'nin yoksullukla mücadele konusunda tek, kesin hatları çizilmiş ve kurumsal altyapısı hazırlanmış, düzenlemeleri tamamlanmış bir milli politikası bulunmamaktadır. Ancak, finansman imkânları bulunmayan kesimlere ulaşmayı destekleyici açık politikaların bulunması, yasal düzenlemelerin bu politikalarla desteklenmesi ve kurumsal olarak kamu kuruluşları ve devlet bankaları haricinde de bu imkânların uygulanabiliyor olması halinde, mikrofinansın hedeflenen anlamda gelişmesini sağlayacak kapsamlı finansal sistem oluşmuş olacaktır. Aksi halde sınırlı kapasitelerle ulaşılabilecek kazanımlar da yine sınırlı seviyede kalacak ve Türkiye'nin 2015 itibariyle gerçekleştirmeyi amaçladığı Binyıl Kalkınma Hedeflerinden açlık ve yoksulluk sınırında olanların sayısının azaltılması sonucuna ulaşması mümkün görünmemektedir.

3.2.1. MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Türkiye'de ilk mikrofinans uygulaması 2002 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde kurulan Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesidir. Üst kuruluş olan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, 1986 yılında kadınların üretici güçlerini artırarak bireysel ve toplumsal yaşamlarını iyileştirme çabalarına yardımcı olmak amacıyla, bir grup gönüllü kadın tarafından oluşturulmuştur. Ekonomik ve toplumsal alanda önemli faaliyetlerde bulunan vakfın hedef kitlesi yoksul kadınlardır. Yoksul kadınların içinde buldukları durumla mücadele etmekteki üstün performansları,

¹²⁰ Burritt, 2003,s.42

kendilerini, ailelerini ve toplumu güçlendirme güçlerine olan inançları, hedef kitle olarak belirlenmelerinde belirleyici unsur olmuştur.¹²¹

Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesinin 1995–1997 yılları arasında gerçekleştirdiği pilot projelerle mikrofinans uygulamalarında ilk adımlar atılmıştır. Deneme amaçlı yapılan bu çalışmada 92 kişiye kredi verilmiş, kredilerin geri dönüş oranında %98 gibi yüksek bir oran yakalanmıştır. Projeye, kadınların emeklerini mayalayarak, gelir getirici üretime dönüştürmelerini sağlamak düşüncesinden hareketle maya adı verilmiştir.¹²²

Dünya ülkelerinde uygulanmakta olan mikrofinans uygulamalarının birçoğuna olduğu gibi, Türkiye’de de kredi verme politikası geleneksel finans kesiminden farklıdır. Sistem şahsi güven esasına dayanmaktadır. Kredi talep edenler, krediyi arz edenlerin ayaklarına gitmezler çünkü kredi verenler, kredi ihtiyacı olan kişilere direk ulaşırlar. Bilindiği üzere Türkiye de geleneksel bankacılık sisteminde kredi verilirken, kredi alanın göstereceği teminatlar ve gelir durumu büyük önem arz etmektedir. Bu şartları taşımayanlar sistemin dışında kalmaktadır. Maya uygulamasında, Grameen bank sisteminde olduğu gibi grup borçlanması koşulu geçerlidir. Herkes birbirinin borçlarından müteselsil sorumludur. Kişisel güven sistemine dayalı bu sistemde grupların kendi aralarında kuracakları otokontrol mekanizması büyük önem arz etmektedir. Bir kredi dönemi boyunca en fazla üç kez gerçekleştirilen düzenli ziyaretler ile, kredi alan kadınların işlerindeki gelişmeler izlenmekte, krediyi nasıl kullandıkları, işlerine yarayıp yaramadığı gözlenmekte ve buradan hareketle de bir sonraki kredi ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmaktadır.

3.2.1.1. Kurumsal Organizasyon Yapısı

Bu sistemde merkezi bir organizasyon yapısı benimsenmektedir. Faaliyetler program direktörünün gözetimi altında sürdürülmektedir. Kurumun organizasyon yapısı, doğrudan program direktörüne bağlı olarak çalışan üç alt

¹²¹ Korkmaz,2004,s.89

¹²² Korkmaz,2004,s.90

birim ile bu birimlerin, kendilerine bağılı olarak faaliyette bulunan kendi alt birimlerinden oluşmaktadır. Program bünyesinde, şube müdürü, muhasebe ve finans sorumlusu ile operasyon ve eğitim sorumlusu doğrudan genel direktöre bağılı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.¹²³ Teknik elemanlar ile saha sorumluları ise şube müdürüne bağılı olarak çalışırlar. Dördü İzmit üçü İstanbul olmak üzere toplam yedi saha sorumlusu ile yürütölmekte olan bu sistemde, verilen kredi sayısındaki artışa ve izlenen bölgesel anlamdaki yayılımcı politikaya bağılı olarak, kurum bünyesinde çalışan eleman sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

3.2.1.2. Kredi Türleri

Programda Grup kredisi, Bireysel kredi ve İhtiyaç kredisi olmak üzere üç temel kredi türü yer almaktadır.

3.2.1.2.1. Grup Kredisi

Sistemde en yaygın olarak kullanılan kredi türü grup kredisidir. Programa ilk başlandığında 50 ila 500 milyon arasında verilen bu kredi günümüzde revize edilerek 100 ila 750 milyona çıkarılmıştır. İkinci veya sonraki seferlerde kredi alındığında, kredi miktarı bir öncekinin %25'i kadar artırılabilir. Grup kredisi kişilerin iktisadi faaliyetlerine katkıda bulunmak amacıyla verilen bir kredidir. Dolayısıyla spesifik alanda bir kredi verilmez, ancak kredi talebinde bulunanlardan belirli bir alanda iş tecrübesine sahip olması koşulu aranır. Zira Maya kredi uygulaması belirli bir işi kurmak amacıyla değil, daha ziyade var olan bir işi geliştirmek amacıyla verilir. Grup kredisi 3 ila 8 ay arasında değişen vadelerle verilmektedir.

3.2.1.2.2. Bireysel Kredi

Maya kredi uygulamasının bir diğer ayağını ihtiyaç kredisi oluşturmaktadır. Kişisel alanda verilen bu kredide de, bireyin belirli bir iş tecrübesine sahip olması şartı aranır. Bireysel kredilerde üst sınır 2 bin TL olarak ayarlanmıştır. Kişisel bazda bir kredi olmasından dolayı, kredi verilen

¹²³ Korkmaz,2004,s.91

bu kişilerden bordrolu kefil, araç teminatı vb. kefaletler istenmektedir. Bin TL üzeri kredilerde vade 12 aya kadar uzatılabilmektedir.

3.2.1.2.3. İhtiyaç Kredisi

Sisteme yeni giren bir kredi türü ise ihtiyaç kredisidir. Söz konusu krediler bireylerin iş, gıda, sağlık, çocuk eğitimi, acil destek gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere 1 ila 6 ay süreli olarak verilmektedir. Yine bireysel temelde olmasından dolayı kefalet şartı aranmaktadır. Bu kredi türünde üst limit 500 TL'dir.

Maya, 2002 yılında Kocaeli'de 200 Kadın Müşteriye 55 Bin YTL tutarında kredi sağlayarak Türkiye'de en yoksul insanlara yönelik ilk mikrokredi projesini başlatmıştır. Verilen ilk mikrokredilerin tutarı 30 \$ ile 300 \$ aralığında olmuş ve %100'lük bir geri dönüş oranı sağlanmıştır.”¹²⁴ Maya'nın vizyonu, yurt çapında şubeleri olan bir mikro finans kurumu haline gelmektir. Bu çerçevede ilk beş yılda (2002-2006) hedefleri, Kocaeli, İstanbul, Sakarya/Düzce'de kurulacak 3 şube aracılığıyla 4300 kadına hizmet sağlamak, 4 yılda operasyonel olarak, 5 yılda finansal olarak % 80 kendi kendine yeterli bir kuruluş haline gelmek, gelecekte, girişimcilerin yatırım yapabilecekleri veya ortak olabilecekleri potansiyel bir kredi kuruluşu olmak olarak belirlenmiştir. “31 Haziran 2004 yılı itibariyle KEDV'in vermiş olduğu toplam mikrokredi sayısı 1350 olup bu kredilerin gecikme oranı %1'dir. Mikrokredilerin toplam tutarı 960 Bin YTL olup ortalama kredi tutarı 760 YTL'dir. Kredilerin %56'sı ticari sektörde, %40'ı üretim sektöründe ve %4'ü hizmet sektörüne aktarılmıştır. Kredilerin müşterilerinin %72'si işyeri olarak evini, %25'i bir dükkanı ve %3'ü tezgahları kullanmıştır. Kredilerin işkolu bazında dağılımına bakıldığında; %25 el işi/dantel, %23 tuhafiyeye malzemesi üretim ve satımı, %20 kozmetik ve temizlik malzemeleri, %10 terzilik ve %5 takı ve hediyelik eşya üretim ve satışı şeklinde bir dağılım görülmektedir. Maya, 2006 yılında İstanbul, İzmit, Düzce ve Adapazarı'ndaki 8000 yoksul kadın müşteriye 1.1 Milyon dolar tutarında mikrokredi sağlamak

¹²⁴ Burritt, Kiendel; 2003,s:28-31

hedefiyle çalışmıştır.”¹²⁵ KEDV'nin diğer önde gelen faaliyetleri, çocuk bakımı ve eğitimi, kapasite güçlendirme, ekonomik güçlendirme ve afete hazırlık programlarıdır. MAYA bunun yanında birçok uluslar arası iletişim ağı içerisinde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir; Maya, 2005 yılına kadar 100 milyon dar gelirliye mikro kredi vasıtasıyla ulaşılması için çalışan Mikro Kredi Zirvesi Kampanyası Uygulayıcılar Konseyi'nin üyesidir. Bir diğeri, Mikro Finans Kuruluşları ve Bağışçılarının profillerinin yayınlandığı MIX Market'te Maya'nın da profili yer almaktadır. Ayrıca, Maya, mikro finans kuruluşlarına hizmet vermek için kurulmuş olan PlanetFinance'in Mikrofinans Platformu'nun da üyesidir. Maya, Güney Akdeniz ülkelerindeki mikrokredi kurumlarının gelişimini desteklemek için kurulan Sifra'nın bir üyesi olarak deneyimlerini paylaşmakta, diğer üye kuruluşların deneyimlerinden faydalanmaktadır.

3.2.2. Türkiye Grameen Mikrofinans Projesi

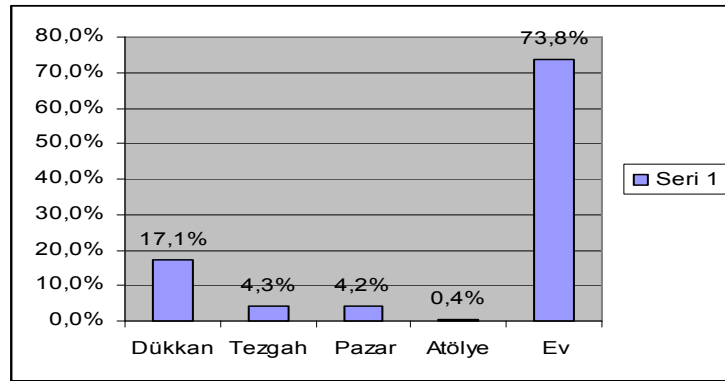
Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde oluşturulan “Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesi”nce Marmara bölgesinde başlatılan mikrofinans uygulamasını takiben 11 Haziran 2003 tarihinde Diyarbakır'da da Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bank işbirliğiyle “Türkiye Grameen Mikrofinans Projesi” adı altında bir proje uygulamaya konulmuştur. Grameen tipi mikrofinans uygulamasının çok küçük müdahalelerle neredeyse aynen kopyalanması esasına dayanarak yürütülen proje, çeşitli kişi ve kurumlardan aldığı yardım ve bağışlarla faaliyetlerine başlamıştır.

Hali hazırda Diyarbakır'da 5 ve Ankara'da 1 olmak üzere toplam 6 şubesi bulunan kuruluşun kredi imkânlarından, şubat 2007'ye kadar olan süreçte 4239 kişi yararlanmış ve toplamda 5.589.983 TL'lik kredi dağıtılmıştır. “Temel kredi”, “Girişimci kredisi” ve “Mücadeleci birey kredisi” olmak üzere üç farklı türde kredi uygulaması olan Diyarbakır mikrofinans projesinde, söz konusu kredilerin fonksiyonları ise su şekilde tanımlanmıştır.

¹²⁵ Burritt, Kiendel; 2003,s:31

a) *Temel kredi*: Kredi uygulamasından yararlanmak isteyen yoksul kesimlere, gelir getirecek herhangi bir ekonomik faaliyette bulunmaları için verilen en yaygın kredi türüdür. Söz konusu kredi 100 ile 700 TL arasında değişen tutarlarda verilmekte olup sistemin özünü teşkil etmektedir.

b) *Girisimci kredisi*: Temel krediyi alanlar arasından, ticari potansiyel gösteren, başarılı olma yolunda önemli adımlar atmış ve bunu kanıtlamış kredi kullanıcılarına, birinci yıldan sonra, her yıl tutarı en fazla 1000 TL artırılarak verilen kredi türüdür.

Şekil 3.2. MAYA'da Kredi Kullanıcılarının İşyeri Dağılımı

Kaynak; Nagehan Oktayer, Sosyal Güvenlik perspektifinde Mikrofinans Sisteminin Değerlendirilmesi, www.sdu.edu.tr/sempozyum/2006/maliye/PDF/oktayer_cak.pdf, (12.01.2008)

c) *Mücadeleci birey kredisi*: Cadde ve sokaklarda diğer insanlardan para talep ederek geçimini sürdüren ve aşırı derecede yoksul olduğu tespit edilen bireylere verilen kredi türüdür. Kadın ve erkek ayırımı yapılmaksızın verilen bu kredi türünde geri ödeme yapılması, geri ödemenin zamanı ve miktarı krediyi alan mücadeleci bireyler tarafından belirlenir. 50 ile 100 TL arasında verilen bu krediler, geri ödemenin başarıyla tamamlanması durumunda % 100 oranında artırılmak suretiyle yenilenmektedir.

Diyarbakır mikrofinans projesinde, uygulamanın başladığı 2003 yılından günümüze kadar geçen süreçte, alınan kredilerin kullanım alanları ortalama 7 sektör etrafında yoğunlaşmıştır. Söz konusu dağılıma baktığımızda, dağıtılan kredilerin dörtte birinden fazlasının dükkânda yürütülen faaliyetler çerçevesinde kullanıldığı görülmektedir. Yine kredilerin kullanımı bakımından işleme ve üretim faaliyetleri, iş ve ticaret ağırlıklı faaliyetler, evcil hayvan yetiştirilmesi önemli bir paya sahiptir. Hizmetler sektöründe gerçekleştirilen

faaliyetlerle seyyar satıcılığın toplam içindeki nispi önemi giderek azalırken, zirai faaliyetler kredi alanların en az yöneldikleri sektör türü olarak karsımıza çıkmaktadır.

Türkiye Grameen Mikrokredi Projesinin mikrokredi uygulaması, 2003 yılında Diyarbakır'da 6 yoksul kadının her birisine 500 YTL olmak üzere toplam 3 bin YTL verilerek başlatılmıştır. Eylül 2007 sonu itibariyle, Diyarbakır, Ankara, Yozgat, Çankırı, Gaziantep, Kahramanmaraş, Mardin, Batman, Eskişehir ve Zonguldak'ta toplam 6340 yoksul kadına 500 YTL ile 4000 YTL arasında değişen miktarlarda 8 milyon 249 bin YTL kredi verilmiştir. Bu kredilerde geri dönüş oranı %100'dür.

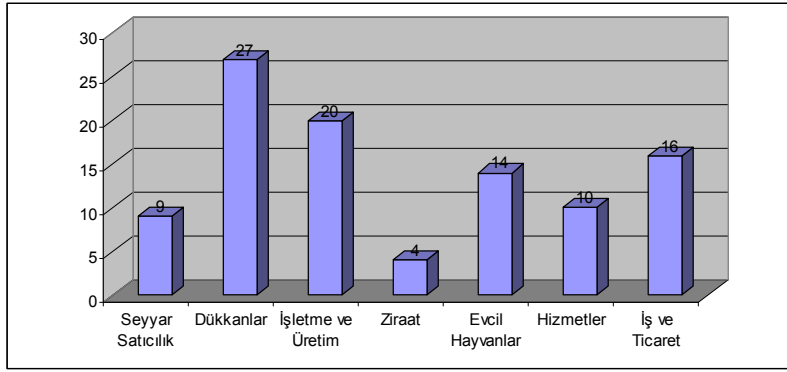
Türkiye Grameen Mikrokredi Projesinden para alındığı hafta içinde mutlaka yapılması düşünülen gelir getirici faaliyet için kullanılması zorunludur. Bir hafta sonra, alınan kredi hizmet maliyeti ile birlikte 46 haftada ve haftalık olarak geri ödenmektedir. Örneğin, 1000 YTL'lik bir kredinin haftalık geri ödemesi, hizmet maliyetiyle beraber 25 YTL'dir. Bu tahsilâtları mikrokredi çalışanı yerinde yapmaktadır. Mikrokredi hizmet maliyeti yıllık olarak %15 düzeyindedir. Bu hizmet maliyetleri, ağırlıklı olarak, personel gideri ve ulaşım ve haberleşme maliyetlerinde kullanılarak, hizmetin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

İlk yıl için öngörülen kredi tutarı 100 ile 700 YTL arasındadır. İkinci yıl kredisi 800 YTL'den fazla değildir ve üçüncü yıl içinse 1000 YTL'yi geçmeyecek şekilde ayarlanmaktadır. Kredi tutarları sadece yıllara göre ayarlanmayıp, iş hacmine, işin gelişebilirliğine, üyenin ve grubun performansına da bağlı olarak eski üyelere 2007 yılı içinde 4000 YTL'ye kadar kredi kullandırılabilir. Sermaye birikimi merdiveni yaklaşımıyla bu krediler artırılmış olmaktadır.

Mikrokredi uygulamasında, 100 YTL ile 700 YTL arasında kadınlara verilen bir temel kredi vardır. Bunun yanında, girişimci kredisıyla de, başarısını ispat eden iş kadınlarına ikinci yıldan itibaren 1000 YTL lik kredi verilebilmektedir. Ayrıca, Mücadeleci Vatandaş Kredisi ile, dilencilik yapan insanlar hedeflenmektedir. 50 YTL den başlayan krediyle, geri ödemesi, taksitlendirilmesi vatandaş tarafından yapılan ve hizmet maliyeti alınmayan bir kredi uygulaması yapılmaktadır. Geri ödeme olmazsa yeni kredi verilmemektedir. Tamamen yaptığı çalışmayla geri ödeme yapan kişinin kredisini ikiye katlanabilir.

Beşer kişilik grupların oluşturulmasıyla başlayan süreçte herhangi bir teminat, kefalet, ipotek uygulanmamaktadır. Grup içi denetim ve güven esasına dayalı olarak sistem işlemektedir. Bu krediler ağırlıklı olarak kadınları hedeflemekte ve pratikte de böyle olmakla birlikte mikrokrediden erkekler de yararlanabilmektedirler. Erkekler, annesi, teyzesi, eşi, kız kardeşi, halası gibi bir bayanla bu krediyi alabilmektedir.

Dünya uygulamalarıyla karşılaştığımızda ülkemizdeki mikrofinans uygulamaları henüz emekleme aşamasındadır. Bununla birlikte, Çok yeni olmalarına rağmen her iki uygulamanın da fevkalade başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir. Özellikle Diyarbakır'da saha araştırmaları ve görüşmeler, söz konusu uygulamanın bireylere yalnızca finansal destek sağlamakla kalmadığını fakat aynı zamanda kişisel ve sosyal gelişimlerine de büyük bir katkı sağladığını göstermiştir.

Şekil 3.3 Diyarbakır Mikrofinans Projesinde Verilen Kredilerin Sektörler itibariyle Dağılımı (Şubat 2005)

Kaynak; Nagehan Oktayer, Sosyal Güvenlik perspektifinde Mikrofinans Sisteminin Değerlendirilmesi, www.sdu.edu.tr/sempozyum/2006/maliye/PDF/oktayer_cak.pdf, (12.01.2008)

3.2.3. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)

SRAP projesi Dünya Bankası aracılığıyla Türkiye’de uygulanan bir sistemdir. Dünya Bankası’nın Türkiye’ye yönelik 2001 Ülke Destek Stratejisi (CAS), üç yönlü bir yaklaşıma dayanmaktadır:

- (i) Krizin altında yatan zayıflıkların düzeltilmesine yönelik yapısal politikalar ve orta vadede enflasyonun azaltılması ve büyümenin sağlanması için daha sağlam bir temelin oluşturulması;

Makroekonomik istikrar ile tutarlı fiyat ve ücret politikalarına ulaşmak için sosyal diyalog da dâhil olmak üzere sağlam sosyal politikaların oluşturulması ve toplumun

- (ii) En hassas gruplarının korunmasına daha fazla önem verilmesi ve
- (iii) Mali istikrarın yeniden sağlanması ve enflasyonun düşürülmesi sürecinin devam ettirilmesine yönelik mali ve parasal politikaların düzenlenmesi ilkesine dayanmaktadır.

SRAP projesinin desteklediği kilit önem taşıyan CAS unsurlarını:

- Türkiye’deki yoksulluğun azaltılması ve yoksulluğun izlenmesi için kurumsal ortamın güçlendirilmesi ve
- Ekonomik krizden etkilenen gruplar için yeni hedefli sosyal destek programlarının getirilmesi de dahil olmak üzere yeni sosyal yardım girişimleri aracılığıyla hassas gruplara yönelik sosyal korumanın güçlendirilmesi oluşturmaktadır.

3.2.3.1.SRAP’ın Amacı ve Gerekçesi

T.C. Hükümeti ve Dünya Bankası arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanan ve 28 Kasım 2001 tarihli Resmi gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren, Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) ikraz anlaşmasıyla, Türkiye’de sosyal sistemin güçlendirilmesi, kısa ve uzun dönemde yoksulluğun azaltılması, yoksulluğun bir kader olmaktan çıkarılıp yoksulların refah düzeylerinin artırılması ve gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi amaçlanmıştır.¹²⁶

Dünya Bankasının (DB), Sosyal Riski Azaltma Projesi için yaptığı ön çalışma da, yoksulluğun Türkiye’de ciddi bir boyuta ulaştığını göstermektedir. Bu ön çalışmanın sonuçlarını, projenin kapsamı içinde ele almak yararlı olacaktır.

Projenin dayandığı yoksulluk araştırmasını yönlendiren temel düşünce, Türkiye’de Şubat 2001’de yaşanan ekonomik krizin, yoksulların kendi baslarına üstesinden gelemeyeceği bir sosyal risk ortamı yaratmış olmasıdır. Krizin, sosyal ve yoksulluğu artırıcı etkileri açıklanırken, isten çıkarmaların, yükselen fiyatların, hane halkı gelirini azaltan negatif ekonomik büyümenin, yoksulluk riskindeki artısin en basta gelen hissedilir etkiler olduğu belirtilmektedir. Banka’nın yürüttüğü yoksulluk araştırmasına göre, kırsal kesimdeki topraksız köylüler, enformel iş olanaklarındaki azalıştan

¹²⁶ Filiz Ç. Zabcı, “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?.”, *SBF Dergisi*, c.58,s.1. 2003, Ankara

etkilenmektedir. Bu sorun, ayrıca, kentli yoksulları da ilgilendirmektedir. Benzer şekilde, toprak sahibi yoksullar da, enflasyon nedeniyle artan girdi maliyetlerinden dolayı mağdur durumdadır.¹²⁷

Projenin gerekçelendirilmesindeki ikinci saptama, Türkiye’de, işsizlik ve yoksulluk Risklerini azaltacak bir sosyal güvenlik ağının bulunmayışıdır. Banka’ya göre, Türkiye’nin sosyal güvenlik sistemi, korunmasız gruplara yarar sağlayamamaktadır. Türkiye’nin sosyal güvenlik sistemindeki boşluklar şöyle sıralanmaktadır:

- Türkiye’de işsizlik yardımı uygulaması son zamanlarda benimsenmiştir. Ancak, işsizlik yardımı 2002 yılından itibaren uygulamaya konulacağı için, ekonomik krizler veya reformlar sonucu işsiz kalanlar, bu tarihe kadar işsizlik yardımından yararlanamayacaklardır.
- Türkiye’de sosyal yardımlar kapsayıcı değildir; düzensiz ve sınırlıdır; yeterli kaynağa dayanmamaktadır.
- Ekonomik reformlardan doğrudan etkilenen yoksullara yönelik yardımlar (nakit transferi gibi) yoktur. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları ya da Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kuruluşların yaptıkları yardımlar olmakla sınırlıdır. Ayrıca, diğer Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinde bulunan, “evrensel çocuk aylığı” gibi başka nakit transferleri de yapılmamaktadır. 1994 Yasam Standartları Değerlendirmesi, Türkiye’de çocuk sahibi olmanın yoksulluk riskini arttırdığını ortaya koymuştur. Bütün yas grupları açısından değerlendirildiğinde, 10 yaşın altındaki çocuklar, en yüksek yoksulluk riskine sahiptir.¹²⁸

Projenin gerekçelendirilmesinde, Türkiye’ye ilişkin üçüncü saptama, “beşeri sermayenin korunması için sosyal güvenlik ağının kullanılması” gerekliliğidir. Çünkü Türkiye’nin sosyal göstergeleri diğer “orta gelir

¹²⁷ World Bank (2001), “Social Risk Mitigation Project” ([Http://www.ds.worldbank.org/servlet/wdscontentserver/wdbp/1b/2](http://www.ds.worldbank.org/servlet/wdscontentserver/wdbp/1b/2)).

¹²⁸ WORLD BANK, 2001 PID: 3-4; PAD: 16-18

düzeyindeki ülkeler” ile karşılaştırıldığında durum hiç de iç açıcı değildir. “Türkiye’de özellikle çocuk ve anne ölüm oranları, bir orta gelir ülkesi için oldukça yüksektir ve kadın okuryazarlık oranı, karşılaştırma grubu içindeki diğer ülkelere göre (Tunus dışında) düşüktür.”

Türkiye’de beşeri sermayenin ciddi bir “çöküş tehlikesi” içinde olduğu, proje gerekçelendirilirken, üzerinde sık sık durulan bir konudur. Hatta beşeri sermayenin “çöküşü”, projenin oluşturulmasındaki ana neden olarak sunulmaktadır diyebiliriz. Proje için yapılan sosyal değerlendirmelerde, ekonomik krizler nedeniyle, yoksulların çocuklarını okula yollayamadıklarının belirlendiği ifade edilmektedir. Bunun nedenlerinden birinin, 2000–2001 öğretim yılında, bazı devlet okullarının istediği 20 milyon lira kayıt ücreti olduğu belirtilmektedir. Kırsal kesimde de benzer bir sorunla karşı karşıyadır yoksullar: Aileler, çocuklarına özellikle ayakkabı ve kışlık giysi alamamaktan yakınmaktadır. Ayrıca, yoksul aileler, önleyici sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamaz durumdadır.

Proje için yapılan sosyal değerlendirmede, Türkiye’deki beşeri sermayenin çöküşünü hızlandıran nedenlerden biri olarak da, “en yoksul” ailelerin, yoksullukla bir baş etme aracı olarak “çocuk emeği”ne dayanıyor olması gösterilmektedir. Sinop’un Durağan ilçesinde, aileler, 9 yaşındaki erkek çocuklarını, tarımsal alanlarda düşük ücret karşılığı çalıştırılabilmektedir.¹⁶ Büyük şehirlerde, çocuklar enformel sektörde çalışmakta; İstanbul, Gaziantep, Diyarbakır gibi şehirlerde ise, çok sayıda sokak çocuğuna rastlanmaktadır. Türkiye’de yoksulların krizlerle baş etme stratejilerinden biri de, “gıda tüketimi alışkanlıklarını değiştirmeleridir”. Banka’nın yaptığı araştırmada, yoksul ailelerin, özellikle, et, taze sebze ve meyve, çay gibi gıdalarda ciddi kısıntıya gittikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kısılan gıdalar, ekmekle ikame edilmektedir.¹²⁹

¹²⁹ World Bank, 2001, ss.14-15

Projenin “amaçlar” kısmında SRAP’ın amacının, Türkiye’de kısa ve orta vadede yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmak olduğu söylenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, hedefler şöyle sıralanmaktadır:

- Krizden etkilenen yoksullara doğrudan acil gelir desteği sağlamak (sosyal riski hafifletme).
- Yoksula sosyal hizmet ve yardım götürecekt olan devlet kurumlarının sosyal kapasitesini artırma (sosyal risk yönetimi).
- Temel sağlık ve eğitim hizmetlerinde kullanılma şartına bağlı kalınarak, nüfusun en yoksul yüzde 8’ini hedefleyen temel bir sosyal yardım sistemini uygulama (sosyal riski hafifletme ve engelleme).
- Yoksullar için gelir ve istihdam yaratıcı fırsatları artırma (sosyal riski azaltma)

3.2.3.2. SRAP’ın Alt Bileşenleri

SRAP, proje yönetimi, proje tefariği, mali yönetim ve dağıtım, YBS ve İ&D gibi işlevleri yerine getirmek üzere küçük bir Proje Koordinasyon Birimi (PKB) oluşturmuş olan SYDGM tarafından yürütülmektedir. SRAP bileşenleri aşağıdaki şekilde yürütülmekte ve izlenmektedir:

a) Hızlı Yanıt Verme: Bu bileşen, SYDV’larınca, 2001 yılsonu itibariyle 1,05 milyon çocuğun ve 2001/2002 kış dönemi boyunca 0,4 milyondan daha fazla hanenin yararlanacağı şekilde başarıyla tamamlanmıştır. Bu bileşenin olumlu etkilerini göz önüne sererek ancak aynı zamanda SRAP projesinin diğer bileşenleri kapsamında ele alınmakta olan ve geliştirilmesi gereken alanları da vurgulayan bir yararlanıcı değerlendirme çalışması gerçekleştirilmiştir.

b) Kurumsal Gelişim: Bu bileşen Proje Koordinasyon Birimi tarafından yönetilmekte ve bu Birim, proje tefariğini SYDGM, SYDV, SHÇEK ve DİE adına üstlenmektedir. Bu kurumlardan her biri, kendileri ile ilgili alt bileşenler için referans koşullarını ve donanım özelliklerini geliştirmekten sorumludur.

c) Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT): ŞNT, SYDGM’nin denetimi altında 931 SYDV tarafından yürütülmektedir. Uygunlukla ilgili veriler, - örneğin, okula

devam ve sağlık programlarına katılım – sırasıyla, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının yerel kuruluşları tarafından onaylanmaktadır. Hedef grup, nüfusun en yoksul yüzde 6'lık bölümünün belirlenmesi amacıyla, sıkı kriterler içeren bir test puanlama formülü ile (en düşük puanı alanlar arasından) tespit edilmektedir.

d) Yerel Girişimler: Yerel Girişimler bileşeni, SYDGM'nin denetimi altında 931 SYDV tarafından yürütölmektedir. İlgili alt projenin ait olduğu kategoriye bağlı olarak belirli alt projeler devlet bakanlıkları, belediyeler, STÖ'leri ya da küçük üretici gruplarınca uygulanabilir. Hedeflenen (ekonomik açıdan hassas) grup, Türkiye'deki en yoksul hanelerin yüzde 36'sının belirlenmesi amacıyla ŞNT' de kullanılan test puanlama formülü ile tespit edilecektir.

3.2.3.3. SRAP'ın Finansmanı

Tablo3.7'de göröldüğu üzere SRAP için Dünya Bankasından sağlanan kaynak 635 milyon dolar olup proje 31 Aralık 2006 tarihinde sona ermiştir. Kredi 5 yıl ödemesiz, toplam 15 yıl vade ile verilmiştir.

Tablo3.7. SRAP'ın Finansmanı

	TOPLAM(\$)	İKRAZ(\$)	TÜRK HÜKÜMETİ (\$)
Hızlı Yardım	100,0	100,0	0,00
Kurumsal Gelişim	36,61	30,48	6,13
Şartlı Nakit Transferi	360,00	260,00	100,00
Yerel Girişimler	133,85	104,52	29,33
Son Kullanıcı Ödentisi	5,00	5,00	0,00
TOPLAM	635,46	500,00	135,46

Kaynak; Sosyal Riski Azaltma Projesi, Sosyal Yardımlaşama ve Dayanışma Genel Müdürlüğu, [http://www.tobb.org.tr/abm/projeler/Diger %20Fon%20Kaynaklari/Sosyal20Riski%20Azaltma%20Projesi.ppt#338,1,Slâyt 1](http://www.tobb.org.tr/abm/projeler/Diger%20Fon%20Kaynaklari/Sosyal20Riski%20Azaltma%20Projesi.ppt#338,1,Slâyt%201)

Tablo3.8. Proje Finansman Limitleri

	KİŞİSEL LİMİT	TOPLAM LİMİT
Gelir Getirici	3.000 \$	100.000 \$
Alt-Projeler	5.000 \$	
Geçici İstihdam Olanakları	3.000 \$	75.000 \$
İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri	-	50.000 \$
Sosyal Altyapı ve Hizmetler	-	200.000 \$
Toplum Kalkınması	-	500.000 \$

Kaynak; Sosyal Riski Azaltma Projesi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü,<http://www.tobb.org.tr/abm/projeler/Diger%20Fon%20Kaynaklari/Sosyal20 Riski %20Azaltma%20Projesi.ppt#338,1,Slayt 1>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MUĞLA İLİ MERKEZE BAĞLI KÖYLERDE MİKROFİNANS SİSTEMİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

4.1. Araştırmanın Amacı

İlk olarak 1980’li yıllarda Muhammet Yunus tarafında Bangladesh’te uygulanan, 1990’lı yıllarda altyapısı gelişen ve günümüzde birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan mikrofinans sistemi yoksullukla mücadelede başarıya ulaşmıştır. Türkiye’de mikrofinans uygulamaları oldukça kısıtlıdır. Diyarbakır milletvekili sayın Prof. Dr. Aziz ALGÜL’ün Grameen Bank ile Diyarbakır’da yaptığı çalışma, Maya Mikrofinans uygulaması ve İTO’nun İstanbul için yaptığı çalışma ve Sosyal Riski Azaltma Projesi dışında ciddi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu tip çalışmaların yaygınlaşması; yoksullukla daha etkin mücadeleyi beraberinde getirecektir.

Çalışmanın amacı; yoksulluğun sadece doğu Anadolu illerinde var olmadığı batı illerimizde de yoksul kesimin bulunduğu fikrinden hareketle, Muğla merkeze bağlı Akçaova, Akaya, Bayır, Çakmak, Çaybükü, Fadıl, Gazeller, Gülağzı, İkizce, Kafaca, Kozağaç, Kötekli, Muratlar, Ortaköy, Özlüce, Paşapınarı, Salihpaşalar, Taşlı, Tınaz, Yaraş, Yemişendere, Yeniköy, Yörükoğlu, Göktepe, Akyer, Avcılar, Bozyer, Çamoluk, Dokuzcam, Esençay, Günlüce, Kuzluk, Sungur, Şenyayla, Yerkesik merkez bucağına bağlı Algı, Bağyaka, Dağpınar, Denizova, Derinkuyu, Doğan, Kıran, Kuyucak, Meke, Sarnıç, Yenibağyaka, Yenice, Yeniköy, Zeytin, Yeşilyurt merkez bucağına bağlı Çırpı, Çiftlik, Dağdibi köylerinde yaşayan işsiz ve yoksul kesim ve çalışıyor olmasına rağmen yoksulluk sınırının altında kalanlar için istihdam ve maddi kaynak olanağı yaratacağı tahmin edilen mikrofinans sisteminin uygulanabilirliğinin belirlenmesidir. Çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır;

- Muğla merkeze bağlı köylerde yoksulluk olgusu mevcut mudur?
- Bu köylerde istihdam durumu nedir?

- Bu köylerdeki kişiler finansmanlarını hangi resmi ve gayri resmi unsurlardan karşılamaktadır?
- Bu köylerdeki yoksul kişilerin ihtiyaç duyduğu finansal hizmet nedir?
- Bu köylerdeki potansiyel mikrofinans müşterisi nedir?
- Bu köylerdeki teminat verebilme durumu nedir?
- Bu köyler uygulanması muhtemel mikrofinans sistemine uygun mudur ?
- Bu köylerde hangi kredi ürünleri kullanılabilir?

4.2. Örneklem Büyüklüğünün Seçimi

Anket çalışmalarında örneklem büyüklüğünün seçimi son derece önemli ve üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Çünkü çalışma için belirlenen örnek büyüklüğünün yeterli sayıda olmaması durumunda, araştırmanın güvenilirliğinden ve geçerliliğinden söz edilemeyecektir. Buradan hareketle; ***örnekleme ya da örnek seçimi, bir bütünün kendi içinden seçilmiş bir parçasıyla temsil edilmesidir***¹³⁰. Burada örnekleme yapılırken dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta bulunmaktadır¹³¹:

1. *Temsil yeteneği taşımak*; örneklemin, içinden seçilmiş evrenin özelliklerini objektif bir şekilde yansıtması demektir.
2. *Yeterli olmak*; örneklemin, gözlemlerde beliren özelliklerin kararlı olduğu yolunda güven uyandıracak bir büyüklükte olması demektir.

Sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda kullanılacak örneklem büyüklüğünün, belirli bir duyarlılık düzeyini sağlayacak büyüklükte olması gerekmektedir. Bundan dolayıdır ki; örneklem büyüklüğü, ne gerektiğinden büyük olacak ve kaynakların boşa harcanmasına yol açacak, ne de az sayıda olacak ve istenilen faydayı sağlamayacaktır. Bunun en güzel örneği; bir insanın kan grubunu belirlemek için vücuttaki bütün kanın değil de sadece bir

¹³⁰ M.Sencer, Toplum Bilimlerinde Yöntem, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1989 s. 356.

¹³¹ Sencer, s. 357.

kan hücresinin yeterli olması ya da parmak izleri ile ilgili bir araştırmada tüm hedef kitlenin incelenmesi gibidir¹³².

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi için ise aşağıda gösterilen formüllerden yararlanılmaktadır. Buna göre; hedef kitledeki birey sayısının bilindiği durumlarda “1” numaralı formül, bilinmediği durumlarda ise “2” numaralı formül kullanılmaktadır¹³³.

$$n = \frac{t^2}{d^2} pq \quad (1)$$

$$n = \frac{N(pq)}{\frac{B^2(N-1)^2}{Z^2} + S^2} \quad (2)$$

Burada;

N = Araştırma için gerekli olan örnek sayısı

N= Hedef kitledeki birey sayısı

P= İncelenen olayın gerçekleşme olasılığı (0,5)

Q= İncelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı (1-p= 0,5)

Z (t)= Seçilen anlamlılık düzeyindeki t tablosuna göre bulunan teorik değer (1.96)

B (d)= Olayın gerçekleşme olasılığına göre kabul edilen hata payıdır (örnekleme

Hatası = 0.049)

S= Örnek seçilen evrenin standart sapması (1.34)

Buradan hareketle; 2000 nüfus sayımı verilerine göre Muğla merkeze bağlı köylerin nüfusu 35.550'dir.¹³⁴ Buna göre, (2) numaralı eşitliğe göre yapılan hesaplamada çıkan örnek büyüklüğü sonucu; n = 386'dır. Dolayısıyla, anket uygulaması kapsamında köylülere yönelik olarak 386 anketin elde edilmiş olması, araştırma için gerekli olan sayıdır.

¹³² T.Baş,Anket, Seçkin Yayıncılık, Ankara.2001, s. 43.

¹³³ Baş, s. 43

¹³⁴ Tuik, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11 , (08.08.2007)

4.3. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin ne anlama geldiği, anket verilerinin uygun istatistikî teknikler kullanılarak analiz edilmesi ile ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, verilerin toplanması kadar, istenilen amaç doğrultusunda uygun yöntem ve teknikler kullanarak analiz etmek de çok önemli bir konudur. Çünkü büyük emek, maliyet ve zaman harcanarak toplanan verilerin analizinin iyi bir şekilde yapılması, araştırmacıyı arzu ettiği sonuç ya da noktalara ulaştırabilecektir. Buradan hareketle; çalışmaya veri teşkil eden ve anket yoluyla elde edilen birincil veriler, öncelikle uygun olarak doldurulup doldurulmadığı konusunda çok dikkatli bir incelemeye alınmıştır. Söz konusu bu ilk incelemenin ardından, uygun şekilde yanıtlanan anket verilerinin, SPSS 10.0 paket programında oluşturulan SPSS veri dosyalarına aktarılması sağlanmıştır. SPSS veri tabanına aktarılan bilgiler, bu programda çalışmaya uygun hale getirmek için yeniden kodlanmıştır. Yapılan bu kodlama işleminin amacı, anketle elde edilen ham verileri SPSS paket programında çeşitli analizleri yapmaya elverişli hale getirmektir.

Özetle; araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS paket programından yararlanılarak gerekli analiz ve incelemeleri yapmaya uygun hale getirilmiştir. Daha sonra, yukarıda belirtilen yöntemler kullanılarak verilerin değerlendirilmesi aşamasına geçilmiştir. Anket verilerinin genel değerlendirmesi, elde edilen bulgu ve sonuçlar ise sonraki bölüm ve bölümlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır. Son olarak, bazı verilerin karşılaştırmalı bir analizine yer verilecektir.

4.4. Anket Verilerinin Analizi

Anket Muğla merkeze bağlı Akçaova, Akaya, Bayır, Çakmak, Çaybükü, Fadıl, Gazeller, Gülağzı, İkizce, Kafaca, Kozagaç, Kötekli, Muratlar, Ortaköy, Özlüce, Paşapınarı, Salihpaşalar, Taşlı, Tınaz, Yaraş, Yemişendere, Yeniköy, Yörükoğlu, Göktepe, Akyer, Avcılar, Bozyer, Çamoluk, Dokuzcam, Esençay, Günlüce, Kuzluk, Sungur, Şenyayla, Yerkesik merkez bucağına bağlı Alçı, Bağyaka, Dağpınar, Denizova, Derinkuyu, Doğan, Kıran, Kuyucak, Meke,

Sarnıç, Yenibağyaka, Yenice, Yeniköy, Zeytin, Yeşilyurt merkez bucağına bağlı Çırpı, Çiftlik, Dağdibi köylerinde yapılmıştır. Anket sayılarının köylere göre dağılımı tablo 4.1’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde anket sayılarının köylere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Bunun nedeni nüfus yoğunluklarıdır. Anket çalışmasında, bazı köylerde resmi kayıtlara göre nüfus sayısı ile fiiliyattaki nüfus aynı olmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise Muğla merkez ve ilçelerinde çalışmalarına rağmen kişilerin nüfus kayıtlarının hala köylerde bulunmasıdır.

Tablo 4.1. Anket Sayılarının Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Kişi Sayısı	Yüzde %	Köyler	Kişi Sayısı	Yüzde %
Dağpınarı	9	2,2	Paşapınarı	8	2,0
Yemişendere	13	3,2	Salihpaşalar	9	2,2
Bağyaka	13	3,2	Güağzı	9	2,2
Denizova	13	3,2	Yeniköy	8	2,0
Sarnıç	13	3,2	Zeytinköy	8	2,0
Algı	4	1,0	Çiftlik	7	1,7
Yenibağyaka	4	1,0	Çırpı	5	1,2
Akkaya	12	2,9	Dağdibi	8	2,0
Göktepe	11	2,7	Şenyayla	8	2,0
Muratlar	16	3,9	Dokuzçam	8	2,0
Özlüce	13	3,2	Kötekli	7	1,7
Kuzluk	16	3,9	Yaraş	5	1,2
Esençay	9	2,2	Gazeller	8	2,0
Taşlı	10	2,5	Çakmak	6	1,5
Avcılar	7	1,7	Çamoluk	8	2,0
Kıran	14	3,4	Yörükoğlu	6	1,5
kuyucak	7	1,7	Bozyer	7	1,7
Yenice	12	2,9	Derinkuyu	5	1,2
Fadıl	5	1,2	Ortaköy	7	1,7
Doğanköy	7	1,7	Akyer	7	1,7
Meke	8	2,0	Sungur	9	2,2
Akçaova	7	1,7	Kozağaç	8	2,0
Çaybüğü	10	2,5	Günlüce	6	1,5
İkizce	8	2,0	Total	408	100,0

4.4.1. Güvenilirlik Analizi

Kline (1986) bir ölçek maddesinin ölçekte kalabilmesi için madde-toplam korelasyon katsayısının 0.20 ve üzeri olması gerektiğini öne sürmüştür.¹³⁵ Çalışmamızda ölçüt olarak madde korelasyon sayısı 0.30 alınmış ve altında kalanlar anketten çıkarılmıştır. Kalan sorular içinde “evet-hayır” seçenekli sorular ile açık uçlu ve uygun olmayan sorular çıkartılarak güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Ön uygulama sonunda, 40 katılımcıya uygulanan anket sorularının güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach's Alpha değeri hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha değerinin 0,7'den büyük olması faktörün güvenilirliğinin bir işaretidir. Ama kimi zaman sosyal bilimlerde 0,5 değeri de yeterli kabul edilmektedir.¹³⁶

Tablo 2. Ön Uygulama Güvenirlilik Analizi Sonucu

Cronbach's Alpha	n (soru sayısı)
0,7730	17

Ön uygulama anketi'nin güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach's Alpha değeri bulunmuştur. Güvenirliliği $\alpha=0,773$ olarak hesaplanmıştır. Bu durumda elde edilen güvenilirlik %77,3'tür ve ölçeğin iyi derecede güvenilir bir ölçek olduğunu söylemek mümkündür.

4.4.2. Ankete Katılanların Demografik Durumu

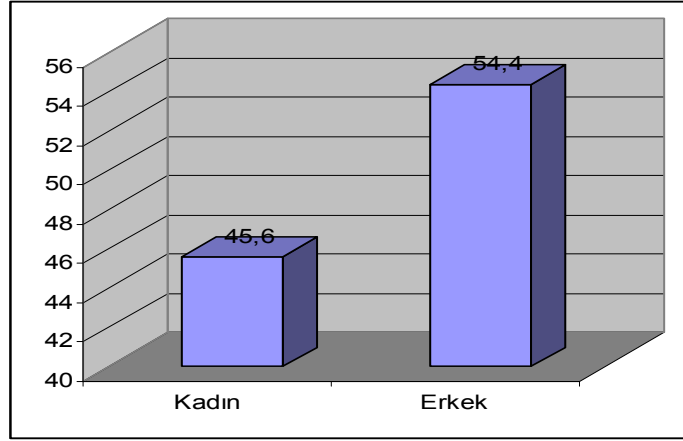
Tablo 4.2 ve şekil 4.1'den görüleceği gibi 186'sı kadın 222'si erkek olmak üzere toplamda 408 anket yapılmıştır. Şekil 4.2'de görüleceği gibi oran olarak %45,6'sı kadın, %54,4'ü erkektir.

¹³⁵ P. Ünsal, & Özalp Türetgen, İ. . “Bir iş doyumu ölçeği geliştirme çalışması” *Yönetim Dergisi*, 16(51), 2005,s:43-55.

¹³⁶ Şadi can SARUHAN, , Özdemirci, Ata, 2005, *Bilim, Felsefe ve metodoloji* Alkım Yayınevi, İstanbul,s:184

Tablo 4.2. Cinsiyet Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	186	45,6
Erkek	222	54,4
Toplam	408	100,0

Şekil. 4.1. Cinsiyet Durumunun Yüzdesele Dağılımı (%)

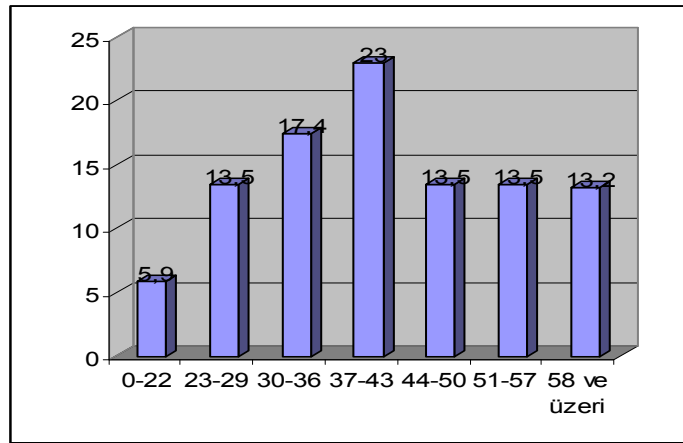
Tablo 4.3 ve Şekil 4.2’de ankete katılanların yaş durumu verilmiştir. Tablo incelendiğinde nüfusun büyük çoğunluğunun %86’8’inin genç nüfustan oluştuğunu görmekteyiz. Türkiye istatistik kurumunun (TUİK) 2008 yılı verilerine göre Türkiye genelinde bu oran %66,9’dur.¹³⁷ Bu duruma göre Muğla merkeze bağlı köylerin nüfusunun Türkiye ortalamasına göre yaşlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu bilgiyi destekleyici bir oranda yaşlı nüfus oranıdır. TUİK’in 2008 verilerine göre Türkiye genelinde yaşlı nüfus oranı %6,8’dir.¹³⁸ Çalışmada ise bu oran %13,2 olarak bulunmuştur.

¹³⁷ Tuik, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&tb_adi=Nüfus%20İstatistikleri%20ve%20Projeksiyonlar&ust_id=11, (02.04.2009)

¹³⁸ Tuik, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&tb_adi=Nüfus%20İstatistikleri%20ve%20Projeksiyonlar&ust_id=11, (02.04.2009)

Tablo 4.3. Yaş Durumu

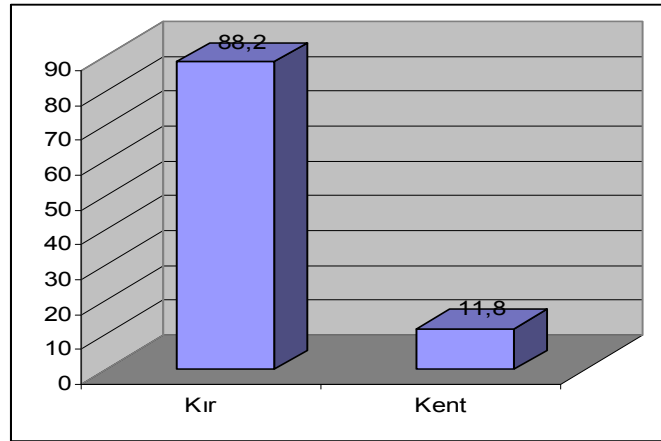
Yaş aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-22	24	5,9
23-29	55	13,5
30-36	71	17,4
37-43	94	23,0
44-50	55	13,5
51-57	55	13,5
58 ve üzeri	54	13,2
Total	408	100,0

Şekil. 4.2. Yaş Durumunun Yüzdesele Dağılımı

Tablo 4.4. ve Şekil 4.3. incelendiğinde ankete katılanların %88,2 sinin kır kesiminde yaşadığı %11,8'inin ise kentte yaşadığı belirlenmiştir. Kentte yaşayanlar anketin yapıldığı günlerde köylerinde ziyaret amaçlı bulunan ve çoğunlukla Muğla merkezde öğretmenlik ve memurluk hizmetinde bulunan kişilerdir.

Tablo 4.4. Yaşanılan Yer

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Kır	360	88,2
Kent	48	11,8
Total	408	100,0

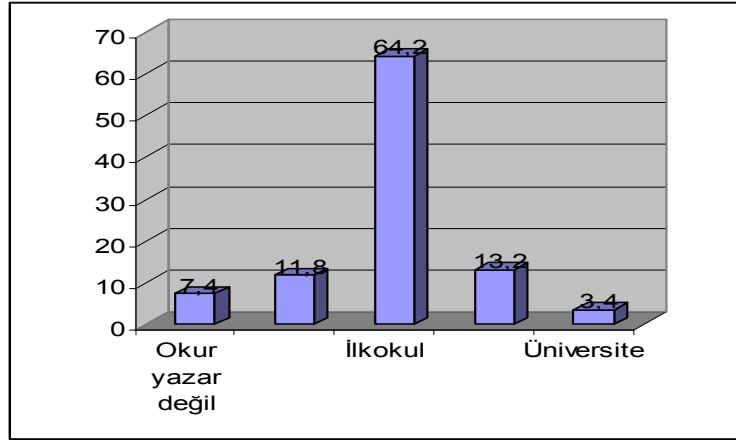
Şekil.4.3. Yaşanılan Yerin Yüzdesel Dağılımı

Ankete katılanların eğitim durumu Tablo 4.5 ve Şekil 4.4'ten incelenebilir. Tabloya göre bu kişilerin %7,4'ü okuryazar değildir. Okuma yazma bilenlerin oranı %89,2'dir. İlkokul mezunu oranı %64,2, ortaokul ve lise mezunu %13,2, Üniversite mezunu oranı %3,4'dür. Türkiye'de 2006 nüfus projeksiyonuna göre okuma yazma bilmeyenlerin oranı %12,7, okuryazar oranı %87,3, ilkokul mezunu oranı %42,4, orta ve lise mezunu %26,8, üniversite mezunu oranı %6'dır.¹³⁹ Türkiye geneline göre Muğla merkeze bağlı köylerde yaşayanlar okuryazar olmayan, okur yazar ve ilkokul oranına göre ortalamanın üzerinde, orta-lise ve üniversite mezunu oranında ise ortalamanın altındadır. (yaklaşık yarısı kadar)

Tablo 4.5. Eğitim Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Okur yazar değil	30	7,4
Okur yazar	48	11,8
İlkokul	262	64,2
Orta/lise	54	13,2
Üniversite	14	3,4
Toplam	408	100,0

¹³⁹ Aslan Eren, Türkiye Ekonomisi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008, Bursa s. 26

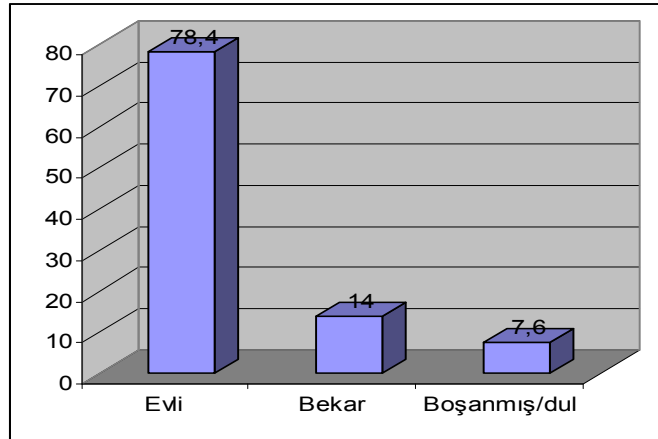

Şekil 4.4. Eğitim Durumunun Yüzdesel Dağılımı

Tablo 4.6 ve Şekil 4.5'te ankete katılanların medeni durumları verilmiştir. Buna göre ankete katılanların %78,4'ü evli %14'ü bekarıdır.

Tablo 4.6 Medeni Durum

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Evli	320	78,4
Bekar	57	14,0
Boşanmış/dul	31	7,6
Toplam	408	100,0

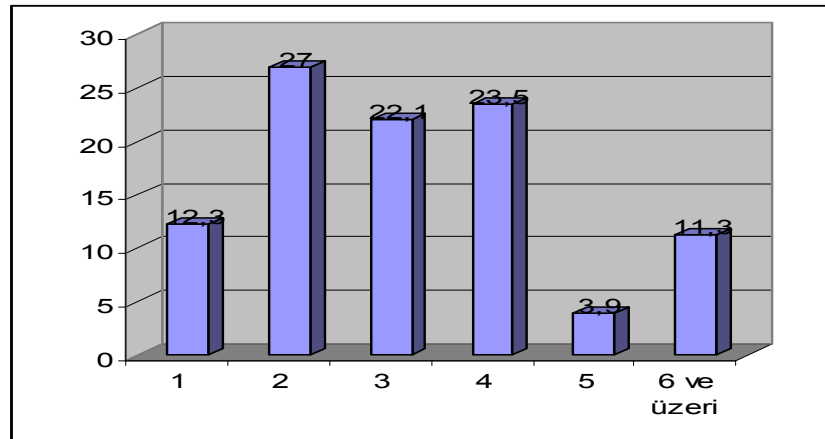

Şekil 4.5. Medeni Durumun Yüzdesel Dağılımı

Bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı ise tablo 4.7 ve Şekil 4.6’da verilmiştir. Tabloya göre en yüksek oranlar; %27 ile 2 kişi, %22 ile 3 kişi ve %23,5 ile 3 kişidir.

Tablo 4.7. Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde %
1	50	12,3
2	110	27,0
3	90	22,1
4	96	23,5
5	16	3,9
6 ve üzeri	46	11,3
Toplam	408	100,0

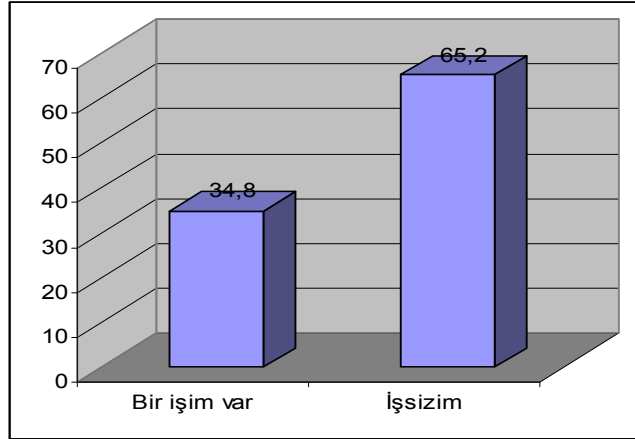
Şekil 4.6. Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısının Yüzdesele Dağılımı

4.4.3. Ankete Katılanların İstihdam Durumu

Tablo 4.8 ve şekil 4.7’de görüleceği üzere ankete katılan 408 kişiden herhangi bir işiniz var mı sorusuna 266 kişi hayır 142 kişi evet cevabı vermiştir. Oran olarak ise; ankete katılanların %65,2’sinin düzenli gelir sağlayacak bir kaynağı bulunmamaktadır. Sadece %34,8’inin mevcut bir işi bulunmaktadır. Bu rakamlar Muğla merkeze bağlı köylerde ciddi anlamda bir işsizlik problemini göz önüne sermektedir.

Tablo 4.8. İş Durumu

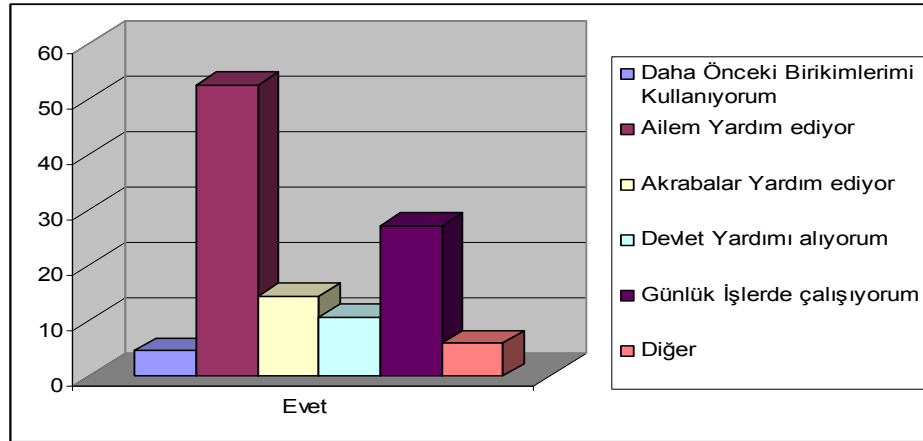
	Kişi Sayısı	Yüzde %
Bir işim var	142	34,8
İşsizim	266	65,2
Toplam	408	100,0

Şekil 4.7. İş Durumunun Yüzdesel Dağılımı

Tablo 4.9. 'da cinsiyete göre iş durumu incelendiğinde daha vahim bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Tabloya göre işsizlik oranı kadınlarda % 73,2'ye çıkmakta, erkeklerde ise %58,1'e düşmektedir. İstihdam olanağı bulanların oranı ise kadınlarda sadece %26,3, erkeklerde ise %41,9'dur.

Tablo 4.9. Cinsiyete Göre İş Durumu

			İşiniz var mı?		Toplam
			Bir işim var	İşsizim	
Cinsiyetiniz	Kadın	Kişi Sayısı	49	137	186
		Yüzde %	26,3	73,7	100,0
	Erkek	Kişi Sayısı	93	129	222
		Yüzde %	41,9	58,1	100,0
Toplam		Kişi Sayısı	142	266	408
		Yüzde %	34,8	65,2	100,0

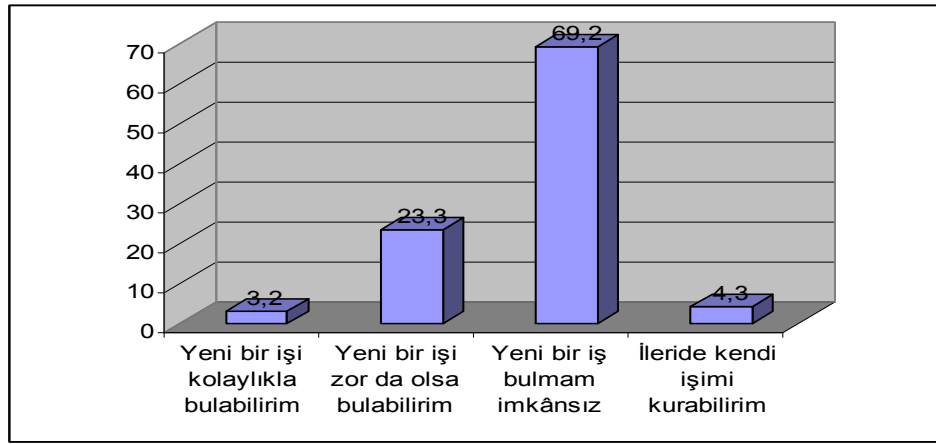
Şekil 4.9. İşsiz Durumda Olanların Geçim Kaynaklarının Yüzdesel Dağılımı (%)

İşsiz durumda olanların geçim kaynakları tablo 4.11 ve şekil 4.9'da verilmiştir. Tabloya göre işsiz olanların %52,5'i aile yardımlarıyla ve %14,4'ü akraba yardımıyla geçimlerini idame ettirmektedir. Bu kişilerin %27,1 ise ara sıra günlük işlerde çalışarak gelir sağlamaktadır. Ankete katılanlardan sadece %10,6'sı devlet yardımlarından faydalanmaktadır. En dikkat çekici olan bu kişilerden sadece %4,6'sı daha önceki birikimlerinden geçimini sağlamaktadır. Bu durum Muğla merkeze bağlı köylerdeki tasarruf eğiliminin çok az olduğunu göstermektedir.

İşsiz durumda olanların yeni bir iş bulma konusundaki görüşleri tablo 4.12 ve şekil 4.10'da verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların sadece %3,2'si yeni bir işi kolaylıkla bulabileceğini düşünmektedir. Bu kişilerin %23,3'ü yeni bir işi zorda bulabileceğine inanmakta ve %69,2'si iş bulmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Bir ülkedeki en büyük problemlerden bir tanesi işsizlik problemidir. Bunun üstüne eğer birde insanlar iş bulma ümitlerini kaybetmişlerse bu daha büyük bir sosyal problem haline gelmektedir. Dolayısıyla yaklaşık %70'lik bir kesimin iş bulma ümidini kaybetmiş olması oldukça düşündürücüdür.

Tablo 4.12 İş Edinme Ümidi

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Yeni bir işi kolaylıkla bulabilirim	9	3,2
Yeni bir işi zor da olsa bulabilirim	65	23,3
Yeni bir iş bulmam imkânsız	193	69,2
İleride kendi işimi kurabilirim	12	4,3
Toplam	279	100,0

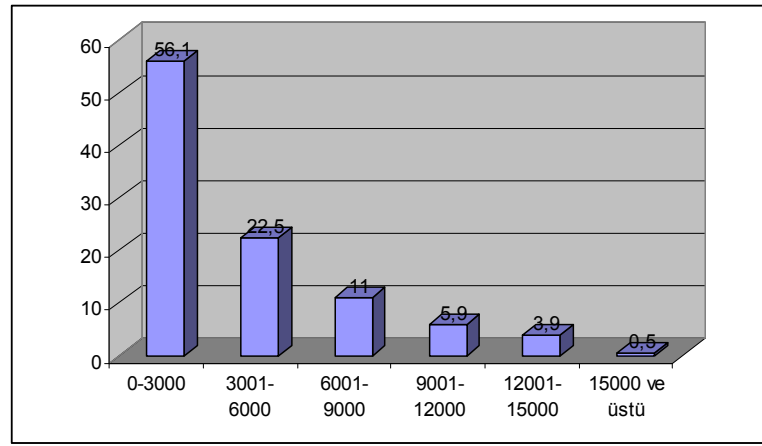
Şekil 4.10. İş Edinme Ümidinin Yüzdesel Dağılımı(%)

4.4.4. Ankete Katılanların Gelir ve Harcamaları

Ankete katılanların gelir durumları Tablo 4.13 ve Şekil 4.11’de verilmektedir. Tabloya göre %56,1’lik bir kesimin geliri yıllık 0-3000 TL arasındadır. %22,5’lik bir kesimin yıllık geliri 3001-6000 TL ve %11’lik kesimin yıllık geliri 6001-9000 TL arasındadır. Tablo dikkatlice incelendiğinde %78,6’lık bir kesimin yıllık geliri 0-6000 TL arasındadır. Yani aylık gelirleri en çok 500 TL’dir. Bu rakam 03.04.2009 döviz kuru ile 500 TL=312 dolardır. Birde ankete katılanların %56,1’inin gelirinin 0-3000 TL arasında olduğunu ve ortalama bir ailenin 3-4 kişiden oluştuğunu düşündüğümüzde durumun vahametini rahatlıkla görebiliriz.

Tablo 4.13. Gelirler

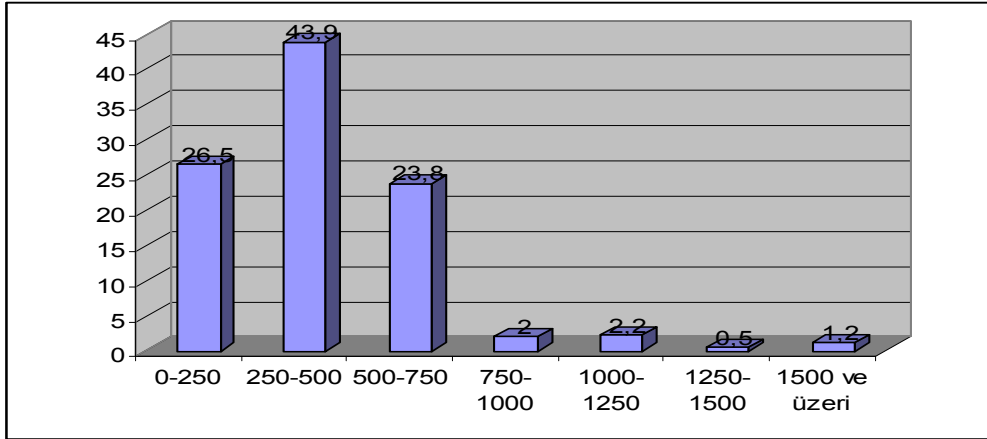
	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-3000	229	56,1
3001-6000	92	22,5
6001-9000	45	11,0
9001-12000	24	5,9
12001-15000	16	3,9
15000 ve üstü	2	0,5
Toplam	408	100,0

Şekil 4.11. Gelirlerinin Yüzdesele Dağılımı

Ankete katılanların harcamalarını ise tablo 4.14 ve şekil 4.11'den inceleyebiliriz. Buna göre %43,9'luk bir kesimin aylık harcaması 250-500 TL arasında, %36,5'lik kesimin aylık harcaması 0-250 TL arasındadır. Geri kalan yaklaşık %5'lik kesimde harcaması 750 TL ve üzeridir.

Tablo 4.14 Harcama Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-250	108	26,5
250-500	179	43,9
500-750	97	23,8
750-1000	8	2,0
1000-1250	9	2,2
1250-1500	2	0,5
1500 ve üzeri	5	1,2
Toplam	408	100,0

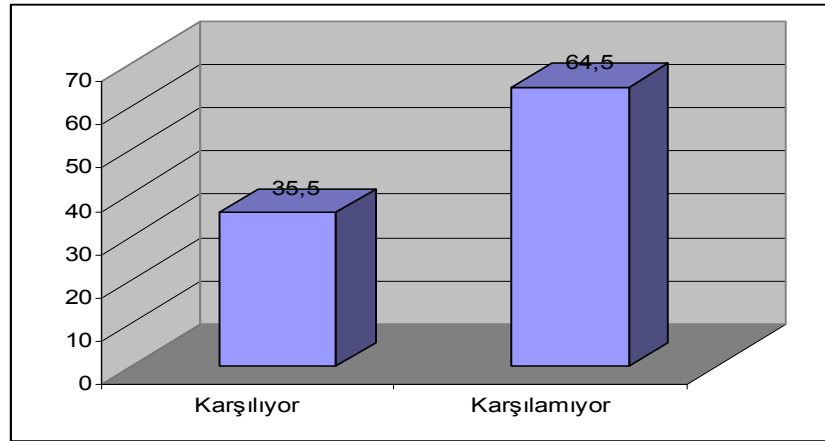

Şekil 4.12 Harcama Durumunun Yüzdesele Dağılımı (%)

Ankete katılanların gelirlerinin harcamalarını karşılama durumu Tablo 4.15 ve şekil 4.13’de gösterilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %64,5’i gelirlerinin harcamalarını karşılamadığını belirtmiştir. Gelirlerinin harcamalarına yettiğini söyleyenlerin oranı ise %35,5’tir. Bu durumu daha ayrıntılı görmek amacıyla ankette elde edilen veriler ışığında karşılaştırmalı bir ilişki Tablo 4.16’da verilmiştir. Tabloya göre yıllık geliri 0-3000 TL olanların %41,5’inin aylık harcaması 250-500 TL, %44,1’inin aylık harcaması 250-500 TL arasındadır. Yıllık geliri 3001-6000 TL arasında olanların %8,7’sinin aylık harcaması 0-250 TL, %50’sinin 250-500 TL, %38’inin 500-750 TL arasındadır.

Tablo 4.15. Gelirlerin Harcamaları Karşılama Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Karşılıyor	145	35,5
Karşılmıyor	263	64,5
Toplam	408	100,0

Şekil 4.13. Gelirlerin Harcamaları Karşılama Durumunu Yüzdesel Dağılımı (%)

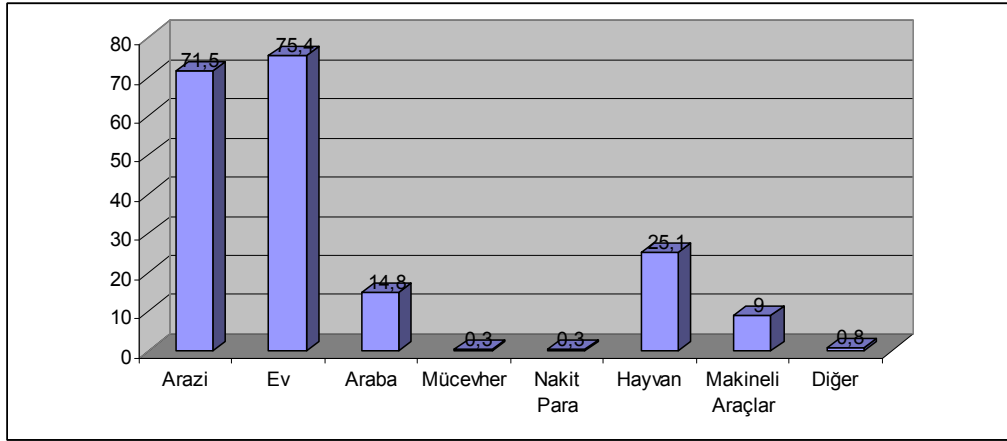
Tablo 4.16 Yıllık Gelir Durumu Ve Aylık Harcama Durumu Karşılaştırması

	0-250	250-500	500-750	750-1000	1000-1250	1250-1500	1500 ve üzeri
0-3000	41,5	44,1	11,8	1,7		0,9	
3001-6000	8,7	50,0	38,0	1,1	2,2		
6001-9000	2,2	48,9	46,7	2,2			
9001-12000	16,7	25,0	50,0	8,3			
12001-15000		25,0	6,2		37,5		31,2
15000 ve üstü			50,0		50,0		

Ankete katılanların mal varlıkları tablo 4.17’de ve şekil 4.14’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %71,5’inin arazisi, %75,4’ünün kendisine ait bir evi bulunmaktadır. Anketin uygulandığı köylerde arazinin genellikle engebeli olması nedeniyle hayvancılığın bu köylerde yaygın olması beklenen bir durumdur. Fakat anket sonucunda köylülerin sadece %25,1’inin hayvanı bulunduğunu görmekteyiz. Bu rakam oldukça düşündürücüdür. Modern tarım için gerekli makineli araçların oranı ise sadece %9’dur. Mücevher ve nakit para ise yok denecek kadar azdır.

Tablo 4.17. Mal Varlıkları

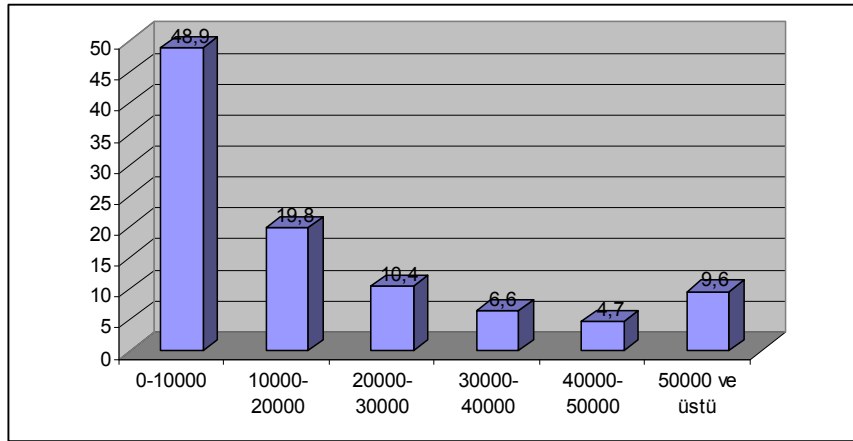
	Yüze %
Arazi	71,5
Ev	75,4
Araba	14,8
Mücevher	0,3
Nakit Para	0,3
Hayvan	25,1
Makinelı Araçlar	9
Diğer	0,8

Şekil. 4.14. Mal Varlıklarının Yüzselsel Dağılımı

Köylülerin sahip olduğu mal varlıklarının toplam değeri ise tablo 4.18 ve şekil 4.15’de verilmiştir. Tabloya göre köylülerin %48,9’unun mal varlıklarının değeri 0–10000 TL, %19,8’inin mal varlıklarının değeri ise 10000–20000 TL arasındadır. Yaklaşık %10’unun ise 20000–30000 TL arasındadır. Sadece %9,6’sının mal varlıklarının değeri 50000 TL ve üzeridir.

Tablo 4.18. Mal Varlıklarının Toplam Değeri

	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-10000	178	48,9
10000-20000	72	19,8
20000-30000	38	10,4
30000-40000	24	6,6
40000-50000	17	4,7
50000 ve üstü	35	9,6
Toplam	364	100,0

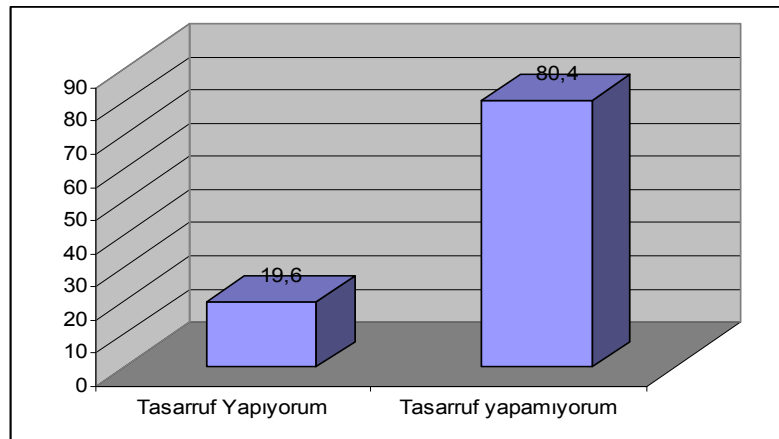
Şekil. 4.15. Mal Varlıklarının Toplam Değerinin Yüzdesele Dağılımı

4.4.5. Ankete Katılanların Tasarruf Durumu

Ankete katılanların tasarruf durumlarını öğrenmek amacıyla ankette bir bölüm ayrılmıştır. Köylülerin tasarruf durumları tablo 4.19 ve şekil 4.16’da verilmiştir. Tabloya göre köylülerin %80,4’ü tasarruf yapmamaktadır. Sadece %19,6’lık bir kısmı tasarruf yapabilmektedir.

Tablo 4.1 Tasarruf Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Tasarruf Yapıyorum	80	19,6
Tasarruf yapamıyorum	328	80,4
Toplam	408	100,0

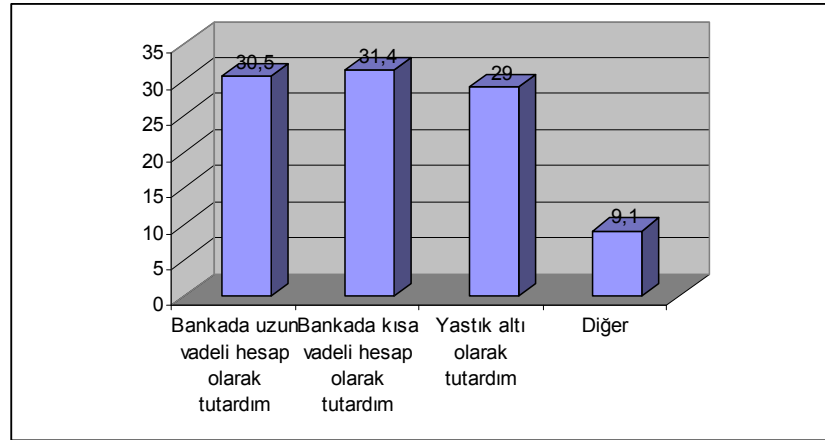

Şekil 4.16. Tasarruf Durumunun Yüzdesele Dağılımı (%)

Tasarruf yapamayanların tasarruf imkânları olması durumunda nasıl değerlendireceklerine yönelik durum tablo 4.20 ve şekil 4.17’de verilmiştir. Tabloya göre; köylüler eğer tasarruf imkânı durumunda, %30,5’i bankada kısa vadeli olarak tutmayı, %31,4’ü bankada uzun vadeli olarak tutmayı, %29’u ise yastık altı olarak tutmayı arzu etmektedir.

Tablo 4.20. Tasarruf Fırsatında Değerlendirme Şekilleri

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Bankada uzun vadeli hesap olarak tutardım	100	30,5
Bankada kısa vadeli hesap olarak tutardım	103	31,4
Yastık altı olarak tutardım	95	29,0
Diğer	30	9,1
Toplam	328	100,0

Şekil 4.17. Tasarruf Fırsatında Değerlendirme Şekillerinin Yüzsese Dağılımı

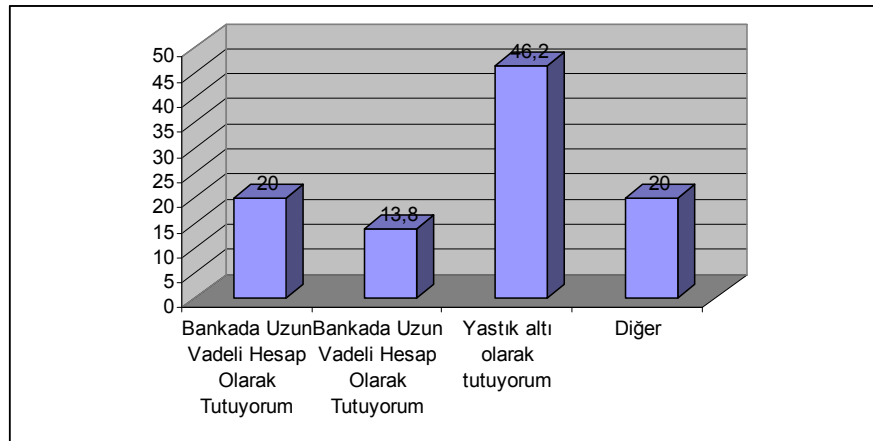
4.4.5.1. Tasarruf Yönetimi

Tasarruf yapanların bunları değerlendirme durumu tablo 4.21 ve şekil 4.18’de verilmiştir. Tablodan incelendiğinde; tasarruf yapanların %20’si tasarruflarını bankada uzun vadeli hesap olarak, %13,8’i tasarruflarını bankada kısa vadeli hesap olarak değerlendirmektedir. %46,2’lik bir kesim ise

tasarruflarını yastık altı olarak tutmaktadır. Parasını yastık altı olarak tutanlar Tablo 4.17’de incelendiği gibi mücevher, nakit para ve diğer mal varlıkları olanlardır.

Tablo 4.21. Tasarrufların Değerlendirilmesi

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Bankada Uzun Vadeli Hesap Olarak Tutuyorum	16	20,0
Bankada Uzun Vadeli Hesap Olarak Tutuyorum	11	13,8
Yastık altı olarak tutuyorum	37	46,2
Diğer	16	20,0
Toplam	80	100,0

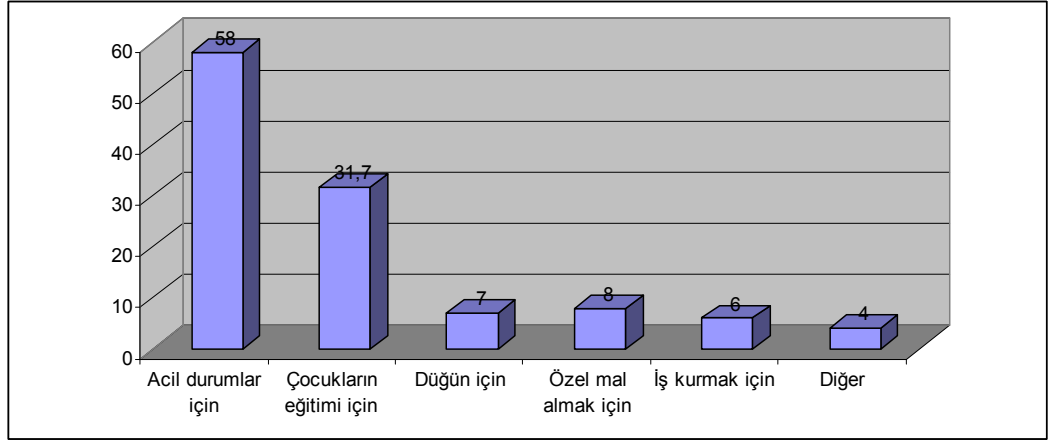
Şekil 4.18. Tasarrufların Değerlendirilmesinin Yüzdesel Dağılımı (%)

4.4.5.2. Tasarruf Amacı

Tasarruf yapanların tasarruf amaçları tablo 4.22 ve şekil 4.19’da verilmektedir. Tabloya göre tasarruf yapanların %58’i tasarruflarını acil durumlar için, %31,7’si çocuklarının eğitimi için, %7’si eğitim için, %8’i ise özel mal almak için tasarruf yapmaktadır. Tasarruf yapanlarda sadece %6’sı ilerde bir iş kurmak için tasarruf yapmaktadır.

Tablo 4.22. Tasarruf Amacı

	Yüzde (%)
Acil durumlar için	58,0
Çocukların eğitimi için	31,7
Düğün için	7,0
Özel mal almak için	8,0
İş kurmak için	6,0
Diğer	4,0

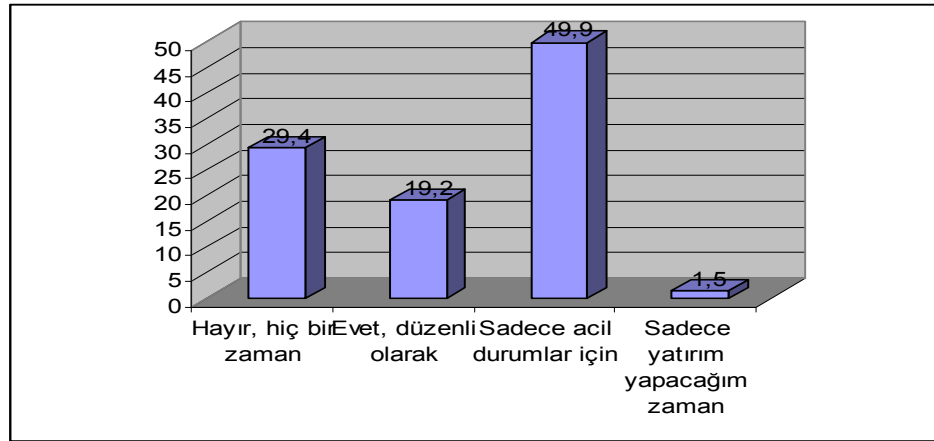
Şekil 4.19. Tasarruf Amacının Yüzdesel Dağılımı

4.4.6. Ankete Katılanların Borçlanma Durumu

Ankete katılanların borçlanma durumları tablo 4.23 ve şekil 4.20’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %29,4’ü hiçbir zaman için borçlanmamakta, %19,2’si düzenli olarak borçlanmakta, %49,9 ‘u sadece acil durumlarda borçlanmakta, %1,5’i ise yatırım için borçlanmaktadır.

Tablo 4.2. Borçlanma Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Hayır, hiç bir zaman	116	29,4
Evet, düzenli olarak	76	19,2
Sadece acil durumlar için	197	49,9
Sadece yatırım yapacağım zaman	6	1,5
Toplam	395	100,0

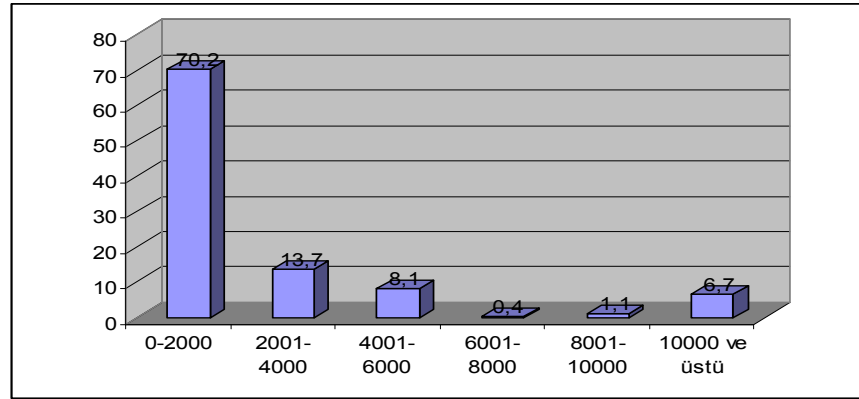

Şekil 4.20. Borçlanma Durumunun Yüzdesele Dağılımı (%)

Ankete katılanların aldıkları borç tutarları tablo 4.24 ve şekil 4.21’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %70,2’si 0–2000 TL arasında borçlanmaktadır. %13,7’si 2001–4000 TL , %8,1’i 4001–6000 TL arasında borçlanmaktadır. 10000 TL ve üzeri borçlananların oranı sadece %6,7’dir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta hane halkının %70’inin 0-2000 TL arasında borçlanmasıdır. Borçlanma vadelerinin de ortalama 24 ay olduğunu düşündüğümüzde bu kişilerin aylık kredi ihtiyacı sadece 83 TL’dir. Hane halkıyla birebir yapılan görüşmelerde bu kredilerin mevcut tarım ve hayvancılık işlerinde kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla aylık 83 TL bu bölgede uygulanacak bir mikrofinans sistemine uygun bir meblağdır.

Tablo 4.24 Borçlanma Tutarları

	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-2000	200	70,2
2001-4000	39	13,7
4001-6000	23	8,1
6001-8000	1	0,4
8001-10000	3	1,1
10000 ve üstü	19	6,7
Toplam	285	100,0

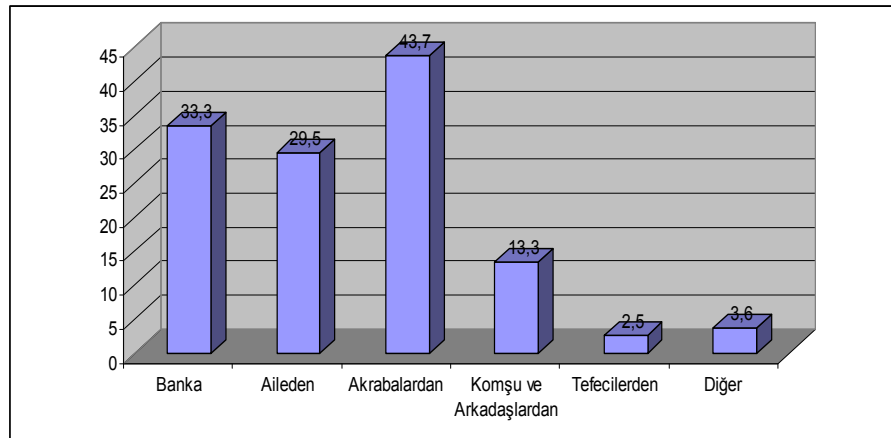
Şekil 4.21 Borçlanma Tutarlarının Yüzdese Dağılımı

4.4.6.1. Borçlanma Yönetimi

Ankete katılanların borçlanmalarını nereden sağladıkları tablo 4.25 ve şekil 4.22’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %33,3’ü borçlanmalarını bankadan, %29,5’i aile bireylerinden, %43,7’si akrabalarından, %13,3’ü komşu ve arkadaşlardan karşılamaktadır. Borçlanmayı tefecilerden sağlayanların oranı %2,5’dir. Tabloda dikkat edilmesi gereken nokta köylülerin %92,6’sının finansal sistem dışında borçlanmalarını sağlamasıdır.

Tablo 4.25. Borçlanma Yerleri

Borçlanma Yeri	Yüzde (%)
Banka	33,3
Aileden	29,5
Akrabalardan	43,7
Komşu ve Arkadaşlardan	13,3
Tefecilerden	2,5
Diğer	3,6

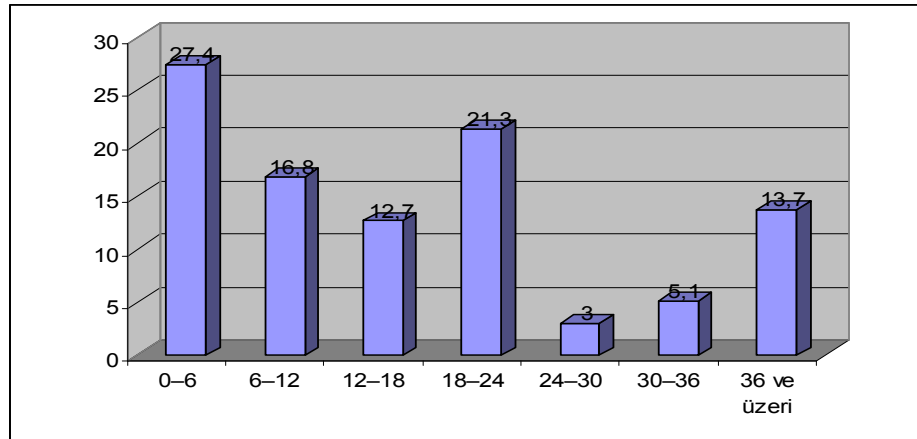

Şekil 4.22. Borçlanma Yerlerinin Yüzdese Dağılımı (%)

Kredi alanların borçlanma vadeleri ise tablo 4.26 ve şekil 4.23’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %27,4’ü 0-6 ay, %16,8’i 6-12 ay, %12,7’si 12-18 ay, 21,3’ü 18-24 ay, %3’ü 24-30 ay, %5,1’i 30-36 ay, %13,7’si 36 ay üzeri borçlanmıştır. Tablodan da görüleceği üzere köylülerin yaklaşık %80’i en çok iki sene borçlanmaktadır.

Tablo 4.26 Borçlanıcıların Borç Vadesi

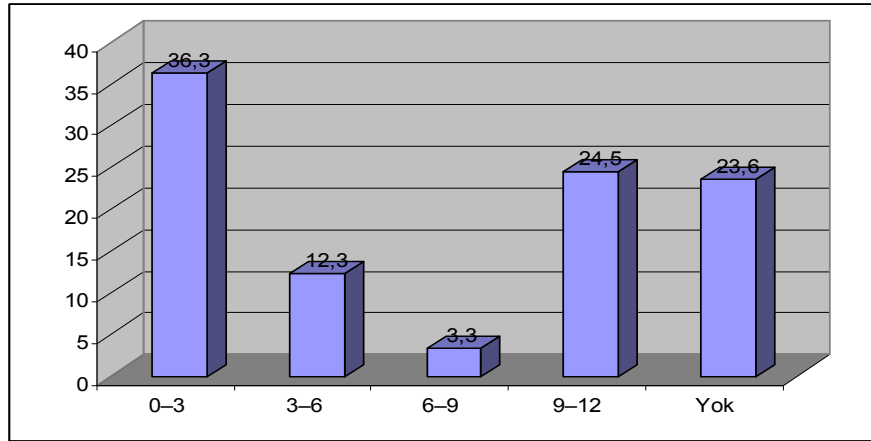
	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-6	54	27,4
6-12	33	16,8
12-18	25	12,7
18-24	42	21,3
24-30	6	3,0
30-36	10	5,1
36 ve üzeri	27	13,7

Şekil 4.23 Borçlanıcıların Borç Vadesinin Yüzdesel Dağılımı

Tablo 4.27 Borçlanmada Geri Ödemesiz Dönem

	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-3	77	36,3
3-6	26	12,3
6-9	7	3,3
9-12	52	24,5
Yok	50	23,6

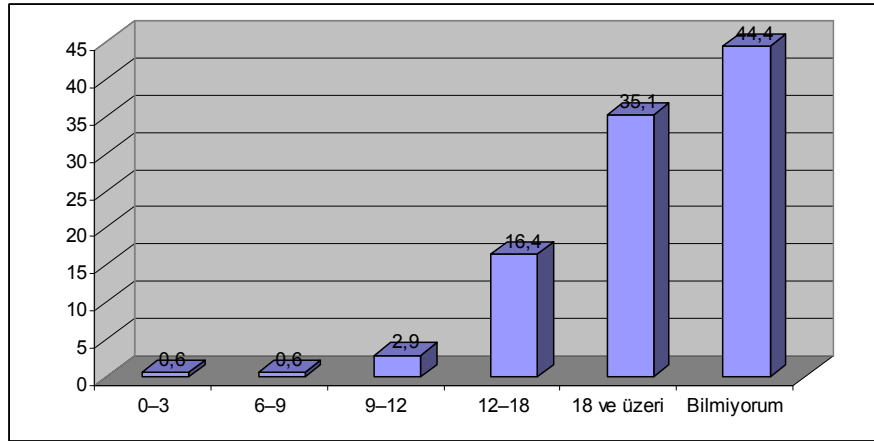
Şekil 4.24 Borçlanmada Geri Ödemesiz Dönemin Yüzdesele Dağılımı

Ankete katılanlardan borç alanların geri ödemesiz dönemleri tablo 4.27 ve şekil 4.24'den izlenebilir. Tabloya göre ankete katılanların %36,3'ünün geri ödemesiz dönemi en çok 3 ay, %12,3'ünün en çok 6 ay, %3,3'ünün en çok 9 ay, %24,5'inin en çok 12 aydır. %23,6'lık kesimin ise geri ödemesiz dönemi yoktur.

Borç alanların borç faiz oranları ise tablo 4.28 ve şekil 4.25'den incelenebilir. Tabloya göre borçlananların %44,4'ü aldığı borcun yıllık faiz oranını bilmemektedir. %35,1'inin faiz oranı %18'in üzerinde, %16,4'ünün faiz oranı %12-18 arasındadır. Birebir yapılan görüşmelerde kredi başvurusunda bulunanların kredi faizinden çok krediyi almayı ön planda tuttıkları için faiz oranını çoğu zaman göz ardı ettikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 4.28. Borçlanıcıların Borç Faiz Oranı

	Kişi Sayısı	Yüzde
0-3	1	0,6
6-9	1	0,6
9-12	5	2,9
12-18	28	16,4
18 ve üzeri	60	35,1
Bilmiyorum	76	44,4

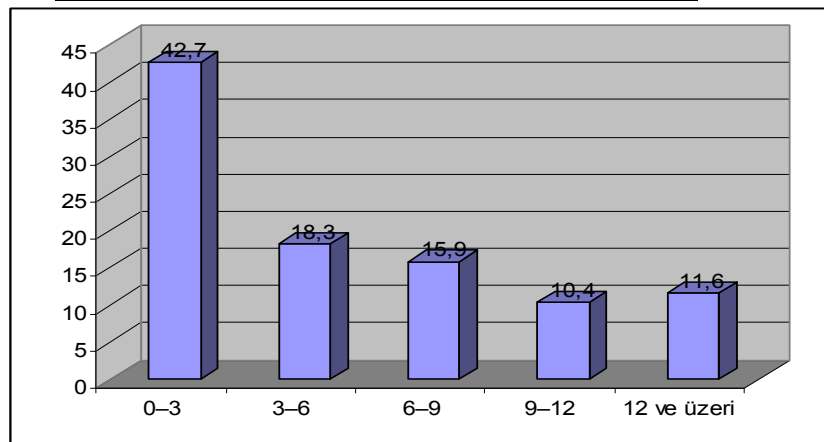

Şekil 4.25. Borçlanıcıların Borç Faiz Oranının Yüzdesele Dağılımı

Borç alanların borcu alırken kaç gün bekledikleri tablo 4.29 ve şekil 4.26'da gösterilmiştir. Tabloya göre %42,7'lik bir kesim borcu almak için en çok 3 ay beklemiştir. %18,3'lük bir kesim 3-6 ay, %15,9'lık kesim 6-9 ay, %10,4'lük kesim 9-12 ay, %11,6'sı 12 ay ve üzeri beklemiştir.

Tablo 4.29. Borç Alanların Bekledikleri Süre

	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-3	70	42,7
3-6	30	18,3
6-9	26	15,9
9-12	17	10,4
12 ve üzeri	19	11,6
Toplam	164	100,0

Şekil 4.26 Borç Alanların Bekledikleri Sürenin Yüzdesele Dağılımı

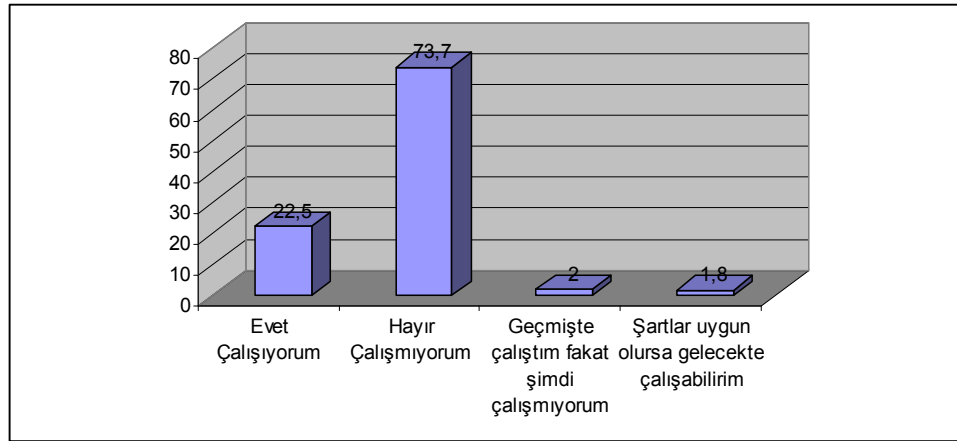
4.4.7. Ankete Katılanların Bankayla Çalışma Durumu

Mikrofinans sisteminde finansal sisteme erişemeyen kişilere finansal destek vermeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmamızda anket uyguladığımız kişilerin ne kadarının bankacılık sistemine dâhil olduğunu tablo 4.30 ve şekil 4.27'den incelenebilir. Tabloya göre Sadece %22,5'lik bir kesim hâlihazırda düzenli olarak bir bankayla çalışmaktadır. %2'lik bir kesim geçmişte bir bankayla çalışmış fakat çalışmayı bırakmıştır. Köylülerin %73,7'ünün finansal sistemin dışında olması oldukça düşündürücüdür. Daha da kötüsü bu kişilerden sadece %1,8'i şartlar uygun olduğu takdirde bir bankayla çalışmayı düşünmektedir. Birebir yapılan görüşmelerde finansal sistemin dışında kalınmasının nedenleri irdelenmiş ve şu sonuca varılmıştır.

- Köylüler bankayla çalışmanın kendilerini borç batağına sürükleyeceğini düşünmektedirler.
- Bankalar kredi ürünleri için köylülerden teminat ve kefil istediklerinden dolayı köylüler bu ürünlere sıcak bakmamaktadır.
- Banka şubelerinin sadece Muğla merkezde ve ilçelerinde bulunmasından dolayı köylüler bankayla çalışmanın ek bir ulaşım maliyeti getireceğine inanmaktadır.

Tablo 4.30. Bankayla Çalışma Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Evet Çalışıyorum	89	22,5
Hayır Çalışmıyorum	291	73,7
Geçmişte çalıştım fakat şimdi çalışmıyorum	8	2,0
Şartlar uygun olursa gelecekte çalışabilirim	7	1,8
Toplam	395	100,0

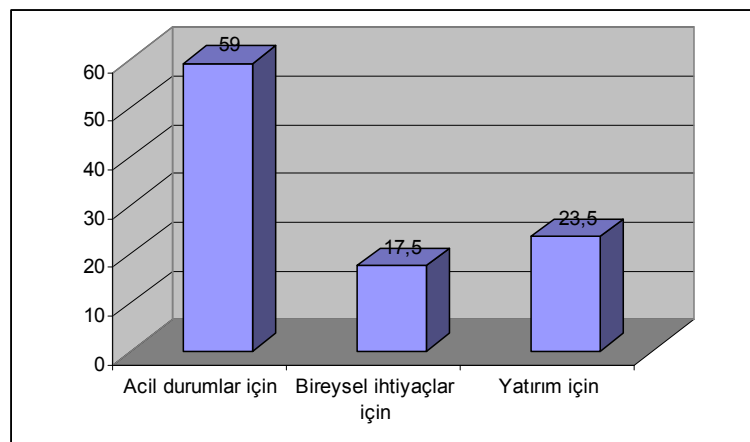

Şekil 4.27. Bankayla Çalışma Durumunun Yüzdesele Dağılımı

Finansal sisteme dâhil olmayan kişilere eğer ileride kredi kullanmayı düşünseler hangi amaçla kredi çekecekleri sorulmuş ve sonuçları tablo 4.31 ve şekil 4.28’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %59’u acil durumlar için, %17,5’i bireysel ihtiyaçlar için, %23,5’i yatırım için kredi kullanabileceğini belirtmiştir.

Tablo 4.31 Kredi İmkânı Durumunda Kredi Amacı

	Kişi Sayısı	Yüzde%
Acil durumlar için	233	59,0
Bireysel ihtiyaçlar için	69	17,5
Yatırım için	93	23,5
Toplam	395	100,0

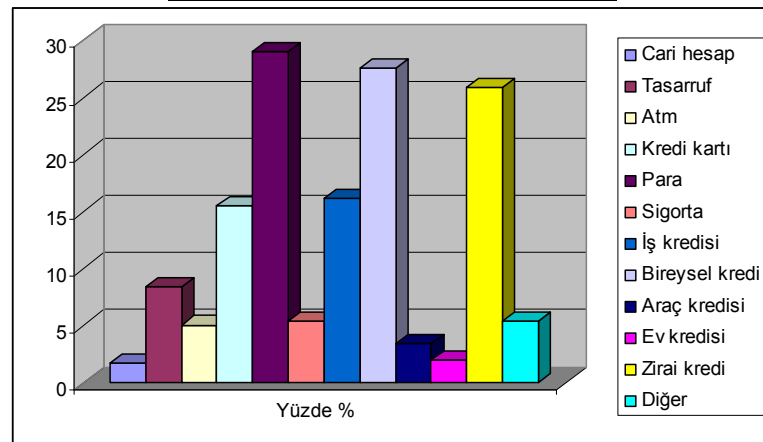

Şekil. 4.28 Ankete Katılanların Kredi Çekmek İstemesi Durumunda Kredi Amacı

Köylülerin yaklaşık %73'ü finansal sisteme dâhil değildir. Dolayısıyla bu kişilerin finansal sisteme dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla bankacılık sistemiyle hali hazırda çalışan, çalışmayan, daha önce çalışan ve çalışmayı arzulayan kişilere hangi finansal hizmeti talep ettikleri sorulmuştur. Bu durum tablo 4.32 ve şekil 4.29'da verilmiştir. Tabloya göre köylüler sırasıyla en çok para, bireysel kredi, zirai kredi ve kredi kartı talep etmektedir. Muğla merkeze bağlı köylerde yaşayan köylüler geçimlerini daha çok tütün, zeytin ve hayvan yetiştiriciliğinden sağlamaktadırlar. Bu faaliyet gelirlerini belirli bir süre sonunda elde ettikleri için, üretim aşamasında para ve krediye ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla böyle bir tablonun ortaya çıkması beklenen bir durumdur.

Tablo 4.32. Talep Edilen Finansal Hizmetler

	Yüzde %
Cari hesap	1,7
Tasarruf	8,4
Atm	5,1
Kredi kartı	15,5
Para	29
Sigorta	5,4
İş kredisi	16,2
Bireysel kredi	27,6
Araç kredisi	3,4
Ev kredisi	2
Zirai kredi	25,9
Diğer	5,4

Şekil 4.29. Talep Edilen Finansal Hizmetlerin Yüzdesel Dağılımı

4.4.8. Mikro Girişim ve Mikrofinans

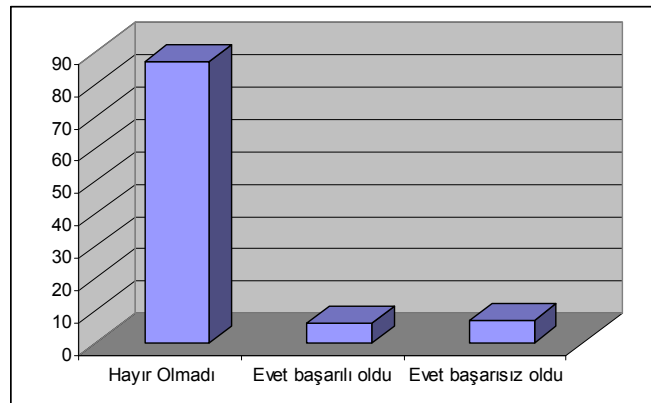
4.4.8.1. Mikro Girişim

Girişimcilik işsizliğin olumsuz etkilerini azaltmakta ve ümitsizliği ortadan kaldırmaktadır. Girişimcilik ekonomik büyümeye katkı sağlarken başarıyla çevresini de motive etmektedir. Dünyanın hemen her bölgesinde girişimcilik işsizliği ve yoksulluğu önleme politikası olarak benimsenmiştir. Girişimcilik konusundaki kuruluşlar, programlar, araştırmalar, ulusal ve uluslararası yardım ve destek politikaları bunun somut örnekleri olarak gösterilebilir.

Çalışmada ankete katılanların geçmiş girişimcilik deneyimlerini incelemek amacıyla daha önce girişimcilik denemeleri sorulmuştur. Tablo 4.33 ve şekil 4.30'da görüleceği üzere ankete katılanların %87'sinin geçmişte bir girişimleri olmamıştır. %13'lük bir kesimin girişimcilik deneyimi olmuş ve bunun da %6,1'i başarılı olmuştur.

Tablo 4.33 Girişimcilik Deneyimi

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Hayır Olmadı	355	87,0
Evet başarılı oldu	25	6,1
Evet başarısız oldu	28	6,9
Toplam	408	100,0

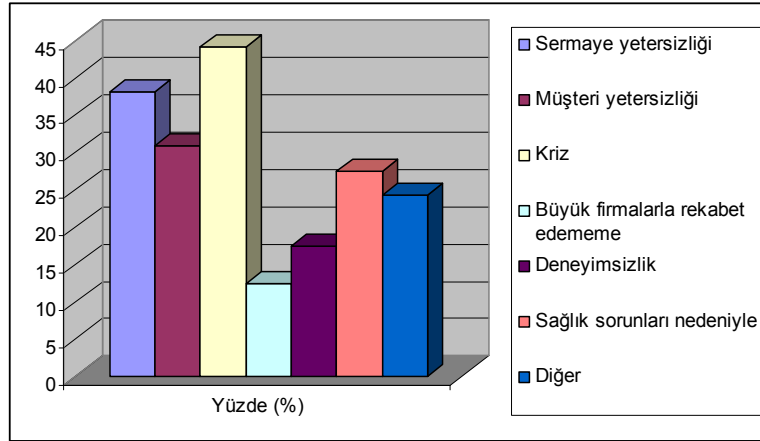

Şekil 4.30 Girişimcilik Deneyiminin Yüzdesele Dağılımı

Girişimi başarısız olan %6,9'luk kesimin başarısızlık nedenleri irdelendiğinde tablo 4.34 ve şekil 4.31'de görüleceği üzere başarısızlık nedenlerinde en büyük nedenler kriz (%44,2)ve sermaye yetersizliğidir(%38,1). Müşteri yetersizliği ise başarısızlığın üçüncü en büyük etkenidir. Sağlık sorunları ve deneyimsizlik ise diğer önemli etkenlerdir.

Tablo 4.34. Başarısız Girişimlerin Nedenleri

	Yüzde (%)
Sermaye yetersizliği	38,1
Müşteri yetersizliği	31
Kriz	44,2
Büyük firmalarla rekabet edememe	12,5
Deneyimsizlik	17,5
Sağlık sorunları nedeniyle	27,5
Diğer	24,3

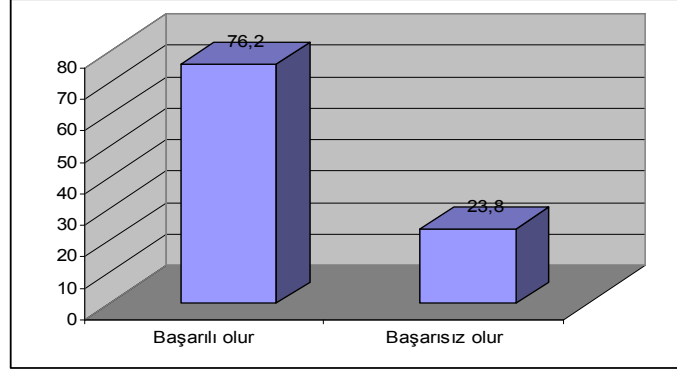

Şekil 4.31. Başarısız Girişimlerin Nedenlerinin Yüzdesel Dağılımı

Anketin uygulandığı Muğla merkeze bağlı köylerde %87'lik bir kesimin herhangi bir girişimcilik deneyimi olmamıştır. Bu kişilerin gerekli koşulların sağlanması durumunda girişim niyetlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla çalışmada “Eğer küçük bir işletme açsanız başarılı olacağına inanıyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Sonuçlar tablo 4.35 ve şekil 4.32'den incelenebilir. Tabloya göre ankete katılanların %76,2'si kuracağı bir işletmenin başarılı olacağına inanmaktadır. %23,8'lik kesim ise başarılı olacağına inanmamaktadır.

Tablo 4.35 Yeni Bir İş Kurulması Durumunda Başarı Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Başarılı olur	311	76,2
Başarısız olur	97	23,8
Toplam	408	100,0

Şekil. 4.32 Yeni Bir İş Kurulması Durumunda Başarı Durumunun Yüzdesel Dağılımı

Girişimcilik konusunda %76,2'lik bir kesimin istekli bulunması çalışma açısından sevindirici bir orandır. Ancak girişimin hangi meslek grubunda yapılacağı diğer önemli bir noktadır. Bu amaçla ankete katılanlara “Eğer bir iş kurmayı düşünüyorsanız nasıl (hangi sektörde) iş kurardınız” sorusu yöneltilmiştir. Sonuçlar tablo 4.36’da verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %28’9 el işleme ve halıcılık yapmak istemektedir. %10,8’lik bir kesim ticaret yapmak istemekte, % 8,8’lik kesim ise giyim (terzilik) işi kurmak istemektedir. %6,6’lık bir kesim ise hayvancılık yapmak istemektedir. Yaklaşık %30’luk bir kesimin el işleme ve halıcılık yapmak istemesinin en büyük nedeni bu köylerde halıcılığın eski bir gelenek olmasıdır. Şekil 4.34, 4.35 ve 4.36’da sarnıç, meke ve denizova köylerinden halı tezgâhı ve halı örnekleri verilmektedir. Şekillerde de görüleceği üzere halı tezgahları artık depolara kaldırılmış ve bu zanaat unutulmaya başlanmıştır. Bu bölgede halıcılık üzerine yapılacak bir mikrofinans uygulamasının başarılı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.36. Ankete Katılanların Kurmayı Düşündükleri İş Kolları

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Hayvancılık	27	6,6
El İşlemesi-Halicilik	118	28,9
Zeytincilik	19	4,7
Terzi	3	0,7
Kahvehane	9	2,2
Ticaret	44	10,8
Giyim	36	8,8
Pazarlama	5	1,2
Gıda	20	4,9
Çocuk Bakıcılığı	3	0,7
Zanaatkârlık	6	1,5
Kasap	3	0,7
Esnaflık	1	0,2
Turizm	1	0,2
İnşaat	4	1,0
Seracılık	1	0,2
Balıkçılık	1	0,2
Bilgisayar	1	0,2
Fırıncılık	1	0,2
Taşımacılık	1	0,2
Maden	1	0,2
Elektrik	2	0,5
Tarım Üzerine	14	3,4
Süt Ürünleri	1	0,2
Mağaza	4	1,0
Bakkal	12	2,9
Tamirci Dükkanı	1	0,2
Pastane	2	0,5
Düşünmedim	62	15,2
Marangoz	5	1,2
Toplam	408	100,0

Şekil 4.33 Depoya Kaldırılmış Halı Tezgâhı

Şekil 4.34. Köy Kadınları Tarafından Yapılan Halı Örnekleri (1)

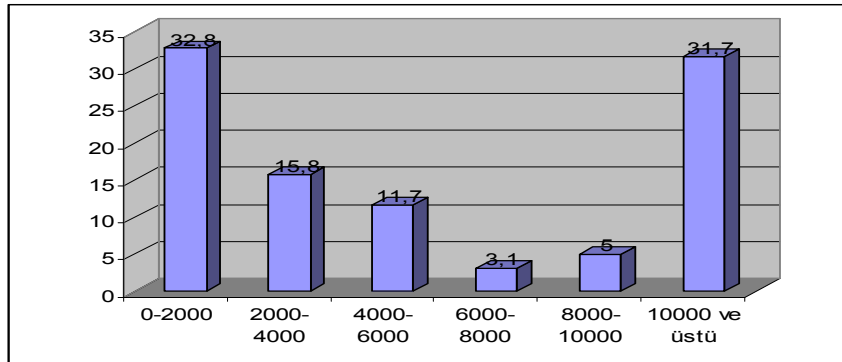
Şekil. 4.35. Köy Kadınları Tarafından Yapılan Halı Örnekleri (2)

4.4.8.2. Mikrofinans Talebi

Mikro girişimde bulunanların sermaye ihtiyacı yani mikrofinans ihtiyaçları önemlilik arz etmektedir. Çalışmada bunu belirlemek amacıyla mikro girişimde bulunmak isteyenlere sermaye ihtiyaçları sorulmuştur. Sonuçlar tablo 4.37 ve şekil 4.36'da verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %31,7'si 10000 TL ve üzeri kredi talebinde bulunmaktadır. Yaklaşık, %33'ü 0-2000 TL, %12'lik bir kesim 4000-6000 TL %15,8'i 2000-4000 TL, %5'i 8000-10000 TL kredi talebinde bulunmaktadır. Burada dikkat çekici husus kredi taleplerinin mikrofinansın ortaya çıktığı Bangladeş'te uygulanan sistemden fazla olmasıdır. Fakat dünya örneklerinde incelendiği gibi yoksul ülkelerde kredi talepleri cüzi miktarda iken, örneğin Latin Amerika, doğu Avrupa ve Avrupa ülkelerinde bu kredi miktarları gelişmişlikle orantılı olarak artmaktadır. Dolayısıyla yaklaşık %32'lik bir kesimin 10000 TL ve üzeri kredi talebi makul bir taleptir.

Tablo 4.37. Sermaye İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde %
0-2000	118	32,8
2000-4000	57	15,8
4000-6000	42	11,7
6000-8000	11	3,1
8000-10000	18	5,0
10000 ve üstü	114	31,7
Toplam	360	100,0

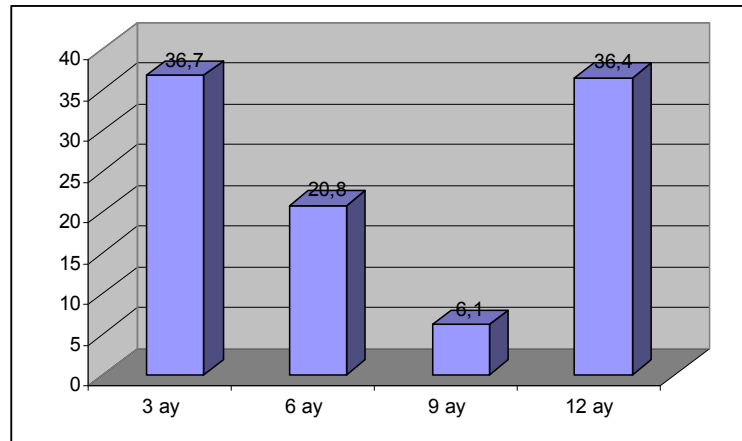

Şekil 4.36. Sermaye İhtiyacının Yüzdesele Dağılımı

Ankete katılanlara kredi kendilerine verildiği takdirde ne zaman geri ödeme yapabilecekleri sorulmuştur. Burada amaç kurulacak mikrofinans sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Mikrofinans sisteminde zorunlu bir kural geri ödeme disiplindir. Geri ödemeler sağlıklı bir şekilde sağlandığı zaman mikrofinans sistemi yeni kullanıcılara ulaşarak geniş ölçekli bir etkiye yol açacaktır. Sonuçlara tablo 4.38 ve şekil 4.37’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların %36,4’lük bir kısmı kredide 1 yıllık bir ödemesiz dönem istemektedir. %36,7’lik bir kesim ise 3 aylık bir ödemesiz dönemin yeterli olduğu görüşündedir. Yaklaşık %21’lik kesim 6 ay, %6’lık bir kesim ise 9 aylık ödemesiz dönem talep etmektedir.

Tablo 4.38.Geri Ödemesiz Dönem Talebi

	Kişi Sayısı	Yüzde %
3 ay	132	36,7
6 ay	75	20,8
9 ay	22	6,1
12 ay	131	36,4
Toplam	360	100,0

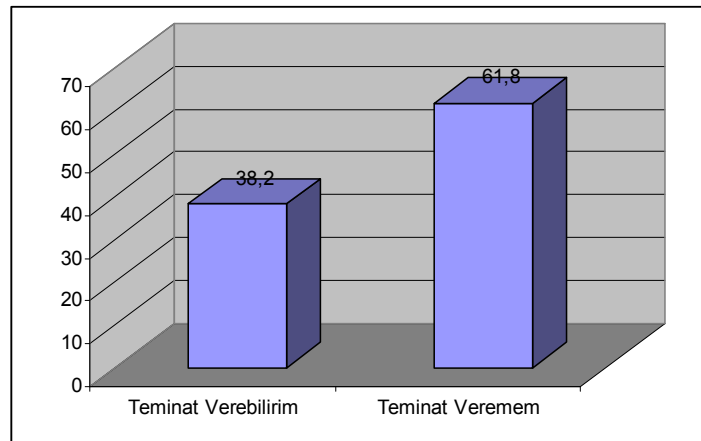

Şekil 4.37.Geri Ödemesiz Dönem Talebinin Yüzdesel Dağılımı (%)

Mikrofinans teminatsız bir kredi türüdür. Ortaya çıkış amacı; finansal piyasadan teminat zorunluluğundan dolayı kredi sağlamayan kişileri finanse etmektir. Dolayısıyla ankete katılanlara çalışmada teminat verebilir misiniz? sorusu yöneltilmiştir. Sonuçlar tablo ve şekil 4.38’de verilmiştir. Tabloya göre ankete katılanların yaklaşık %62’si teminat verememektedir. Sadece %38’lik bir kesim teminat verecek durumdadır.

Tablo 4.38. Teminat İmkânı

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Teminat Verebilirim	142	38,2
Teminat Veremem	230	61,8
Toplam	372	100,0

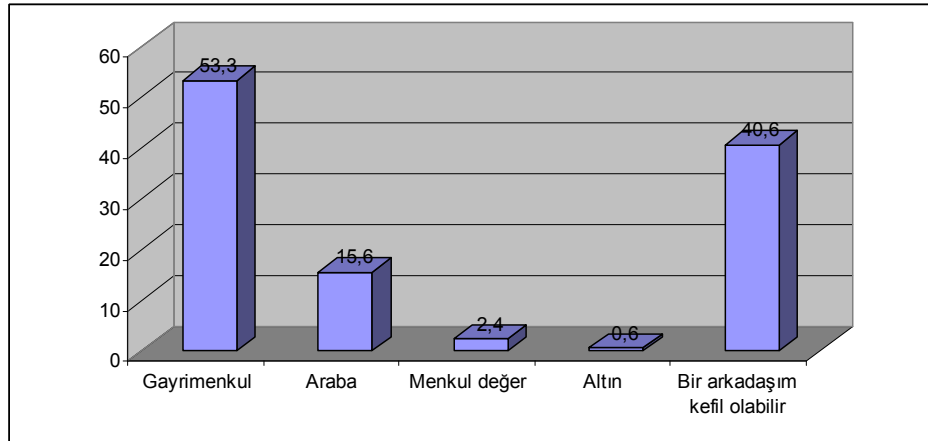
Şekil 4.38. Teminat İmkânının Yüzselsel Dağılımı

Teminat verecek %38’lik bölümünde incelenmesinde yarar vardır. Çünkü verecekleri teminatın niteliği, araştırma açısından önem arz etmektedir. Sonuçlar tablo ve şekil 4.39’da verilmiştir. Tabloya göre Teminat vereceklerin %53,3’ü evlerini teminat verebileceklerini belirtmiştir. %41’i ise bir arkadaşının kefil olabileceğini belirtmiştir. %15,6’lık bir kesim ise teminat olarak arabalarını verebileceklerini belirtmişlerdir. Anketin uygulandığı köylerde ev sahibi olanların evleri eski köy tipi evlerdir ve maddi değeri yüksek değildir. Birebir yapılan görüşmelerde Muğla valiliğinin yürüttüğü SRAP uygulamasında bu evlerinin kefaletinin kabul edilmediği ancak Muğla merkezde bir ev olduğu taktirde teminat kabul edildiği söylenmektedir.

Dolayısıyla bu teminatın finansal piyasalarda çokta bir geçerliliği bulunmamaktadır. İkinci bir nokta ise %40,6'lık bir kesim bir arkadaşının kefil olabileceğini belirtmiştir. Grameen tipi mikrofinans modeli zaten grup kredisine dayandığı için arkadaş kefaletinde dayalıdır. Dolayısıyla bu durum kurulacak bir mikrofinans sistemi için olumludur.

Tablo 4.40. Teminat Türü

	Yüzde (%)
Gayrimenkul	53,3
Araba	15,6
Menkul değer	2,4
Altın	0,6
Bir arkadaşım kefil olabilir	40,6

Şekil. 4.39 Teminat Türünün Yüzdesel Dağılımı

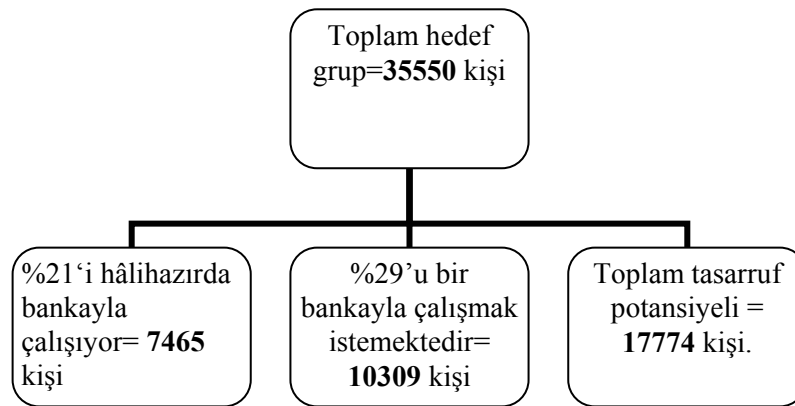
4.5. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Muğla merkeze bağlı köylerde yapılan çalışmanın istatistikî verileri önceki bölümde ayrıntılarıyla incelenmiştir. Yapılan incelemelerde insanların tasarruf imkânlarının bulunmadığı ve girişim yapamadıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla alt bölümlerde ayrıntıyla inceleneceği üzere; ilk önce tasarruf imkânları sağlanmalıdır, ikincisi ise bu insanların ilk önce acil ihtiyaçları karşılanmalı daha sonra mikrofinans uygulamalarına gidilmelidir.

4.5.1. Önce Tasarruf

Mikrofinans uygulamasının yapıldığı birçok ülkede mikrofinans sistemi ilk önce tasarruf alışkanlıklarının geliştirilmesiyle başlamaktadır. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi yoksul kişiler acil ihtiyaçları için belli bir miktar para tutmaktadır ve bunları güvenle saklayacağı bir yere ihtiyacı vardır. İkincisi ise bankalar açısından; bankalar yoksul kişilere tasarruf ürünleri sunarak ilişkilerini daha iyi geliştirebilirler. Mevcut durumda yoksul kişiler neden tasarruflarını bankada değerlendirmemektedir? Bunun önemli nedenlerinden biri yoksul kişilerin gelecekle ilgili kötü beklentileridir. Yoksul kişiler 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizinden sonra birçok bankanın batmasından dolayı ufak birikimlerini bankaya yatırmaktan çekinmektedirler.

Anket sonuçlarına göre, ankete katılanların %21'si hâlihazırda bir bankayla çalışmaktadır. %39,1'i ise bankanın atm, para, cari hesap ve tasarruf hizmetlerinden yararlanmaktadır veya yararlanmak istemektedir. Spss programında karşılaştırmalı tablolardan incelediğimizde bunların %29'u hâlihazırda bir bankaya çalışmamaktadır. Dolayısıyla %29'luk bir kesim bankacılık sistemine kazandırılabilir. Şekil 4.40'da inceleneceği üzere %40'lık bir kesim bankalarda tasarruf imkânı bulabilecektir. %60'lık bir kesimin ise bankacılık sistemine dâhil olması kısa zamanda beklenmemektedir. Bu durum hiçbir zaman çalışmayacaklarını anlamına gelmez. Gerekli şartlar oluştuğunda onlarda sisteme dâhil edilebilecektir.

Şekil 4.40 Tasarruf İmkânı

4.5.2. Tasarruf Ürünleri

Şekil 4.41'den hatırı sayılır bir mikrofinans potansiyelinin bulunduğunu görmekteyiz. Peki bankalar bu mikro tasarrufları vasıl kendi bünyelerinde toplayabilecektir? Müşteriler açısından baktığımızda bankaların tasarruf ürünleri üç beklenti üzerinde dengeyi kurmalıdır; güvenlik, uygun koşullar ve yatırımların getirisi.

Türkiye'de güvenlik açısından güvenlik sorunu olduğunu pek söyleyemeyiz. Çünkü 50.000 TL'ye kadar mevduatlar devlet güvencesindedir. Bu güvenceye rağmen köylülerde 2000 krizinden dolayı bir güvensizlik beklentisi vardır. Bu beklentilerin yapılacak çalışmalar ve duyurularla kırılması önem arz etmektedir.

İkinci bir beklenti uygun koşullardır. Bankaların hesap açılışlarında gereksiz bürokratik işlemleri aza indirmesi ve hesap açılış ücreti almaması müşteriler için önemlidir. Türkiye'deki banka şubelerinde genellikle hesap açılış ücreti alınmamaktadır. Fakat hesap işletim ücretleri yoksullara göre yüksektir. Örneğin Muğla HSBC bank şubesinde hesap işletim ücreti ayda 4,5 TL'dir. Uygun koşul için diğer bir koşulda para transferi maliyetleridir. Yoksul kişilerin düşük tasarrufları için bu maliyetler yüksek derecededir. Bir diğer maliyet unsuru da bankaya ulaşım maliyetleridir. Anketin yapıldığı köylerde banka şubeleri bulunmamaktadır. Köylüler işlem için Muğla merkeze gitmek zorundadırlar. Uygun koşullar için diğer bir husus hizmet kalitesidir. Ankette yapılan görüşmelerde köylülerin samimi bir hizmet beklentisinde oldukları görülmüştür. Yoksul kişiler genellikle giyim kuşam şartları ve çekingenlikten dolayı şubelere gitmekten çekinmektedir. Dolayısıyla bankalar bu kişiler bir aile bireyi samimiyetiyle yaklaşmalı ve onları teşvik edecek tasarruf ürünleri sunmalıdırlar.

Son beklenti ise yatırımların getirisidir. Köylülerin bankayla çalışmaları için tasarruflarının en az enflasyon oranı ölçüsünde getiriye sahip olması gerekir. Ayrıca bu kişilerin tasarruflarını kısa vadeli olarak değerlendirdikleri için kısa vadeli faiz oranlarının cazip hale getirilmesi gerekmektedir.

4.5.3. Kredi

Mikrofinansla altın kural ilk önce tasarruftur. İkinci altın kural ise projeleri değil insanları kredilendirmektir. Bir başka deyişle proje getirilerine göre değil kişilerin ödeme gücüne göre kredilendirilmesinin yapılmasıdır. Bu durum kredilerin amaçsız verildiği ve projelere dikkat edilmediği anlamına gelmemektedir. Kredilendirmede proje getirisinden çok kişinin geri ödeme kapasitesinin ele alınması gerekmektedir.

Genellikle mikrofinans uygulamalarında verilen kredilerin takibi zordur. Krediyi alan kişiler, bu krediyi öncelikli ihtiyaçlarında kullanmaktadırlar. Boğaziçi üniversitesinden Fikret Adaman'ın yaptığı çalışma sonucunda; kredi alanların düğün, borç ödeme ve inşaat işlerinde kullanıldığını tespit etmiştir. Çalışmamızda ise kişilere hangi amaçla kredi çekmek istedikleri sorulduğunda %59'u acil ihtiyaçlar için kredi çekeceğini belirtmiştir. Sadece %24'ü yatırım amaçlı kredi talep etmektedir. Fikret Adaman Diyarbakır'da uygulanan mikrofinans uygulamasını değerlendirdiği çalışmasında şu sonuca ulaşmıştır;¹⁴⁰

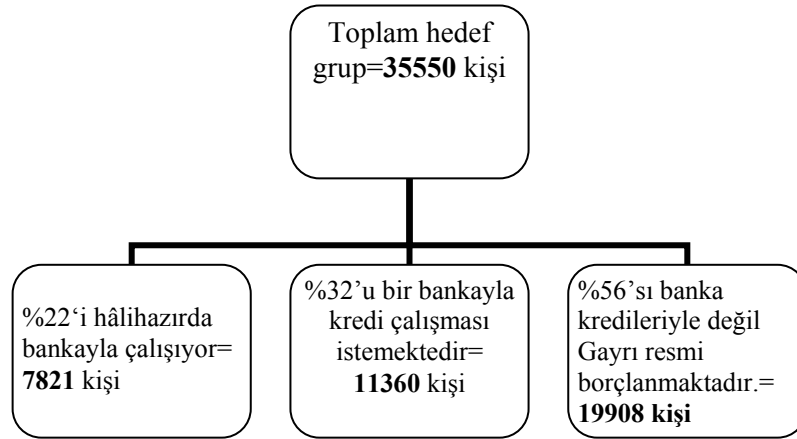
“Mikrofinans kullanıcıları, iş kurma kredisinin dışında, farklı ihtiyaçlara hitap eden kredi hizmetlerine de ilgi göstereceklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, iş kurma kredisini öncelikli (ve zorunlu) kredi hizmeti olarak sunup, mikrofinans sisteminde birinci yılını dolduran kredi kullanıcılarına uzun vadeli ev kredisi, sağlık kredisi ve acil durum kredisi sağlanabilir. Yoksulluğun etkilerinin en fazla hissedildiği durumlar, beklenmeyen felaket durumlarıdır. Söz konusu kesimin hiçbir konuda sigortalarının/güvencelerinin olmadığını düşünürsek, mikrofinans programı acil ihtiyaç kredileri sağlayarak, yoksullukla savaşmada önemli bir ilerleme sağlayabilir ve kredi kullanıcısı olan grupta güven duygusu yaratabilir.”

Kredi veren kuruluşlar açısından kişiyi finanse etmek, projeyi finanse etmekten daha önemlidir. Çünkü kişilerin geri ödeme kapasitesi, projenin geri

¹⁴⁰ Fikre Adaman, “Diyarbakır'da uygulanan mikrokredi projesinin değerlendirilmesi”, Boğaziçi Üniversitesi, <http://portal.ku.edu.tr/~dyukseker/adaman-mikrokredi.htm>, (02,04,2009)

ödeme kapasitesinden daha yüksektir. Bu kriterin esas alınması kredinin geri ödenmeme riskini azaltmaktadır. Grameen uygulamalarına baktığımızda kişisel kefalet ve grup borçlanmasında aynı sistemin kullanılmakta olduğunu görmekteyiz.

Yaptığımız çalışmada ankete katılanların %22'sinin halihazırda kredi için bankalarla çalıştığını görmekteyiz. SPSS programında yapılan karşılaştırmalı tablolara göre ; bankaların iş kredisi, Zirai kredi, ev kredisi ve bireysel kredilerinden yararlanmak isteyenlerin %32'i hiçbir banka ile çalışmamaktadır. %56'lık bir kısım ise gayri resmi olarak, arkadaş, akraba ve tefecilerden borçlanma imkanı bulabilenlerdir. Şekil 4.41'de görüleceği üzere finansal sistemde kredi ürünlerine dahil edilebilecek kişilerin sayısı 11360 kişidir.

Şekil 4.41. Kredi İmkânı

4.5.4. Kredi Ürünleri

Yaptığımız alan araştırmasında uygulanacak kredi ürünü şeklini belirlemek için SPSS programında karşılaştırmalı tablolar hazırlanmıştır. Sonuçlar Tablo 4.41, 4.42 ve 4.43'de verilmiştir. Tablo 4.41'i incelediğimizde acil durumlar için kredi talep edenlerin çoğunlukla (%49,3) 0-2000 TL arasında sermaye ihtiyacı vardır. Bireysel ihtiyaçlar için talep edilen kredi miktarı çoğunlukla (%63,1) 2000-4000 TL arasındadır. Yatırım için talep edilen kredi miktarı ise 10000 TL ve üzeridir.

Tablo 4.42’de ise teminat verme durumu ile kredi ihtiyacı karşılaştırılmıştır. Tabloya göre her üç kredi talebi içinde çoğunlukla teminat verilmek istenmemektedir. Ancak Acil durumlar için kredi talebinde teminat verebilen ile veremeyen arasındaki oran oldukça yakındır.

Tablo 4.43’de ise geri ödemesiz dönem istekleri ile kredi ihtiyacı karşılaştırılmıştır. Tabloya göre acil durumlar için kredi talep edenler çoğunlukla (%52,99) 3 ay, bireysel ihtiyaçlar için kredi talep edenler çoğunlukla (%65,2) 6 ay, yatırım için kredi talep edenler çoğunlukla (%63,5) 12 ay ödemesiz dönem talep etmektedir.

Tabo 4.41. Kredi Amacı İle Kredi İhtiyacı Karşılaştırmalı Tablosu

			Hangi amaçla kredi çekerdiniz			
			Acil durumlar için	Bireysel ihtiyaçlar için	Yatırım için	
Kredi İhtiyacı	0-2000 TL	Kişi Sayısı	102	1	13	
		% Yüzde	49,3	1,5	15,3	
	2000-4000 TL	Kişi Sayısı	12	41	4	
		% Yüzde	5,8	63,1	4,7	
	4000-6000 TL	Kişi Sayısı	18	6	18	
		% Yüzde	8,7	9,2	21,2	
	6000-8000 TL	Kişi Sayısı	6	1	3	
		% Yüzde	2,9	1,5	3,5	
	8000-10000 TL	Kişi Sayısı	11	4	3	
		% Yüzde	5,3	6,2	3,5	
	10000 TL ve üstü	Kişi Sayısı	58	12	44	
		% Yüzde	28,0	18,5	51,8	
	Toplam		Kişi Sayısı	207	65	85
			% Yüzde	100	100	100

Tablo 4.42. Kredi Amacı İle Teminat Karşılaştırmalı Tablosu

			Teminat verebilirimsiniz		Toplam
			Evet	Hayır	
Hangi amaçla kredi çekerdiniz	Acil durumlar için	Kişi Sayısı	88	128	216
		% Yüzde	40,7	59,3	100
	Bireysel ihtiyaçlar için	Kişi Sayısı	22	43	65
		% Yüzde	33,8	66,2	100
	Yatırım için	Kişi Sayısı	30	56	86
		% Yüzde	34,9	65,1	100

Tabo 4.43. Kredi Amacı İle Geri Ödemesiz Dönem Karşılaştırmalı Tablosu

			Hangi amaçla kredi çekerdiniz		
			Acil durumlar için	Bireysel ihtiyaçlar için	Yatırım için
Krediyi geri ödeme zamanı	3 ay	Kişi Sayısı	109	8	14
		% Yüzde	52,9%	12,1%	16,5%
	6 ay	Kişi Sayısı	19	43	12
		% Yüzde	9,2%	65,2%	14,1%
	9 ay	Kişi Sayısı	16	1	5
		% Yüzde	7,8%	1,5%	5,9%
	12 ay	Kişi Sayısı	62	14	54
		% Yüzde	30,1%	21,2%	63,5%
Toplam		Kişi Sayısı	206	66	85
		% Yüzde	100	100	100

Bu veriler ışığında verilecek kredi ürünleri tablo 4.44'deki gibi olacaktır. Ankette elde edilen veriler ışığında krediler acil durumlar için, bireysel ihtiyaçlar için ve yatırım için olmak üzere üç kısma ayrılmalıdır. Acil

ihtiyaçlar için kredi miktarı en çok 2000 TL olmalıdır, kredi vadesi 3–12 ay arasında olmalıdır. İşlem maliyetinin ise alınmamalı yada çok düşük tutulmalıdır. Geri ödemesiz dönem en fazla 3 ay olmalıdır. Anket çalışmasında acil durumlar için kredi talep edenlerin yaklaşık %41’i teminat verebileceklerini belirtmişlerdir. Bu kişilerin teminat türü ise %41,6 İle arkadaş kefaleti, %43,3 ile gayrimenkul, %11,6 ile arabadır. Dolayısıyla bu kişilerden en çok kişisel kefalet ile arkadaş kefaleti kabul edilmelidir. Faiz oranı ise en fazla piyasa faiz oranıdır. İşlem süresi en fazla 7 gün olmalıdır. Acil durum kredisi olduğu için insanlar uzun işlemlerle uğraştırılmamalıdır.

Tablo. 4.44. Muğla Merkeze Bağlı Köylerde Uygulanabilecek Mikrofinans Sisteminin Şartları

Kredi Türü	Kredi Şartları
Acil durum kredileri	<p>Kredi Miktarı: 0-2000TL arası İşlem Maliyeti: İşlem maliyeti alınmamalı yada çok düşük oranda tutulmalı. Kredi vadesi: 3-12 ay Ödemesiz dönem: En fazla 3 ay Teminat: Teminat alınmamalı ya da kişisel teminat ve kefil kabul edilmeli. Faiz oranı: En fazla piyasa faiz oranı uygulanmalı Ödeme şekli: Aylık İşlem Süresi: İşlemler en fazla 7 gün sürmeli</p>
Bireysel krediler	<p>Kredi Miktarı: 2000- 4000TL arası İşlem Maliyeti: İşlem maliyeti alınmamalı yada çok düşük oranda tutulmalı. Kredi vadesi: 6-12 ay Ödemesiz dönem: En fazla 6 ay Teminat: Teminat alınmamalı ya da kişisel teminat kabul edilmeli. Faiz oranı: En fazla piyasa faiz oranı uygulanmalı Ödeme şekli: Aylık İşlem Süresi: İşlemler en fazla 14 gün sürmeli</p>
Yatırım kredileri	<p>Kredi Miktarı: 10000TL ve üstü İşlem Maliyeti: En fazla %5 Kredi vadesi: 12–36 ay Ödemesiz dönem: En fazla 12 ay Teminat: Kişisel teminat, kefalet ve yatırımların getirisi teminat olarak kabul edilmeli. Faiz oranı: En fazla piyasa faiz oranı uygulanmalı Ödeme şekli: Aylık İşlem Süresi: İşlemler en fazla 30 gün sürmeli</p>

Bireysel krediler genellikle düşük, eğitim ve eşya alımı için alınan kredilerdir. Bu tür kredilerde kredi miktarı 2000–4000 TL, vadesi 6–12 ay arasında olmalıdır. Ödemesiz dönem en fazla 6 ay olmalıdır. İşlem maliyeti alınmamalı yada çok düşük tutulmalıdır. Karşılaştırmalı tablolar yardımıyla elde edilen verilere göre bireysel kredi talep edenlerin teminat türü genellikle arkadaş kefaleti ve gayrimenkuldür. Dolayısıyla bu kişilerden kişisel teminat, arkadaş kefaleti ve gayrimenkul kefaleti alınabilir. İşlem süresi ise en fazla 14 gün olmalıdır.

Yatırım kredilerinde ise kredi miktarı 10000 TL ve üstü olmalı vade ise 12–36 ay arasında tutulmalıdır. Ödemesiz dönem ise en fazla 12 ay olmalıdır. İşlem maliyeti olarak ise en fazla %5 oranında bir maliyet alınmalıdır. Teminat olarak ise proje getirisi ve kişisel kefalet alınmalıdır. İşlem süresi ise en fazla 30 gün olmalıdır.¹⁴¹

4.5.6. Mikrofinans Sistemi Önerisi

Muğla merkeze bağlı köylerde yapılan mikrofinans talep araştırmasında dikkati çeken nokta; bu köylerde yaşayan kişilerin yoksulluk ve bunun getirdiği çekingelik ile beraber sistemden kopuk yaşamalarıdır. Çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de mikrofinans yöntemi, herhangi bir nedenle sisteme entegre olmamış bireylerin, sahip oldukları bazı kabiliyetleri harekete geçirerek, ekonomik alanda avantaj sağlamalarına yardımcı olacak ve bu suretle topluma daha kolay entegre olmalarını sağlayacak bir araç olarak kullanılabilir.

Bu köylerde yapılmak istenen faaliyetler çoğunlukla el işlemleri, çiftçilik ve hayvancılık işleridir. Talep edilen kredi şartları Tablo 4.44'de belirtildiği gibidir. Daha önce Muğla Valiliğinin SRAP kapsamında yaptığı çalışmalarda verilen kredilerin amacı doğrultusunda kullanılmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla uygulanması muhtemel bir mikrofinans sisteminde

¹⁴¹ Muğla valiliğinin SRAP çerçevesinde yaptıkları çalışmada birçok makamın imzasının zorunlu olmasından dolayı, işlem süresi aylar almaktadır. Dolayısıyla uygulanacak kredi sisteminde bürokratik işlemler en aza indirilmelidir.

krediler duruma göre nakit, alet edevat veya makine kredisi şeklinde verilebilir.

Uygulanacak mikrofinans sisteminde karşılaşılabilecek sorunlardan birisi teminat durumudur. Araştırmada köylülerini çoğunun teminat veremeyeceği, verebilecek durumda olanların büyük çoğunluğunun da arkadaşını kefil olarak gösterebileceği tespit edilmiştir. Dolayısıyla uygulanması muhtemel mikrofinans sisteminde Grameen tipi modeldeki Grup kredilerinin benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu sistemde üyeler birbirinin borcundan müteselsilen sorumlu olacaklarından üyeler birbirini sıkıca denetleyebilecek ve böylece grup içinde otokontrol mekanizması kurulacaktır. Söz konusu mekanizma, kredi veren kurum bünyesinde gerçekleştirilecek olan takiplerle birleşince etkin bir denetim mekanizması yaratacak ve bu kredilerin geri dönüşleri açısından yüksek bir performansa ulaşabilmesine imkan sağlayacaktır.

Bu köylerde oluşturulacak mikrofinans sisteminde grup fonu uygulaması önem taşımaktadır.. Her grubun, kendisine verilen kredinin belirli bir yüzdesini aktararak oluşturacağı bu fon, hem grup üyelerinin tasarruf alışkanlıklarının gelişimine katkıda bulunacak, hem de ödeme güçlüğüne düşen herhangi bir üyenin bu zorluğu aşmasında katkıda bulunabilecektir.

Grameen tipi mikrofinansman yönteminin başarısının nedeni güven unsurunun oluşturulması ve geri ödeme disiplininin sağlanmasıdır. Bu köylerde uygulanacak bir mikrofinansman uygulaması yoksul kişilerin kendine güven duygusunu geliştirecektir. Borcunu ödeme güçlüğüne kişilere gerekli yardımlar yapılmalı ancak kesinlikle borcu silinmemelidir. Borcu silinmesi durumunda, ödeme güçlüğüne düşen birey kendine olan inancını, kendi becerilerine olan güvenini ve kendisine olan saygısını yitirebilecektir. Bu durum mikrofinansman uygulamasının sosyal hedefine ters düşen bir durumdur.

SONUÇ

Bu çalışmada son 15 yılda yaşanan krizlerle beraber yoksulluğun giderek arttığı Türkiye’de, iyi planlanmış bir mikrofinans sisteminin yoksulluğu azaltacağı varsayımı doğrultusunda yoksullukla mücadelede mikrofinans sistemi ele alınmıştır. Çalışmada yoksullukla mücadelede mikrofinans sistemi ülke örnekleriyle ele alınarak Diyarbakır’da başarıyla uygulanan ancak özellikle Muğla ilinin bulunduğu Ege bölgesinde işlerlik kazandırılmayan mikrofinans sisteminin uygulanabilirliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın esas çıkış noktası 1976’da Chittangag Üniversitesinde profesör olarak çalışan Muhammed Yunus’un ortaya çıkardığı mikrofinans sistemidir. Yunus’un amacı; yoksul kesime herhangi bir teminat alınmadan kredi verilip verilemeyeceğinin araştırılmasıdır. Yunus bu düşüncesinin teorisini oluşturduktan sonra bilgisini pratiğe dönüştürmeye karar verir ve Bangladeş’in açlıktan ölmek için mücadele eden mahallelerinde, köylerinde ve kasabalarında inceleme yapmaya başlamıştır. İlk görüştüğü bambu satın alarak tabure yapan Safiye Begum’dür. Safiye Begum, bambu satın alacak parası olmadığı için, malzemeyi borçlanarak pahalı satın almaktadır ve bu yüzden de geçimini sağlayacak karı elde edememektedir. Muhammed Yunus ve birkaç öğrencisi köyde Begüm benzeri 42 insan tespit ederler. 42 insanın aç kalmamak için ihtiyaç duyduğu toplam para tespit edilir: 27 dolar. Muhammed Yunus 27 dolarla başlayan macerayı sistematik hale getirir. Para ihtiyacı içindeki tüm üreticilere güvenilir 5 kişiyi kefil gösterdiği takdirde kredi veren bir sistem kurar... Sistem, alınan kredinin ödemeleri haftalık olarak yapılmaktı, küçük tutarlı risksiz kredilerle yoksul insanların kendi becerileri ve öz güvenleri ile açlıktan kurtulup, toplum içinde asalak olarak damgalanma yerine onurlu üreticiler olmalarını sağlamıştır. Grameen Bank kredi alan üreticinin işleri kötü gitmesi halinde kefil olanlara başvurur ve onların da bu parayı ödeyememesi halinde herhangi bir kanuni işlem yapmaz. Buna rağmen milyonlarca ailenin yararlandığı kredilerdeki bataklık oranı % 2’ler civarındadır. Muhammed Yunus 1976 yılında 42 kişiye ödünç verdiği 27 dolarla başlattığı

macera ile bu güne kadar yaklaşık 3 milyon aileye 3 milyar dolarlık kredi sağlamıştır. Grameen Bank ise büyük bir bankaya dönüşmüştür.

Bu çalışmada mikrofinans ve yoksulluğun kavramsal olarak ele alındığı birinci bölümde, mikrofinans ve yoksulluk kavramlarının tanımları yapılmıştır. Ayrıca yoksullukla mücadelenin önemi ve mikrofinansın bu mücadeledeki yeri ele alınmıştır. Bu bölümde kısaca şunlar belirtilmiştir;

Mikrofinans, çeşitli nedenlerden dolayı belirli bir düzeyin altında gelire sahip olan kişilere yapılacak yardımlar ve bağışlar yerine; bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem öğeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları üretime sevk edecek düşük meblağdaki kredilerin kullandırılması; böylelikle bir taraftan bu kişilerin mevcut refah seviyelerinin arttırılması, diğer taraftan ise dolaylı olarak çok küçük değerlerinde üretim sürecinde kullanılması ile kişi başına düşen milli gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amacına hizmet eden ekonomik bir sistemdir.

Mikrofinans sisteminin zaman içindeki başarısı; bunların giderek lisanslı bankacılık kurumlarına dönüşmesi ve geleneksel ve uzmanlaşmış ticari bankaların mikrofinans ve tasarruf alanına girmesi ile birçok ülkede mikrofinans sektörleri mali hizmet sektörlerinin güçlü alt sektörleri haline gelmiştir.

1976'da Muhammed Yunus'un araştırma projesiyle başlayan ve Grameen Bank'ın kurulmasıyla resmiyete kavuşan Grameen Tipi Mikrofinans uygulaması, diğer ülkelerde farklı yapılarda uygulanarak çeşitli modelleri ortaya çıkmıştır. Bunlar; Grup Modeli, Bireysel Model, Aracı Kuruluş Modeli, Sivil Toplum Örgütü Modeli, Grup Baskısı Modeli, Rosca Döner Tasarruf Ve Kredi Birliği Modeli, Küçük İşyeri Modeli, Köy Bankacılığı Modeli'dir. Bu modeller çeşitli farklılıklarla beraber Grameen Bank modeliyle aynı amaca hizmet etmektedir.

Bu bölümde yoksulluk kavramı çeşitleriyle ele alınmıştır. Genel anlamıyla yoksulluk, maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum veya bir süreç şeklindeki yoksulluk tanımlaması genel kabul görmüş bir tanımlamadır. Yoksulluk tanımlamaları, öteki olma durumuna veya ötekinin yaşam standardına göre tanımlanan, “görelî yoksulluk” ve yoksullar arasında homojenliği ifade eden “mutlak yoksulluk” olmak üzere iki duruma göre yapılmaktadır. Görelî, mutlak ve diğer yoksulluk tanımlamalarında öncelikli olarak bir yoksulluk çizgisi saptanmakta ve buna göre kimlerin yoksul olduğu ve yoksulluklarının derecesi belirlenmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın 1997 yılında yayınladığı insani gelişme raporunda insani yoksulluk kavramı ilk defa kullanılmaya başlanmıştır. İnsani yoksulluk tanımlamalarında kişilerin yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkânları ele alarak yoksulluk tanımlaması yapılmıştır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün toplumlar açısından önemli bir problem olan yoksulluk, aynı zamanda, toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasi birçok soruna kaynaklık ettiği için yoksulluğu önleyici birtakım tedbirlerin alınması, yoksulluğun azaltılması ve hafifletilmesi, yoksulluğun yol açtığı ve açacağı olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadeleyi gerekli kılan nedenler; sosyal sermayenin harekete geçirilmesi gerekliliği, toplumda girişimciliğin yaygınlaştırılması ve kentlere göçün engellenmesidir. Yoksullukla mücadelede devletlerin doğrudan ya da dolaylı bir yaklaşımla müdahale etmesi gerektiği ülke politikalarını meşgul etmektedir.

Mikrofinans sistemi özellikle son yirmi yılda, yoksulluğun etkilerinin azaltılması için önemli bir araç olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki yoksul kimseler finansal hizmetlere büyük gereksinim duymaktadırlar ve bu gereksinimlere yüksek derecede talepleri bulunmaktadır. Bu kişiler likitide ve sermaye erişim olanağını yakaladıklarında daha yüksek gelir elde edebilirler ve ekonomik fırsatları değerlendirebilirler. 2003 yılı sonu itibarıyla dünyada 58 milyon aile bu imkânlardan istifade etmiştir. Bu sistemin en kötüsü % 98 olmak üzere büyük çoğunluğu % 100 olacak şekilde çok

yüksek geri ödeme oranına sahiptir. Bir başka dikkat çekici ve önemli bir nokta ise bugüne kadar mikrofinanstan yararlananların %48'i fakirlik sınırının üzerine çıkmıştır.

Mikrofinans sistemi ile ilgili başlıca uygulamalar ikinci bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde mikrofinansın tarihi gelişimi, Grameen Bank'ın oluşmasına yol açan süreç, Latin Amerika, Meksika, Bolivya, Kırgızistan ve Avrupa'daki uygulamalar incelenmiştir. Bu bölümde yapılan tespitler şunlardır;

Mikrofinans sistemi 1976 yılında Muhammed Yunus ile başlamasına rağmen geçmişi daha öncelere dayanmaktadır. 18yy'da Gana, Hindistan, Meksika ve Latin Amerika'da tarımla uğraşan yoksul kişilere yardım amacıyla birçok tarım kredi birlikleri kurulmuştur. Fakat bu kurumların verimsiz olması ve ağır bürokratik işlemler sistemin başarılı olmasını engellemiştir.

Muhammed Yunus'un Grameen Bank'ı kurmasıyla yoksulların finansman ihtiyacı başarılı bir şekilde karşılanmaya başlanmıştır. Yunus'un başarılı olmasındaki neden; güven unsurunun oluşturulması ve sistemin kesin kurallar üzerine kurmasından kaynaklanmaktadır. Yunus ilk önce yoksul kişilerin Grameen Bank'a olan güvenini sağlamıştır. Kendisinden önceki uygulamalarda hükümetler belirli aralıklarla verilen kredileri affettikleri için, yoksul kişiler bu kredileri bir nevi bağış olarak algılamışlardır. Yunus geri ödeme disiplinini oluşturarak verilen kredilerin geri dönüş oranında yüksek derecede başarı elde etmiştir. Yunus kredileri grup kefaleti yoluyla vererek hem kredi dönüşünü hem de toplumsal bir baskı yaratmıştır.

Dünya uygulamalarında ilk olarak Meksika ele alınmıştır. Meksika'da faaliyet gösteren birçok mikrofinans kurumu aracılığıyla, 2005 yılı itibariyle 1,2 milyon müşteriye ulaşılmış ve toplamda 1 milyar dolarlık kredi portföyüne ulaşılmıştır. Latin Amerika deneyimi: köy bankacılığı modeli ele alınan ikinci uygulamadır. Köy bankacılığı modeli Latin Amerika'da oluşturulmuş ve daha sonra FINCA adı altında diğer dünya ülkelerinde faaliyet göstermiştir. FINCA dünya çapında 400 bin kişiye kredi sağlamıştır.

Çalışmada ele alınan diğer bir ülke Bolivya'dır. Dünyada faaliyette bulunan mikrofinans kurumlarının en büyüklerinden ikisi Bolivya'da bulunmaktadır. 2001 yılında Banco Sol'un 81 milyon dolarlık bir portföyü ve 61.386 müşterisi, Casa Los Andes'in 52,6 milyon dolarlık kredi portföyü ve 43.550 müşterisi bulunmaktadır. Banco Sol ülkedeki ticari işletmelerin %25'ine hizmet sunmaktadır. Bolivya'daki uygulamalardan anlaşılmıştır ki; mikrofinans kurumlarının portföy yönetimleri, geleneksel bankacılığa oranla daha güçlüdür ve daha karlıdır. Diğer bir örnek ülke olarak Kırgızistan'da mikrofinans kurumları 1999 yılında kurulmuş ve günümüzde sayıları 175'e çıkmıştır. 2002 yılı itibariyle Kırgızistan genelinde yaklaşık 33 milyon dolarlık kredi kullanılmış ve kredi geri ödemelerinde %72'lik bir oran elde edilmiştir.

Avrupa'da mikrofinans uygulamaları Microfinance Framework Programme tarafından belirlenmektedir. Bu kurum mikrofinans sistemini kesin kurallara bağlayarak altyapısını oluşturmuştur. Polonya'da 8000 aktif müşteriye ulaşılmış, %20'lik kar oranı ve %95'lik bir geri ödeme oranı elde edilmiştir. İrlanda'da %18'lik kar oranı ve %93'lük geri ödeme oranı elde edilmiştir. Son olarak İspanya'da %6'lık bir kar oranı ve %95,4'lük bir geri ödeme oranı yakalanmıştır.

Çalışmada Türkiye'de yoksulluk olgusu ve mikrofinans uygulamaları üçüncü bölümde ele alınmıştır. 2006 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık % 0.74'ü yani 539 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 17.81'i yani 12 930 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Buna karşın kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 Doların altında kalan fert bulunmamaktadır. 2006 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 205 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 549 TL'dir. 2005 yılında % 0.87 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2006 yılında % 0.74'e, yoksul fert oranı da % 20,5'den % 17.81'e düşmüştür. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda yoksulluk oranı % 31.98 iken, kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı % 9.31'dir.

Türkiye’de ilk mikro finans uygulaması 2002 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde kurulan Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesidir. Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesinin 1995–1997 yılları arasında gerçekleştirdiği pilot projelerle mikro finansman uygulamalarında ilk adımlar atılmıştır. Deneme amaçlı yapılan bu çalışmada 92 kişiye kredi verilmiş, kredilerin geri dönüş oranında %98 gibi yüksek bir oran yakalanmıştır. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde oluşturulan “Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesince Marmara bölgesinde başlatılan mikro finans uygulamasını takiben 11 Haziran 2003 tarihinde Diyarbakır’da da Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bank işbirliğiyle “Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi” adı altında bir proje uygulamaya konulmuştur. Grameen tipi mikro finans uygulamasının çok küçük müdahalelerle neredeyse aynen kopyalanması esasına dayanarak yürütülen proje, çeşitli kişi ve kurumlardan aldığı yardım ve bağışlarla faaliyetlerine başlamıştır. Hali hazırda Diyarbakır’da 5 ve Ankara’da 1 olmak üzere toplam 6 şubesi bulunan kuruluşun kredi imkânlarından, şubat 2007’ye kadar olan süreçte 4239 kişi yararlanmış ve toplamda 5.589.983 TL’lik kredi dağıtılmıştır. Tam olarak bir mikrofinans uygulaması olmamakla birlikte üçüncü olarak verilecek örnek SRAP uygulamasıdır. Bünyesinde küçük girişimcileri destekleyen kredilerin bulunması SRAP’ı mikrofinans sistemi ile ilişkilendirmektedir. SRAP 2001 yılında krizin etkilerini azaltmak amacıyla Dünya Bankası’nın desteği altında kurulmuştur. SRAP kapsamında 2006 yılı sonuna kadar yerel girişimlere toplamda 134 milyon dolarlık destek sağlanmıştır. Dünya uygulamaları ile karşılaştırıldığında, ülkemizdeki mikrofinans uygulamaları henüz emekleme aşamasındadır. Bununla birlikte, çok yeni olmalarına rağmen başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir.

Ege bölgesinde ve özellikle Muğla ili köylerinde yoksulluğun yaygın olarak bulunduğu iddiasını destekleyen bu çalışmanın uygulama bölümünü oluşturan dördüncü bölümde; Türkiye’de özellikle ege bölgesinde mikrofinans sisteminin uygulanabilirliğin konusundaki durum tespiti amacıyla Muğla merkeze bağlı köylerde bir uygulama yapılmıştır. Anket yöntemi ile veri toplanıp, geçerliliği olan 408 anket formu SPSS programında analiz edilmiştir.

Çalışmada cevabı aranan sorulardan birincisi bu köylerde yoksulluğun bulunup bulunmadığıdır. Anket sonuçlarına göre nüfusun %78,6'lık bir kesiminin yıllık geliri en çok 6000 TL dir. Yani aylık gelir en çok 500 TL'dir. Bu rakam 312 dolara tekabül etmektedir. Bu duruma göre ankete katılanların %78,6'sının geliri en çok 1 dolardır.

Çalışmada cevabı aranan sorulardan ikincisi istihdam durumudur. Anket sonuçlarına göre; ankete katılanların %65,2'si işsizdir. Bu oran kadınlarda %73,2, erkeklerde ise %58,1dir. Çalışma imkanı bulan %34,8'lik kesiminde %62'si çiftçilik yapmaktadır. İşsiz durumda olanların %52,5'i aile yardımlarıyla hayatını idame ettirmektedir. %27,1'i ise ara sıra yövmiyeli olarak bazı işlerde çalışmaktadır. İşsiz durumda olanların %69,2'lik bölümü iş bulma ümidini tamamen kaybetmiştir.

Çalışmada cevabı aranan sorulardan üçüncüsü ankete katılanların finansman ihtiyacını nasıl karşıladığıdır. Anket sonuçlarına göre ankete katılanların %81'i tasarruf yapamamaktadır. Borçlanma yöntemleri incelendiğinde sadece %34'ü banka aracılığıyla borçlanabilmektedir. Ankete katılanların sadece %23'ü düzenli olarak bir bankayla çalışmaktadır. %77'si ise finansal sistemden yoksundur.

Çalışmada cevabı aranan dördüncü soru hangi finansal hizmetlerin talep edildiğidir. Anket sonuçlarına göre ankete katılanlar finansal hizmet imkânı bulunduğu takdirde %59'u acil durumlar için, %18'i bireysel ihtiyaçlar için, %23'ü ise yatırım için kredi çekebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bankayla çalışma imkânı bulunduğu takdirde kişilerin bankaların bireysel kredi, zirai kredi, kredi kartı hizmetlerini öncelikle talep ettiği belirlenmiştir.

Çalışmada cevabı aranan beşinci soru potansiyel müşteri miktarıdır. Ankete katılanların %87'sinin geçmişte bir girişimcilik deneyimi olmamıştır. Ancak bu kişilerin %76,8'lik kısmı gerekli koşulların sağlanması durumunda girişimde bulunacaklarını ve başarılı olacağına inandıklarını belirtmişlerdir. Yapılmak istenen işlerde ise el işleme ve halı dokumacılığı ağırlık

kazanmaktadır. Bu kişilerden %33'ü en çok 2000 TL ve %32'si ise 10.000TL kredi talep etmektedir.

Çalışmada cevabı aranan altıncı soru teminat verilip verilemeyeceğidir. Anket sonuçlarına göre ankete katılanların %62'si teminat veremeyeceklerini belirtmişlerdir. Teminat verebilecek %38'lik kesimin ise %53'ü evlerini teminat olarak verebileceğini, %41'i ise arkadaşlarının kefil olabileceğini belirtmişlerdir.

Çalışmada cevabı aranan yedinci soru bu köylerde yaşayan kişilerin mikrofinans sistemine uygun olup olmadığıdır. Mikrofinans sistemi yoksul durumda bulunan, finansal hizmetlerden yararlanamayan, teminat veremeyen kişilere sağlanan bir finansal hizmettir. Çalışmada elde ettiğimiz verilere göre; bu köylerde yaşayan kişilerin yaklaşık %78'inin yoksul durumda olduğu, %77'sinin finansal sistemden yoksun olduğu ve %62'sinin teminat veremeyeceği tespit edilmiştir. Bu oranlar dikkate alındığında bu köylerde yaşayan kişilerin, kurulacak bir mikrofinans sistemine uygun olduğu açıkça görülmektedir. Mikrofinans sistemi uygulandığı takdirde bu köylerde yaşayan 35.550 kişiden 17.774'ü tasarruf ürünlerinde yararlanabileceği, 19.908 kişinin ise kredi ürünlerine ulaşabileceği tespit edilmiştir.

Çalışmada cevabı aranan sekizinci ve son soru hangi kredi ürünlerinin kullanılacağıdır. SPSS programında yapılan Crosstab analizi sonuçlarına göre krediler acil durumlar, bireysel ihtiyaçlar ve yatırım kredileri olmak üzere üç kısma ayrılmalıdır. Acil durumlar için en çok 2000 TL'ye kadar, 3 ay ödemesiz ve en çok 12 ay vadeli kredi verilmeli ve işlem maliyeti minimum olmalıdır. Bireysel krediler ise 2000-4000 TL arasında, en çok 6 ay ödemesiz, 6-12 ay vadeli krediler olmalı işlem maliyeti düşük tutulmalıdır. Yatırım kredileri ise kredi miktarı 10.000 TL ve üstü, 12-36 aya vadeli ve en çok %5 işlem maliyetli krediler olmalıdır.

Uygulanması muhtemel bir mikrofinans sisteminde krediler duruma göre nakit, alet edevat veya makine kredisi şeklinde verilebilir. Uygulanması muhtemel mikrofinans sisteminde Grameen tipi modeldeki Grup kredilerinin

benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu sistemde üyeler birbirinin borcundan müteselsile sorumlu olacaklarından üyeler birbirini sıkıca denetleyebilecek ve böylece grup içinde otokontrol mekanizması kurulacaktır. Söz konusu mekanizma, kredi veren kurum bünyesinde gerçekleştirilecek olan takiplerle birleşince etkin bir denetim mekanizması yaratacak ve bu kredilerin geri dönüşleri açısından yüksek bir performansa ulaşabilmesine imkân sağlayacaktır. Bu köylerde oluşturulacak mikrofinans sisteminde grup fonu uygulaması önem taşımaktadır.. Her grubun, kendisine verilen kredinin belirli bir yüzdesini aktararak oluşturacağı bu fon, hem grup üyelerinin tasarruf alışkanlıklarının gelişimine katkıda bulunacak, hem de ödeme güçlüğüne düşen herhangi bir üyenin bu zorluğu aşmasında katkıda bulunabilecektir.

Bu köylerde uygulanacak bir mikrofinansman uygulaması yoksul kişilerin kendine güven duygusunu geliştirecektir. Borcunu ödeme güçlüğünde kişilere gerekli yardımlar yapılmalı ancak kesinlikle borcu silinmemelidir. Borcu silinmesi durumunda, ödeme güçlüğüne düşen birey kendine olan inancını, kendi becerilerine olan güvenini ve kendisine olan saygısını yitirebilecektir. Bu durum mikrofinansman uygulamasının sosyal hedefine ters düşen bir durumdur.

Bu köylerde kültürel değerlerden güç alan ilişkiler ağı, yani “Sosyal Sermaye” harekete geçirilmelidir. Sosyal sermaye, ekonomik kurumlar ve çevreler tarafından bir kültürel varlık veya servet olarak yorumlanmalıdır. Toplumumuzda böyle bir kültürel serveti, mikrofinans sistemiyle harekete geçirerek etkinliği artırmak mümkündür. Ancak bunu yaparken etnik ve dinsel cemaatleşmeyi, çözülme ve ayrışmayı körüklemeden, toplumsal bütünlük içinde hareket etmek; grupların sadece ekonomik potansiyelini harekete geçirmek, onların ekonomik olanaklardan daha iyi yararlanmalarını sağlamak hedeflenmelidir. Kredi organizasyonları, hükümetten ve siyasi partilerden bağımsız kurullar tarafından gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

AKTAN, Coşkun Can, Yoksullukla mücadele stratejileri, Hak işçi sendikaları konfederasyonu (Hak-iş) Yayını, Ankara, 2002

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU,
Türkiye’de Mikrofinansın Yasal Çerçevesinin Düzenlenmesi, Uluslar Arası Mikrofinans Konferansı,12-13 Aralık 2005, İSTANBUL

BAŞ T., Anket, Seçkin Yayıncılık, Ankara.2001

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU,
Türkiye’de Mikrofinansın Yasal Çerçevesinin Düzenlenmesi, Uluslar Arası Mikrofinans Konferansı, İstanbul,12-13 Aralık 2005

BORNSTEIN D, The price of a dream: The story of the Grameen Bank and the idea that is helping the poor to change their lives. Simon&Schuster, Newyork,1996

BOSSOUTROT Sylvie K, Microfinance in Russia: Broadening Access to Finance for Micro and Small Entrepreneurs, World Bank Publications, Washington DC. USA, 2005

- BURRIT Kiendel., *Microfinance in Turkey,:A Sector Assesment Report*, United Nations Development Programme,2003
- CHRISTEN Robert. Peck., LYMAN T. ROSENBERG Richard,
Microfinance Concenceus Guidelines: Guiding Principles On Regulation and Supervision of Microfinance, CGAP, 2003
- CHRISTIEN Robert Peck, ROSENBERG Richard and JAYADEVA Vena,
“Financal Institutions with a Double Bottom Line: Implications For the Future of Microfiance.” CGAP Occasional Paper, no:4 Washington ,D.C, 2003
- DANSUK Ercan,
Türkiye’de yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi, DPT uzmanlık tezi, Ankara, 1997
- DASQUPTA , ,
Trust as a Commodity In: D. Gmbatta, Trust: Making and Breaking Cooperative Relations. Basil Blackwell, Oxford, 1988
- DPT,
Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001
- DÜNDAR Seher Ozan,
Mikrofinans, Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara, 2001

- DUMANLI Recep, Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın no: 2499, Ankara,1996
- EREN Aslan, Türkiye Ekonomisi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008, Bursa
- EVERS, J., FISHER, T *Finance for Local Development: New Solutions for Public-Private Action*, Londra 2001
- FUNGLESING Andreas, Dale Chandler, Participation as Process: What We Can Learn from Grameen Bank and Bangladesh, NORAD, Oslo, 1988
- HELMS Brigit, *Access for All: Building Inclusive Financial Systems*, Herndon, VA, USA: World Bank,2006
- KHANDLER S., Fighting Poverty with Microcredit, Oxford University Pres, Newyork, 1998
- KORKMAZ Esfender ,, "Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği", İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2004-32, İstanbul, 2004
- MARGUERITE Robinson, *The Microfinance Revolution: Sustainable Finance for the Poor*, Worldbank, Washington D.C., 2001
- OXFORD ANALYTICA, "South africa: Banking the unbanked proves viable" June 14, 2005

- PISCHKE Von, J.D. , *Finance at the Frontier*, The World Bank, Washington D.C., 1991
- PUNTAN R., R Leonardi, R. Nanetti , *Making Democracy Work; Civic Traditions in Northern Italy*, Princeton University, Princeton, ND, 1993
- SARUHAN,Şadi,ÖZDEMİRCİ,Ata,*Bilim, Felsefe ve metodoloji* Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005
- SENCER M., *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, Beta Basım Yayım Dağıtım,İstanbul,1989
- ŞENSES Fikret, *Küreselleşmenin öteki yüzü : Yoksulluk*, 2. baskı , İletişim Yayınları, 2002, İstanbul.
- ULAŞ Sarp Erk, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, 2002
- UNDP, *Human Development Report 2004; Cultural Liberty in Today's Diverse World*”, 2004
- UNDP , *“World Development Report 2004: Cultural Liberty In Today's Diverse World”*,2004, s.259
- WILKINSON R., *Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality*, London: Routledge,2000

WOOLCOOK M., , Social theory, development Policy and poverty alleviation: a comparative- historical analysis of group-based banking in developing economies. Unpublished Ph. D, Dissertation, Brown University, 1998

YILMAZ Rasim, Cüneyt Koyuncu., Mikrofinans ve yoksullukla mücadele, Ekin Kitapevi, Bursa, 2006

YUNUS M., Banker to the Poor: Micro-Lending and the Battle Against World Poverty. Public Affairs., Newyork, 1999

YUNUS M., Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru, (Çev. Gülden Sen), Doğan Kitapçılık, 2003

VALDEZ Roberto C., The Proliferation of Microfinance Institutions in Mexico and the Village Banking Experience in Latin America, The University of Arizona, 2006

MAKALELER

ADLER and Lomnitz, Lariassa, How the Poor Survive?, Siglo XXI Editores, 1978, Mexiko

BAŞ,; Kozak, “Destination Benchmarking: Facilities, Customer Satisfaction and Levels of Tourist Expenditure”

- CELASUN Melih, “Income Distribution and domestic terms of Trade in Turkey, 1978-1983: Estimated Measures of Inequality and Poverty” ODTÜ Geişme Dergisi, Vol 13,1986
- COLLEMAN J., “*Social Capital in the Creation of Human Capital*” , American Journal of Sociology, Suuplement, University of Chicaco,1988
- COŞKUN Emel Yazı, “*Mikrofinansın Diyarbakır Mucizesi*”, Turkishtime, Şubat,
- CREDIT AND DEVELOPMENT FORUM.
“*Microfinance Statistic*” Vol. 16. Dhaka: 2003,
- DAĞDEMİR Özcan “*Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi 1987-1994*”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt:17, Sayı:1
- DAWLA Asif , “ *In Credit We Trust; Building Social Capital By Greamen Bank in Bangladesh*” , The Journal of Socio-Economies, Vol: 35, USA, 2006
- FOSTER J., J. Greer, E. Thorbecke,
”*A Class of Decomposable Poverty Measures*”, Econometrica, Vol:52, No:3, 1984
- FUKUYAMA F., “*Social Capital and Civil Society*” , IMF Working Paper, 2000

- GUSTAFON B., L. Nivorozhkna,
 “*Relative Poverty in Two Egalitarian Societies: A Comparison Between Taganrog, Russia During the Soviet Era and Sweden*”,
 Review of Income and Wealth, Series:42, No:3,
 September
- GROSMANN H,
 “Demand Study for Microfinance in Turkey:
 Results from a Field Survey” Bankakademia
 International, İstanbul, 2006
- HARPER M., ,
 “Self-help Groups and Grameen Bank Groups;
 What are the Difference?”, Beyond Micro-
 credit, New Economics Foundation, London,
 2002
- HASHEMI S., L. MORSHED,
 “Grameen Bank: A Case Study”, Beyond
 Micro-Credit, New Economic Foundation,
 London, 2002
- HOLVOET Nathalie,
 “*The Impact of Microfinance on Decision-
 Making Agency: Evidence from South India*”,
 Development and Change, Blackwell
 Publishing, Oxford, 2005
- İNSEL Ahmet,
 “*İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Önerisi*”, *Toplum ve
 Bilim Dergisi*, 2001,
- KAKWANI N.C.,
 “*Poverty and Economic Growth with Application
 to Cote D’Ivoire*”, Review of Income and
 Wealth, vol:2,1993

KANBUR, R. And Vines ,

“The world Bank and Poverty Reduction : Past, Present and Future”, The World Bank: Structure and Policies, Derl.: C. L. Gilbert ve D. Vines, Cambridge University Pres, 2000

KHANDKER S., R. Shahidar, B. Khaily and Z. Khan ,

Grameen Bank: Performance and Sustainability, World Bank Discussion Paper, No: 306, Washington D.C, 1995

MAKINA Daniel, Lousa M. Malobola,

“Impact Assesment of Microfinance Programmes, Including Lessons From Khula Enterprise Finance” , Development Southern Africa, Vol:1, No:5, 2004

MARGUERITE Robinson, *“The Future of Commercial Microfinance Industry in Asia” Finance fort he Poor*”, vol.6, no:2, Manila, Asian Development Bank,2005

ORUÇ Y. M.,

“Küresel Yoksulluk ve Birleşmiş Milletler”, Toplum ve Bilim Dergisi, 89, 2001

PEARL D., M. Philips, ,

Grameen Bank Which Pioneered Loans fort he Poor, has hit repayment snag, The Wall Street Journal, 27, 2001

RAVALLION M.,

“Issues in Measurement and Modeling Poverty”, The Economic Journal, Vol:106, issue:438, September,1996

- ROSINLEN D. M. , Kathleen Cloud,
“Gender, Self-Employment and Microcredit Programs an Indonesian Case Study” , Quarterly Review of Economics and Finance, Vol:39, Special Issue , 1999
- ROYAND and Rafiguddin,
 Restructuring rural banking in Bangladesh; an alternative approach, Bank Prikrama 24, 1994
- SEN A.,
“Poverty: An Ordinal Approach to Measurement”,
 Econometrica, Vol: 44, No:2, Marc, 1976
- SEN A.,
” Issues in Measurement of Poverty Scandinavian, Journal of Economics”:,Vol:81, Issue:2, 1979
- SRINIVAS Hari,
 Microcredit in Developing Countries: The Facilitative Roles of NGOs"Planning Administration. Vol. 21, No.2, June 1998
- STEVENSON L.,
“Women and Economic Development: a Focus an Entrepreneurship” Journal of Development Planning, no.18, 1998
- TAKAYAMA N.,
“Poverty Income Inequality and Their Measures; Professor Sen’s Axiomatic Approach Reconsidered”,
 Econometrica, Vol:47, No:3,May,1979
- TEMPLE J.,
“Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries”, OECD Working Paper,2000
- THE ECONOMIST, ,
 NGO’s in Bangladesh: helping or interfering,
 September 13, 2001

- TÜSİAD, “*Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*”,
Yayın No: Tüsiad-T/2000-12/295, Aralık, 2000
- ÜNSAL, P. & ÖZALP Türetgen, İ. . “Bir iş doyumu ölçęi geliştirme çalışması”
Yönetim Dergisi, 16(51), 2005
- WHIETLEY P.F., “*Economic Growth and Social Capital*”, Political
Studies, Vol:48, 2000
- WOODWORTH Warner P.,
“*Third World Economic Emprowementin the New
Millennium; Microenterprise , Microenterpreneurship,
and Microfinance*” Advanced Management Journal,
Vol:65 ,No:4,2000
- ZABCI Filiz Ç., “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak
mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?.” , SBF Dergisi,
c.58,s.1. 2003, Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

- ADAMAN Fikret, “Diyarbakır’da uygulanan mikrokredi
projesinin değerlendirilmesi”, Boğaziçi
Üniversitesi, [http://portal.ku.edu.tr/~
dyukseker/adaman-mikrokredi.htm](http://portal.ku.edu.tr/~dyukseker/adaman-mikrokredi.htm),
(02,04,2009)
- AUDRETSCH Ö. . Does Self Employment Reduce
Unemployment?, Jena:MaxPlanck
Gesellscahft [https:// papers. Mpiewjena
.mpg.de/egp/discussionpapers/2005-
07.pdf](https://papers.Mpiewjena.mpg.de/egp/discussionpapers/2005-07.pdf) (19.01.2008)

- CONDE
Carola, Subsidized savings or credit? Financial Services for the Poor, <http://www.ejournal.unam.mx/moe/no121/MOE12101.pdf>
- DEMIREL Yüksel,
Suça Yönelmede Göç Olgusu, Ankara Enstitüsü, <http://www.ankaraenstitusu.org/tr/yazi.aspx?ID=14&kat=52>, (16.08.2007)
- EU/ACP
Microfinance Framework Programme Eleventh Quarterly Report, http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/microfinance/documents/q32007_report_microfinance_prg.pdf, (12.01.2008)
- FINCA
<http://www.villagebanking.org/atf/cf/%7BF69F69E6-275A-4FA1-BC75-649E1EDCD1A4%7D/FINAL%202006%20Annual%20Report%2012.21.07%20single%20pages.pdf> (01.02.2008)
- HATCH John
"A Brief Primer on FINCA", The University of Berkeley's Haas School of Business, July 21, 2004. http://en.wikipedia.org/wiki/FINCA_International#Village_Banking (13.09.2007)

<http://www.etymonline.com> (28.12.2006)

INSTITUTE OF NATIONAL STATISTIC OF MEXICO,

www.inegi.gob.mx (12.08.2007)

MICROFINANCE INFORMATION EXCHANGE (MIX),

“Benchmarking Microfinance in Eastern Europe and Central Asia” www.mixmarket.com (12.11.2006)

MINNITI Maria, -,

Autio Erko.2005. *Global Entrepreneurship Monitor Report:2005*:
http://www.gem-consortium.org/download/1148310868078/GEM_2005_Report.pdf

OKTAYER Nagehan,

Sosyal Güvenlik perspektifinde Mikrofinans Sisteminin Değerlendirilmesi, www.sdu.edu.tr/sempozyum/2006/maliye/PDF/oktayer.pdf, (12.01.2008)

ÖNDER, H. ve F. Şenses

Türkiye’de yoksulluk ve yoksulluk düşüncesi, <http://duduncukahvesi.Googlepages.com/tr.de.yoksulluk.onder-senses.pdf>, (15.09.2006)

PARKER Joan,

“Microfinance Grants and Non-Financial Responses to Poverty Reduction: Where Does Microcredit Fit?”, CGAP Focus Note, Vol:20, 2002, www.cgap.org, (18.04.2006)

SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ,
SOSYAL YARDIMLAŞAMA VE DAYANIŞMA
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ,

<http://www.tobb.org.tr/abm/projeler/Diger%20Fon%20Kaynaklari/Sosyal20Riski%20Azaltma%20Projesi.ppt#338,1,Slâyt1> (13.09,2008)

THE MICROBANKİNG BULLETİN,

Microfinance Information Exchange,
issue No. 8, November, 2002.
www.mixmbb.org (12,07,2006)

TUİK,

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&tb_adi=Nüfus%20İstatistikleri%20ve%20Projeksiyonlar&ust_id=11, (02.04.2009)

TUİK

Haber Bülteni, sayı 206, Aralık 2007,
www.tuik.gov.tr (12.05.2009)

TUİK, YOKSULLUK ANALİZLERİ,

www.tuik.gov.tr (12.11.2008)

TÜRK-İŞ ARALIK 2008 GIDA HARCAMALARI ANKETİ

<http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/> (12.05.2009)

UNDP,

Preparatory Assistance for Micro Finance Sector Development: Project Document, <http://www.Mikrofinans.turkiye.org/trMfsdp.htm>

WOLDBANK,

poverty, *World Development Report*,
www.worldbank .com.tr, 1990, s.201

WORLD BANK (2001),

“Social Risk Mitigation Project”
([http://www.ds.worldbank.org/servlet/
WDSContent Server /WDBP/IB/2](http://www.ds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDBP/IB/2)).

EK.1**MİKRO FİNANSMAN KURULUŞLARI HAKKINDA KANUN TASARISI****BİRİNCİ BÖLÜM****Genel Hükümler****Amaç ve Kapsam**

Madde 1- Bu Kanunun amacı; refahın yaygınlaştırılması ve işsizliğin azaltılması amacıyla, ihtiyaç sahibi mikro girişimcilere finansman sağlamak üzere faaliyette bulunacak mikrofinans kuruluşlarının kuruluş, yönetim, çalışma, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemektir. Türkiye’de kurulacak mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşları, bu Kanun hükümlerine tabidir.

Tanımlar

Madde 2- Bu Kanunun uygulanmasında:

- a) Kurum: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu,
- b) Kurul: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunu,
- c) Mikro girişimci: Ekonomik ve sosyal refahını geliştirmek amacıyla, gelir getirici bir faaliyette bulunacak ve ekonomik faaliyetleri nakdi sermayesinden ziyade emeğine dayanan ve kazancı geçimini sağlamaya yetmeyen veya asgari ölçüde sağlamaya yetecek derecede az olan gerçek kişi girişimcileri,
- d) Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu: Bu Kanuna göre, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu adı altında kurulan ve mikro girişimciler ile mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına nakdi finansman sağlamak üzere faaliyet gösteren kuruluşları,
- e) Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu: Bu Kanuna göre, sivil toplum kuruluşları tarafından kurulacak işletmeler de dahil olmak üzere,

mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu adı altında kurulan ve mikro girişimcilere mevduat kabul etmeden

finansman sağlamak üzere faaliyet gösteren kuruluşları,

f) Mikrokredi: Gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, ihtiyaç sahiplerine verilen sermayeyi,

g) Mikrofinans: Sigorta dahil mikrokrediyi,

h) Müşteri: Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında mikro girişimci ile mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarını, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında ise mikro girişimcileri,

i) Şube: Mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşlarının elektronik işlem cihazlarından ibaret birimleri hariç, şube, ajans, sabit ya da seyyar büroları gibi her türlü yerel teşkilatlarını,

j) Öz kaynak: Mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşları için esas, unsur ve oranları Kurulca belirlenmek üzere, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutarı, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Mevduat Kabul Eden Mikrofinans Kuruluşları

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının kuruluş ve faaliyete geçme esasları Madde 3- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının kurulmasına, Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla izin verilir. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının, anonim şirket şeklinde kurulması, hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının ada yazılı olması, en az bir trilyon lirası her türlü muvazaadan arı olarak nakden ödenmiş sermaye olması şartıyla, öz kaynaklarının ödenmiş sermayeden az olmaması, ana sözleşmelerinin bu Kanun hükümlerine uygun olması, kurucularının;

- a) Müflis veya konkordato ilan etmemiş olması,
- b) Tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar, sigorta şirketleri ile para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla bir oranda pay sahibi olmaması,
- c) Hakkında 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14 üncü maddesi uyarınca işlem yapılmakta olan bir bankada doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla oranda veya bu oranın altında olsa dahi yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren pay sahibi olmaması,
- d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması ve 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22 nci maddesi ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine muhalefet yahut basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, kara para aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya iştirak suçlarından dolayı hüküm giymiş bulunmaması, şarttır. Siyasi partiler, dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler, yerel yönetimler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların doğrudan veya dolaylı olarak pay sahibi olduğu kuruluş ve şirketler, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında, hiç bir seki ve surette doğrudan ya da dolaylı olarak pay sahibi olamazlar. Bu yasak basın, yayın, televizyon ve radyo kuruluşları, bu kuruluşlarda doğrudan veya dolaylı olarak pay sahibi olanlar ile bunlarla 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 245 inci maddesinin (3) numaralı bendinde yazılı derecelerde akrabalığı bulunan kimseler ve basın, yayın, televizyon ve radyo kuruluşlarında ücret veya sair adlar altında yapılan ödemelerle istihdam edilenler bakımından da uygulanır. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarınca, yurt içinde veya yurt dışında yerleşik gerçek veya tüzel kişilerden, Kurumdan izin alınması kaydıyla sağlanan, herhangi bir şarta bağlı olmayan ve geri ödenme talebi bulunmayan, bağış niteliğindeki

kaynaklar, öz kaynakların hesabında ana sermaye unsuru olarak değerlendirilir. Kuruluş izni almış olan mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunun, faaliyete geçmek için, Kuruldan ayrıca izin alması şarttır. Kuruluş için Kuruma yapılacak başvurulara ve başvuruda aranacak bilgi ve belgeler ile faaliyet izninin verilmesine ilişkin esas ve usuller, Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. Kuruluşa ilişkin izinler, izin tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde geçersiz olur.

Ana sözleşme ve ortak değişiklikleri, hisse devirleri

Madde 4- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının ana sözleşmelerinin değiştirilmesinde Kurumun uygun görüşü aranır. Kurumca uygun görülmeyen değişiklik tasarıları genel kurulda görüşülemez ve Ticaret Siciline tescil edilemez. Bir kişinin, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunda doğrudan veya dolaylı olarak sermayenin yüzde onunu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait doğrudan veya dolaylı payların sermayenin yüzde onunu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların sermayenin yüzde on, yüzde yirmi, yüzde otuz üç veya yüzde ellisini asması sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların bu oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri Kurulun iznine tabidir. Ortak sayısının beşten aşağı düşmesine yol açan işlemler ile izin alınmadan yapılan pay devirleri pay defterine kaydolunmaz. Bu hükme aykırı olarak pay defterine yapılan kayıtlar hükümsüzdür. Oy hakkı edinilmesi ile hisselerin rehin edilmesinde ve hisseler üzerinde intifa hakkı tesis edilmesinde de bu hüküm uygulanır. Yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren payların devri yukarıdaki oransal sınırlara bakılmaksızın kurulun iznine tabidir. Sermayenin yüzde onuna ve daha fazlasına veya bu oranın altında olsa dahi yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren paylara sahip olan ortakların kurucularda aranan nitelikleri taşınması şarttır.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının yönetim organları

Madde 5- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının yönetim kurulu üyelerinin yarısından bir fazlası ile genel müdürlerinin mühendislik, hukuk, iktisat, işletmecilik, kamu yönetimi, maliye, bankacılık veya finans alanlarında lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş olmaları, genel müdür yardımcılarının en az yarısının yukarıda belirtilen alanlarda olmak kaydıyla, lisans veya lisansüstü öğrenim görmüş olmaları, genel müdürlerin finans veya işletmecilik alanında asgari yedi yıl, genel müdür yardımcılarının görevlendirildikleri alanlarda asgari beş yıl mesleki deneyim sahibi olmaları şarttır. Genel müdür veya yardımcısı olarak atanacakların bu maddede aranan şartları taşıdıklarını gösterir belgelerle birlikte, atama tarihinden önce kuruma bildirilmesi şarttır. Bunların atanmaları, Kurum tarafından uygun görüş verilmesi halinde yapılır.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında, yönetim kurulu başkanı, yönetim kurulu üyesi, denetçi, genel müdür, genel müdür yardımcısı veya birinci derece imza yetkişini haiz olarak görev yapacakların, 3 üncü maddede belirtilen kuruculara ilişkin şartları taşıması zorunludur. Bu şartları kaybeden görevlilerin imza yetkileri mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu tarafından derhal kaldırılır. Bu görevliler, 19/4/1990 tarihli ve 3628 sayılı Kanun hükümlerine tabidirler. Mal bildiriminin esas ve usulleri Kurulca belirlenir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında şubeler

Madde 6- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının şube açması, Kurumun iznine tabidir. Şube açma izninin verilmesine ilişkin esas ve usuller yönetmelikle düzenlenir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında krediler

Madde 7- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, yönetim kurulu kararı ile mikro girişimcilere ve mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına nakdi kredi kullandırabilir. Yönetim kurulu, bu yetkişini belirleyeceği esaslar çerçevesinde, genel müdürlüğe veya şubelere devredebilir. Yetki devri,

yönetim kurulunun sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bir mikro girişimciye kullanılacak nakdi kredi miktarı ve şartları, mikrofinans kuruluşu ile mikro girişimci arasındaki mutabakat sonucu belirlenir. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, birden fazla mikro girişimcinin bir araya gelerek oluşturdukları gruplara, grubu oluşturan her bir mikro girişimcinin müteselsil kefaletini sağlamak şartıyla kredi kullanırabilir. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına verilecek kredilerin tutarı ve kredinin teminatı, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarınca değerlendirilerek belirlenir.

Mikrofinans kuruluşu tarafından kullanılan kredi toplamı öz kaynaklarını aşamaz. Bir mikrofinans kuruluşu tarafından kullanılacak toplam kredi miktarı, bir mikro girişimci için öz kaynaklarının yüzde ikisini, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu için öz kaynaklarının yüzde onunu aşamaz. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, kredileri ile diğer alacaklarından doğmuş veya doğması beklenen, ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararlarını karşılamak amacıyla, genel ve özel nitelikte karşılık ayırmak zorundadırlar. Karşılık ayrılacak kredi ve alacakların nitelikleri ile karşılıklara ilişkin esas ve usuller Kurulca düzenlenir. Ayrılan özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir.

Mevduat kabulü

Madde 8- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarına, talepleri ve Kurumca uygun görülmesi halinde, Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla mevduat kabul etme izni verilir. Mevduat kabul etme izni için Kuruma yapılacak başvurulara ve başvuruda aranacak bilgi ve belgeler ile mevduat kabul etme izninin verilmesine ilişkin esas ve usuller Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının, öz kaynaklarına göre kabul edebilecekleri toplam mevduatın azami sınırı, öz kaynaklarının iki katını geçmemek üzere her bir mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu için Kurumca belirlenir. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, gerçek

kişiler tarafından bu nam altında açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan tasarruf mevduatını, diğer mevduat hesaplarından ayırmak ve mevduat hesaplarını, Kurumca belirlenecek vade ve türlerine göre tasnif etmek zorundadırlar.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun rehinlere ve 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine ilişkin hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak şartıyla, mevduat sahiplerinin mevduatlarını geri alma hakları hiçbir suretle sınırlandırılmaz. Mevduat sahibi ile mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan şartlar saklıdır.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarınca kabul edilen mevduat, 4389 sayılı Bankalar Kanununun 15 inci maddesinin (6) numaralı fıkrası ile düzenlenen mevduat sigortası kapsamında değildir. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, nezdlerinde veya yurt içindeki bankalarda ya da özel finans kurumlarında, kabul ettikleri mevduatın yüzde on beşine karşılık gelen tutarda Devlet iç borçlanma senedi veya nakit olarak likidite bulundurmak zorundadır. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları nezdindeki her türlü mevduat, emanet ve alacaklardan en son talep, işlem veya müdiinin herhangi bir şekilde yazılı talimatı tarihinden başlayarak, on yıl içinde aranmayanlar zamanaşımına uğrar. Zamanaşımına uğrayan mevduat, emanet ve alacaklar Hazineye gelir kaydedilir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının yapamayacakları iş ve işlemler

Madde 9- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, bu Kanunda belirlenen faaliyet konusu dışında, hiçbir ticari ve sınaî faaliyette bulunamaz. Bu çerçevede mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları;

a) Mikro girişimciler ve mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları dışında hiçbir gerçek ya da tüzel kişiye ayni ya da nakdi kredi veremez,

b) Kredi kartı çıkaramaz, çekle işleyen hesap açamaz, çek karnesi veremez,

- c) Yabancı para üzerinden kredi veremez,
- d) Ortaklık kuramaz, kurulmuş ortaklıklarda pay sahibi olamaz,
- e) ihtiyaçları için Kurumca izin verilen sayı ve büyüklüğün üstünde gayrimenkul edinemez.

Alacaklardan dolayı edinilen ortaklık payları, emtia ve gayrimenkuller ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre, sermaye piyasası araçları ihracı bu maddeye göre yasak kapsamında değerlendirilmez. Alacaklardan dolayı edinilen ortaklık payları, gayrimenkul ve emtianın elden çıkartılmasına ilişkin esas ve usuller, Kurumca çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında yazılı sözleşme zorunluluğu

Madde 10- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının, mikro girişimciler ve mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları ile olan kredi ilişkisini düzenleyen sözleşmelerin geçerliliği yazılı sekle tabidir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının, müşterileri ile imzalayacağı sözleşmenin bir örneği ile birlikte, sözleşme hükümleri hakkında Kurumca istenildiğinde detaylı bilgi vermeleri zorunludur. Sözleşme hükümleri açık, anlaşılır ve kolaylıkla okunabilecek boyutlarda düzenlenir. Sözleşmede temerrüt dâhil her türlü faiz oranı, yaptırım, ücret ve komisyon gibi parasal yükümlülüklerle ilişkin hükümler ile sözleşmenin yenilenmesi ve feshine ilişkin hususlar taraflarca kolayca anlaşılabilirlikte belirli esaslara bağlanır. Müşterilerden sözleşmede yer alanlar dışında; faiz, komisyon veya masraf gibi adlar altında hiçbir şekilde ödeme talebinde bulunulamaz. Taraflar arasında akdedilen sözleşmede öngörülen şartlar, sözleşme süresi içerisinde müşteri aleyhine değiştirilemez.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarında hesap ve kayıt düzeni, mali tablolar, denetim

Madde 11- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, kanuni zorunluluklar dışında hesap ve kayıtları ile mali tablolarını, Kurulca belirlenecek esas ve usullere uygun şekilde tutmak, yayımlamak ve ilgili mercilere göndermekle yükümlüdür.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının, genel kurullarına sunacakları mali tablolarının, Kurulca belirlenecek esas ve usuller dâhilinde bankalarda denetim yetkişi almış bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmesi şarttır. Kurul, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının mali bünyeleri ve kaynaklarının kullanımı ile ilgili standart oranları ve bu oranların gerekli görüldüğü takdirde yayımlanmasına ilişkin esas ve usulleri tespit yetkilidir. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları tespit edilecek oranlara uymak zorundadır.

Kurum, bu Kanunun uygulanmasını izlemek amacıyla mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarından belirleyeceği esaslar ve örneklere uygun her türlü bilgi, belge, cetvel ve rapor istemeye yetkilidir. Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları, bunları Kuruma tevdi etmekle yükümlüdür.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının her türlü işlemlerinin denetimi, varlıkları, alacakları, öz kaynakları, borçları, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlili ile bu kapsamdaki inceleme ve soruşturmalar Kurum tarafından yapılır.

Bankalar Yeminli Murakıpları ve yardımcıları mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları ile bunlarla ilgili diğer gerçek ve tüzel kişilerden bu Kanun hükümleri ile ilgili görecekları bütün bilgileri istemeye, bunların tüm defter, kayıt ve belgelerini incelemeye yetkili olup, bilgi istenenler de istenilen bilgileri vermekle, defter, kayıt ve belgeleri incelemeye hazır bulundurmakla yükümlüdürler. Kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Cumhuriyet Merkez

Bankası ve benzeri kuruluşlar ile Risk Merkezi, görevleriyle ilgili olarak istenecek her türlü bilgiyi gizli de olsa Bankalar Yeminli Murakıpları ve yardımcılarına vermek zorundadırlar.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının faaliyet izninin kaldırılması

Madde 12- Kurumca aşağıdaki durumlardan bir veya birkaçının varlığının tespiti halinde Kurul, bir mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşuna verilen faaliyet iznini, en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla kaldırmaya yetkilidir.

- a) Yükümlülüklerini vadesinde yerine getirememesi,
- b) Yükümlülüklerinin toplam tutarının varlıklarının toplam tutarını aşması,
- c) Faaliyetine devamının mevduat sahiplerinin hakları bakımından tehlike arz etmesi,
- d) 8 inci maddede belirlenen sınırların aşıldığının tespiti halinde Kurumca verilecek süre içinde aşımın giderilmemesi,
- e) 9 uncu maddeye göre yasaklanan faaliyetlerde bulunulduğunun tespiti halinde Kurumca verilecek süre içinde bu faaliyetlerini tasfiye etmemesi,
- f) 11 inci maddede yer alan yükümlülüklerle uymadığının tespiti halinde Kurumca verilecek süre içinde uyumsuzluğun giderilmemesi,
- g) Kara paranın aklanmasının önlenmesine ilişkin mevzuata aykırı fiillerin tespiti.

Faaliyet izni kaldırılan mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları genel hükümlere göre tasfiye edilir. Tasfiye halinde, tasarruf mevduatı sahiplerinin alacakları öncelikli olarak ödenir. Kurum, tasfiye işlemlerini denetlemeye ve ilgililerden gerekli göreceği her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunun yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri ile genel müdür, genel müdür yardımcıları ve imzaları mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunu ilzam eden memurlarının, kanuna aykırı karar ve işlemleriyle mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu hakkında bu madde hükümlerinin uygulanmasına neden olduklarının tespiti halinde, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşuna verdikleri zararla sınırlı olmak üzere, bunların şahsî sorumlulukları yoluna gidilerek Kurul kararına istinaden ve genel hükümler uyarınca, oluşacak tasfiye kurulunun talebi üzerine şahsen iflaslarına mahkemece karar verilebilir. Bu karar ve işlemler, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunun yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortaklara menfaat temini amacıyla yapıldığı takdirde, menfaat temin eden ortaklar hakkında da temin ettikleri menfaat üzerinden aynı hüküm uygulanır.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarına uygulanacak idari para cezaları

Madde 13- Kurul kararıyla ve gerekçesi belirtilmek suretiyle, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarına, bu Kanunun;

- a) 4 üncü maddesi hükümlerine aykırılık halinde beş milyar lira,
- b) 5 inci maddesinin ikinci fıkrasına aykırı şekilde atama yapılması veya üçüncü fıkrasında belirtilen kişilerin yasaklanan görevlerde çalıştırılması halinde on milyar lira ve cezanın tebliğ tarihinden itibaren on is günü içinde aykırılığın giderilmemesi halinde, bu sürenin bitiminden itibaren geçen her gün için verilmiş olan cezanın yüzde onu tutarında,
- c) 6 ncı maddesine aykırı şekilde şube açılması halinde sekiz milyar lira,
- d) 7 nci maddesinin üçüncü fıkrasındaki kredi sınırlarına uyulmaması halinde beş milyar liradan az olmamak üzere, aykırılık oluşturan tutarın yüzde onu tutarında,

- e) 7 nci maddesinin dördüncü fıkrasına göre, ayrılması gereken karşılıkların tesis edilmemesi halinde üç milyar liradan az olmamak üzere, ayrılması gereken karşılık tutarının binde ikişi; üç aydan az olmamak üzere Kurumca verilecek süre içinde aykırılığın giderilmemesi halinde ise tesis edilmeyen karşılık tutarının yüzde üçü tutarında,
- f) 8 inci maddesinin ikinci fıkrasındaki sınıra uyulmaması halinden milyar liradan az olmamak üzere aykırılık oluşturan tutarın yüzde biri tutarında,
- g) 8 inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde iki milyar lira,
- h) 8 inci maddesinin altıncı fıkrasındaki yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde üç milyar liradan az olmamak üzere, bulundurulması gereken tutarın binde ikişi; üç aydan az olmamak üzere Kurumca verilecek süre içinde aykırılığın giderilmemesi halinde ise bulundurulması gereken tutarın yüzde üçü tutarında,
- i) 11 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarına aykırılık halinde on milyar lira, idari para cezası uygulanabilir.

İdari para cezalarının uygulanmasından önce ilgili mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunun savunması alınır. Savunma istendiğine ilişkin yazının tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde savunma verilmemesi halinde savunma hakkından feragat edildiği kabul edilir.

İdari para cezalarının verilmesini gerektiren fiillerin tekrarı halinde, süreli ve oransal cezalar hariç olmak üzere, verilen para cezası iki katı, ikinci ve müteakip tekrarlarda üç katı artırılarak uygulanır. Bu cezaların verildiği tarihten itibaren iki yıl içinde idari para cezası verilmesini gerektiren aynı fiil işlenmediği takdirde, önceki cezalar tekrarda esas alınmaz. Verilen idari para cezalarına dair kararlar ilgililere 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre tebliğ edilir ve Kurumun bildirim üzerine 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre Maliye Bakanlığınca tahsil olunur. Bu maddeye göre ceza uygulama hakkı, aykırılığın

vuku bulduğu tarihten itibaren beş yıllık zamanaşımına tabidir. Adli ceza gerektiren fiiller için ayrıca idari para cezası uygulanmaz.

6 ncı maddeye aykırı şekilde şube açılması halinde birinci fıkranın (c) bendi hükmü uygulanmakla birlikte bunlar Kurumun talebi üzerine valiliklerce geçici veya sürekli olarak kapatılabilir.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarına uygulanacak adli cezalar

Madde 14- Bu Kanuna göre alınması gereken izinleri almaksızın, mikro girişimcilere finansman sağlama faaliyetleri ile uğrasan veya ticaret unvanları, her türlü belgeleri, ilan ve reklamları veya kamuoyuna yaptıkları açıklamalarda mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu adını kullanan, mikro girişimcilere finansman faaliyetinde buldukları izlenimini verecek söz ve deyimleri kullanan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin görevlileri, fiile katılma derecelerine göre, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve on beş milyar liradan yirmi beş milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Ayrıca, Kurulun talebi üzerine, bu suçları isleyen kişilerin iş yerlerinin sürekli veya bir yılı geçmemek üzere geçici olarak kapatılmasına, ilan ve reklamlarının durdurulması veya toplatılmasına mahkemece karar verilir.

8 inci maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla, mevduat sahiplerinin mevduatlarını geri almalarını kasıtlı olarak engelleyen mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının görevli veya ilgili mensupları altı aydan iki yıla kadar hapis ve beş milyar lira ağır para cezası ile cezalandırılır.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşu yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları, görevleri dolayısıyla kendilerine tevdi olunan veya muhafazaları, denetim veya sorumlulukları altında bulunan mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşuna ait para veya sair varlıkları zimmetlerine geçirirlerse, altı yıldan on iki yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılacakları gibi, mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunun uğradığı zararı tazmine mahkûm edilirler. Bu fıkroda gösterilen suç, mevduat

kabul eden mikrofinans kuruluşunu aldatacak ve fiilin açığa çıkmamasını sağlayacak her türlü hileli faaliyette bulunmak suretiyle islenmişse, faile on iki yıldan aşağı olmamak üzere, ağır hapis ve meydana gelen zararın üç katı kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca, meydana gelen zararın ödenmemesi halinde, mahkemece re'ysen ödettilmesine hükmolunur. Zararın kovuşturma yapılmadan önce tamamıyla ödenmiş olması halinde cezaların yarısı, ödeme hükmünden önce gerçekleştirilmiş ise, üçte bir oranında indirilir.

Bu Kanunda gösterilen yetkili mercilerin ve denetim görevlilerinin istedikleri bilgi ve belgeleri vermeyen ya da denetim görevlilerinin görevlerini yapmalarına engel olan gerçek kişilerle tüzel kişilerin görevli ve ilgilileri bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş milyar liradan on beş milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının, bu Kanunda gösterilen merciler ile denetim görevlilerine, mahkemelere ve diğer kamu kurumlarına hitaben düzenledikleri belgeler ile yayımladıkları belgelerde yapılan gerçeğe aykırı beyanlardan, işlemlerin kayıt dışı bırakılmasından veya gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen şekilde muhasebeleştirilmesinden dolayı, bunları veya bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler görev ve ilgilerine ve fiile katılma derecelerine göre, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve on beş milyar liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Bu Kanunun uygulanmasında ve uygulanmasının denetiminde görev alanlar, görevleri sırasında öğrendikleri mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşları ve müşterilerine ait sırları, bu Kanuna ve özel kanunlarına göre yetkili olanlardan başkasına açıklayamazlar ve kendi yararlarına kullanamazlar. Bu yükümlülük, görevden ayrılmalarından sonra da devam eder. Bu yükümlülüğe uymayan kimseler hakkında, bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve on milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur.

Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarının mensupları ve diğer görevlileri, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarına veya müşterilerine ait sırları bu konuda kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamazlar. Bu yükümlülük, görevden ayrılmalarından sonra da devam eder. Bu madde hükmüne aykırı davrandığı tespit edilen kişiler hakkında, bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve beş milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur. Altıncı ve yedinci fıkralarda yazılı kişiler, sırları kendileri ya da başkaları için yarar sağlamak amacıyla açıklarlarsa, üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasına ve on beş milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına mahkum edilmekle birlikte, fiilin önemine göre, bu Kanun kapsamına giren kuruluşlarda görev yapmaları geçici veya sürekli olarak yasaklanır. Bu Kanuna göre, suç teşkil eden hareket ve fiiller başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren kanun maddesi uygulanır. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun sorumluluğu gerektiren hükümleri saklıdır.

Bu Kanunda belirtilen cezalara ilişkin suçlardan dolayı kovuşturma yapılması, Kurumun Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı başvuruda bulunmasına bağlıdır. Bu başvuru ile Kurum aynı zamanda müdahil sıfatını kazanır. Cumhuriyet savcıları kovuşturmayaya yer olmadığına karar verirlerse, Kurum, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre kendisine tebliğ edilecek bu kararlara karşı itiraza yetkilidir.

Bu maddenin üçüncü, yedinci ve sekizinci fıkralarında yazılı suçlardan dolayı ilgili kişi ve kuruluşların dava açma hakkı saklıdır. Bu maddeye göre açılacak davalar, ilgili mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşunun merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemelerde 3005 sayılı Mevduat Suçlarının Muhakeme Usulü Kanunu hükümlerine göre görülür. Para cezalarında tüzel kişilerin sorumluluğu 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 65 inci maddesine göre tayin olunur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mevduat Kabul Etmeyen Mikrofinans Kuruluşları

Madde 15- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının kurulmasına Kurul kararı ile izin verilir. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının faaliyete geçmeleri için, bir asgari sermaye şartı aranmaz. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının, yönetmelikte belirtilen büyüklüklerine göre, anonim şirket veya limitet şirket şeklinde kurulması, ana sözleşmelerinin bu Kanun hükümlerine uygun olması, kurucularının;

a) Müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması,

b) Tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar, sigorta şirketleri ile para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda ve

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla oranda pay sahibi olmaması,

c) Hakkında 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14 üncü maddesi uyarınca işlem yapılmakta olan bir bankada doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla oranda veya bu oranın altında olsa dahi yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren pay sahibi olmaması,

d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile, ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış

olması ve 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22 nci maddesi ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine muhalefet yahut basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, kara para aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya iştirak suçlarından dolayı hüküm giymiş bulunmaması, şarttır. Siyasi partiler, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında hiçbir sekil ve surette doğrudan ya da dolaylı olarak pay sahibi olamazlar. Bu yasak basın,

yayın, televizyon ve radyo kuruluşları, bu kuruluşlarda doğrudan veya dolaylı olarak pay sahibi olanlar ile bunlarla 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 245 inci maddesinin (3) numaralı bendinde yazılı derecelerde akrabalığı bulunan kimseler ve basın, yayın, televizyon ve radyo kuruluşlarında ücret veya sair adlar altında yapılan ödemelerle istihdam edilenler bakımından da uygulanır.

2908 sayılı Dernekler Kanunu hükümlerine göre kurulan ve faaliyet gösteren dernekler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre kurulan ve faaliyet gösteren vakıflar ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre kurulan kooperatifler ve birlikler Kurumdan izin almak kaydıyla, mikro girişimcilere finansman sağlamak üzere mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu kurabilirler.

Sendikalar, meslek kuruluşları, yerel yönetimler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların doğrudan veya dolaylı olarak pay sahibi olduğu kuruluş ve şirketler, münzam ve emeklilik sandıkları da mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu kurabilirler. Faaliyet izninin verilmesine ilişkin esas ve usuller Kurulca düzenlenir. İzin verilmesine esas teşkil eden şartların kaybedilmesi halinde, verilen izin aynı usulde kaldırılır ve ilgili mercilere bildirilir. Bu kapsamdaki faaliyetler bu Kanun hükümlerine tabi değildir. Bu kuruluşlar, mikro girişimcilere finansman sağlama faaliyetleri ile ilgili olarak, Kurumun belirleyeceği esas ve örneklerle uygun olarak isteyeceği her türlü bilgi, belge, cetvel, rapor ve mali tabloyu Kuruma tevdi etmekle yükümlüdür. Bu kuruluşların mikro girişimcilere finansman sağlama faaliyetleri hakkında, yılda bir kez yönetmelikte belirlenen esaslar çerçevesinde, büyüklüklerine göre serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir tarafından düzenlenecek denetim raporu, her yılın mart ayı sonuna kadar Kuruma tevdi edilir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarınca yurt içinde veya yurt dışında yerleşik gerçek veya tüzel kişilerden, Kurumdan izin alınması kaydıyla sağlanan, herhangi bir şarta bağlı olmayan ve geri ödenme talebi bulunmayan bağış niteliğindeki kaynaklar, öz kaynaklar hesabında yer alır.

Kurulmuş olan mevduat kabul etmeyen bir mikrofinans kuruluşunun faaliyete geçmek için Kuruldan ayrıca mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu faaliyet izni” alması şarttır. Faaliyet izni için, Kuruma yapılacak başvurulara ve başvuruda aranacak bilgi ve belgeler ile faaliyet izninin verilmesine ilişkin esas ve usuller Kurulca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir. Kuruluşa ilişkin izinler, izin tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde geçersiz olur.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının ana sözleşme ve ortak değişiklikleri, hisse devirleri

Madde 16- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının ana sözleşme ve ortak değişiklikleri ile hisse devirlerine ilişkin hususlarda 4 üncü madde hükümlerine uyum ve Kurumun izni aranır.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının yönetim organları

Madde 17- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının yönetim organları, ana sözleşmelerinde belirtilen esaslara uygun olarak belirlenir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında şubeler

Madde 18- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının şube açması ve şubelerin faaliyete geçmesi Kurumun iznine tabidir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında krediler

Madde 19- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları, yönetim kurulu kararı ile mikro girişimcilere kredi kullanabilir. Yönetim kurulu, bu yetkisini belirleyeceği esaslar çerçevesinde genel müdürlüğe veya şubelere devredebilir. Yetki devri, yönetim kurulunun sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bir mikro girişimciye kullanılacak kredi miktarı ve şartları, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu ile mikro girişimci arasındaki mutabakat sonucu belirlenir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları; birden fazla mikro girişimcinin bir araya gelerek oluşturdukları gruplara da tarafların mutabık kaldıkları şartlarla kredi kullanabilir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının yapamayacakları iş ve işlemler

Madde 20- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları, bu Kanunda belirlenen faaliyet konusu dışında hiçbir ticari ve sınai faaliyette bulunamaz. Bu çerçevede mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları;

- a) Mikro girişimciler dışında hiçbir gerçek ya da tüzel kişiye ayni ya da nakdi kredi veremez,
- c) Kredi kartı çıkaramaz, çekle işleyen hesap açamaz, çek karnesi veremez,
- b) Yabancı para üzerinden kredi veremez,
- c) İhtiyaçları için Kurumca izin verilen sayı ve büyüklüğün üstünde gayrimenkul edinemez,
- d) Ortaklık kuramaz, kurulmuş ortaklıklarda pay sahibi olamaz.

Alacaklardan dolayı edinilen ortaklık payları, emtia ve gayrimenkuller ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre, sermaye piyasası araçları ihracı bu maddeye göre yasak kapsamında değerlendirilmez. Alacaklardan dolayı edinilen ortaklık payları, gayrimenkul ve emtianın elden çıkartılmasına ilişkin esas ve usuller Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında yazılı sözleşme zorunluluğu

Madde 21- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının mikro girişimciler ile olan kredi ilişkisini düzenleyen sözleşmelerin geçerliliği yazılı sekle tabidir. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının, müşterileri

ile imzalayacağı sözleşmenin bir örneği ile birlikte, sözleşme hükümleri hakkında Kurumca istendiğinde detaylı bilgi verilmesi zorunludur. Sözleşme hükümleri açık, anlaşılır ve kolaylıkla okunabilecek boyutlarda düzenlenir. Sözleşmede hizmet maliyeti veya temerrüt dahil her türlü faiz oranı, yaptırım, ücret ve komisyon gibi parasal yükümlülüklerle ilişkin hükümler ile sözleşmenin yenilenmesi ve feshine ilişkin hususlar taraflarca kolayca anlaşılabilirlik belirlenir.

Müşterilerden sözleşmede yer alanlar dışında; faiz, komisyon, hizmet maliyeti veya masraf gibi adlar altında hiçbir şekilde ödeme talebinde bulunulamaz. Taraflar arasında akdedilen sözleşmede öngörülen şartlar, sözleşme süresi içerisinde müşteri aleyhine değiştirilemez.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında hesap ve kayıt düzeni, mali tablolar, denetim

Madde 22- Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının, kanuni zorunluluklar dışında hesap ve kayıtları ile mali tablolarını Kurumca belirlenecek esas ve usullere uygun şekilde tutmak, yayımlamak ve ilgili mercilere göndermekle yükümlüdürler. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının mali tablolarının, Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek esaslara uygun olarak büyüklüklerine göre serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir tarafından denetlenmesi şarttır.

Kurul, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının mali bünyeleri ve kaynaklarının kullanımı ile ilgili standart oranları ve bu oranların gerekli görüldüğü takdirde yayımlanmasına ilişkin esas ve usulleri tespit etmektedir. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları tespit edilecek oranlara uymak zorundadır. Kurum, bu Kanunun uygulanmasını izlemek amacıyla mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarından, belirleyeceği esaslar ve örneklere uygun her türlü bilgi, belge, cetvel ve rapor istemeye yetkilidir. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları bunları Kuruma tevdi etmekle yükümlüdür.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının her türlü işlemlerinin denetimi, varlıkları, alacakları, öz kaynakları, borçları, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlili ile bu kapsamdaki inceleme ve soruşturmalar Kurum tarafından yapılır.

Bankalar Yeminli Murakıpları ve yardımcıları; mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları ile bunlarla ilgili diğer gerçek ve tüzel kişilerden bu Kanun hükümleri ile ilgili görecekları bütün bilgileri istemeye, bunların tüm defter, kayıt ve belgelerini incelemeye yetkili olup, bilgi istenenler de istenilen bilgileri vermekle; defter, kayıt ve belgeleri incelemeye hazır bulundurmakla yükümlüdürler. Kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve benzeri kuruluşlar ile Risk Merkezi, görevleriyle ilgili olarak istenecek her türlü bilgiyi gizli de olsa, Bankalar Yeminli Murakıpları ve yardımcılarında vermek zorundadırlar.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarında faaliyet izninin kaldırılması

Madde 23- Kurumca aşağıdaki durumlardan bir veya birkaçının varlığının tespiti halinde Kurul, bir mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşuna verilen faaliyet iznini Kurul kararıyla kaldırmaya yetkilidir.

- a) Yükümlülüklerini vadesinde yerine getirememesi,
- b) Yükümlülüklerinin toplam tutarının varlıklarının toplam tutarını aşması,
- c) 20 nci maddeye göre yasaklanan faaliyetlerde bulunulduğunun tespiti halinde, Kurumca verilecek süre içinde bu faaliyetlerini tasfiye etmemesi,
- d) 22 nci maddede yer alan yükümlülüklerle uymadığının tespiti halinde, Kurumca verilecek süre içinde uyumsuzluğun giderilmemesi,
- e) Kara paranın aklanmasının önlenmesine ilişkin mevzuata aykırı fiillerin tespiti.

Faaliyet izni kaldırılan mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları, genel hükümlere göre tasfiye edilir. Kurum, tasfiye işlemlerini denetlemeye ve ilgililerden gerekli göreceği her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir. Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunun yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri ile genel müdür, genel müdür yardımcıları ve imzaları mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunu ilzam eden memurlarının kanuna aykırı karar ve işlemleriyle mikrofinans kuruluşu hakkında bu madde hükümlerinin uygulanmasına neden olduklarının tespiti halinde, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşuna verdikleri zararlarla sınırlı olmak üzere, bunların şahsi sorumlulukları yoluna gidilerek Kurul kararına istinaden ve genel hükümler uyarınca oluşacak tasfiye kurulunun talebi üzerine, şahsın iflasına mahkemece karar verilebilir. Bu karar ve işlemler mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunun yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortaklara menfaat temini amacıyla yapıldığı takdirde, menfaat temin eden ortaklar hakkında da temin ettikleri menfaat üzerinden aynı hüküm uygulanır.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına uygulanacak idari para cezaları

Madde 24- Kurul kararıyla ve gerekçesi belirtilmek suretiyle mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına, bu Kanunun;

- a) 16 ncı maddesi hükümlerine aykırılık halinde üç milyar lira,
- b) 18 inci maddesine aykırı şekilde şube açılması halinde beş milyar lira,
- c) 22 nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarına aykırılık halinde beş milyar lira, idari para cezası uygulanabilir.

İdari para cezalarının uygulanmasından önce, ilgili mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunun savunması alınır. Savunma istendiğine ilişkin yazının tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde savunma verilmemesi halinde, savunma hakkından feragat edildiği kabul edilir. İdari para cezalarının verilmesini gerektiren fiillerin tekrarı halinde, verilen para cezası iki katı, ikinci ve müteakip tekrarlarda üç katı artırılarak uygulanır. Bu cezaların

verildiği tarihten itibaren iki yıl içinde idari para cezası verilmesini gerektiren aynı fiil islenmediği takdirde, önceki cezalar tekrarda esas alınmaz. Verilen idari para cezalarına dair kararlar ilgililere 7201 sayılı Tebliğ Kanunu hükümlerine göre tebliğ edilir ve Kurumun bildirim üzerine 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre Maliye Bakanlığınca tahsil olunur.

Bu maddeye göre ceza uygulama hakkı, aykırılığın vuku bulunduğu tarihten itibaren beş yıllık zamanaşımına tabidir. Adli ceza gerektiren fiiller için ayrıca idari para cezası uygulanmaz.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına uygulanacak adli cezalar

Madde 25- Bu Kanuna göre, alınması gereken izinleri almaksızın mikro girişimcilere finansman sağlama faaliyetleriyle uğrasan veya ticaret unvanları, her türlü belgeleri, ilan ve reklamları veya kamuoyuna yaptıkları açıklamalarda mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu adını kullanan, mikro girişimcilere finansman faaliyetinde buldukları izlenimini oluşturacak söz ve deyimleri kullanan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin görevlileri, fiile katılma derecelerine göre, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Ayrıca, Kurulun talebi üzerine, bu suçları isleyen kişilerin işyerlerinin sürekli veya bir yılı geçmemek üzere geçici olarak kapatılmasına, ilan ve reklamlarının durdurulması veya toplatılmasına mahkemece karar verilir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşu yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları görevleri dolayısıyla kendilerine tevdi olunan veya muhafazaları, denetim veya sorumlulukları altında bulunan mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşuna ait para veya sair varlıkları zimmetlerine geçirirlerse, altı yıldan on iki yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılacakları gibi, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunun uğradığı zararı tazmine mahkûm edilirler.

Üçüncü fıkrada gösterilen suç, mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunu aldatacak ve fiilin açığa çıkmamasını sağlayacak her türlü hileli faaliyette bulunmak suretiyle islenmiş ise, faile on iki yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis ve meydana gelen zararın üç katı kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca, meydana gelen zararın ödenmemesi halinde, mahkemece re'sen ödetirilmesine hükmolunur. Zararın kovuşturma yapılmadan önce, tamamıyla ödenmiş olması halinde cezaların yarısı, ödeme hükümden önce gerçekleştirilmiş ise üçte bir oranında indirilir.

Bu Kanunda gösterilen yetkili mercilerin ve denetim görevlilerinin istedikleri bilgi ve belgeleri vermeyen ya da denetim görevlilerinin görevlerini yapmalarına engel olan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin görevli ve ilgilileri bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş milyar liradan on beş milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının bu Kanunda gösterilen merciler ile denetim görevlilerine, mahkemelere ve diğer resmi dairelere hitaben düzenledikleri belgeler ile yayımladıkları belgelerde yapılan gerçeğe aykırı beyanlardan, işlemlerin kayıt dışı bırakılmasından veya gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesinden dolayı, bunları veya bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler, görev ve ilgilerine ve fiile katılma derecelerine göre, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve on beş milyar liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu Kanunun uygulanmasında ve uygulanmasının denetiminde görev alanlar, görevleri sırasında öğrendikleri mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları ve müşterilerine ait sırları, bu Kanuna ve özel kanunlarına göre yetkili olanlardan başkasına açıklayamazlar ve kendi yararlarına kullanamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrılımlarından sonra da devam eder. Bu yükümlülüğe uymayan kimseler hakkında, bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve on milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarının mensupları ve diğer görevlileri, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarına veya müşterilerine ait sırları, bu konuda kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder. Bu madde hükmüne aykırı davrandığı tespit edilen kişiler hakkında bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve beş milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur. Beşinci ve altıncı fıkralarda yazılı kişiler, sırları kendileri ya da başkaları için yarar sağlamak amacıyla açıklarlarsa, üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasına ve on beş milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına mahkûm edilmekle birlikte, fiilin önemine göre, bu Kanun kapsamına giren kuruluşlarda görev yapmaları geçici veya sürekli olarak yasaklanır. Bu Kanuna göre suç teşkil eden hareket ve fiiller başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren kanun maddesi uygulanır. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun sorumluluğu gerektiren hükümleri saklıdır. Bu Kanunda belirtilen cezalara ilişkin suçlardan dolayı kovuşturma yapılması, Kurumun Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı başvuruda bulunmasına bağlıdır. Bu başvuru ile Kurum aynı zamanda müdahil sıfatını kazanır. Cumhuriyet savcıları kovuşturmayaya yer olmadığına karar verirlerse, Kurum, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre kendisine tebliğ edilecek bu kararlara karşı itiraza yetkilidir.

İkinci, altıncı ve yedinci fıkralarda yazılı suçlardan dolayı ilgili kişi ve kuruluşların dava açma hakkı saklıdır. Bu maddeye göre açılacak davalar, ilgili mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşunun merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemelerde 3005 sayılı Meshud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu hükümlerine göre görülür. Para cezalarında tüzel kişilerin sorumluluğu, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 65 inci maddesine göre tayin olunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Diğer Hükümler

Bankalar ve özel finans kurumları ile ilgili hükümler

Madde 26 - Mikro girişimcilere bu Kanun hükümleri ile öngörüldüğü şekilde finansman sağlayan ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine göre faaliyet gösteren bankalar ile özel finans kurumlarına, mikro girişimcilere finansman sağlama faaliyetleriyle sınırlı olmak kaydıyla, bu Kanunun 31, 32, 33 ve 34 üncü maddelerinde yer alan hükümler aynen uygulanır.

Mikrofinans Kuruluşları Birliği

Madde 27- Mikrofinans alanında faaliyet gösteren mevduat kabul eden ve etmeyen kuruluşların üye olduğu ve Kurulca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde kurulan ve faaliyete geçen Mikrofinans Kuruluşları Birliği oluşturulur.

Mikrofinans Güvence Fonu

Madde 28- Mevduat kabul eden mikrofinans kuruluşlarındaki mevduat hesaplarının sigorta edilebilmesi amacıyla, Kurulca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde mikrofinans kuruluşları mevduatlarına ilişkin Mikrofinans Güvence Fonu oluşturulur.

Mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşlarında parasal tutarlar

Madde 29- Bu Kanundaki parasal sınır ve oranlardan her biri, her yıl kısmen ya da tamamen, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan toptan eşya fiyatları endeksinin iki katının gerektirdiği miktar ve sınırları geçmemek üzere Kurul kararıyla artırılabilir.

Diğer kanunların uygulanması

Madde 30- Mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşları hakkında 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 40 ıncı maddesi hükmü uygulanmaz.

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır.

Madde 31- 3/6/1949 tarihli ve 5422 Kurumlar Vergisi Kanununun 7 nci maddesinin sonuna aşağıdaki bent eklenmiştir. “

Faaliyetlerinden elde ettikleri karları, sermayelerine ilave eden ve mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşları.”

Madde 32- 8/6/1959 tarihli ve 7338 sayılı Veraset ve _ntikal Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bent eklenmiştir.

Mevduat kabul etmeyen mikrofinans kuruluşlarınca Mikrofinans Kuruluşları Hakkında Kanun hükümlerine göre sağlanan bağışlar

Madde 33- 13/7/1956 tarihli ve 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 29 uncu maddesine aşağıdaki bent eklenmiştir.

Mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşlarının, Mikrofinans Kuruluşları Hakkında Kanun kapsamında yaptıkları işlemlerden sağladıkları paralar ile bankalar ve özel finans kurumlarının anılan Kanunda öngörülen şekilde sağladıkları finansman hizmetleri dolayısıyla aldıkları paralar.”

Madde 34- 1/7/1964 tarihli ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa ekli (2) sayılı tablonun “IV- Ticari ve medeni işlerle ilgili kağıtlar” bölümüne aşağıdaki bent eklenmiştir.

Mevduat kabul eden ve etmeyen mikrofinans kuruluşlarının, Mikrofinans Kuruluşları Hakkında Kanun kapsamında yaptıkları işlemler dolayısıyla düzenlenen kağıtlar ile bankalar ve özel finans kurumlarının anılan Kanunda

öngörülen şekilde sağladıkları finansman hizmetleri dolayısıyla düzenlenen kağıtlar.

Yürütme

Madde 35- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürürlük

Madde 36- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

 <p>MUĞLA ÜNİVERSİTESİ</p>	<p>MİKROFİNANS YOLUYLA YOKSULLUĞUN AZALTILMASI; MUĞLA ÖRNEĞİ Sayın katılımcı, Bu anket, Muğla Üniversitesinde yürütülen bir tez çalışması kapsamında hazırlanmış olup, mikro finans sisteminin yoksullukla mücadelede etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Sonuçlar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Yaklaşık 10 dakikanızı alacak bu anket için vereceğiniz her bir yanıt, araştırmanın tamamlanması yönünde çok önemli bilgiler sağlayarak, yoksullukla daha etkin bir mücadeleye katkıda bulunacaktır. Zaman ayırdığınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.</p>
---	---

1. Cinsiyeti; Kadın Erkek
2. Yaşı; 0- 22 23- 29 30-36 37-43 44-50 51-57 58+
3. Doğum Yeri; (Kır Kent) 4. Yaşadığımız Köy;
5. Eğitim Durumu; Okuryazar değil Okur Yazar İlkokul Orta/Lise Üniversite
6. Medeni Durum; Evli Bekâr Boşanmış/Dul
7. Bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerin sayısı? 1 2 3 4 5 6 ve üzeri
8. Herhangi bir işiniz var mı? Evet Hayır
9. Cevabınız **Evet** ise yaptığınız iş nedir?
 Ev Kadınlığı Memuriyet İşçi Eğitimci Esnaf/küçük zanaatkâr Çiftçi Serbest Meslek
 Diğer
10. Cevabınız **Hayır** ise nasıl geçiniyorsunuz?
 Daha önceki birikimlerimi kullanıyorum
 Ailem yardım ediyor
 Akrabalar yardım ediyor
 Devlet yardımlarından yararlanıyorum
 Ara sıra günlük işler çıkarsa çalışıyorum
 Diğer.....
11. Eğer işsiz iseniz önümüzdeki yıllarda iş edinme ümidiniz var mı?
 Yeni bir işi kolaylıkla bulabilirim
 Yeni bir işi zorda olsa bulabilirim
 Yeni bir iş bulmam imkânsız
 İleride kendi işimi kurabilirim
12. Gelir kaynağınız nedir?
 Ücret Geliri
 Mevsimlik Çalışma
 Emekli maaşı veya devlet yardımları
 Akraba Yardımı
 Kendi işim
 Diğer.....
13. Ailenizin yıllık gelir durumu ?
 0-3000 3001-6000 6001-9000 9001-12000 12001-15000 15000 ve üstü
14. Geliriniz temel gıda harcamalarınızı karşılıyor mu?
 Evet Hayır

15- Ailenizin aylık harcama tutarı nedir?

0-250 250-500 500-750 750-1000 1000-1250 1250-1500 1500 ve üzeri

16. Mal varlıklarınız nelerdir?

Arazi Ev Araba Mücevher Nakit Para Hayvan Makineli araçlar

Diğer

17. Mal varlıklarınızın toplam değeri nedir?

0-10000 10000-20000 20000-30000 30000-40000 40000-50000 50000 ve üstü

18. Tasarruf yapıyor musunuz?

Evet Hayır

19. Cevabınız hayır ise tasarruf yapmanız nasıl değerlendirirdiniz?

Bankada uzun vadeli hesap olarak tutardım Bankada kısa vadeli hesap olarak tutardım

Yastık altı olarak tutardım Diğer.....

20. Cevabınız evet ise tasarruflarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bankada uzun vadeli hesap olarak tutuyorum Bankada kısa vadeli hesap olarak tutuyorum

Yastık altı olarak tutuyorum Diğer.....

21. Cevabınız evet ise niçin tasarruf yapıyorsunuz?

Acil durumlar için

Çocukların eğitimi için

Düğün için

Özel mal almak için(Araba, Mücevher vb..)

İş kurmak için

Diğer.....

22. Düzenli olarak borç alırsanız?

Hayır hiçbir zaman Evet düzenli olarak

Sadece acil durumlarda Sadece yatırım yapacağım zaman

23. Borç alıyorsanız borç aldığınız tutar ne kadardır?

0-2000 2001-4000 4001-6000 6001-8000 8001-10000 10000 ve üstü

24. Borçlanmayı nereden sağlıyorsunuz?

Banka Ailemden Akrabalardan Komşu ve arkadaşlardan Tefecilerden

Diğer.....

25. Borç aldıysanız kaç ay vadeli kredi aldınız?

0-6 6-12 12-18 18-24

24-30 30-36 36 ve üzeri

26. Borçlanmanızda geri ödemesiz dönem kaç aydır?

0-3 3-6 6-9 9-12 yok

27. Borcunuzun yıllık faiz oranı ne kadardır?

0-3 3-6 6-9 9-12

12-18 18 ve üzeri Bilmiyorum

28. Borcu almak için başvurduğunuzda kaç gün beklediniz?

0-3 3-6 6-9 9-12 12 ve üzeri

29. Düzenli olarak bir bankayla çalışıyor musunuz?Evet HayırGeçmişte çalıştım fakat artık çalışmıyorum Şartlar uygun olursa gelecekte çalışabilirim**30. İleride borçlanmayı düşünüyorsanız hangi amaçla kredi çekerdiniz?**Acil durumlar için Bireysel ihtiyaçlar içinYatırım için**31. Düzenli olarak bir bankayla çalışıyorsanız, çalıştıysanız ya da çalışmayı planlıyorsanız bunlar bankanın hangi servisleridir?**Cari hesap Tasarruf ATM Kredi Kartı Para Sigortaİş kredisi Bireysel kredi Araç kredisi Ev kredisi Zirai KrediDiğer.....**32. Kendi işinizi kurma denemeniz oldu mu?**HayırEvet, başarılı olduEvet, başarısız oldu**33. Başarısız olduysanız nedeni nedir?**Sermaye YetersizliğiMüşteri YetersizliğiKriz Büyük firmalarla rekabet edememe Deneyimsizlik Sağlık sorunları nedeniyle Diğer.....**34. Eğer küçük bir işletme açsanız başarılı olacağına inanıyor musunuz?**Evet Hayır**35. Eğer iş kurmayı düşünüyorsanız nasıl (hangi sektörde) bir iş kurardınız?**

.....

36. Küçük ölçekli bir iş kurabilmek için ne kadar sermayeye ihtiyacınız olur? 0 - 2000 2000-4000 4000-6000 6000-8000 8000-10000 10000 ve üstü**37. Kuracağınız küçük ölçekli bir iş için size kredi verilese, en erken ne zaman geri ödemeye başlarsınız?**3 ay 6 ay 9 ay 12 ay**38. Kredi aldığınız takdirde teminat verebilir misiniz?** Evet Hayır**39. Cevabınız Evet ise teminat olarak ne gösterebilirsiniz?**Gayrimenkul Araba Menkul değer Altın Bir arkadaşım kefil olabilir**ANKET BİTMİŞTİR ZAMAN AYIRDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ...**

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hamza ŞİMŞEK

Doğum Yeri : Tokat

Doğum Yılı : 15/09/1976

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1990-1993 : Dr. Kemal. Naci Ekşi Lisesi

Lisans 1994-1999 : Muğla Üniversitesi İ.İ.İ.B İktisat Bölümü

Yüksek Lisans 1999-2003: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı

Yabancı Dil : İngilizce, Almanca

MESLEKİ BİLGİLER

2000-2003 : Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 50/d Araştırma Görevlisi

2003-2009 : Muğla Üniversitesi İ.İ.B.F Araştırma Görevlisi